

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

100 TEMEL ESER ÇERÇEVESİNDE TOPLUMSAL ROMANLARIN
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ AMAÇLARI AÇISINDAN
ANALİZİ

Şafak OĞUZ
(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul - 2017

**T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı**

**100 TEMEL ESER ÇERÇEVESİNDE TOPLUMSAL ROMANLARIN
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ AMAÇLARI AÇISINDAN
ANALİZİ**

**Şafak OĞUZ
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Danışman
Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK
Yrd. Doç. Dr. Gül TUNCEL**

İstanbul - 2017

**Tüm kullanım hakları
M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.
© 2017**

ONAY

Şafak OĞUZ tarafından hazırlanan “100 Temel Eser Çerçevesinde Toplumsal Romanların Sosyal Bilgiler Öğretimi Amaçları Açısından Analizi” konulu bu çalışma, 21.02.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

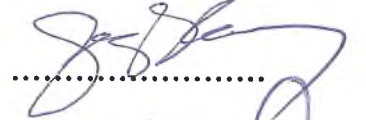
TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK

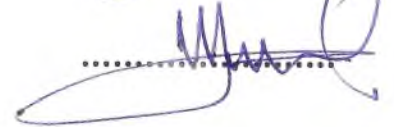
JÜRİ ÜYESİ

Prof. Dr. Seyfi KENAN

JÜRİ ÜYESİ

Doç. Dr. Mustafa ŞEKER

ÖZGEÇMİŞ

Şafak OĞUZ

İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı
Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Durumu

Lisans	2013	Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Türkçe Öğretmenliği Lisans Programı
Lisans	2012	Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı
Lise	2008	Maltepe-Küçükalyalı Anadolu Teknik Lisesi, İstanbul

İş Durumu

Öğretmen	2016 -	İBB Barbaros Hayrettin Paşa Ortaokulu, İstanbul
----------	--------	---

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı	:	Bartın / Merkez, 1989
E-posta	:	safakoguz@live.com

ÖNSÖZ

Bu araştırmada, toplumsal romanlarda sosyal bilgiler dersi amaçlarına yönelik eğitici iletileri analiz etmek ve bunların ne sıklıkta bulunduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır.

İnsan, doğası gereği bir grup tarafından kabul görülmek isteyen bir canlıdır. Bunu elde edebilmesi için içinde bulunduğu toplumda uymak zorunda olduğu bir takım kurallar vardır. Bu kurallar insanın aidiyet duygusunun gelişmesini sağlar. Her toplum var olan kültürel değerlerinin devamlılığını sağlayabilmek için değer ve inanışlarını yeni yetişen kuşağa kazandırmalıdır. Böylece toplum üyeleri arasındaki birliktelik korunarak, toplumun devamlılığı sağlanacaktır.

Sosyal ilişkilerin geliştiği ve çeşitlendiği günümüz toplumlarında hükümetlerin öncelikli hedeflerinden biri, çocukları toplum hayatına hazırlamak ve içinde bulunduğu toplumla uyumlu hale getirmektir. Bireylere sosyal sorunlar ve bunların çözüm süreçlerinde rol almada ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırılması amaçlanmalıdır. Demokratik bir toplumda vatandaşların etkili bir şekilde rol alabilmesi için kazandığı bilgileri ve sahip olduğu değerleri davranışa dönüştürebilmesi gerekir. Bunun için öğrencilerin önemli bir beceri birikimine de sahip olması gerekir. Bazı kişisel beceriler, grup etkileşim becerileri ve sosyal / siyasal katılım becerileri öğrencilerin bilgiyi işleme, tutumları ve değerleri analiz etme ve toplumsal faaliyetlerde etkin rol almasında etkili olacaktır. Bu amaçların konuyu ve aktarımı temele alan bir öğretimle gerçekleştirilmesi güçtür. Yapılandırmacılığın sosyal bilgiler öğretim programına yansımalarıyla birlikte, hazırlanan ders ve öğrenci çalışma kitaplarında edebiyat ve sosyal bilgilerin kaynaştırıldığı örnekler bulunmaktadır.

Öznesi insan olması itibarıyla sosyal bilgiler ve edebiyat birbirini tamamlayıcı niteliğe sahiptir. Edebiyat ürünleri vasıtasıyla sosyal bilgiler dersi, en önemli amaçlarından biri olan kültür aktarımını daha kolay gerçekleştirebilir. Roman, gelenek ve görenekleri, kişiler arası ilişkileri, toplumsal durumları ve ruhsal olayları kısacası hayatı bütün yönleriyle ele aldığı için eğitim açısından, diğer edebî türlere göre daha önemli bir yere sahiptir. Özellikle bir toplumun sosyal sorunlarını ortaya koyan toplumsal romanlar, çocukların hayat tecrübelerini arttırır, farklı insan tipleri üzerinde düşünmelerine olanak sağlar, değer yargılarının açıklık kazanmasına yardımcı olur.

Bu bağlamda toplumsal romanların, çocukların içinde yaşadığı toplumsal ortama uyum sağlamasını ve öğretmenlerin, öğrencinin bilgiyi yapılandırmasına olanak veren öğrenme ortamını düzenlemesini kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde yardımcı ve katkısı olan değerli insanlara teşekkür borcum vardır.

Öncelikle araştırma sürecinde kıymetli zamanını esirgmeden bilgi birikimi ve tecrübelerini paylaşarak verdiği akademik destek ile bana yol gösteren, fikirleriyle araştırmaya yön veren, kendisiyle çalışmaktan zevk duyduğum ve ömür boyu saygı ve sevgi ile anacağım değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Desteğini ve ilgisini hiçbir zaman esirgemeyen, değerli görüş, düşünce ve önerileriyle süreci yönlendirmeme yardımcı olarak araştırmaya önemli katkılar sağlayan, hocam ve yardımcı tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Gül TUNCEL'e kalben teşekkürlerimi sunarım.

Sohbetlerimiz sırasında bilgi ve tecrübeleriyle araştırmama katkıda bulunan hocam Prof. Dr. Ali YILMAZ'a, zihin ve gönül penceresini bana daima açık tutan, düşüncelerinden her zaman istifade ettiğim hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet KATILMIŞ'a ve yüksek lisans eğitimim boyunca ders aldığım, bende emeği olan saygı değer hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmalarında beni yüreklendiren, kıymetli tecrübelerini benimle cömertçe paylaşan değerli dostum ve hocam Arş. Gör. Ahmet VURGUN'a minnettarlığımı belirtmek isterim. Kendisine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, benim için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan, beni yetiştiren ve bu günlere gelmemi sağlayan, maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen anneme ve merhum babama, eğitimin önemine inanan ve öğrencilik hayatım boyunca zor anlarımda omzumda ellerini gördüğüm dedem Celal OĞUZ'a, ilgi ve sevgilerini hiç eksik etmeyen, varlıklarıyla bana güç veren kardeşlerime ne kadar teşekkür etsem azdır. Emekleri için minnet ve şükranlarımı sunarım.

Bu çalışmada doğrudan ya da dolaylı olarak katkısı olan herkese sonsuz teşekkürlerimi sunuyor, çalışmamızın faydalı olmasını diliyorum.

Şafak OĞUZ

ÖZET

Bu araştırmada, toplumsal romanlarda sosyal bilgiler dersi amaçlarına yönelik eğitici iletileri analiz etmek ve bunların ne sıklıkta bulunduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırmanın veri kaynağını toplumsal romanlar; çalışma grubunu ise Millî Eğitim Bakanlığının ilköğretim öğrencileri için tavsiye ettiği "100 Temel Eser" okuma listesindeki on beş toplumsal roman oluşturmaktadır. Bu romanların sekizi Türk edebiyatından, yedisi Dünya edebiyatındandır.

Araştırmada analizi yapılacak yazılı materyaller romanlar olduğundan veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Toplumsal romanlarda sosyal bilgiler dersi amaçlarına yönelik eğitici iletilerin, bir plan dâhilinde sırasıyla; kaynakları bulma, okuma, fişleme ve değerlendirme işlemleri yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemi çerçevesinde doküman analizi tekniği kullanılarak elde edilen verilerin analizi, betimsel analiz yoluyla yapılmıştır. Saptamaları etkili bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Çalışma grubunu oluşturan toplumsal romanlarda en fazla sosyal katılım becerisine yönelik kavramların yer aldığı görülmüştür. Onu değerler ve insan hakları kavramları takip etmiştir. En az bulunan ise demokrasi kavramları olmuştur. Onu vatandaşlık kavramları izlemiştir.

Çalışma grubunu oluşturan toplumsal romanlarda sosyal katılım kavramları ve değerler en fazla “*Gururlu Peri*” romanında, insan hakları kavramları en fazla “*Oliver Twist*” romanında, demokrasi ve vatandaşlık kavramları en fazla “*Miskinler Tekkesi*” romanında yer almıştır. “*Pollyanna*” romanında demokrasi ve vatandaşlık kavramları ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Demokrasi kavramları en az “*87 Oğuz*”, “*Yankılı Kayalar*”, “*Sol Ayağım*”, “*İnci*” ve “*Şamatalı Köy*” romanlarında, insan hakları, vatandaşlık kavramları ve değerler en az “*Şamatalı Köy*” romanında, sosyal katılım kavramları ve değerler en az “*İnci*” romanında yer almıştır.

Sosyal bilgiler dersi amaçlarına yönelik eğitici iletiler en fazla yerli yazarlı romanlarda yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: edebiyat, kültür, toplumsal roman, sosyal roman, insan hakları, demokrasi, vatandaşlık, sosyal katılım becerisi, değerler, bilgi

ABSTRACT

In this research, it is aimed to analyse the educational messages about goals of social studies lessons in social novels and to show how often they are found.

Data source of this research constitutes social novels, and the working group is fifteen social novels on the "100 Temel Eser-100 Main Books" list which are suggested for primary school students by Educational Secretary Minister. Belongs in these list of novels eight are Turkish literature and seven are World literature.

Since the written materials to be analysed in the research are novels, a document review was used as the data collection method. In social novels, educational messages about goals of social studies lessons were found, read, plugged and evaluated within a plan and in order. The analysis of the data obtained by using the document analysis technique within the context of the qualitative research method has been done through descriptive analysis. Direct quotations has been included to reflect the findings effectively.

In the social novels that constituted the working group, it has been observed that concepts related to social participation skill were found to be involved the most common. It was followed by values and concepts of human rights. And the democracy concepts were found the least. It was followed by concepts of citizenship.

In social novels that constitute the working group, concepts of social participation and values were involved the most in the novel "*Gururlu Peri*", human rights concepts were involved the most in the novel "*Oliver Twist*", democracy and citizenship concepts were involved the most in the novel "*Miskinler Tekkesi*". In the novel "*Pollyanna*", there were found no findings regarding the concepts of democracy and citizenship. The concepts of democracy were involved the least in the novels "*87 Oğuz*", "*Yankılı Kayalar*", "*My Left Foot*", "*The Pearl*" and "*The Children of Noisy Village*", human rights, citizenship concepts and values were involved the least in the novel "*The Children of Noisy Village*", concepts of social participation and values were involved the least in the novel "*The Pearl*". Educational messages about goals of social studies lessons were found to be involved the most common in native literary novels.

Keywords: literature, culture, social novel, human rights, democracy, citizenship, social participation skills, values, knowledge

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
ÖZGEÇMİŞ	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR VE SEMBOLLER	xii

BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. Problem	2
1.2. Amaç	9
1.3. Önem	9
1.4. Varsayımlar	11
1.5. Sınırlıklar	12

BÖLÜM II: ALAN YAZIN	13
2.1. Sosyal Bilgiler Kavramı	13
2.2. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler Arasındaki İlişki	16
2.3. Sosyal Bilgiler Öğretimi	18
2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Önemi	20
2.5. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amaçları	22
2.5.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel / Evrensel Amaçları	22
2.5.1.1. Sosyal Bilgilerde İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi	23
2.5.1.1.1. Vatandaşlık ve İnsan Haklarının Tanımı	23
2.5.1.1.2. Sosyal Bilgiler ve Vatandaşlık Eğitimi	25
2.5.1.1.3. Sosyal Bilgiler ve İnsan Hakları Eğitimi	27
2.5.1.1.4. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi İle İlgili Temel Kavramlar	28
2.5.1.1.5. Demokrasi Kavramının Tanımı	28
2.5.1.1.6. Sosyal Bilgiler ve Demokrasi Eğitimi	29

2.5.1.2. Sosyal Bilgilerde Değerler ve Eğitimi	30
2.5.1.2.1. Değer(ler) Kavramı	30
2.5.1.2.2. Değerlerin İşlevi	31
2.5.1.2.3. Değer Türleri	32
2.5.1.2.4. Değerler Eğitimi	33
2.5.1.2.5. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi	35
2.5.1.2.6. Sosyal Bilgiler ve Değerler Eğitimi	37
2.5.1.3. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Katılım Becerisi	38
2.5.1.3.1. Beceri Eğitimi	38
2.5.1.3.2. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Beceriler	39
2.5.1.3.3. Sosyal Katılım Becerisi	40
2.5.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Ulusal Amaçları	42
2.6. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bir Öğretim Materyali Olarak Edebî Eserleri Kullanma	45
2.6.1. Edebiyatın Eğitsel Değeri	45
2.6.2. Edebî Eserlerin Sosyal Bilgiler Eğitimi Bakımından Değeri	46
2.7. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bir Öğretim Materyali Olarak Romanları Kullanma	48
2.7.1. Bir Edebî Tür Olarak Roman	48
2.7.2. Romanların Eğitsel Değeri	49
2.7.3. Romanların Sosyal Bilgiler Eğitimi Bakımından Değeri	50
2.8. İlgili Araştırmalar	52
BÖLÜM III: YÖNTEM	56
3.1. Araştırma Modeli	56
3.2. Çalışma Grubu	56
3.3. Veri Toplama Araçları	57
3.4. Verilerin Analizi	58
BÖLÜM IV: BULGULAR	60
4.1. İnsan Hakları, Demokrasi ve Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Bulgular	60
4.1.1. İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Bulgular	60

4.1.1.1. Yerli Yazarlı Romanlarda İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Bulgular	61
4.1.1.2. Yabancı Yazarlı Romanlarda İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Bulgular	75
4.1.2. Demokrasi Kavramları İle İlgili Bulgular	86
4.1.2.1. Yerli Yazarlı Romanlarda Demokrasi Kavramları İle İlgili Bulgular	88
4.1.2.2. Yabancı Yazarlı Romanlarda Demokrasi Kavramları İle İlgili Bulgular	93
4.1.3. Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Bulgular	95
4.1.3.1. Yerli Yazarlı Romanlarda Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Bulgular	96
4.1.3.2. Yabancı Yazarlı Romanlarda Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Bulgular	107
4.2. Sosyal Katılım Becerisine Yönelik Kavramlar İle İlgili Bulgular	112
4.2.1. Yerli Yazarlı Romanlarda Sosyal Katılım Becerisine Yönelik Kavramlar İle İlgili Bulgular	113
4.2.2. Yabancı Yazarlı Romanlarda Sosyal Katılım Becerisine Yönelik Kavramlar İle İlgili Bulgular	129
4.3. Değerler İle İlgili Bulgular	144
4.3.1. Yerli Yazarlı Romanlarda Değerler İle İlgili Bulgular	145
4.3.2. Yabancı Yazarlı Romanlarda Değerler İle İlgili Bulgular	156
BÖLÜM V: SONUÇ	166
5.1. Yargı	166
5.1.1. İnsan Hakları, Demokrasi ve Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Yargılar	166
5.1.1.1. İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Yargılar	166
5.1.1.2. Demokrasi Kavramları İle İlgili Yargılar	168
5.1.1.3. Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Yargılar	170
5.1.2. Sosyal Katılım Becerisine Yönelik Kavramlar İle İlgili Yargılar	172
5.1.3. Değerler İle İlgili Yargılar	174
5.1.4. Genel Yargılar	175
5.2. Tartışma	177

5.3. Öneriler	181
5.3.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler	181
5.3.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	183
KAYNAKLAR	184
EKLER	189
Ek-1. İlköğretim Okullarında Okutulacak 100 Temel Eser Genelgesi	189
Ek-2. MEB'in 2005 Yılında İlköğretim Okulları İçin Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Listesi	192
Ek-3. Sosyal Bilgiler Dersi Amaçlarına Yönelik Kavram ve Değerler	196
Ek-4. Çalışma Grubunu Oluşturan Romanlarda Sosyal Bilgiler Dersi Amaçlarına Yönelik Eğitici İletilerin Frekans Dağılımı	200

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1.	İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Bulguların Frekans Dağılımı	60
Tablo 4.2 - 4.22.	Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar.....	61-75
Tablo 4.23 - 4.42.	Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar.....	75-85
Tablo 4.43.	Demokrasi Kavramları İle İlgili Bulguların Frekans Dağılımı	87
Tablo 4.44 - 4.52.	Yerli Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar.....	88-92
Tablo 4.53 - 4.56.	Yabancı Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar.....	93-94
Tablo 4.57.	Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Bulguların Frekans Dağılımı	95
Tablo 4.58 - 4.79.	Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar.....	96-107
Tablo 4.80 - 4.88.	Yabancı Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar.....	108-111
Tablo 4.89.	Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Bulguların Frekans Dağılımı.....	112
Tablo 4.90 - 4.113.	Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar.....	113-129
Tablo 4.114 - 4.137.	Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar.....	130-143
Tablo 4.138.	Değerler İle İlgili Bulguların Frekans Dağılımı.....	144
Tablo 4.139 - 4.146.	Yerli Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar.....	145-155
Tablo 4.147 - 4.154.	Yabancı Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar.....	157-164

KISALTMALAR VE SEMBOLLER

- MEB : Millî Eğitim Bakanlığı
TTKB : Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
NCSS : National Council for the Social Studies
(Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi)
TDK : Türk Dil Kurumu
ABD : Amerika Birleşik Devletleri

BÖLÜM I: GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi tanımlanacak, araştırmanın amacı ve alt amaçları, önemi, sınırlılıkları, varsayımları belirtilecektir.

1.1. Problem

Çağımızda meydana gelen hızlı değişme ve gelişmeler karşısında eğitimin amaç ve süreçlerinde yeni yapılanmalar gerçekleştirilmektedir. Yaşanması her zamankinden daha güç hale gelen bir dünyada toplum üyelerinin değişime uyum sağlaması için ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırılması gereklidir. Eğitimin insan yaşamında sahip olduğu bu önem, eğitim sisteminin en temel kurumları olan okullarda eğitim ve öğretim sürecinin nasıl işlediği konusunu önemli kılmaktadır.

ABD’de 19. ve 20. yüzyılda yaşanan sosyal, ekonomik, kültürel vb. alanlardaki büyük dönüşümün doğurduğu sorunlara çözüm arama düşüncesi sosyal bilgiler eğitiminin doğmasına ortam hazırlamıştır (Barth, 1991; akt. Öztürk, Dilek, 2004, s.70). 19. yüzyılın başlarında ABD’deki eğitimciler ve sosyal çalışanlar, yeni bir vatandaşlık programı hazırladılar. Programın amacı, tüm çocuklara kent yaşamında dayanışmanın nasıl gerçekleşeceğini, kısaca 19. yüzyıl dünyasında nasıl yaşayacaklarını öğretmek olacaktı. Sosyal problemlerin kendi hâline bırakılmadan çözülmesi gerektiğine ve demokratik bir toplumda karar alma sürecinin sadece politikacılarda olmaması gerektiğine karar verildi. Bireyler, sosyal sorunlar ve bunların çözüm süreçlerinde rol almayı öğrenmeliydi. Sosyal bilgiler eğitimi programı, bir kimsenin yaşam niteliğini etkileyen sorunlardan bahsetmeliydi (Barth, 1991; akt. Öztürk, Dilek, 2004, s.71, 72).

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS)’ne göre sosyal bilgiler; “[...] sosyal bilim alanlarını, insan şeref ve onurunu korumak amacıyla oluşturulan demokratik bir toplumda bireyin rolünü inceleyen, sosyal olayları ve insan ilişkilerini irdeleyen faaliyet alanlarını kapsar” (Evans, Brueckner, 1990, s.9; akt. Öztürk, 2007, s.102). Öztürk ve Otluoğlu (2002) sosyal bilgileri; “sosyal bilimlerin bulgularını bütünleştirip öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak öğrencilere sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitim programı” olarak tanımlar (Öztürk, 2007,

s.103). Erden'e göre ise sosyal bilgiler; "İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır" (Erden, tarihsiz, s.8).

NCSS'in, 1970 yılında yayınladığı öğretim kılavuzunda sosyal bilgiler öğretimi için belirlediği dört amaç şunlardır: (a) insanın geçmiş, bugün ve gelecekteki durumu hakkında bilgi edinme becerisini geliştirme; (b) bilgiyi işleme için gerekli becerileri kazandırma; (c) inanç ve değerleri yorumlama becerisini geliştirme; (d) vatandaş olarak aktif sosyal katılım için bilgiyi uygulama (Barth, 1991, s.8; akt. Öztürk, Deveci, 2011, s.3). Doğanay (2003) sosyal bilgiler eğitiminin genel amaçlarının da temelini oluşturan özelliklerini: (a) etkili vatandaşlık, (b) toplumsallaşma ve karşı toplumsallaşma (c) insan deneyimlerinin bütünlüğü ve (d) bilimsel düşünme yöntemi ve zaman boyutu olarak sıralamıştır (Öztürk, 2007, s.103). İnan (2014) ise sosyal bilgiler eğitiminin genel amacını; (a) erdemli insan olmaya rehberlik etmek (b) etkili vatandaş yetiştirmek (c) siyasi yönetime (demokrasiye) katılma sürecini öğretebilmek (d) temel tarih, mekân ve sosyal düşünme becerisi kazandırmak olarak ortaya koymuştur. Michaelis (1985) sosyal bilgiler eğitiminin evrensel amaçlarını, bilgi, beceri, tutum/değer ve sosyal katılıma ilişkin olanlar olmak üzere dört grupta toplamıştır (Öztürk, Deveci, 2011, s.4).

Barr, Barth ve Shermis (1978), sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarını üç grupta toplamıştır: (a) yurttaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi, (b) sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi ve (c) yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler öğretimi (Öztürk, 2007, s.103). Dilek (2001) "vatandaşlık aktarımı" ve "yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler" yaklaşımlarının sosyal amaçlara yönelik olduğunu ve öğrencinin sosyalleşmesini hedeflediğini ifade etmektedir. Asıl amacın, öğrencileri demokratik topluma hazırlamak ve onları etkin yurttaşlar haline getirmek olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla sosyalleşme açısından bakıldığında her iki yaklaşımın da hareket noktasının bireyi topluma hazırlama kaygısı olduğunu iddia eder (Öztürk, Dilek, 2004, s.53).

Çeşitli sosyal bilgiler tanımları ve sosyal bilgiler öğretim yaklaşımları ile ilgili açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, sosyal bilgiler bir "demokratik vatandaşlık eğitimi" programıdır. Buna dikkate alarak sosyal bilgiler öğretiminin genel amacı, bireylerin demokratik bir toplumun gereksinim duyacağı donanıma sahip etkin vatandaşlar

olmalarını sağlamaktır. (Barth, 1991; akt. Öztürk, 2007, s.106). Günümüzde uzmanlar tarafından sosyal bilgiler için belirtilen en önemli amaç etkili demokratik vatandaşlık eğitimi olmuştur (NCSS, 1993; akt. Barr, Barth ve Shermis, 1978; akt. Öztürk, Dilek, s.53). Bu noktada sosyal bilgiler, demokratik süreçlerin gelişimine de katkıda bulunur. Demokratik bir ülkede sosyal bilgilerin temel amacı, demokratik süreçte rol alabilecek ve onu geliştirebilecek etkili vatandaşlar yetiştirmektir. Çünkü demokrasi, ancak ona inanarak hayatının bir parçası haline getirmiş, onun için gerekli bilgi, değer ve becerilerle donatılmış insanlar aracılığıyla gelişir (Doğanay, 2004, s.17).

Engle ve Ochoa 'ya (1998) göre demokratik vatandaşlar (Öztürk, Dilek, 2004, s.55):

- Yakın çevresini, bölgesini ve yurdunu dünya ve uzayla fiziksel ve sosyal açılarından ilişkilendirme,
- Sosyal kurumların (ekonomik, politik, aile, vb.) nasıl oluştuğunu anlama,
- Zaman içinde ve dünyada şu andaki kültürel farklılıkları anlama,
- Zaman boyutu içinde insanlığın doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını anlama,
- Zamanla insanlığın adalet, eşitlik, özgürlük gibi temel değerlere nasıl ulaştığını anlama,
- Toplum ve dünyadaki önemli sorunların farkında olma ve onlar hakkında bilgi sahibi olma becerilerine sahip olmalıdırlar.

Bu bilgi ve becerilere sahip olmadaki temel amaç; insanın hayata çeşitli anlamlar yükleyebilmesi ve bu bilgileri karar verme, problem çözme gibi alanlarda yaşam kalitesini artırma için kullanabilmesidir (Öztürk, Dilek, 2004 s.55).

Sosyal bilgilerin bir diğer amaç kategorisini değerler oluşturur. Değer, “bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır” (Bilgili, 2006, s.40).

Her toplum, var olan kültürel değerlerini devam ettirebilmek için bunları yeni nesillere aktarmak ister. Yeni yetişen nesillerin bu değerleri kazandığı sürece toplumsallaşma denir. Toplumsallaşmanın amacı, toplumu oluşturan bireyler arasındaki birliği koruyarak toplumu devamlı kılmayı sağlamaktır. (Doğanay, 2004, s.17). Hızla değişen dünyada ve onun içinde yer alan demokratik bir toplumda sosyal bilgiler öğretiminin amacı, yalnızca mevcut sosyal düzeni benimseyen, onu sorgulamadan kabul eden vatandaşlar yetiştirmek

değil, mevcut toplumsal değerleri sorgulayarak yeni değerler üretebilen, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen vatandaşlar yetiştirmek olmalıdır (Öztürk, 2007, s.103).

Sosyal bilgilerin önemli görevlerinden biri de demokratik değer ve inanışların yeni nesillere kazandırılmasıdır. Demokratik değerler kişisel ya da grup davranışlarının değerlendirildiği, toplumsal yaşamı daha anlamlı hale getiren ölçüt ya da standartlardır. Demokratik inanışlar ise o değerlere bağlılığı ifade eder (Öztürk, Dilek, s.55). NCSS (1984) bu değerleri; “özgürlük, eşitlik, insan onuru, çeşitlilik, hakkaniyet, doğruluk, dürüstlük, sadakat, gizlilik, sorumluluk, adalet, uluslararası insan hakları, hukukun üstünlüğü ve otorite” olarak belirlemiştir (Öztürk, Dilek, 2004, s.55). Bu değerlerin yeni nesillere aktarılmasında bireylere etkili bir sosyal bilgiler eğitiminin uygulanması önem arz etmektedir.

Demokratik bir toplumda vatandaşların bir arada etkili bir şekilde var olabilmesi için bazı temel bilgi ve değerler yanında, önemli bir beceri birikimine de sahip olması gerekir. (Öztürk, Dilek, 2004, s.57). Beceri, “öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir” (Bilgili, 2006, s.37). Öğrenciler kazandıkları bilgileri ve sahip oldukları değerleri davranışa dönüştürebilmek için becerilere gereksinim duyarlar. Etkili demokratik vatandaşlık, bu becerilerin geliştirilerek bireyin yaşamında kullanabilmesini sağlamaktan geçmektedir (Öztürk, Dilek, 2004, s.57). Sosyal bilgiler eğitiminde kullanılan birçok beceri, bilgiyi işlemek, tutumları ve değerleri analiz etmek ve toplumsal faaliyetlerde etkin rol almakla ilgilidir (Michaelis, 1985; akt. Öztürk, Dilek, 2004, s.57).

NCSS, sosyal bilgiler öğretimi için, demokratik toplumun şekillenmesinde rol oynayacak bireylerde, sosyal bilgiler dersleri aracılığıyla dört temel becerinin geliştirilmesini önermiştir (NCSS, 1984; akt. Öztürk, 2007, s.106-107). Bunlar (a) bilgi, (b) beceri, (c) tutum/değer/değerleme ve (d) sosyal katılıma ilişkin hedeflerdir. Sosyal katılım becerisi kimi zaman beceriler kategorisine dâhil edilmektedir (Michaelis, Garcia, 1996, s.5; akt. Öztürk, 2007, s.106-107). Demokrasiyle yönetilen her ülkede sosyal bilgiler öğretmenleri, öğrencilerine bu becerileri kazandırmaya çalışmalıdır (Öztürk, 2007, s.109). “Bilgi Çağı ve Küreselleşme” olgusu, bu çağı takip etmek isteyen toplumları 21. yüzyılın gereksinim duyduğu bireyleri yetiştirmeye zorlamaktadır. Bu yüzyılın bireyleri rekabet etme yeteneğine sahip ve iş birliğine açık olmalıdır. Bu birey/yurttaş bilgi, beceri,

tutum/değer ve sosyal katılıma ilişkin birtakım beceriler edinmelidir. Bunlar arasında eleştirel düşünme, karar alma, yaratıcı düşünme, problem çözme ve araştırma gibi anlama ve düşünme becerileri bireyin hayatı için oldukça büyük bir öneme sahiptir (Öztürk, 2007, s.134).

Bireyin demokratik bir toplumda nitelikli bir vatandaş olarak varlığını devam ettirebilmesi için bazı kişisel becerilere, grup etkileşim becerilerine ve sosyal/siyasal katılım becerilerine sahip olması gerekir (Öztürk, Dilek, 2003). Sosyal bilgiler öğretimiyle ulaşılmak istenen amaç geleceğin yurttaşlarını bu becerilerle donatmaktır. Okul, bu becerilerle ilgili ilk deneyimlerin kazanılacağı bir toplum modeli olmalıdır (Barth, 1991; Öztürk, 2007, s.108).

Etkili vatandaşta bulunması gereken yukarıda özetlenen üç boyut, sosyal bilgiler öğretiminin amaçlarının temelini oluşturur. Bu üç alanın birbiriyle iç içe ve dengeli bir şekilde geliştirilmesi gerekir (Öztürk, Dilek, 2004, s.58). Tüm derslerde olduğu gibi sosyal bilgiler eğitiminde de Türkiye'nin milli/devlet standardını belirleyen kurum, Millî Eğitim Bakanlığı'dır. Bu kurumun sosyal bilgiler öğretim programına yerleştirdiği temel amaç, "Etkili ve sorumlu Türkiye vatandaşı yetiştirmek" tir (İnan, 2014, s.10).

Programdaki amaçların önemli bir kısmında ulusal kültür ve kurumların öğretilmesi, bunlara ilişkin tutum ve değerlerin benimsettirilmesi hedeflenmektedir. Uygulamayla ilgili açıklamalar kısmındaki "Bu dersin eğitim ve öğretiminde; öğrencilerin, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, laik, demokratik ve çağdaş değerleri benimseyen ve koruyan bireyler olarak yetişmeleri sağlanır. Öğrencilere Atatürk'ün "Millî kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma" idealini gerçekleştirmek gerektiği bilinci kazandırılır. (...) Öğrencilerin; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk ordusuna ve vatanına hizmet eden kişilere karşı sevgi, saygı ve güven duyguları kuvvetlendirilir; millî birlik ve dayanışmanın önemi kavratılır (...)" (Güleryüz, 2001, s.127; akt. Öztürk, Dilek, 2004, s.62) ifadeleri, ülkemizdeki sosyal bilgiler öğretim programının etkili ve sorumlu Türkiye vatandaşı yetiştirmeyi amaçladığını göstermektedir.

Bütün bunları dikkate alarak sosyal bilgilerin genel amacını demokratik değerlere inanan ve bu değerleri davranışa dönüştürerek gelişmesinde rol alabilen, insan haklarına saygılı, bilgiyi edinme ve analiz etme becerilerine sahip vatandaşlar yetiştirmek olarak

özetleyebiliriz. Bu amaçların geleneksel konu temelli ve aktarıma dayalı bir öğretimle gerçekleştirilmesi güçtür.

Artık ders kitabındaki bilgiyi ve öğretmeni merkeze alan bir eğitim yerine, kendi kendine öğrenmeyi ve bilgiyi tüketmekten çok üretmeyi merkeze alan bir eğitime ihtiyaç duyulmaktadır (Öztürk, Dilek, 2004, s.54). Günümüzün öğretmeni bilgi kaynağı olan ve bilgi aktaran bir konumda olmamalıdır. Artık o, öğrencilerini bilginin kaynağına yönlendiren, ihtiyaçları olan bilgiye ulaşmaları için onları gerekli becerilerle donatan ve ulaştıkları bilgileri anlamlandırıp üzerinde düşünebilmelerini sağlayan biri olmalıdır (Doğanay, 2004, s.37).

Yeni sosyal bilgiler programının en önemli özelliği, eski programın geleneksel davranışçı anlayışından vazgeçilerek yenilikçi yapılandırmacı anlayışta öğrenme ilkesini benimsemesidir (Bilgili, 2006, s.31). Yapılandırmacı öğrenme anlayışına göre öğrenme, bireyin karşılaştığı yeni bilgi veya deneyimleri mevcut bilgi veya deneyimleriyle bir araya getirip yeni bir anlam inşa ettiği üretken bir süreçtir. Öğrenme bireysel bir süreçtir; çünkü her bireyin bilgiyi yapılandırmada izlediği yol kendine özgüdür (NCSS, 2004; akt. Özden, 2003; akt. Öztürk, 2007, s.114). Yeni sosyal bilgiler programı, bireyin var olan bilgi ve deneyimlerini dikkate alarak yaşamda etkin rol almasını, doğru kararlar vermesini, sosyal sorunlara yaklaşımını destekleyici ve geliştirici bir anlayış doğrultusunda yapılandırmacı eğitimi merkeze alan bir yaklaşıma sahiptir. Bu yaklaşımda derslerin “öğrenci etkinlik merkezli” işlenmesi öngörülmüştür (Bilgili, 2006, s.33).

Yapılandırmacı eğitimin sosyal bilgiler eğitim programına girmesiyle birlikte, edebiyat ve sosyal bilgilerin kaynaştırılması, çok kültürlülükle ilgili konular, etik ve değerler, sosyal konular, teknoloji, konuları derinliğine inceleme, topluma hizmet temelli öğretim konuları programı etkileyen gelişmeler olmuşlardır (Öztürk, Dilek, s.78). Edebî ürünler edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretiminin en temel ögesidir. Hikâyeler, romanlar, şiirler, masallar, bilmece, mektuplar, fıkralar, efsaneler, destanlar, atasözleri vd. sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek edebî ürünlerdir (Demir, Akengin, 2011, s.3).

Tarih, coğrafya ya da sosyal bilgiler öğretiminde edebiyatın önemli bir yeri vardır. Sosyal bilgiler dersinde çocuk edebiyatı ürünlerinden; tarih eğitimi ve öğretimi, coğrafya öğretimi, arkeoloji eğitimi, çevre eğitimi, karakter ve ahlak eğitimi, sosyal bilinç, kültürel değerlerin öğretimi, ekonomi, sosyal konuların öğretimi (göç, kölelik, çok kültürlülük,

soykırım, başka kültürleri tanıma, savaş, vb.) alanlarında yararlanılabilir (Şimşek, 2006, s.3).

Edebiyatla eğitim ve öğretim arasında doğal bir bağ vardır. En basit anlamda edebiyat sözcüğünün kökünü oluşturan edep sözcüğü “terbiye: eğitim” anlamına gelir. Eğitim ve öğretim bakımından edebiyatın insana çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme örnekleri vermesi önemini ortaya koymaktadır. Edebiyat eseri, insanı ve çevresini tanıtır. İnsanın günlük hayatta kendisiyle, başka insanlarla, doğal ve sosyal çevreyle yaşadığı çatışmalarından bahseder. Edebiyat eserleri, insan, yurt, yaşama ve doğa sevgisiyle insanın ruhunu yumuşatır; iyilik, dostluk, hoşgörü, bağışlama, dayanışma, çalışkanlık, dürüstlük gibi insana özgü tutum ve değerlerin gelişmesini sağlar. Edebî eserler, insanları hem bireysel hem de sosyal hayatla ilgili olarak iyiye, güzele ve doğruya yönelme ve yeni değerler kazandırma doğrultusunda eğitir (Kavcar, 1999; akt. Öztürk, Otluoğlu, 2011, s.36).

Sosyal bilgiler derslerinde, programda öngörülen bilişsel, duyuşsal ve devinîşsel hedeflerin gerçekleştirilmesi gerekir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde edebî ürünler, önemli bir katkı sağlayabilir. Çünkü edebî metinler aracılığıyla çocuklar, kendilerini farklı zaman ve mekânlarda yaşamış/yaşayan insanlarla karşılaştırma imkânını elde ederek kendi toplumlarındaki ya da başka ülkelerdeki insanların yaşama şekilleri hakkında fikir sahibi olurlar. Bu, onlarda empatik düşünme becerisini geliştirir ve karakter eğitimine katkıda bulunur (Sağlamer, 1980; akt. Öztürk, Otluoğlu, 2011, s.37). Edebî ürünler sosyal bilgiler öğretiminin en önemli amaçlarından biri olan kültür aktarımının gerçekleşmesini kolaylaştırır. Tarih bilincine sahip olan yeni nesillerin çağa uyum sağlamalarında bir araç haline gelir. Böylece çağdaş eğitimin, dünü koruyarak yarını güvence altına alma hedefi gerçekleşir (Kavcar, 1999; Öztürk, Otluoğlu, 2011, s.37).

Edebî eserler, milletlerin yüzyıllar boyu süren birikimlerinin ürünüdür. Bu ürünler, meydana geldikleri toplumun hayata bakışını ve ideallerini içermektedir. Halkın kültürel ve sosyal değerleri, edebî metinlere konu olur ve sonraki nesillere bu yolla aktarılır (Özcan, 2008, s.583, 584). Sosyal bilgilere edebiyatı sokmak öğrencilerin yaşantılarını genişleterek olumlu özellikler kazanmalarına yardımcı olur. Ayrıca aradan uzun zaman geçse bile olguların ve kavramların hatırlanmasını kolaylaştırır. Oysa ders kitaplarında

hazır bir şekilde verilen bilgilerin zaman geçtikçe hatırlanma düzeyleri düşüktür. Çarpıcı olaylar ve renkli ayrıntılar öğrencileri heyecanlandırır, sınıf içi tartışmalar canlanır ve eleştirel okumanın düzeyi genişler (Davis, Palmer, 1992; akt. Çuhadar, 2005, s.12).

Romanlar, kurgulanmış dünyaların içine girerek duygusal paralellik kurlmaları sebebiyle çocukların eğitilmelerinde önemli bir yere sahiptirler (Yalçın, Gıyasettin, 2011, s.162). Romanlar “insanların serüvenlerini, karakterlerini, düşünce ve duygularını ayrıntılarıyla kendine özgü bir biçimde” anlatan uzun düz yazılardır. Romanlarda, toplumların alışkanlıklarının ve göreneklerinin, kişiler arası ilişkilerin, tutkuların ve ruhsal olayların açıklanmasına veya çözümlenmesine çalışılır (Oğuzhan, 2009, s.98).

Özellikle bir toplumun sosyal sorunlarını ortaya koyan sosyal romanların [Halide Edip Adıvar’ın Sonsuz Panayır, Yaşar Kemal’in İnce Memet romanları gibi] (Aytaş ve diğerleri, 2013, s.309) çocukların eğitimlerinde önemli bir yeri vardır. Çocuklar, sosyal romanlarda çeşitli konularda birçok sorunları ve bunların çözümünü, olayları açıklayan bilgileri, görüş ve yorumları bulabilirler. Sosyal romanlar, çocukların sınırlı hayat tecrübelerinin genişlemesini sağlar, türlü insan tipleri hakkında fikir sahibi olmalarını sağlar, değer yargılarının açıklık kazanmasına yardımcı olur. Böylece çocukların içinde yaşadıkları ortama ve topluma uymalarını kolaylaştırır (Oğuzhan, 2009, s.98, 99).

Romanlarda gördükleri olaylar, çocuklara hayatla ilgili deneyimler kazandırmaktadır. Kendi hayatlarında çeşitli durumlarla karşılaşmaları hâlinde, bu olaylar karşısında nasıl hareket edeceklerini önceden kestirebilmeleri, hata yapma ihtimallerini zayıflatmaktadır (Yalçın, Gıyasettin, 2011, s.162). Eğitimde romandan yararlanılması, büyükler için ne kadar önemli ise, çocuklar için de o kadar önemlidir. Roman, bir hayatı bütün yönleriyle anlattığı, geçmişle gelecek arasında bağ kurduğu için, eğitim açısından diğer türlerden daha özel ve önemli bir yere sahiptir. Çocuklar roman yoluyla, bir oluş ve oluşumu rahatlıkla izleyebilirler (Yalçın, Gıyasettin, 2011, s.164).

Bu bağlamda bir toplumun sosyal sorunlarını ortaya koyan toplumsal romanların, çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ortama uyum sağlamasını ve öğretmenlerin öğrencinin bilgiyi yapılandırmasına olanak veren öğrenme ortamını düzenlemesini kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Toplumsal romanlarda sosyal bilgiler dersi amaçlarına yönelik hangi eğitici iletilerin ne sıklıkta bulunduğu bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Çalışmanın programın etkililiğini artırma konusunda alan için rehber niteliğinde olacağı düşünülmektedir.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı, toplumsal romanlarda sosyal bilgiler dersi amaçlarına yönelik eğitici iletileri analiz etmek ve bunların ne sıklıkta bulunduğunu ortaya koymaktır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Toplumsal romanlarda insan hakları, demokrasi ve vatandaşlık kavramları ile ilgili eğitici iletiler nelerdir?
2. İnsan hakları, demokrasi ve vatandaşlık kavramları ile ilgili eğitici iletiler toplumsal romanlarda ne sıklıkta bulunmaktadır?
3. Toplumsal romanlarda sosyal katılım becerisine yönelik eğitici iletiler nelerdir?
4. Sosyal katılım becerisine yönelik eğitici iletiler toplumsal romanlarda ne sıklıkta bulunmaktadır?
5. Toplumsal romanlarda toplum ve aile konularına yönelik hangi değerler vardır?
6. Toplum ve aile konularına yönelik değerler toplumsal romanlarda ne sıklıkta bulunmaktadır?

1.3. Önem

İnsan, doğası gereği bir gruba aidiyet duygusuyla bağlanmak ister. Bunu elde edebilmesi için içinde bulunduğu toplumda uymak zorunda olduğu bir takım kurallar vardır. Bu kurallara uyduğu takdirde grup tarafından kabul görülür. Her toplum, var olan kültürel değerlerinin devamlılığını sağlayabilmek için değer ve inanışlarını yeni yetişen kuşağa kazandırmalıdır. Böylece toplum üyeleri arasındaki birliktelik korunarak, toplumun devamlılığı sağlanacaktır. Değerlerin yeni nesillere kazandırılmasında sosyal bilgilere önemli görevler düşmektedir. Sosyal bilgiler öğretiminin genel amacı, demokratik bir toplumun gereksinim duyacağı etkin bireyleri yetiştirmektir. Vatandaşlık, devlet ve birey arasındaki ilişkilerden meydana geldiği için bu ilişkiler hakkaniyet, sorumluluk, adalet, eşitlik ve özgürlük gibi temel değerleri beraberinde getirir.

Sosyal ilişkilerin geliştiği ve çeşitlendiği günümüz toplumlarında, çocukları toplum hayatına hazırlamak ve içinde bulunduğu toplumla uyumlu hale getirmek öncelikli hedeflerdendir. İnsanın toplumun bir bireyi ve sosyal bir varlık olduğunu fark etmesi gerekir. Çocuğun insan ilişkilerini, insanların birbirinden farklı olduğunu, toplumda birtakım kurum ve grupların olduğunu öğrenmesi gerekir. Bireylerin, yaşanması her zamankinden daha güç hale gelen bir dünyada, giderek karmaşılaşan ve büyüyen toplum sorunları karşısında nasıl davranacağını öğrenmesi gerekmektedir. Sosyal sorunlar ve bunların çözüm süreçlerinde rol almada ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırılması amaçlanmalıdır. Sınıfta edinilen bilgilerin, öğrencilerin sınıf dışındaki hayatı daha iyi anlamasına yardımcı olması gerekir. Bu bilgiler onların günlük yaşamlarını kolaylaştıracak, karşılaşılabilecekleri sorunların farkında olmalarını sağlayacak nitelikte olmalıdır.

Bu amaçların konuyu ve aktarımı temele alan bir öğretimle gerçekleştirilmesi güçtür. Günümüzde, ders kitabındaki bilgiler ve öğretmenin merkezde olduğu bir öğretim yerine, bilgiyi üreterek kendi kendine öğrenmeyi merkeze alan bir öğretim tercih edilmelidir. Sosyal bilgiler öğretim programının en önemli özelliği, davranışçı bir anlayışa sahip olan eski programdan vazgeçilerek yapılandırmacı anlayışın hâkim olduğu bir program olmasıdır. Bu yaklaşımın sosyal bilgiler eğitim programına girmesiyle birlikte programı etkileyen gelişmelerden biri edebiyat ve sosyal bilgilerin kaynaştırılması olmuştur (Öztürk 2007).

Sosyal bilgiler ve edebiyat birbiriyle ilişkilidirler ve birbirini tamamlar. Sosyal bilgiler, insanları ve bir araya gelerek oluşturdukları yaşamı konu alır. Bireyin içinde bulunduğu toplumu ve diğer toplumları anlamasına yardımcı olur. Edebiyat ise insanın duygu ve düşüncelerini içerir. Halkın kültürel ve sosyal değerleri, edebî metinler yoluyla korunur ve gelecek nesillere aktarılır. Edebiyat, sosyal bilgiler öğretiminin en önemli amaçlarından biri olan kültür aktarımının gerçekleşmesini kolaylaştırır. Ayrıca, sosyal bilgilerin içine edebiyatı yerleştirmek öğrencilerin yaşantılarını genişletir. Toplum ve dünyadaki önemli sorunları görebilmelerini ve onlar hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlar. Bir dönemin edebiyat ürünleri, o dönemde yaşayan insanların değerler karşısındaki tutumlarını yansıtır.

Roman, gelenek ve görenekleri, kişiler arası ilişkileri, toplumsal durumları ve ruhsal olayları kısacası hayatı bütün yönleriyle ele aldığı için eğitim açısından diğer edebî türlere göre daha önemli bir yere sahiptir. Özellikle bir toplumun sosyal sorunlarını ortaya koyan sosyal romanlar, çocukların hayat tecrübelerini arttırır, farklı insan tipleri üzerinde düşünmelerine olanak sağlar, değer yargılarının açıklık kazanmasına yardımcı olur. Böylece çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ortama uyum sağlamalarını kolaylaştırır.

Çocuk, okuduğu her romandan kendisine göre bir takım çıkarımlarda bulunur. Romanlardaki kahramanları kendisiyle özdeşleştirir. Çocukların romanlarda gördükleri durumlarla kendi hayatlarında karşılaşmaları hâlinde, onlara hayatla ilgili deneyimler kazandırır. Bir toplumdaki ortak düşünceleri, amaçları, ahlaki ilkeleri, inançları ve toplumlar arasındaki kültürel farklılıkları fark etmelerini sağlar. Bu açıdan romanlar, öğrencinin bilgiyi yapılandırmasına olanak veren öğrenme ortamını düzenlemesinde, öğretmene kolaylık sağlayacaktır. Öğrencinin ise bilgiyi kendine özgün bir şekilde yapılandırmasına olanak sağlayacaktır. Bir edebî eser olarak romanlar öğrencilerde;

- Birey ve toplumun ihtiyaçlarının analiz edilmesini,
- Grup becerilerinin,
- Bazı tutum ve değerlerin,
- Sosyal/siyasal becerilerin gelişmesini sağlayacaktır.

Bu araştırma, toplumsal romanlarda doküman analizi yoluyla sosyal bilgiler dersi amaçlarına yönelik eğitici iletilerin araştırılması ve bunların ne sıklıkta bulunduğunu ortaya koymaya çalışılması açısından önemli görülmektedir. Alanda bu konuyla ilgili yapılan çalışmaya rastlanmadığından bu çalışmanın, sosyal bilgiler dersi öğretiminde toplumsal romanların kullanımı konusunda alan yazına katkı sağlaması umulmaktadır.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırmada kullanılan romanlar, Yıldırım (2005)'in yaptığı edebî türlere göre sınıflandırma kapsamında araştırmanın amacına uygundur.
2. Araştırmanın çalışma grubu veri kaynağının niteliğini temsil etmektedir.

1.5. Sınırlıklar

1. Araştırmanın kapsamı toplumsal romanların sosyal bilgiler dersi amaçlarına yönelik eğitici iletiler açısından analizi ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın çalışma grubu “100 Temel Eser” listesinde de yer alan on beş toplumsal romanın incelenmesiyle sınırlıdır.

BÖLÜM II: ALAN YAZIN

2.1. Sosyal Bilgiler Kavramı

Sosyal bilgiler kavramı ilk kez 1916 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde kabul edilmiştir. Millî Eğitim Derneği Orta Dereceli Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi sosyal bilgiler kavramını; “mevzu doğrudan insan cemiyetinin teşkilatına ve tekâmülüne ve içtimai birliklerin bir uzvu olması dolayısıyla insana dair bilgiler” olarak tanımlanmıştır (Moffat, 1957; akt. Köstüklü, 1999; akt. Akdağ, 2009, s.3). Bu tarihten sonra sosyal bilgilerin yerli ve uluslararası literatürde birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan en kısa olanını “sosyal olan şeylerin çalışmasıdır” tanımıyla Dewey yapmıştır (Welton, Mallan, 1999; akt. Tay, 2011, s.6).

Barr, Barth ve Shermis (1978) sosyal bilgilerin vatandaşlık eğitimini sağlamak amacıyla sosyal ve insani bilimlerin bütünleşmesinden oluştuğunu ifade etmiş ve sosyal bilgilerin vatandaşlık eğitimi amacını taşıdığını ve bunu yaparken sosyal bilimler ve insani bilimlerinden faydalandığını belirtmiştir (Tay, 2011, s.6). Engle ve Ocha (1988), sosyal bilgileri “demokratik vatandaşlık için toplumsallaşma süreci” olarak tanımlamıştır. Sosyal bilgilerin demokratik vatandaş yetiştirme işlevine vurgu yaparak bunun toplumsallaşma yoluyla mümkün olabileceğini ifade etmiştir. (Safran, 2011, s.4).

ABD'deki Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS), sosyal bilgilerin tanımıyla ilgili tartışmaları sonlandırmak amacıyla 1992 yılında alan için kapsamlı bir tanım getirmiştir. Bu tanım şöyledir (Savage, Armstrong, 1996, s.9; akt. Öztürk, 2009, s.3, 4):

“Sosyal bilgiler, sosyal ve beşerî bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır.”

Sosyal bilgilerin vatandaşlık eğitimi boyutuna vurgu yapan diğer bir tanım Savage ve Armstrong (1996) tarafından yapılmıştır. Onlara göre de sosyal bilgiler, vatandaşlık

becerilerini geliştirmeyi amaçlayan, insani bilimler ve sosyal bilimlerden oluşmuş bir çalışma alanıdır (Tay, 2011, s.6). Rose (1997) ise sosyal bilgileri, sürekli gelişen gelecek nesillerin, toplumda aktif olarak yerini alabilmesi için ihtiyaç duyulan bilgi, yetenek ve değerlerle donatılması olarak tanımlamıştır. (Savage, Armstrong, 2000, s.5; akt. Kılıçoğlu, 2009, s.4). Garcia ve Michaelis (2001) sosyal bilgileri; demokratik bir toplumda sorumlu vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ilişkilerin incelenmesi ve kültürün temel özelliklerini gelecek nesillere aktaran program alanı olarak tanımlamıştır (Kılıçoğlu, 2009, s.5).

Sosyal bilgiler, insanlığın düşüncelerinin, deneyimlerinin, eylemlerinin, inanışlarının, dillerinin ve etkileşimlerinin ulusal ve uluslararası alanda incelenmesini içermektedir. Ancak, sosyal bilgiler ezberlenerek istenildiğinde ezbere aktarılacak olan rakamsal veriler, kişiler listesi, tarihler ve mekânlar değildir (Kottler, Gallavan, 2013, s.20).

Sosyal bilgilerin uluslararası literatürde yapılan tanımlarının yanında yerli literatürde de birçok tanımının yapıldığı görülür. Erden, sosyal bilgileri şu şekilde tanımlamıştır; “Sosyal bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumluluk sahibi vatandaşlar yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimlerden seçilmiş bilgilere dayalı olarak öğrencilere sosyal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır” (Erden, tarihsiz, s.8; akt. Kılıçoğlu, 2009, s.5). Sönmez (1998), ise sosyal bilgileri toplumsal gerçekler ile kanıtlanmaya dayalı ilişki kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen dinamik bilgiler olarak tanımlamıştır (Akdağ, 2009, s.3). Sosyal bilgilerin genel olarak insan bilimlerinden oluştuğunu ve yeri geldiğinde edebiyat, sanat ve matematik ile ilgili bilimlerden yararlanılması gerektiğini belirtmiştir (Tay, 2011, s.5).

Sosyal bilgilerin bilgiyi elde etme ve bunu çocukların anlayacağı hale getirme yönünü ön planda tutan Sözer (1998), sosyal bilgileri “temel kültür unsurlarını, farklı alanlardaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan, disiplinler arası bir yaklaşımla harmanlanarak oluşturulmuş bilgileri içinde toplayan; çocuğun düzeyine ve küresel algılama özelliğine uygun hale getirilmiş bir ders” olarak tanımlamıştır (Safran, 2011, s.4). Sosyal bilgiler ile ilgili bir diğer tanım, Doğanay (2005) a aittir. Doğanay (2005), demokratik vatandaş yetiştirme boyutunu ön plana çıkardığı sosyal bilgileri şu şekilde tanımlamıştır (Safran, 2011, s.3, 4):

“Sosyal bilgiler, sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içerisinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır.”

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda sosyal bilgiler şu şekilde tanımlanmıştır (MEB TTKB 2005):

“Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlerin ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği, toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi.”

2015 Sosyal Bilgiler Taslak Öğretim Programı'nda ise sosyal bilgiler (MEB TTKB, 2015, s.1): “Etkin ve üretken bireyler yetiştirmek, öğrencilerin insani ilişkilerini ve vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla sosyal bilimleri kaynaştıran bir ilköğretim dersi.” olarak tanımlanmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programlarındaki tanımlarda sosyal bilgiler ile ilgili dört boyut ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki sosyal bilgilerin bireyin toplumsal yeterliğini geliştirmeyi amaçlaması, ikincisi sosyal bilgilerin sosyal bilimler ve vatandaşlık konularını yansıtmaları, üçüncüsü sosyal bilgilerin insanın sosyal ve fizikî çevresiyle ilişkilerini zaman ve mekân boyutunda ele aldığı ve dördüncüsü de sosyal bilgilerin disiplinler arası bir anlayıştan hareketle oluşturulmuş bir ders olduğudur (Safran, 2011, s.3).

Öztürk (2009), gerek yabancı gerekse Türk bilim adamlarının yaptıkları tanımları göz önünde bulundurarak sosyal bilgileri, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında sahip olduğu bilgiyi kullanarak, belli kararlar alıp bireysel ve toplumsal problemleri çözebilen etkin bireyler yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşerî bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programı olarak tanımlamıştır.

2.2. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler Arasındaki İlişki

Günümüzde toplumsal yaşamda insanların, birbirleriyle, çevresiyle ve kurumlarla ilişkilerini inceleyen birçok disiplin bulunmaktadır. Bu disiplinler Sosyal Bilimler olarak adlandırılmaktadır (Erden, tarihsiz, s.34; akt. Kılıçoğlu, 2009, s.9). İnsan tarafından üretilen, kanıtlanabilen, ilişkilendirilebilen ve bu süreç sonunda elde edilen dinamik bilgiler bütünü sosyal bilimlerdir (Sönmez, 2005; akt. Tay, 2011, s.4). Sosyal Bilimler, bilimsel bir anlayışla toplumların incelendiği disiplinlerdir; ilgilendiği esas konu, insanın toplum içindeki etkinliğidir; amaç beşerî anlayışın gelişmesidir (Köstüklü, 2001, s.9; akt. Kılıçoğlu, 2009, s.9). Sosyal Bilim, bilimler tasnifi içerisinde kısaca “insan bilimi” olarak özetlenmektedir (Bilgili, 2008, s.2).

İnsanın olduğu her yerde sosyal bilim olarak incelenebilecek konular vardır. Sosyal bilimler içerisinde sayılabilecek disiplinlerden bazıları: antropoloji, iletişim bilimleri, ekonomi, eğitim, coğrafya, tarih, uluslararası ilişkiler, dil bilimi, din bilimleri, siyaset bilimi, psikoloji, sosyoloji, müzikoloji, hukuk ve suç bilimidir. Bu disiplinlerin her biri insan ve çevresiyle ilişkileri üzerine araştırmalar yapar (Safran, 2011, s.2, 3).

Sosyal bilimlerin ürettiği bilgilerin kapsamı geniştir. Bu bilgiler insanoğluna hizmet etmesi amacıyla üretilmektedir. Üretilen bu bilgiler birçok yolla insanlara aktarılmaktadır. Eğitim bu yollardan biridir. Eğitimle sosyal bilimlere ait bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılması, çok disiplinli ve disiplinler arası yaklaşımlarla sosyal bilgiler dersi aracılığı ile yapılmaktadır (Tay, 2011, s.4). Sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin ürettiği bilgileri etkili vatandaş yetiştirme amacını gerçekleştirmek için kullanan bir öğretim programı olarak nitelendirilmektedir (Tay, 2011, s.16). Sosyal bilimlerin içerisindeki disiplinlerin birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir öğretim programıdır (Bilgili, 2008, s.4).

Sosyal bilgiler, vatandaşlık eğitimini gerçekleştirebilmek için sosyal bilimlerin ve beşerî bilimlerin bir birleşimidir. Sosyal bilgiler, sosyal bilimlere yönelik bilgilerin ve beşerî bilimlere yönelik anlayışların üzerinde durmayı bilinçli olarak amaçlayan birleştirilmiş bir akımdır. Sosyal bilgiler, öğretmenlerin uyumu, bakış açısı, amacı ve yöntemlerindeki farklılıklara rağmen, demokraside evrensel vatandaşlığın hazırlığı biçimde algılanmaktadır (Barr, Barth ve Shermis, 2013, s.16).

Sosyal bilgiler ile sosyal bilimler arasında güçlü bir bağ vardır. Sosyal bilgiler, öğrencilere verilecek bilgileri belirlemek için sosyal bilimlerden yararlanırken; sosyal bilimler de öğrencilere sosyal bilgiler aracılığı ile kazandırılmaktadır. Sosyal bilgiler bir ders adı ve müfredat programıdır, bir çalışma alanıdır; sosyal bilimler ise bir disiplinler topluluğudur. Sosyal bilgiler alanında çalışma yapanlar sosyal bilgiler öğreticisi ya da eğitici olarak ifade edilirken; sosyal bilimler ile ilgili çalışanlar sosyal bilimci (tarihçi, coğrafyacı, psikolog, sosyolog) olarak nitelendirilmektedir (Safran, 2011, s.10). Öğrencilerden sosyal bilgiler derslerinde öncelikle olgusal bilgileri edinmeleri beklenmektedir. Problem çözebilmeleri için bu olguları öğrenmeleri önem taşımaktadır. Farklı sosyal bilim çalışmalarında kullanılan araştırma/problem çözme ve bilgi üretme süreçleri, öğrencilerin zengin bir bireysel donanıma sahip olmalarını sağlamaktadır. Bu bakımdan sosyal bilim çalışmalarında kullanılan süreçleri öğrenme ve uygulama, hatırlamaya yönelik öğrenmenin tamamlayıcısıdır (Evans, Brueckner, 1990; akt. Öztürk, 2009, s.18).

Sosyal bilgiler, disiplinler arası bir öğretim programı olarak ifade edilebilir. Yani sosyal bilim disiplinlerinden oluşan bir öğretim programıdır. Bu nedenle toplumsal hayata ilişkin tüm konular, ilkeler ve genellemeler sosyal bilgilerin ilgi alanına girer (Bilgili, 2008, s.32). Sosyal bilgilerin bilgi kaynağını oluşturan bilim dalları arasında: tarih, coğrafya, hukuk, antropoloji, siyaset, ekonomi, edebiyat ve matematik gibi bilimler bulunmaktadır (Safran, 2011, s.9). Disiplinler arası bir çalışma alanı olan sosyal bilgileri anlayabilmek için ona katkı sağlayan akademik disiplinlerin tümünün tanınması gerekmektedir. Sosyal bilgiler bir nehir, ona katkı sağlayan konu alanları da bu nehre dökülen akıntılar olarak düşünülebilir. Bu analize bağlı olarak sosyal bilgilerin, akademik disiplinlerin tümünü bütünleştiren bir bağlam olarak düşünülmesi önerilmektedir. Sosyal bilgiler de tıpkı su gibi diğer konu alanlarına hayat vermektedir (Kottler, Gallavan, 2013, s.25).

Geçmişte sosyal bilgiler dersleri altında öncelik tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisine ilişkin konulara verilmişti. Bu üç sosyal bilim alanı, sosyal bilgiler dersleri ile öne çıkarılmıştı. Ancak 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programının konu içeriği dikkatle incelendiğinde tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisine ilişkin konuların yanı sıra sosyoloji, psikoloji, hukuk ve ekonomi bilim dalları ile ilintili konulara da ağırlıklı olarak yer verildiği görülmektedir (Kabapınar,

2012, s.3). 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programında sosyal bilgiler dersinin konu alanı şu şekilde belirtilmiştir (MEB TTKB, 2015):

“Bilimsel ve teknolojik alanda kaydedilen hızlı gelişmeler bireyin geçmiş yıllara göre daha karmaşık problemlerle karşılaşmasına neden olmaktadır. Bunların çözümü için birden çok disiplinin bulgularından yararlanılması ve disiplinler arası anlayışın benimsenmesi gerekmektedir. Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilere insan ilişkileri ve vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için disiplinler arası yaklaşımdan yola çıkarak tarih, coğrafya, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji ve sosyoloji gibi sosyal bilimlerin kaynaştırılmasıyla oluşturulmuştur.”

Görüldüğü gibi sosyal bilgiler programının içeriği tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, felsefe, antropoloji vb. disiplinlerin ürettikleri bilgilerden oluşturulmaktadır. Sosyal bilgiler kendi bilgisini üretmediği için bir disiplin değil, çalışma alanıdır. Sosyal bilgiler bilgi üretmek yerine, amaçlarına hizmet edecek nitelikteki ilke, genelleme ve kuramları sosyal bilimlerden alarak kullanır (Tanrıöğen, 2005, s.13). Sosyal bilgilerde ele alınan sözcükler, kavramlar ve genellemeler sosyal bilimlerden sağlanır, sosyal bilgilerde kullanılan araştırma süreçleri ve çalışma becerilerine yönelik bilgiler sosyal bilimlerden gelir (Sağlam, 1980, s.24; akt. Kılıçoğlu, 2009, s.9, 10).

Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere, sosyal bilimcilerin buluşları ve alana sağladıkları katkılar analiz ettirilir. Bu analizler çeşitli akademik disiplinlerin bilgi, yöntem ve yapılarını yansıtan kaynak ve materyaller kullanılarak yaptırılır. Böylece öğrenciler sosyal bilimlerin yapısını, temel kavram ve değerlerini, kaynak kullanmayı (kitap, ansiklopedi, harita okuma, grafik yorumlama gibi), sosyal ilişkileri, işbirliğini, ait oldukları toplum ile diğer toplumların değer ve inanışlarını öğrenirler (Bilgili, 2008, s.34).

2.3. Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal bilgiler, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilerin, disiplinler arası bir yaklaşımla ve ilköğretim dönemi çocuklarının seviyesine uygun olarak verildiği bir müfredat programıdır. Sosyal bilgiler öğretimi devletler ve toplumlar için stratejik bir öneme sahiptir. Bu ders yoluyla bireyler, vatandaşlık bilincini, sosyal hayat için gerekli bilgi, beceri, tutum, değer ve davranışları kazanırlar (Safran, 2011, s.15). Sosyal bilgilerin

sermayesini insanın değişimi ve gelişimi oluşturmaktadır. İnsanın bulunduğu çevre ve zaman dilimi sosyal bilgileri doğrudan etkilemektedir. Bu süreçler günümüzdeki dünyaya yön veren olguları kapsayıcı niteliktedir. Çağımızın gerektirdiği yenilikçi, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerileri gibi temel yaşam ve düşünme becerilerine sahip insanları yetiştirmek sosyal bilgiler eğitiminin önemli hedeflerinden birisidir (Yelken, 2011, s.362).

Sosyal bilgilerin amaçlarından birisi de etkili vatandaşlar yetiştirmektir. Sosyal bilgiler eğitim programı aracılığıyla demokratik vatandaşlığa yönelik değerlerin ve becerilerin öğrenciye kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede bilgi temelli ve bilimsel akıl yürütme becerisine sahip, yerel ve ulusalı anlamış ve evrensel değerlere saygılı bir vatandaş portresi oluşturulması sosyal bilgiler dersinde öne çıkmaktadır. Sosyal bilgiler dersi ile hedeflenen bireyselleşme ve toplumsallaşma, toplumsal değerleri eleştirebilen, yeni değerler üretebilen, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen vatandaşları yetiştirmeyi kapsamaktadır (Kabapınar, 2012, s.3).

Sosyal bilgilerin, insanı içinde bulunduğu topluma uyumlu hale getirme ve devletlerin istediği özelliklere sahip vatandaşları yetiştirme gibi çok önemli işlevleri vardır (Safran, 2011, s.5). Bu kadar önemli olan sosyal bilgiler dersi, bazı vazgeçilmez özelliklere sahiptir. Bu özellikler sosyal bilgiler eğitiminin prensipleridir ve programın temelini oluşturur (Tay, 2011, s.7):

1. Etkili vatandaş yetiştirme,
2. Kültürleme,
3. Çocuğa görelilik,
4. Bilgi temeli,
5. Yöntem,
6. Zaman (geçmiş, bugün, gelecek),
7. Alan ve ders boyutudur.

Sosyal bilgiler, disiplinler arası bir yaklaşıma sahip olduğundan eğitiminin bütüncül bir yaklaşımla yapılması gerekir. Bir ilköğretim öğrencisi olaylara sosyal bilgiler dersinin penceresinden baktığında olayları çok yönlü düşünür. Olayların tarih, coğrafya vb. konu alanlarını ayrı ayrı düşünmek yerine ortaya çıkardığı sonuçlara bakar ve ona göre yorumlar. İlköğretim öğrencileri için oluşturulmuş bir ders olan sosyal bilgiler,

eğitimciler tarafından iyi okunmalıdır. Sosyal bilimlerin ilkeleri ayrı ayrı değil, sosyal bilgiler çerçevesinde sentezlenerek dikkate alınmalıdır (Yelken, 2011, s.362).

2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Önemi

Sosyal bilgiler, dünyanın bütün olarak kavranmasını sağlayan soyut düşünceleri, davranışları ve işlevleri kapsamaktadır (Gallavan, 2003; akt. Kottler, Gallavan, 2013, s. 19). Sosyal bilgiler öğrencilerin kişisel, ailevi, yerel, ulusal ve küresel konular ile ilgili bilgi, beceri ve değer edinerek günlük hayatlarında doğru kararlar almalarına yardımcı olur (MEB TTKB, 2015, s.1).

Sosyal bilgiler dersinin evrensel amaçları bilgi, beceri, değerler ve sosyal katılım başlıkları altında açıklanmaktadır (Michaelis, Garcia, 1996; Öztürk, 2006; akt. Yelken, 2011, s.364). Sosyal bilgiler, bireylerin insanları ve insanların birlikte oluşturdukları yaşamı anlayarak toplumsal kişilik kazanmasını sağlar. Bu nedenle, sosyal bilgiler ile bir toplumu oluşturan insanlar arasındaki etkileşim sonucu ortaya çıkan kültür arasında yakın bir ilişki vardır. Sosyal bilgiler dersinde sağlanacak duyarlı bir kültür eğitimi ile sınıftaki saygı ve hoşgörü ortamının geliştirilmesiyle toplumdaki kültür çatışmalarının önüne geçilebileceği, böylece barış ve huzur ortamının oluşabileceği söylenebilir (Deveci, 2009; akt. Yelken, 2011, s.364).

Sosyal bilgiler dersleri, öğrencilerin sosyal ve kültürel hayatı öğrenmeleri, bu konularda deneyim ve birikim edinmeleri için en uygun derstir. Bu derste öğrenciler, içinde yaşadıkları toplumun geçmişini ve bugünü öğrenirler, diğer toplumlar hakkında bilgi edinirler. Böylesine kapsamlı bir içerik, bireylerin insanlığın yüzyıllardır oluşturduğu zengin ve kültürel deneyimi tanımasını sağlar (Öztürk, Otluoğlu, 2003, s.40). Sosyal bilgiler, geçmişin kolayca anlaşılmasını sağlar, çağımızın koşullarına başarıyla uyum sağlamaları için bireyleri donatır. Onların edindikleri yeni bilgileri rahatlıkla işlemelerini ve ileriye görmelerini sağlar (Kottler, Gallavan, 2013, s.19).

“Sosyal bilgilerin temel amacı, insanların birbirlerine bağımlı olduğu bir dünyada, kültürel farklılıklara sahip bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına, bilgiye dayalı mantıklı kararlar verebilme becerilerini geliştirmek için bireylere yardımcı olmaktır” (NCSS, 1994, s.3; akt. Kottler, Gallavan, 2013, s.20). Sosyal bilgiler dersi, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak bireylerin yaşadıkları topluma uyum

sağlamalarını ve öğrencilere bu bilgi birikimini yaşama aktarabilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır (MEB TTKB, 2006, s.26).

Ülkelerin eğitim sistemlerinden beklentileri, ülkenin yönetim rejiminin devamlılığını sağlayacak bireyler yetiştirmektir. Bu doğrultuda vatandaşlar yetiştirmek ülkelerin eğitim sistemlerinin genel amacı olmuştur. Bu amaç kimi zaman tek disiplinli anlayışla ayrı ayrı dersler yoluyla; kimi zaman çok disiplinli ve disiplinler arası anlayıştaki sosyal bilgiler dersi yoluyla gerçekleştirilir. Sosyal bilgiler tanımlarının hemen hepsi etkili vatandaşlık konusuna vurgu yapmaktadır. (Safran, 2011, s.5). Eğitim kurumlarının temel işlevi günümüz dünyasında etkin vatandaş olabilmek için gerekli olan bilgi, beceri ve değerlerin bireylere kazandırılmasıdır. Bu bilgi, beceri ve değerlerin önemli bir kısmı ilköğretim kurumlarında sosyal bilgiler derslerinde kazandırılmaya çalışılır (Kılıçoğlu, 2009, s.6). Sosyal bilgilere ilişkin bilgilerin, becerilerin, tutumların veya eğilimlerin edinilmesi, öğrencilerin akademik yönden başarılı olmasına ve birbirine bağımlı bir toplumda, vatandaş olarak yaşamını başarıyla yönlendirmesine yardımcı olur (Kottler, Gallavan, 2013, s.19).

Etkili vatandaş kavramı, içinde yaşadığı toplumun kültürünü benimsemiş, özümsemiş ve bunu geliştirme anlayışına sahip bireyleri işaret eder. Bu doğrultuda ulusların devamlılıklarını sağlayabilmeleri, etkili vatandaş yetiştirmesi ile mümkün olabilecektir (Safran, 2011, s.13). Sosyal bilgiler dersleri ile öğrenciler içinde yaşadıkları ülkenin, bölgenin ve dünyanın geçmişini, geçmişte ve günümüzde yaşamış ve yaşayan liderlerin hayatlarını, demokratik yönetimlerin nasıl olması ve çalışması gerektiğini öğrenmektedirler. Ayrıca, kendi toplumunun değerlerini, tutumlarını ve inançlarını da öğrenerek ve benimseyerek etkin bir vatandaş olarak sorumluluklarını geliştirmektedir (Tanrıöğen, 2005, s.12).

Sosyal bilgiler eğitiminin işlevini daha iyi anlayabilmek için Amerika Birleşik Devletleri'ne bakmak yerinde olur. Çok kültürlü bir yapısı olan ABD'de ortaya çıkan vatandaşlık bunalımı, 1900'li yılların başında toplumsal bir sorun haline gelmiştir. Bu soruna çözüm bulma arayışlarının etkisiyle okutulmaya başlanan sosyal bilgiler dersi, "Amerikan vatandaşı" yetiştirme konusunda önemli başarılar elde edilmesini sağlamıştır (Safran, 2011, s. 13). Türk Millî Eğitiminin Amaçlarına baktığımızda hedef Türkiye Cumhuriyeti'nin yapısına uygun niteliklere sahip bireyler yetiştirmektir. Bu amaca

ulaşabilmek için ilköğretimde doğrudan işaret edilen ders sosyal bilgiler dersidir (Akdağ, 2009, s.8). 2005 Sosyal Bilgiler Programının temel yaklaşımı, bilgiyi üretmek ve kullanmak için gerekli beceri, kavram ve değerlerle donatılmış Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmektir (Ata, 2007, s.73; akt. Akdağ, 2009, s.8).

Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan, birbirlerine Atatürk milliyetçiliği ile bağlı, cumhuriyetin kazanımlarını benimseyen ve sahip çıkan; geleneksel değerlerimizi tanıyan ve muhafaza eden, bunun yanında çağdaş ve evrensel değerleri kabul etmeye hazır nesiller yetiştirmek sosyal bilgiler eğitiminin başlıca görevlerindendir. Ülkemizde iyi, etkin, sorumlu, üretken, birbirine saygılı ve vatansever bireyler yetiştirmenin yolu etkili bir sosyal bilgiler eğitiminden geçmektedir (Safran, 2011, s.13).

2.5. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amaçları

2.5.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel / Evrensel Amaçları

Evrensel amaçlar, yukarıda vurgulandığı gibi, (1) bilgi, (2) beceri, (3) tutum/değer ve (4) sosyal katılıma ilişkin amaçlar olarak dört grupta toplanabilir. Bunlar kısaca aşağıdaki gibi açıklanmaktadır (Michaelis, 1985; akt. Michaelis, Garcia, 1996; akt. Öztürk, 2009, s.8-11):

Bilgiye İlişkin Amaçlar

Demokratik bir toplumda bireylerin ihtiyaç duyduğu bilgi, sosyal bilimlerden, geçmişteki ve günümüzdeki olayların gözlemlenmesinden, birey ve toplumun ihtiyaç ve gereksinimlerinin analizinden elde edilir.

Beceriye İlişkin Amaçlar

Sosyal bilgiler öğretimi, etkili demokratik vatandaşlık için gerekli olan çalışma, düşünme ve kişiler arası - grup iletişim becerilerini geliştirmek amacıyla aşağıdaki konular üzerinde odaklanmaktadır:

- Çalışma Becerileri
- Düşünme Becerileri
- Kişiler Arası ve Grup Becerileri

Değerlere İlişkin Beceriler

Sosyal bilgiler öğretimi, demokratik vatandaşlığa bağlı olan bireylerde, içinde bulundukları toplumda yaşayabilecekleri bazı tutum ve değerleri geliştirmeyi amaçlar.

Sosyal Katılıma İlişkin Amaçlar

Toplumsal katılımı etkin bir şekilde gerçekleştirmek için bireylerde bilgi, beceri ve değerlere ilişkin donanımın oluşturulması gerekmektedir. Böyle bir katılım için bireyde bazı kişisel, grup etkileşimi ve sosyal/siyasal becerilerin geliştirilmesi önemlidir.

2.5.1.1. Sosyal Bilgilerde İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi

2.5.1.1.1. Vatandaşlık ve İnsan Haklarının Tanımı

Vatandaşlık ve insan hakları birbiri ile yakından ilişkili olan kavramlardır. Vatandaşlık kavramında devlet ön plana çıkarken, insan hakları kavramında evrensellik ön plana çıkmaktadır. Her iki kavram kapsamında da insanın birey olarak çeşitli hakları ve toplumun bir parçası olarak sorumlulukları vardır (Akdağ, Taşkaya, 2011, s.135).

Sosyal bir varlık olan insanlar topluluk içinde birbirlerine bağımlıdır. Aristoteles insanların topluluk halinde yaşaması gerektiğini ifade etmiştir (Çiftçi, 2006, s.3; akt. Güven, 2011, s.36). Topluluk halinde yaşamak devlet olarak adlandırılan siyasi kurumu ortaya çıkartmıştır. Nalbant (1997) “devletin bünyesinde; toplum, toplumun yerleşik olduğu ülke ve siyasi ve hukuki örgütlenme olmak üzere üç temel unsura yer verdiğini” belirtir. Devletin unsurlarından biri olan insan topluluğunu oluşturan insanlar vatandaş olarak adlandırılır ve vatandaşlık kavramı siyasi ve hukuki sistemlerde, toplumlardan meydana gelmiştir (Güven, 2011, s.36).

Demir ve Acara göre vatandaşlık kavramı: “Anne ve babanın uyruğuna, üzerinde hayata adım atılan ülkeye veya yasaların gerekliliklerini taşıyıp taşımamaya bağlı olarak tespit edilen ve kişilerin hangi devlet veya milletle ilişkili olduğunu ifade eden kimlik” olarak tanımlanmaktadır (Demir, Acar, 1997, s.231-232; akt. Akdağ, Taşkaya, 2011, s.298). Vatandaşlık kavramı millî kimlik, anayasal miras, kişiye ve topluma ait haklar ve sorumluluklar, küresel bağlantılar ve kültürel etkileşimler ve demokratik değerler üzerine odaklanmaktadır. Kavramlar ve uygulamalar demokrasiyi, sosyal adaleti, hukuki konuları ve benzerlerini kapsamaktadır (Kottler, Gallavan, 2013, s.77).

Vatandaşlık sadece siyasi ve hukuki bir kavram değildir. Ekonomik, kültürel, psikolojik ve sosyal yönleri de vardır. Sosyal ve kültürel unsurlar vatandaşlığın sosyolojik boyutunu ifade eder. Bir devlete bağlılık psikolojik, hukuki yollarla bir devlette kimlik elde etmek ise vatandaşlığın hukuksal boyutunu oluşturur (Akdağ, Taşkaya, 2011, s.298). Göktürk (2006) vatandaşlık kavramını, sadece hukuksal yönden bakıldığında “devlet ile kişi arasındaki karşılıklı hak, görev ve sorumluluklar ilişkisi olarak” tanımlar (Güven, 2011, s.37). Hukukun bir kişiye yalnız vatandaş olması sebebiyle verdiği haklara vatandaşlık hakları denir. Vatandaşlık hak ve yükümlülükleri anayasa ile belirlenir. 1982 Anayasasının 17-40. maddeleri arasında belirtilmiş olan kişinin hak ve ödevleri şunlardır (Akdağ, Taşkaya, 2011, s.299, 300):

- Kişi dokunulmazlığı,
- Kişi hürriyeti ve güvenliği,
- Özel hayatın gizliliği,
- Konut dokunulmazlığı,
- Haberleşme hürriyeti,
- Yerleşme ve seyahat hürriyeti,
- Din ve vicdan hürriyeti,
- Düşünce ve kanaat hürriyeti,
- Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti,
- Bilim ve sanat hürriyeti,
- Basın hürriyeti,
- Süreli ve süresiz yayın hakkı,
- Basın araçlarının korunması,
- Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı,
- Düzeltme ve cevap hakkı,
- Dernek kurma hürriyeti,
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı,
- Mülkiyet hakkı,
- Hak arama hürriyeti,
- Kanuni hâkim güvencesi,
- Suç ve cezalara ilişkin esaslar,
- İspat hakkı,
- Temel hak ve hürriyetlerin korunması

Ünsal (1998), vatandaşlığın temel anlamıyla kişiyi devlete bağlayan hukuksal bağ olduğunu, ancak bu bağın yalnız hukuksal olmadığı sosyal, dini, siyasal, kültürel ve ekonomik gerçeklerden de soyutlanamayacağını belirtir (Güven, 2011, s.37).

Hak kavramı sözlükte: “Adaletin ve hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey” ve “verilmiş emekten doğan manevi yetki” olarak tanımlanmaktadır (TDK Türkçe Sözlük, 2009; akt. Akdağ, Taşkaya, 2011, s.299). İnsan hakları, renk, dil, din, cinsiyet ve ırk ayrımı gözetilmeden, her insanın, insan olduğu için sahip olması gereken evrensel haklardır (Merey, 2009, s.683).

İnsan hakları, tarihte insanların bazı somut gerekliliklerine yönelik çözüm yolları aranırken ortaya çıkmış, toplumsal gelişmelere bağlı olarak da giderek biraz daha zenginleşerek gelişim göstermiştir. Bugün için, çağdaş toplumun insanı yaşantısının her alanında bir hak ve özgürlüğü kullanmakta, gerçekleştirdiği hemen her eylemde insan hakları kavramıyla karşılaşmaktadır (Akal ve diğ., 2003, s.17; akt. Akdağ, Taşkaya, 2011, s.303).

İnsan hakları denildiği zaman akla ilk gelen özgürlüklerdir. Özgürlük, herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya maruz kalmadan düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, dış etkilere bağımsız olarak insanın kendi isteğine, kendi düşüncesine göre karar alması durumudur (Mumcu, s.14; akt. Akbaşlı, 2009, s.46). Yaşam, haberleşme, seyahat, örgütlenme, din ve vicdan özgürlüğü temel özgürlüklerden bazılarıdır. Seçme ve seçilme, evlenme, mülkiyet edinme, uyrukluluk ve adil yargılanma ise haklara örnek verilebilir. Özgürlükler içinde düşünce ve ifade özgürlüğü, haklar içinde ise yaşama hakkı daha çok ön plana çıkmaktadır (Akdağ, Taşkaya, 2011, s.303).

Kişinin sadece insan olması sebebiyle sahip olduğu haklar olan insan hakları, evrensel ahlak ve hukuksal değerlerin en başında yerini almaktadır. İnsanoğlu için evrensel bir niteliği olan insan haklarının, uluslararası alanda kabulü evrensellik düşüncesini açıkça ortaya koymaktadır (Kılıç, 2007, s.604).

2.5.1.1.2. Sosyal Bilgiler ve Vatandaşlık Eğitimi

Vatandaşlık kavramı ile birlikte vatandaşlık eğitimi de gündeme gelmiştir. Eğitim, özellikle de ilköğretim çağında verilen eğitim, vatandaşlık eğitimi üzerine kurulmuştur. Vatandaşlık eğitimi, siyasi rejimlerin gizli ve örtük programı yolu ile geçekleşmektedir. Sosyal bilgiler dersinin vatandaşlık eğitiminde önemli bir yeri vardır (Güven, 2011, s.36).

Bir ülkenin kanuni ve siyasi ilkeleri vatandaşlık eğitimi ile bireylere kazandırılır. Vatandaşlık eğitimi, kişisel haklar, adalet, eşitlik, çeşitlilik, doğruluk ve vatanseverlik gibi değerleri içerir. Bu eğitim, ülkenin kanuni ve siyasi düzenine uygun bilgi, tutum, inanç, değer ve davranışları kapsar. Vatandaşlık, kanunla ilişkili eğitim olarak nitelendirilir. Geleneksel olarak vatandaşlık eğitimi sosyal bilgiler ders kitapları içinde yer alır (Kirschenbaum, 1995; akt. Akbaş, 2008, s.346; akt. Akdağ, Taşkaya, 2011, s.297).

Vatandaşlık eğitimi, millî birlik ve beraberliğin sağlanması konusunda iş birliği ve dayanışmanın önemine vurgu yapar. Hukuk kuralları ile birlikte toplumsal yaşamı düzenleyen kuralları tanıtır ve bireyler tarafından benimsenmesini sağlar; birlikte yaşamayı kolaylaştıran, uyumu sağlayan hoşgörü, uzlaşma, iç disiplin ve toplumun iyiliğini düşünme gibi temel değerleri kapsar (Akbaş, 2008, s.346; akt. Akdağ, Taşkaya, 2011, s.300). Toplumda düzenin sağlanabilmesi için bireylerin hukuk kurallarını bilmesi önemlidir. Demokratik toplumun temelini oluşturan hukuk, hukuk sistemi ve bu hukuk sistemini oluşturan kurumlar hakkında bilginin bireylere kazandırılması vatandaşlığın gelişimi açısından temel bir gereksinimdir (Savage ve Armstrong, 2000; akt. Oğuz, 2013, s.161).

Her devletin ve siyasi rejimin belirlediği bir vatandaş tipi vardır. Siyasi rejimlerin ihtiyacı olan vatandaş şeklini yetiştirme görevi eğitim kurumlarına verilmiştir. İlköğretim eğitiminin temel amacı, siyasi rejimin sahip olmak istediği vatandaşları yetiştirmektir (Güven, 2011, s.40). İlköğretim dönemi bireyin kişiliğinin ve değer yargılarının oluşmasındaki en kritik dönemlerden biridir. İlköğretimin amacı; “her Türk çocuğunun iyi birer vatandaş olabilmesi için gerekli olan temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlığı edinmesini, millî ahlak ilkelerine uygun yetişmesini, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda hayata hazırlanmasını sağlamaktır” (MEB, 2008; akt. Güven, 2011, s.40).

Sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarından biri şöyledir: “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.” (MEB TTKB, 2005). Bu derste yer alan vatandaşlık ile ilgili ders kazanımları ve ara disiplin kazanımları, sivil toplum kavramı ve sivil toplum örgütleri, anayasa, kadınlara verilen haklar, merkezi yönetimin yapısı ile ev ve okulda yerine getirilmesi gereken yükümlülüklerin neler olduğuna yöneliktir (Akdağ, Taşkaya, 2011, s.301).

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere amaç araştıran, sorgulayan, eleştiren, ulusal ve evrensel anlamda sorumluluklarının farkında olan aktif bir vatandaş yetiştirmektir. Demokratik değerlerin benimsenmesi ve duyarlı vatandaşların yetişmesi demokrasinin sürekliliği için önemlidir (Güven, 2011, s.44). Etkili vatandaşlık var olunan toplumu anlamlandırma ile ilgilidir ve birlikte yaşamayı, birbirlerinin huzurunu ve ilerlemesini

düşünmeyi amaçlayan bir topluluk kültürü üzerine kuruludur (Couloubaritsis, 2007; akt. Akdağ, Taşkaya, 2011, s.300).

Sosyal bilgiler dersinin öğrencileri etken, sorgulayan, eleştiren, duyarlı ve problemlere çözüm üretebilen vatandaşlar olarak yetiştirmek istediği açıktır (Sarısaman, Sadık, 2006, s.217). Günümüzde, vatandaşlık anlayışı hak ve sorumluluk ilişkisi ile sınırlandırılmış bir yaklaşım olmaktan uzaklaşmış, bireyin daha etkin olmasını, siyasal ve sosyal alanda daha katılımcı ve duyarlı olmasını destekleyen bir yaklaşım haline gelmiştir (Güven, 2011, s.41).

2.5.1.1.3. Sosyal Bilgiler ve İnsan Hakları Eğitimi

İnsanlar, bulundukları toplum içinde birbirleriyle ilişki halindedir. Bu ilişkilerde insanların istekleri ve çıkarları zaman zaman çatışabilmektedir. Bu tür durumlarda düzeni sağlayacak belli kurallara gereksinim vardır. Aksi takdirde sürekli kargaşa ve anarşi ortamı, sosyal yaşamı olumsuz yönde etkileyecektir (Edis, 1997; akt. Oğuz, 2013, s.160). Bu toplumsal düzen kuralları ahlak, din, görgü ve toplumdaki düzenin temelini oluşturan hukuk kurallarıdır. Toplumun hukuk alanındaki çalışmalarından yararlanabilmesi için bireylerin hakları ve sorumlulukları hakkında bilgi sahibi olması gereklidir (Oğuz, 2013, s.160).

İnsan hakları bilincinin bireylere kazandırılması toplum tarafından okullardan beklenmektedir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde de “Öğretim insan kişiliğinin tam gelişmesini ve insan haklarıyla ana hürriyetlerine saygının güçlenmesini hedef almalıdır” ifadesiyle öğretimin insan haklarının benimsenmesinde önemli bir araç olacağı üzerinde durulmuştur (Akdağ, Taşkaya, 2011, s.307). İnsana insan olduğu için değer vermek ilköğretimin kademesinde sosyalleşme ile birlikte oluşmaktadır. Uzlaşmacı, hoşgörülü, eşitlikçi ve barışçı gençlerin yetiştirilebilmesi için insan hakları ile ilgili kavramların ilköğretim döneminde benimsenmesi önemlidir. Toplumsal uzlaşma, karşılıklı sevgi ve saygı için özellikle ilköğretim çağında insan hakları eğitiminin yoğun bir şekilde öğrencilere verilmesi gerekmektedir (Üste, 2007, s.296; akt. Merey, 2009, s.683).

Sosyal bilimler disiplinlerinin kaynaştırılması ile oluşan sosyal bilgiler dersinde, demokratik düzende hukuk eğitimi konularına yer verilerek bunların öğretilmesi

sağlanmaktadır. Öğrenciler, temel hak, özgürlük, demokrasi, vatandaşlık, devlet yapısı, insan hakları ve anayasa hakkında temel bilgileri sosyal bilgiler dersinden edinmektedir (Oğuz, 2013, s.165). Sosyal bilgiler dersi vatandaşlık, insan hakları ve demokrasinin gelişmesi konusunda ülkesinin ve küresel dünyanın bir ferdi olarak bireyin, sorumluluğunu yerine getirmesinde önemli faydalar sağlar. “Etkili ve sorumlu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirme” amacını içeren sosyal bilgiler programı söz konusu yararları gerçekleştirmeyi hedeflemektedir (Tezgel, 2008, s.77; akt. Merey, 2009, s.690).

2.5.1.1.4. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi İle İlgili Temel Kavramlar

Bireylerin toplumsal hayata uyumunu sağlamayı hedefleyen sosyal bilgiler, insan hakları ve vatandaşlık konularının öğretimi sırasında hukuk bilimi ile ilgili terim, kavram ve bilgilerinden yararlanmaya gereksinim duyar. Ayrıca anayasa, devlet, kimlik, birey, sorumluluk gibi kavramlar sadece hukuk biliminin kavramları değil, aynı zamanda sosyoloji ve psikoloji gibi farklı bilim dalları ile de ilişkili olan kavramlardır (Yazıcı, Erdilmen, 2011, s.274). İlköğretim kademesinde sosyal bilgiler dersinde insan hakları ve vatandaşlık konularının öğretimi ile ilgili ön plâna çıkan kavramlardan bazıları aşağıda verilmiştir (Akdağ, Taşkaya, 2011, s.310, 315):

• Adalet	• Hâkimiyet-	• Seçme-
• Anayasa	Egemenlik	Seçilme
• Bağımsızlık	• İnsan	• Toplum
• Birey-Kişi	• Kültür	• Vatan-Yurt
• Cumhuriyet	• Kamu	• Yasa-Kanun
• Devlet	• Kamuoyu	• Yasama
• Demokrasi	• Millet-Ulus	• Yargı
• Eşitlik	• Örf-Âdet	• Yürütme
• Hoşgörü	• Örgüt-	
• Hukuk	Teşkilat	
• Hürriyet-	• Sivil Toplum	
Özgürlük	Kuruluşu	

2.5.1.1.5. Demokrasi Kavramının Tanımı

Demokrasi, halk ve iktidar sözcüklerinin birleşiminden oluşur ve halkın yönetimi anlamına gelmektedir (Kepenekçi, 2008; akt. Ada, Baysal, 2010, s.177). Halkın, halk

yararı için, halk tarafından idare edilmesi olarak da tanımlanan demokrasi, ayrıca toplumsal ve kişisel yönden özgürlük anlamına da gelmektedir (Akbaşlı, 2009, s.58).

Demokrasi, çağdaş yaşama uyum demektir. Demokrasi, aklın ayrı bir organ olarak işini yapması için özgürleştirilmesidir. Demokrasi, sadece hareket özgürlüğü demek değil, aynı zamanda özgür düşünme gücü demektir. Demokrasi, kişinin eylemlerinde söz sahibi olması demektir. Farklı bireylerin ortak katılımıyla alınan kararlar, ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar birkaç kişinin aldığı kararlardan daha iyidir (Dewey, 2010, s.40-42).

Demokrasi, toplumun her katmanında bir anlaşma ve uzlaşmayı gerekli kılmaktadır. Sağlıklı bir demokrasi, vatandaşların anayasaya ve kanunlara saygılı oldukları demokrasidir. Ama bu da tek başına yeterli değildir. Bunları aşan, yazılı olmayan ve hukuktan doğmayan uzlaşma adı verilen duyguya da ihtiyaç vardır. Demokratik bir rejim, uzlaşma yöntemini ne kadar iyi kullanabilirse o kadar iyi işler ve gelişme gösterir (Akbaşlı, 2009, s.59).

2.5.1.1.6. Sosyal Bilgiler ve Demokrasi Eğitimi

Demokrasi için eğitim önemlidir. Eğitim, demokratik bir toplum oluşumunun ön koşulu olarak görülmektedir. Demokratik düşünme ve davranma doğuştan gelen bir nitelik değildir. Tamamen eğitim yoluyla elde edilen bir kazanımdır. Demokrasi ve eğitim kavramlarının kesiştiği nokta budur. Demokrasiyi ve diğer ilgili kavramları benimseme ve davranışa dönüştürme ancak eğitimle mümkün olur (Yeşil, 2002; akt. Deveci, 2011, s.367).

Demokratik değerler, millî, manevi ve insani yönleriyle davranışı anlamlandıran nitelikler olarak eğitimin iyi insan, iyi vatandaş, iyi meslek insanı yetiştirme görevlerinin amaç, içerik ve araçlarını oluştururlar (Bilgen, 1994, s.43; akt. Akbaşlı, 2009, s.47). Bu değerlerin kazanılması, uygulanan eğitimin demokratik ortamı oluşturup sürdüreceği ilkelere dayanmasına bağlıdır. Okul, demokratik yaşayışa yönelik bir model olmak zorundadır (Özbudun, 1989, s.10; akt. Akbaşlı, 2009, s.47).

İlköğretim kademesi siyasi sistemlerin incelenmesi, çocuklara devlet ve hükümet işlerinin işleyiş biçimi konusunda bir kavrayış kazandırması açısından oldukça önemlidir (Öztürk, 2009, s.22). 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda demokrasi eğitimi, Türk Millî Eğitiminin temel ilkelerinden biri olarak belirlenmiştir. İlköğretim düzeyinde, eğitim

programımız içinde demokrasi eğitimi ayrı bir ders olarak bulunmamaktadır. Disiplinler arası bir yaklaşımın benimsendiği sosyal bilgiler dersi ile öğrencilere demokratik değerler ve ilkeler kazandırılmaya çalışılmaktadır (Miser, 1991; akt. Ada, Baysal, 2010, s.177).

Temel ilkesi vatandaş yetiştirme esasına dayanan bu derste, yetiştirilmesi amaçlanan vatandaşlar siyasal ve sosyal sistemin isteklerine göre şekillendirilir. Siyasal ve sosyal sistemin asıl beklentisi demokratik değerleri benimsemiş bireylerin yetişmesidir (Sağlam, 2000; akt. Güven, 2009, s.430). Sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarında doğrudan demokrasiyi benimseme konusuna vurgu yapılmasının yanında, demokrasinin temel ilkeleri olan özgürlük, eşitlik, hukuk, insan hakları, katılım, gibi temel ilkelerine ayrıca vurgu yapılmıştır (Güven, 2009, s.430).

Sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından birisi demokratik vatandaş yetiştirmektir. Bu nedenle eğitim, sosyal bilgilerin demokrasi ile ilgili hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli rolü olan bir süreçtir (Deveci, 2011, s.367). Sosyal bilgiler dersi, demokratik değerleri benimsemiş bireyler olarak öğrencilerin topluma ayak uydurmasını sağlayan ve bu konuda edindikleri bilgi ve becerileri yaşama aktarabildikleri donanımları kazandırmayı amaçlayan bir derstir (Tezgel, 2005, s.15; akt. Merey, 2009, s.680).

Sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarına bakıldığında, öğrencilerin bu ders ile toplumun değerlerine bağlı, demokrasi ve insan haklarını içselleştirmiş, etkin, eleştiren ve analiz edebilen vatandaşlar olarak yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programına bakıldığında demokrasi ile ilgili öğrenme alanlarına geniş şekilde yer verildiği görülmektedir (Güven, 2009, s.430).

2.5.1.2. Sosyal Bilgilerde Değerler ve Eğitimi

2.5.1.2.1. Değer(ler) Kavramı

Değer kavramı, ilk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılmıştır. Bu kavram Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden gelmektedir (Bilgin, 1995; akt. Ulusoy, Tay, 2011, s.61). “Değer” kavramının kökenine baktığımızda “paha, kıymet” anlamında Divan-ı Lûgat-it Türk'te belirtildiğini, eski Türkçe'de “teg+ar” kelimesi ile ifade edildiğini ve eşit olmak, bedel olmak anlamında kullanıldığını görüyoruz (Nişanyan, 2009, s.123; akt. Coşkun, 2014, s.112).

TDK Türkçe Sözlük'te değer, “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan, soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık... Bir varlığın ruhsal, toplumsal, ahlaksal ya da güzellik yönünden taşıdığı düşünülen yüksek ya da yararlı nitelik” olarak tanımlanmaktadır (Ekşi, Katılmış, 2011, s.9). Değer kelimesini gündelik dilde, bir şey için biçilen kıymet anlamında kullanıyoruz. Bu nedenle değer kavramı sözlüklerde, bir şeyin önemini ifade etmeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, biçilen kıymet olarak tanımlanmaktadır (Demir, Acar, 1992, s.82; akt. Aydın, Gürler, 2013, s.1).

Toplumsal yapının varlık, birlik, işleyiş ve devamının temel nedeni olarak görülen, tasvip ve teşvik edilen, korunmaya çalışılan inanışlara değer denilir. Bir toplumun değerleri, bazen iman, bazen kanaat, bazen de bilgi şeklinde meydana gelir. Her bir değer, o sosyal yapının tarihî birikiminin sonucunda ortaya çıkar. Değerler, o sosyal yapıyı meydana getiren üyelerin büyük çoğunluğu tarafından kabul edilirler (Tural, 1988; akt. Ulusoy, Tay, 2011, s.61). Hill (2004) değerleri, bireylerin ve toplumların neyi değerli görecekları, nasıl yaşayacaklarını belirlemede bağımlı olduğu belirli davranışlar, deneyimler ve hedefler olarak tanımlamaktadır (Yel, Aladağ, 2009, s.118, 119).

Sosyal bilimlerde değer kavramı ile ilgili farklı tanım ve yaklaşımlar bulunmakla birlikte, değer, kişinin çevresiyle etkileşimi sonucunda benimsediğı, eylemlerine yön verdiğı kalıcı bir yargı ve standart olarak tanımlanabilir. Toplumsal olarak değerler, toplum tarafından en iyi, en doğru ve en faydalı olarak tanımlanan genel davranış ilkeleridir (Kaymakcan, 2008, s.12; akt. Aydın, Gürler, 2013, s.2). Kısaca değer, neyin, hangi ve nasıl davranışların “iyi”, “güzel”, “doğru” ve “kutsal”, olduğuna yönelik inanış ve yargılarımızdır. Değer, insanın niteliklerinin, iyi ve olgun insan olma yeteneğinin ortaya çıkmasına katkıda bulunan, insan hayatını geliştirip yücelten ve kişiliğı meydana getiren manevi bir olgudur (Hökelekli, 2011, s.265).

2.5.1.2.2. Değerlerin İşlevi

Değer, arzulanan, ilgi ve ihtiyaç duyulan bir olgudur. Değer kavramı, olması gereken nitelikleri tanımlar, bilimin ve bilginin konusunu oluşturan olmuş olandan farklıdır. Dolayısıyla değer kavramı, teoriden çok uygulamalı bir yapıya sahiptir. Yani o, eyleme ve niteliklere yöneliktir. Bu sebeple değerler için insanın varlık şartlarıdır diyebiliriz (Bolay, 2007, s.60; akt. Aydın, Gürler, 2013, s.2).

Değerler, insanların hayatı boyunca davranışlarını yönlendirmede etkili olan ve hayatının kalitesini arttırmada önemli olan öğelerdir. Değerler, insan davranışlarını açıklama konusunda büyük bir öneme sahip olduğu için sosyal bilimcilerin daima dikkatini çekmiş ve ilgi konusu olmuştur (Yel, Aladağ, 2009, s.118). Değer, insanı tanıma ve anlama konusunda bir kıstas olma özelliği taşımasının yanında insanları birleştirme, ortak hareket ettirebilme fonksiyonuna sahip olan uzlaştırıcı, açıklayıcı, mükemmelliğe ulaştıran bir olgudur. Değer, aklın belirlediği, vicdanın biçimlendirdiği, insanın arzuladığı, toplumun beklentisini karşılayan, yönetici ve yönlendirici bir faktördür (Coşkun, 2014, s.113).

Değerler, herkes için iyi, herkes için istenir olma niteliğine sahip ve evrensel geçerliliği olan özelliklerdir. Değerler, insanların çoğunluğunun üzerinde uzlaştıkları ve paylaştıkları gerçek davranış ölçütleridir. Değerler, sosyal denetim ve baskının araçlarıdır. İnsanları doğru şeyleri yapmaya yönlendirir. Ayrıca toplum tarafından onaylanmayan davranışları engelleme fonksiyonu görür ve sakıncalı davranışların neler olduğuna işaret eder. Değerler aynı zamanda dayanışma araçlarıdır. Ortak değerler, toplumsal dayanışmayı ortaya çıkartan ve sürekli kılan en önemli unsurlardan biridir (Silah, 1998, s.154-165; akt. Aydın, Gürler, 2013, s.2).

Değerler, kalıtsal olmayıp öğrenme sonucu oluşurlar. Sosyal yapı değiştiğinde, değerler de değişerek yeni duruma uyum sağlarlar. Toplumun endüstrileşme seviyesi ve ekonomik alandaki gelişmeleri beraberinde yeni değerleri de ortaya çıkartmaktadır, eski değerler yeniden yorumlanmakta, değer sistemindeki önem sırası değişmektedir. Dini ve aile kurumlarına ait değerlerdeki değişimler diğer değerlere göre daha yavaş gerçekleşmektedir (Rokeach, 1973; akt. Akbaş, 2011, s.349).

Yukarıda ifade edilen değer tanımlarına ve değerlerin niteliklerine bakıldığında, değerlerin hem toplumsal hem de kişisel yönünün olduğu, bireyin davranışlarına yön vermede önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir (Yel, Aladağ, 2009, s.120).

2.5.1.2.3. Değer Türleri

Ülken (2001) toplumların ve kültürlerin kendine özgü değerleri olduğunu belirterek bunları aşkın, içkin ve normatif değerler olarak gruplandırmaktadır. Bu grupta nesne ile ilişkide ortaya çıkan daha çok bilgi ağırlıklı olan değerler içkin, sosyal ilişkilerde ortaya çıkan ve daha çok inançlar ile ilgili olanlar aşkın, kaynağı insan olan söz ve

eylemlerin değişiminden ortaya çıkan değerler ise normatif değerler olarak ifade edilmektedir. Normatif değerlerde, eylemlerin değişiminde ölçüt hukuk, sözlerin değişiminde ölçüt dil, eşyaların değişiminde ölçüt iktisat olmaktadır (Poyraz, 2007; akt. Ekşi, Katılmış, 2011, s.9, 10).

Bir başka sınıflama Rokeach'a aittir. Rokeach (1973) değerleri amaç ve araç değerler olarak iki gruba ayırır: başarı, barışın hâkim olduğu bir dünya, eşitlik, özgürlük/hürriyet ve mutluluk gibi değerler amaç değerleri oluştururken hoşgörü, temizlik, yardımlaşma, dürüstlük ve sorumluluk gibi değerler de araç değerleri oluşturmaktadır (Coşkun, 2014, s.114).

Ercan (2001) ise değerleri ulusal ve evrensel değerler olarak gruplandırmıştır. Bu sınıflamada ulusal değerler: millet/ulus, devlet, vatan, ordu, cumhuriyet, kahramanlık, dil, gelenek ve görenekler, millî marş, bayrak ve millî bayramların oluşturduğu millî simgelerdir. Yine bu sınıflamada; demokrasi, insan hakları, özgürlük, bağımsızlık, uygarlık, barış duygusu, hoşgörü, saygı, sevgi, anlayış, uzlaşma, bilim, eşitlik, çevre ve toplum duyarlılığı, sanat değerleri ise evrensel değerler olarak ifade edilmiştir (Yel, Aladağ, 2009, s.123).

2.5.1.2.4. Değerler Eğitimi

Değerler, insanların herhangi bir kişi, varlık, olay, durum ile ilgili ortaya koyduğu duyarlıklardır. İnsani, ahlaki, kültürel, ruhsal, toplumsal ve evrensel yönleri olan bu duyarlıkların içselleştirilmesi ve benimsenmesi süreci, değerler eğitiminin temelini oluşturur (Yaman, 2012, s.17). Okulun gerek kendi hedeflerini gerçekleştirmek gerekse toplumun beklentilerini karşılamak amacıyla, öğrencilerin değerleri kazanmaları ya da geliştirmelerine yönelik yapmış olduğu çalışmalar genel olarak değerler eğitimi olarak ifade edilmektedir (Ekşi, Katılmış, 2011, s.13).

Değer eğitimi genel anlamda, öğrencinin kıymetli davranış ve insan modellerini rehber edinmesi amacıyla eğitilmesini kapsar (Kale, 2004; akt. Yel, Aladağ, 2009, s.124). Değerler eğitiminin, toplumsal yaşamdaki diğer insanları anlama, onlara tahammül etme, duyarlılık geliştirme ifadelerinin işaret ettiği davranışları benimseyen insanları yetiştirmek amacıyla uygulanan faaliyetlerin tamamını içerdini söyleyebiliriz (Ekşi, Katılmış, 2011, s.13).

Toplum, maddi ve manevi yönden bizi kuşatan eylemler, karakterler, inançlar ve değerler sistemidir. Buradan yola çıkılarak toplumun oluşumunu sağlayan temel taşlardan birinin değerler olduğu söylenebilir. Değerler ancak eğitim yoluyla gelecek nesillere aktarılır. Böylece toplumun devamlılığı sağlanmış olur (Aydın, Gürler, 2013, s.1, 2). Toplumsal bütünlük, huzur ve mutluluğun sürdürülebilmesi ancak değerlerin gelecek nesillere aktarılması ile gerçekleştirilebilir. Değerlerin dâhil olmadığı bir eğitim düşünülemez. Bu nedenle, eğitimin amaçlarından biri toplumun ortak değerlerini gelecek nesillere aktarmak ve öğretmektir. Değişim gösteren değerlerin yerine uygun yeni değerler getirmektir (Hökelekli, 2011, s.288).

Çağımızda, dünya ülkelerinde ve Türkiye’de insani değerlerde ciddi aşınmalar olduğu görülmektedir. Bu olumsuz süreç, insanoğlunu tehdit eder boyutlara ulaşmak üzeredir. İnsanlar, temel değerlerinden uzaklaştıkça, insanlığını da kaybetmeye başlamışlardır. Yaşanan bu kötüye gidişatı tersine çevirmek amacıyla, hemen hemen bütün dünya ülkeleri bir arayışa girmiştir. Bu arayış sonucunda, eğitimin farklı dönemlerinde uygulanmak üzere değerler eğitimi olarak ifade edilen yeni bir eğitim modeli öngörülmüştür (Yaman, 2012, s.15).

Değerler eğitimi, eğitim kurumlarında ahlaki ortam ve programlar yolu ile değerlerin transferini yapmayı hedefler. Ayrıca, öğrencideki değerlerin gelişimiyle ilgilenir, öğrencilerin sahip olması gereken değerler ile ilgili fikirler verir (Veugelers, 2000; akt. Yel, Aladağ, 2009, s.124). Bir ülkenin eğitim sistemi, o ülkenin önem verdiği ve eğitim sistemine de yansıtmış olduğu temel değerlerle başlar. Bu değerler, eğitimin kapsamını, hedeflerini ve yönünü belirler (Doğan, 1997; akt. Ulusoy, Tay, 2011, s.66). Değer eğitimi, eğitimdeki değer aktarımını güçlendirme yolları arar. Bu aktarım ise okuldaki öğretim programı ve ahlaki ortamla yakından ilgilidir (Veugelers, 2000; akt. Ulusoy, Tay, 2011, s.66).

Millî Eğitim Bakanlığı, değerler eğitiminin okullarda nasıl yürütüleceği konusunda bir genelge yayımlayarak hem bu konuya verdiği önemi ortaya koymuş hem de öğretmenlere rehberlik görevini yerine getirmiştir: Eğitim sistemimiz öğrencilerimize; bilgi, beceri ve tutum edindirmenin yanında onların dengeli, sağlıklı, gelişmiş bir kişiliğe sahip, temel insani değerleri benimsemiş iyi insan ve iyi vatandaş olarak yetişmelerini sağlamak sorumluluğunu üstlenmiştir. Toplumsal hayatı şekillendiren, insanların birbirine

bağlanmasını, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, tehlike ve tehditlere karşı koruyan ahlaki, insani, sosyal, manevi değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli unsur eğitimidir. Bu kazanımların öğrencilerimize transfer edilmesi de değerler eğitimini oluşturmaktadır. (MEB Genelge, 2010/53; akt. Yaman, 2012, s.20).

2.5.1.2.5. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi

İnsanlara sahip olması gereken temel değerleri kazandırmak eğitimin önemli konularından birisidir. Her insan, doğası gereği değerlidir. Doğal olarak herkes, değer gördüğünü hissetmek ister. Saygıdeğer bir kişiliğe ve itibara sahip olmayı arzu eder. Değerli bir ailesi, eşi, dostu, arkadaşları, idarecileri olsun ister (Yaman, 2012, s.10).

Maslow (1996), insanların temel gereksinimlerinin yanında; güvenlik, ait olma, sevgi ve saygı gibi yalnızca diğer insanlarla ilişki sonucunda ortaya çıkabilecek üst düzey gereksinimlerinin de olduğunu belirtir. Toplumun kültürel yapısı temel gereksinimleri karşıladığı gibi, üst düzey gereksinimleri de karşılamalıdır (Akbaş, 2011, s.347). Değerlerin kökü insanın özünde, bedeni ise kültür dünyasında yer alır. Bu sebeple, insanın doğasında var olan ve onu mükemmel yapan özelliklerin keşfedilmesi ve özümsemiş karakter halini alması için bilgiye ve rehberliğe ihtiyacı vardır (Hökelekli, 2011, s.266).

Toplumdaki bireylerin birlikteliklerini ve kültürün gelecek nesillere aktarılmasını sağlamanın merkezinde değerler yer almaktadır. Bir toplumdaki kültürün güçlü olmasının toplumun geçerli değerlerinin bireyler tarafından paylaşılmasına bağlı olduğu söylenebilir. Bu sebeple ailede, okulda ve çevrede var olması gereken temel değerlerin öğretilmesi gerekmektedir (Ulusoy, Tay, 2011, s.61, 62).

Değerler eğitiminin toplumsal düzeni sağlama konusunda önemli bir yeri vardır. Toplumda bir arada yaşayan insanları değerler ve yasalar birleştirir. Toplumsal hayatın düzeninin bozulmaması için sadece yasalara uymak yeterli değildir. Ortak değerlerin, gelenek ve göreneklerin bir arada tutucu gücüne de ihtiyaç vardır (Yörükoğlu, 1983, s.167; akt. Aydın, Gürler, 2013, s.16). Toplumsal ayrışmanın önlenmesinde, barışın, hoşgörünün ve sosyal duygudaşlığın sağlanmasında yasalar kadar değerlere bağlı yaşamak da önemlidir. Kuşkusuz bunun yolu nitelikli bir değerler eğitiminden geçer (Aydın, Gürler, 2013, s.16).

Değerler konusu, sadece bilgi konusuyla sınırlı değildir. Bu konu insan kişiliğinin ve karakterinin temel kurucu unsurudur. Değerler eğitiminin temel amacı, insanı bu konuda bilgilendirmek değil, insan hayatını anlamlı kılmak, ruhsal dengeyi korumak, kişiliği, karakteri ve ahlakı güçlendirmektir (Aydın, Gürler, 2013, s.17). Değer öğretiminin hedefi, insanın kendisini tanımasını ve anlamasını sağlayarak, ondaki yetenekleri en üst düzeye çıkarıp iyi bir hayat sürdürmesini sağlamaktır (Kale, 2007, s.319; akt. Ekşi, Katılmış, 2011, s.14).

Değerler eğitiminde çocukların, kendilerine ve topluma yararlı olacak temel değerleri psikolojik, bilişsel ve sosyal gelişimlerine uygun olarak kazanmaları amaçlanır. Değerler eğitimi sorumluluk, sevgi ve karakter eğitimini desteklerken girişimciliği, temel insani değerleri kazandırmayı, kendisiyle ve çevresiyle barışık bireyler yetiştirmeyi, etkili bir okul kültürü yaratmayı, toplumsal düzeni korumayı da kapsar (Aydın, Gürler, 2013, s.16).

Kirschenbaum' a (1995) göre, değer eğitiminin doğasında toplumda var olan diğer insanlara yardımcı olma vardır. Okullar da bilgi, beceri, tutum ve değerleri gelecek kuşaklara aktararak onlara yardım etmeye çalışır. Değer eğitiminin iki amacı vardır. Birinci amaç; bütün insanların, özellikle çocukların, daha ahlaklı ve karakterli bir hayat sürerek hayatından memnun olmasını sağlamaktır. Çünkü yetişkinler, hayatın bazı zorlukları olduğunu, hatta trajedilerden oluştuğunu bilir. İkinci amaç ise, toplumsal iyiliğe katkı sağlamaktır. Bu ise insanlar da dâhil bütün canlılara, şefkat ve iyilikle davranmayı merkeze alır. Kısaca, değer eğitimi bireylerin değer geliştirmelerine yardımcı olarak onların memnun edici bir hayat inşa etmesine hizmet eder (Akbaş, 2011, s.347).

Değerler eğitiminde amaç, çocuğun topluma ve kendisine karşı olan sorumluluklarının farkına varmasını sağlamak, buna bağlı olarak da evde ve okulda uyumlu bir geleceğin kurulmasında kendilerine düşen görevleri yerine getirmelerini sağlamaktır. Ayrıca diğer insanlarla iş birliği yapmayı öğrenmek, başkalarının görüşlerine saygı duyulması gerektiğinin farkında olmak, anne ve babaya, öğretmenlere, yaşlılara ve yasalara kısaca toplumsal düzene yönelik saygı geliştirmektir (Yılmaz, 2010, s.66; akt. Aydın, Gürler, 2013, s.18).

2.5.1.2.6. Sosyal Bilgiler ve Değerler Eğitimi

İlköğretim kademesinde, öğrencilerin sosyal hayata hazırlanması ve temel değerlerin öğrencilere kazandırılması görevini diğer derslerin yanında sosyal bilgiler dersi de üstlenmiştir. Sosyal bilgiler dersinin temel amacı, bireyin yaşadığı topluma uyum sağlayarak sosyalleşmesini sağlamak ve böylece onu hayata hazırlamaktır. Bu yönden bakıldığında, sosyal bilgiler dersinin öğrencilere değer kazandırmadaki rolü açıkça görülmektedir (Erden, tarihsiz)

Sosyal bilgiler programının en önemli unsurlarından biri de değerlerdir. Programda değer “bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar” olarak tanımlanmaktadır (Ata, 2009, s.38). 2005 Sosyal bilgiler öğretim programında belirlenen doğrudan verilecek değerler sırasıyla şunlardır (MEB TTKB, 2005): (1) adil olma, (2) aile birliğine önem verme, (3) bağımsızlık, (4) barış, (5) bilimsellik, (6) çalışkanlık, (7) dayanışma, (8) duyarlılık, (9) dürüstlük, (10) estetik, (11) hoşgörü, (12) misafirperverlik, (13) sağlıklı olmaya önem verme, (14) saygı, (15) sevgi, (16) sorumluluk, (17) temizlik, (18) vatanseverlik, (19) yardımseverlik

Sosyal bilgiler, insanların toplum içinde çevreleriyle olan etkileşimine odaklanmıştır. Bu etkileşim duyuşsal boyutlara da sahiptir. İnsanların kendileri, diğerleri ve çevreleri ile ilgili sahip olduğu inançlar, tutumlar ve değerler bu etkileşimi etkiler (Moroz, Reynolds, 2000; akt. Doğanay, 2009, s.230). Bu sebeple genel anlamda eğitimin, özel olarak ise sosyal bilgiler eğitiminin, bireylerde demokratik değer, tutum ve inançlar geliştirme, mevcut değerlerinin farkına varma ve bunların toplumsal ilişkilerini nasıl etkilediğinin bilincine varmalarına yardımcı olma sorumluluğu vardır (Doğanay, 2009, s.230).

Etkili demokratik vatandaşlar yetiştirme bağlamında bireylere demokratik değerlerin kazandırılması, sosyal bilgiler eğitiminin önemli amaçlarından birini oluşturmaktadır. Sahip olunan değerler ve tutumlar, bilginin yanı sıra eylemlerin de kaynağını oluşturur. Bu sebeple sosyal bilgiler eğitiminin önemli bir hedefi olarak bireylerde kendilerine ve çevreye karşı olumlu tutum ve değerlerin geliştirilmesi gereklidir (Doğanay, 2009, s.252). Sosyal bilgiler öğretimi, demokratik vatandaşlığa bağlı bireylerde bazı tutum ve değerleri

geliştirmeyi amaçlar. Bu çerçevede aşağıdaki konular üzerine odaklanır (Öztürk, 2009, s.10):

- Başka insanlara, grup ve kültürlere, etnik, ırkî ve diğer farklılıklara karşı olumlu tutum sahibi olma/geliştirme,
- Adalet, eşitlik, otorite, katılım, gerçeklik, vatanseverlik gibi birleştirici değerlere, özgürlük, farklılık, mahremiyet, hak edilen süreç, mal ve insan hakları gibi bireysel ve kamusal değerlere bağlı olma,
- Anayasal güvenceleri, demokratik değer ve davranışları, farklı grupların kültürümüze olan katkılarını, toplumumuz ve diğer toplumlarda bulunan sosyal, ekonomik ve siyasal kurumların görevlerini takdir etme,
- Uzlaşmazlıkları analiz ederken ve adalet, eşitlik ve demokratik değerlerde yargıya varırken değer verme sürecini kullanma,
- İnsan ilişkilerinde sorumluluk, işbirliği, başkaları için endişelenme, açık fikirlilik ve yaratıcılığın önemini bilme

Sosyal bilgiler öğretimiyle hedeflenen iyi ve etkili vatandaşlar yetiştirmek ise öğrencilerin geçmişi, bugünü ve geleceği daha iyi anlamalarına ve yorumlamalarına yardımcı olacak güncel olayların öğretim sürecinde kullanılması gerekir. Bu şekilde öğrencilere olaylar analiz ettirilerek, bu olaylardan değer çıkarmaları sağlanabilir. Ayrıca tarihteki ve günümüzdeki önemli kişilerin hayat hikâyeleri de öğrencilerin o kişilerin duygularını ve düşüncelerini benimsemesi, duygudaşlık kurması ve bundan bir değer çıkarması bakımından önemli olacaktır (Yel, Aladağ, 2009, s.126).

2.5.1.3. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Katılım Becerisi

2.5.1.3.1. Beceri Eğitimi

Beceri, TDK Türkçe Sözlük'te; “elinden iş gelme durumu, ustalık, maharet, kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği” olarak tanımlanmaktadır (Şimşek, Öztürk, 2014, s.83).

Beceri, insanın fiziksel ve psikolojik gayret göstererek bir işi kolayca ve ustalıkla yapabilmesidir. Beceri, hem bilgi edinimini hem de performansı kapsayan karmaşık bir eylemdir. Beceri, öğrencilerin eğitim-öğretim sürecinde kazanması, geliştirmesi ve yaşamında kullanması gereken becerileri olarak da nitelendirilebilir (Demirkaya, 2005, s.94). Öğretim programında belirlenen amaçlar doğrultusunda öğrenme öğretme süreci

sonunda öğrencide gözlemlenmesi gereken, öğrenci tarafından alışkanlık haline getirilmesi gereken tavır ve davranışlardır (Akdağ, 2009, s.18).

Beceri eğitimi ülkemizde son zamanlarda eğitimin popüler konuları arasında yer almaktadır. Bunun temel nedeni, dünyadaki rekabet anlayışının gelişmesi ve değişim göstermesi olarak kabul edilebilir (Şimşek, Öztürk, 2014, s.83).

2.5.1.3.2. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Beceriler

Sosyal bilgiler, karşılıklı bağımlılık içerisinde hayatımızı devam ettirdiğimiz dünyada vatandaşlığın gelişmesine destek olmak için tasarlanmış olan sosyal ve beşerî bilimlerin kaynaştırılması sonucu meydana gelmiş bir bilim dalıdır. Sosyal bilgiler, öğrencilerin kendisi ve toplum konusunda etkili kararlar alabilmesine yardımcı olan siyaset, ekonomi, coğrafya ve sosyal süreçleri analiz eder. Sosyal bilgiler, farklı insanlar ve gruplar arasında geçmişteki ve günümüzdeki bağlantıların anlaşılması için gerekli bilgi, beceri ve süreçleri geliştirir (Demirkaya, 2005, s.94).

Toplumsal yaşamda etkin bir birey olarak yerini alacak olan öğrencilerin, becerileri edinebilmelerinde ilköğretim çağı önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebeple ilköğretim sosyal bilgiler programının bir boyutunun da beceriler olduğunu görmekteyiz. İlköğretim 4-8. sınıflarda yer alan sosyal bilgiler dersinde beceri; “öğrencilerde, öğrenme öğretme süreci içerisinde edinilmesi, geliştirilmesi ve yaşamda kullanılması tasarlanan yeteneklerdir” olarak tanımlanmıştır (MEB TTKB, 2005). Bilgiye ulaşma yollarını tanıma, kazandığı bilgiyi problem çözmek maksadıyla kullanma, var olan kavramlara, ilkelere, ilişkilere ve problem çözme aşamalarına eleştirel gözle bakma, sorunlara ve durumlara farklı yönlerden bakarak yaratıcı düşünme, nitelikli bireyin sahip olması gereken beceriler olarak kabul edilmektedir (Kabapınar, 2012, s.44).

İlköğretimin her derecesinde bütün dersler için ortak olan dokuz genel beceri belirlenmiştir. Program, bu genel becerilerin yanı sıra sosyal bilgiler dersine ait altı beceriyi de öğrencilere kazandırmayı amaçlamaktadır (Yazıcı, Koca, 2011, s.25, 26). 1 - 8. Sınıflarda öğrencilerde tüm derslerde geliştirilmesi gerekli görülen dokuz ortak beceri belirlenmiştir. Bunlar; “(1) eleştirel düşünme, (2) yaratıcı düşünme, (3) iletişim, (4) araştırma, (5) problem çözme, (6) karar verme, (7) bilgi teknolojilerini kullanma, (8) girişimcilik, (9) Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma” olarak sıralanmıştır. Sosyal

bilgiler dersine özgü olarak altı beceri belirlenmiştir. Bunlar ise; “(1) gözlem, (2) sosyal katılım, (3) empati, (4) mekân algılama, (5) değişim ve sürekliliği algılama, (6) zaman ve kronolojiyi algılama” olarak sıralanmıştır (Ata, 2009, s.38).

Sosyal bilgiler dersine özgü olan bu beceriler sosyoloji, psikoloji, coğrafya, tarih ve ekonomi gibi sosyal bilim dallarında çalışan bilim insanlarının sahip olduğu ve bilgiyi üretme sürecinde kullandıkları yöntemsel bakışı ifade etmektedir (Kabapınar, 2012, s.45). Sosyal bilgiler toplumsal hayata katılım ve bu konuda gerekli olan bilginin edinilmesine katkıda bulunur. Sağlık, suç ve dış politika gibi sosyal problemler, doğası gereği çok disiplinli olduğu için bu sorunların algılanması ve çözüm önerilerinin getirilmesi çok disiplinli bir eğitim-öğretimi gerekli kılmaktadır (NCSS, 2005, s.1; akt. Demirkaya, 2005, s.94).

Sosyal bilgiler dersi yoluyla ilköğretim öğrencilerinin bilgi, beceri, tutum ve değerlerden oluşan bir anlayışla öğrenmelerinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu noktada dikkat çekici olan öncelikli olarak bilginin verilmesi ardından bunların beceriye dönüştürülmesinin sağlanmasıdır. Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin kişisel beceriler geliştirme, doğal çevreyi korumaya karşı beceri geliştirme, toplumsal çevre ile ilişkiler geliştirme ve sosyal katılımı geliştirmeye yönelik oldukları söylenebilir (Doğanay 2008; 81; akt. Şimşek, Öztürk, 2014, s.83, 84).

2.5.1.3.3. Sosyal Katılım Becerisi

21. yüzyılda dünyayı anlamlandırmanın yolu toplumu ve değişimi iyi kavramaktan geçmektedir. Bunun için öğrencilerin dünyayı anlayabilme ve değiştirebilme becerisine sahip olması gerekmektedir. Bunu sağlamak sosyal katılımdan ve bunları destekleyecek bir takım değerlerden geçmektedir (Kuş, 2013, s.211). Sosyal çevre, bireyin ortak yaşantılara katılmasını ve paylaşımda bulunmasını sağlayan gerçek bir eğiticidir. Birey ortak eyleme dâhil olmakla, eylemi ortaya çıkartan amacın da sahibi olur. Onun konusu ve yöntemi ile bir bağ kurar. İstenilen beceriyi edinir ve o heyecanı yaşar (Dewey, 1996, s.27).

Sosyal bilgiler dersinin temel hedeflerinden birisi de öğrencilerin sosyalleşmesini ve var oldukları topluma uymasını sağlamaktır. Öğrencilerin diğer insanlar ile iyi ilişkiler geliştirmesi, toplumsal kurallara uyum sağlaması ve sorumluluklarını bilen bireyler

olabilmeleri için sosyal becerilerinin gelişmesi önemlidir. Çünkü öğrencinin yaşadığı toplum tarafından kabul edilebilmesi ve toplumun bir parçası olduğunun farkına varması sosyalleşme ile gerçekleşir (Çubukçu, Gültekin, 2006; akt. Şimşek, Öztürk, 2014, s.95). Öztürk (2009), sosyal bilgiler öğretiminin sosyal katılıma ilişkin amaçlarını şu şekilde belirtmiştir:

- Farklı inanç ve kültürlere, ihtiyaçlara, duygulara, sorunlara, başkalarının hedeflerine, birey ve grupların sorumluluklarına, hak ve özgürlüklerin çiğnenmesine karşı duyarlılık gösterme; basmakalıp düşünceleri, önyargıları ve bağnazlığı ortadan kaldırmanın gerekliliğine karşı hassas olma,
- Grup çalışmaları planlamada, karar vermede, harekete geçmede, uyuşmazlıkları çözmede, ihtilafı konuları incelemeye, lider ve takipçi olarak hizmet vermede, ikna ve arabuluculuk yöntemlerini kullanmada oluşturmaya / yapıcı grup etkileşimi kurma,
- Gerekli eylemleri tanımlama, vatandaşlık sorumluluklarını yerine getirme, koşullar değişince birey olarak rolünü de değiştirme; adalet, eşitlik ve diğer demokratik değerlerin yayılması için başkalarını etkileme; eylemlerinin sonuçlarını kabul etme ve bunlarla başa çıkma,
- Katılımın niteliğini, insanın yaşam koşullarının gelişimine katkısı, birey ve grup eylemlerine ait süreçleri değerlendirme.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda sosyal katılım becerisinin temel amacı; “öğrencilerin öğrenme öğretme süreci boyunca bilimsel, sosyal, kültürel alanlar ile sanat ve spor alanlarında okul içi ve dışı etkinliklerde bulunmalarını sağlamak, öğrencide kendine güven ve sorumluluk duygusu geliştirmek” olarak belirlenmiştir. Ayrıca öğrencinin sosyal katılıma yönelik şu konularda kendini geliştirmesi gerektiği vurgulanmıştır (MEB TTKB, 2005):

- Kendisini, yakın çevresini etkileyen konularda bilgi sahibi olma,
- Birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için insanlar arasındaki ortak ilişkiyi tanıma,
- Yakın çevresini ve toplumu etkileyen konularda ihtiyaçların karşılanması için fikir üretme, bu fikri çevresindekilere iletme, görüşme, tartışma, planlama, uzlaşma ve eylemde bulunma,
- Lider ya da birey olarak gruba, kuruma, sosyal örgütlere ve topluma hizmet etme konularında kendini geliştirmelidir.

Sosyal katılım becerisi gelişmiş bireyler; kendisine, çevresindeki insanlara ve doğal çevreye değer verir, yaşadığı topluma katkıda bulunma bilincine sahiptir, toplumsal olaylara karşı ilgidir, sosyal sorunların farkındadır ve çözümüne yönelik sürece katkıda bulunmak için gönüllüdür (MEB TTKB, 2005). İlköğretim çağındaki çocuklara sosyal bilinç, farkındalık ve sorumluluk kazandırabilecek en geçerli ders sosyal bilgiler dersidir. Sosyal bilgiler çok yönlülüğü ve disiplinler arası doğasıyla öğrenciye sosyal beceri kazandırılmada oldukça etkilidir (Şimşek, Öztürk, 2014, s.95).

Sosyal bilgiler öğretim programında, farklı öğrenme alanları ve ünitelerde kazanımlar aracılığıyla belirlenmiş olan sosyal katılım becerisinin kazandırılması için derslerde alıştırmaya ve etkinliklere yer verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Şimşek, Öztürk, 2014, s.95). Sosyal bilgiler öğretim programı hazırlanırken öğrencilerin yaşantıları göz önüne alınarak günlük hayatlarında karşılaşılabilecekleri durumlar ve sorunlardan yola çıkılmıştır (MEB TTKB, 2015, s.2). Sosyal katılım becerilerini geliştirebilmek amacıyla; öğrencilerin ailesine, çevresindeki insanlara, doğal çevreye, yaşadığı topluma duyarlı, gönüllü çalışma bilinci edinmiş, sorun çözen ve çözüm yolu bulan, resmî, özel, sivil toplum kurum ve kuruluşları ile iş birliği içinde çalışma becerileri kazanmış bireyler olarak yetişmeleri için öğrenme öğretme sürecinde toplum hizmeti çalışmalarına yer verilmelidir (MEB TTKB, 2005).

2.5.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Ulusal Amaçları

Sosyal bilgiler öğretiminin ulusal amaçları, ülkelerin eğitim politikalarını belirleyen ilkelere göre şekillenmektedir. Millî Eğitim Kanununun 2. maddesinde eğitimin genel amacı belirtilmiştir. Buna göre Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini (Safran, 2011, s.6);

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; insan haklarına saygılı; kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

Böylece Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı hızlandırmak ve Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı ve yaratıcı bir ortağı yapmak mümkün olacaktır (MEB TTKB, 2005, s.5).

Millî Eğitimin genel amaçlarına bakıldığında, etkili vatandaşın özelliklerinin ön plana çıktığı görülmektedir. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Türk Millî Eğitiminin yukarıda belirtilen genel amaçlarına paralel olarak, sosyal bilgiler dersine özgü şu genel amaçları belirlemiştir (MEB TTKB, 2005, s.9):

7. sınıf sonunda öğrenci;
1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.

7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

2015 Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programı ise 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Millî Eğitiminin Temel İlkelerine uygun olarak sosyal bilgiler dersine yönelik şu genel amaçları belirlemiştir (MEB TTKB, 2015, s.3):

Öğrencilerin;

1. Toplumun özgür bir üyesi olarak bireysel özellikleri ile birlikte millî, manevi ve evrensel değerlerin farkına vararak erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak hak, özgürlük ve sorumluluklarının bilincinde, demokratik hayata etkin bir şekilde katılarak karşılaştığı sorunlara

- barışçıl çözümler üreten, yaşamın her alanında hoşgörü ve uzlaşma kültürünün oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlayan bireyler olmaları,
3. Yaşadığı çevre ve dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyıp insan ile çevre arasındaki etkileşimi coğrafi sorgulama becerilerini kullanarak açıklamaları,
 4. Ekonomi okuryazarı olarak ekonomik kaynakların sürdürülebilir ve verimli bir şekilde kullanılmasına yönelik bilgi, beceri ve tutum sahibi olmaları,
 5. Türk kültürünü oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
 6. Küreselleşmenin toplumsal, ekonomik, politik, kültürel ve ekolojik alanlardaki etkileri hakkında bilgi sahibi olarak dünyadaki karşılıklı etkileşimin farkına varmaları ve insanlığa faydalı olma bilincine ulaşmaları,
 7. Teknolojinin toplumsal ihtiyaçlardan doğduğunu ve toplumları etkilediğini kavramaları, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
 8. Vatandaşlık yeterliliklerinin gereği olan temel bilgi, beceri ve değerleri kazanmaları amaçlanmaktadır.

2.6. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bir Öğretim Materyali Olarak Edebî Eserleri Kullanma

2.6.1. Edebiyatın Eğitsel Değeri

Edebiyat, Türkçe Sözlükte şu tanımla verilmiştir: “Düşünce, duygu ve hayallerin, söz ve yazı halinde, güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatı” (TDK Türkçe Sözlük, 1969; akt. Oğuzkan, 2010, s.1). Edebiyat; malzemesi dil olan, insanların duygu, düşünce ve hayallerini dile getirmesini sağlayan, edebî ve estetik değeri olan, bayağılık ve çirkinliğe karşı çıkan sözlü ve yazılı eserlerin toplamıdır (Yalçın, Aytaş, 2011, s.17).

Kavcar (1999)'a göre, “Edebiyat, yüzyıllardır insanlığın duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi zengin ve etkili bir şekilde ortaya koyan sanattır. Eğitim bakımından değeri, insana çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme olanağı tanımasıdır. İnsan böylece geniş bir ortam içinde kendisine uygun olan yolu seçme özgürlüğünü elde eder. Tek bir roman okumak bile, bizim insanların karakter yapısı, sosyal durumu, duygu ve düşünce bakımından ne kadar farklı olduğunu görmemizi sağlar” (Sever, 2010, s.11)

İnsanın iç dünyasında meydana gelen bütün olaylar edebiyatın konusudur. Edebiyatçı, insanların ilişkilerini, dünyanın güçlüklerini, bu güçlüklerin insanda sebep olduğu sıkıntıları, sevinçleri, mutlulukları yazılı ve sözlü olarak anlatabilir (Deniz, 2013, s.19). Edebiyat bize, sanatçı duyarlığı ile tasarlanmış bir yaşam sunar. Yaşamımıza yeni anlamlar getirir. İnsanın ve yaşamın gerçeklerini sanatçı duyarlığı ile kavramamıza, olaylara sanatçının penceresinden bakmamıza imkân sağlar. Her yeni pencere, yaşam ve insan ile ilgili tecrübelerimizi zenginleştirir (Sever, 2010, s.11).

2.6.2. Edebî Eserlerin Sosyal Bilgiler Eğitimi Bakımından Değeri

Sosyal bilgilerin amacı, bireyin dünyaya ve içinde yaşadığı topluma uyumunu sağlamaktır. Bu genel amaca ulaşabilmek için farklı araçlar kullanılmaktadır. Sosyal bilgiler dersi, eğitim programlarından yararlanabileceği gibi medya, sanat, kültür, güncel olaylar, edebiyat, fen bilimleri vb. alanların içerisinde yer alan konulardan da yararlanabilir (Akdağ, 2009, s.8). Sosyal bilgiler dersi, okulu gerçek bir topluluk, çocuğu ise bu topluluğun bir parçası olarak kabul ederek ona yaşamında karşılaşacağı sorunların çözümünü göstermeyi amaçlar. Bu amaca ulaşmak için öğretimde sadece sosyal bilim alanlarından seçilen bilgi ve deneyimlerin kullanılması öğrenciler için sıkıcı olabilmektedir. İşte burada devreye çocukların okurken ya da dinlerken keyif alabildikleri edebiyat ürünleri girmektedir (Şimşek, 2006a; akt. Şimşek, 2009, s.391).

Edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretimi, sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşabilmesi için öğrenme-öğretme süreçlerinin uygun hikâye, roman, şiir, mitoloji, biyografi, tiyatro gibi edebî eserler ile zenginleştirilmesi olarak tanımlanabilir (Demir, Akengin, 2011, s.3).

Öğretmenler, sosyal bilgiler derslerinde öğrenciyi olabildiğince etkin kılan etkinlik ve materyallere yer vermelidir. Bu açıdan yazılı ve sözlü edebiyat ürünleri, sosyal bilgiler derslerine zengin bir materyal imkânı sunmaktadır (Öztürk, Otluoğlu, 2011, s.34). Sosyal bilgiler öğretim programında edebî ürünlerin derste kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu edebî ürünler; halk türküleri, ninniler, mâniler, yazılı metinler vb. olabilir. Sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık eğitimini zenginleştirmek amacıyla roman, mitoloji, biyografi, drama gibi edebî ürünlerden de yararlanılabilir (McGowan, Guzetti, 1991, s.34; akt. Demir, Akengin, 2011, s.2, 3).

Vygotsky (1985), çocuğun düşünce gelişimini etkileyen faktörlerin başında dilin geldiğini söylemektedir. Çocuğun temel dil becerilerinden biri olan sözcük dağarcığı oluşturma kavram geliştirme için en önemli alt yapı ögesi olduğu söylenebilir. Kavram geliştirme genelde eğitimin, özelde de sosyal bilgiler öğretiminin en önemli amaçlarından birisidir. Zengin sözcük dağarcığından yoksun olan öğrenci, kavram geliştirme sürecini tamamlayamaz (Öztürk, Otluoğlu, 2011, s.43).

Jarolimek (1990), edebî ürünlerin insan deneyimlerinin farklı boyutlarını bildirdiği için sosyal bilgiler eğitiminde önemli rol oynadığını söylemiştir. İnsanları her yönüyle ele alan edebî ürünlerin sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilere, kendilerini ve yaşamı tanıma konusunda faydası olacağı söylenebilir (Şimşek, 2009, s.391). Sosyal bilgiler dersinde şiir, masal, hikâye, roman gibi edebî metinlerin kullanılması yoluyla, çocuklara yaşadıkları dünyaya uyum sağlamalarına yönelik somut yaşantılar sunulabilir. Çünkü her okuyucu edebî metinle yaşadığı deneyim sürecinde yeni anlamlar oluşturur ve edebî metindeki anlamları kazanır (Vandergrift, 1995; akt. Belet, 2009, s.271).

Sosyal bilgiler dersleri, bireylerin sosyal ve kültürel yaşantılar edinmeleri, farklı konularda tecrübe sahibi olmaları için de en uygun derstir. Çünkü bu derste öğrenciler, bir yandan içinde yaşadıkları toplumun geçmişi ve bugünü hakkında bilgi edinirken, diğer yandan da diğer toplumlar hakkında bilgi edinirler. Böylesine kapsamlı bir içerik onlara, insanoğlunun yüzyıllardır oluşturduğu sosyal ve kültürel deneyimi tanıma olanağı verir. Bu konuda, edebî ürünlerin önemli bir fonksiyonu vardır. (Öztürk, Otluoğlu, 2011, s.45).

Edebiyat, doğduğu toplumun kültürel birikimini ortaya koyarak bu birikimin gelecek nesillere ulaşmasına aracılık eder. Bu yüzden, bir milletin edebiyatı ile o milletin sosyal yapısı arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur (Saraçoğlu, 2000, s. 106; akt. Deniz, 2013, s.21). McCall (2010) göre, sosyal bilgiler dersinde edebî eserlerden faydalanılması öğrencilere, günümüz olayları ile geçmiş olaylar arasındaki farkları ve benzer yönleri ayırt etme ve günümüz ile geçmiş arasında kültürel açıdan mukayese yapma imkânı sağlayacaktır (Demir, Akengin, 2011, s.6).

Edebiyat yapıtları yoluyla tarihe ve kültür tarihine ilişkin çeşitli deneyimler edinebiliriz. Çünkü okur, deneyimlerini yalnızca kendi yaşadıklarıyla değil, okuduğu edebî eserlerle de oluşturur, bunlarla ruhunu zenginleştirir (Sever, 2010, s.13). Edebî eserler aracılığıyla çocuklar, kendilerini farklı zaman ve mekânlarda yaşayan/yaşamış insanlarla

karşılaştırabilir; başka ülkelerdeki insanların yaşam şekillerini fark eder. Bu onlara, empatik düşünme alışkanlığı kazandırır, karakterlerinin gelişmesine katkıda bulunur (Sağlam, 1980; akt. Öztürk, Otluoğlu, 2011, s.38, 39). Sosyal bilgiler öğretiminin önemli amaçlarından biri olan kültür aktarımının gerçekleşmesine katkı sağlar. Tarih bilincine sahip olan yeni nesillerin çağa uyum sağlamalarını kolaylaştırır (Öztürk, Otluoğlu, 2011, s.38, 39).

İlköğretim öğrencilerinin hayal güçlerinin, ilgi alanlarının ve meraklarının geniş olduğu gerçeğinden yola çıkılarak sosyal bilgiler dersi, çocukların anlamlı ve coşkulu bir yaşam sürdürmesine aracı olabilmelidir. Bir başka ifade ile sosyal bilgiler dersinde şiirler, masallar, hikâyeler, romanlar gibi edebî eserlerden faydalanılarak ve çocukların hayal dünyasının genişliği dikkate alınarak içinde yaşadıkları dünyaya etkin ve başarılı bir şekilde uyum sağlamalarına destek olunabilir (Baysal, 2006; Akınoğlu, 2003; akt. Belet, 2009, s.271).

Edebî ürünlerin kullanıldığı öğretim ortamlarında, yaparak yaşayarak öğrenen ve bu süreçte, arkadaşlarıyla etkileşim halindeyken kendilerinde birden çok kaynağı kullanma bilinç ve becerisi gelişen öğrenciler, sorumluluk sahibi bireyler olarak sürdürecekleri gelecek yaşamlarında bunları kullanabilecektir. Böylece onların, demokratik bir toplumunda eleştirel ve analitik düşünebilen, inanç ve değerleri inceleyip olumlu tutum ve değerleri benimseyen uyumlu ve etkin vatandaşlar olmaları sağlanacaktır (Öztürk, Otluoğlu, 2011, s.38).

2.7. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bir Öğretim Materyali Olarak Romanları Kullanma

2.7.1. Bir Edebî Tür Olarak Roman

Gerçekleşmemiş olsa bile gerçekleşebilir olayların insan, yer ve zaman unsurları ile anlatıldığı edebî tür roman denir (Aytaş, 2013, s.307). TDK Sözlüğünde roman “insanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, sembolik veya gerçek olaylara dayanan uzun edebiyat türü” şeklinde tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük II, 1988, s. 1227; akt. Çılgın, 2006, s.130).

Roman, insanların yaşantılarını, serüvenlerini, ruh hallerini, birbirleriyle ilişkilerini toplumsal bir olay ya da durumu kurgusal olarak anlatan düz yazı türü olarak

tanımlanabilir. Romanda okuyuculara verilmek istenen kişisel ya da toplumsal bir ileti vardır (Kaya, 2008; akt. Belet, 2009, s.228). Romanlarda gelenek ve göreneklerin, insanlar arası ilişkilerin, ruh hallerinin, toplumsal durumların ve olayların açıklanmasına veya çözümlenmesine çalışılır (Oğuzkan, 2010, s.98).

Kaya (2008), romanları konuları ve işleniş biçimleri açısından türlere ayırmaktadır: “Konularına göre romanlar; serüven romanları, polis romanları, tarihsel romanlar, psikolojik romanlar, yaşamöyküsel romanlar, sosyal/toplumsal romanlar, töre romanları, egzotik romanlar olmak üzere sınıflandırılırken; işleniş biçimlerine göre; romantik romanlar, gerçekçi romanlar, natüralist romanlar ve fantastik romanlar gibi türlere ayrılır” (Güleryüz, 2006; akt. Belet, 2009, s.228).

“*Sosyal/Toplumsal romanlar*” bir toplumun sosyal sorunlarını ortaya koyan romanlardır [Reşat Nuri Güntekin’in *Miskinler Tekkesi*, Kemallettin Tuğcu’nun *Kuklacı* romanları gibi] (Aytaş, 2013, s.309). Sosyolojide toplumsal kavramı kısaca “toplumla ilgili, topluma ilişkin” olarak tanımlanmıştır. Toplumsal kavramı, insanların bireysel olarak ya da grup halinde doğayla ya da kendi aralarındaki ilişkilerinin içeriğini ve özünü tanımlayan geniş kapsamlı bir kavramdır. Toplum gerçeğini oluşturan unsurlar toplumsal niteliktedir (Oskay; 1990; 6; akt. Akkuş, Şimşek, Ilgaz, ve Mindivanlıoğlu, 2008, s.82).

Aile, sokak, mahalle ve okul hayatını anlatan ve kahramanları daha çok çocuklar arasından seçilen romanları okumak çocuklara zevk verir. Kız çocukları, daha çok aile üyeleri arasındaki ilişkileri konu edinen ve ailenin yaşlı kişilerini (büyükanne, büyükbaba gibi) anlatan eserlere ilgi duyarlar. Erkek ve kız çocuklarının ilişkilerini anlatan romanlar kadar, bir mahallenin renkli kişilerinin (postacı, bakkal, bekçi gibi) başlarından geçen olayları anlatan, okulda geçen olaylardan oluşan romanları okumak çocukların hoşuna gider (Oğuzkan, 2010, s.99).

2.7.2. Romanların Eğitsel Değeri

Romanların çocuklara okuma alışkanlığı ve zevkini kazandırmadaki katkısı oldukça fazladır. Ayrıca kurgulanmış olayların içine girerek empati kurmaları sebebiyle çocukların eğitilmesinde önemli rolleri vardır. Sadece eğitim-öğretim içinde değil, eğitim-öğretim dışında da kullanılmaları sebebiyle öğretmenlerin çocukları romanlara

yöneltilmeleri eğitimin sınıf dışında da devamını sağlamaktadır (Yalçın, Aytaş, 2011, s.162).

Çocukların okudukları eserlerdeki ana kahramanla kendilerini özdeşleştirdiklerini unutmamak gerekir. Romanlar çocuklara kendi sorunlarını, isteklerini keşfetme olanağı sağlar, hissettikleri duygularda ve içine düştükleri durumlarda yalnız olmadıklarını gösterir (Çılgın, 2006, s.131). Romanlardaki kahramanların duygu, düşünce ve eylemleri, sorunlara karşı geliştirdikleri çözümler, çocuklar için yaşamlarında ders çıkarabilecekleri örnekleri oluşturur. Kahramanlar, çocukların ilişkilerini düzenlemede ve bilinçlenmesinde önemli sorumluluklar üstlenir; onların kişilik gelişimini etkiler (Sever, 2010, s.7).

Çocuk, kişilerin başından geçen deneyimleri anlatan romanları okurken kendisiyle kahraman arasında bir bağ kurar. Çocuklar romanlarda gördükleri durumlarla kendi hayatlarında karşılaştıklarında, bu olaylar karşısında nasıl davranacaklarını önceden kestirebilirler. Böylece hata yapma ihtimalleri zayıflatmakta, hayatla ilgili deneyim kazanmaktadırlar (Yalçın, Aytaş, 2011, s.162).

Roman, çocukların sınırlı olan hayat tecrübelerini zenginleştirir. Yeni maceralar yaşamalarını sağlayarak ufuklarını genişletir. Farklı insanları, farklı yaşamları, başka ülkeleri ve kültürleri tanıtır. Çocuğun yaşadığı toplumun değer yargılarını fark etmesine yardımcı olur ve topluma uyum sağlamasını kolaylaştırır. Çocuğun kendi kültürünü tanımasını sağladığı gibi milletin geçmişini de öğretir (Çılgın, 2006, s.131).

Roman, bir hayatı bütün yönleriyle anlattığı, geçmişle gelecek arasında bağ kurduğu için, eğitim açısından diğer türlerden daha özel ve önemli bir yere sahiptir. Çocuklar roman yoluyla, bir oluş ve oluşumu rahatlıkla izleyebilirler (Yalçın, Aytaş, 2011, s.164). Tarihi romanlar çocuklarda vatan sevgisini uyandırmaya ve ulusal bilinci geliştirmeye yaradığı gibi tarihi kişilerin yakından tanınmasına ve anlaşılmasına olanak sağlar (Oğuzkan, 2010, s.105).

2.7.3. Romanların Sosyal Bilgiler Eğitimi Bakımından Değeri

Konu alanı oldukça geniş olan romanlardan sosyal bilgiler derslerinde etkinliklerin planlanmasında, öğrencilere kişisel niteliklerin ve temel becerilerin kazandırılmasında faydalanılabilir. Romanlar, soyut konuların somutlaştırılmasında ve gündelik hayattan

örnekler sunma konusunda öğrenciler için oldukça etkili olabilir (Belet, 2009, s.229). Romanlar sayesinde öğrencilere sosyalleşme konusunda önemli öğrenme yaşantıları sunulabilir. Roman ve benzeri edebî ürünler sosyalleşme yolunda öğrenciler için en yararlı olan araçlardır. (Öztürk, Otluoğlu, 2011, s.46, 47).

İlköğretim çağı, çocuğun toplumsal bilgi ve becerileri kazandığı dönemdir. Sonraki basamaklar ilköğretimde elde edilen kazanımların üzerine inşa edilmektedir. Bu dönem çocuğun aile yaşantısı ve yakın çevre ilişkilerinin gelişim göstermesiyle beraber tutum ve davranışlarının da şekillendiği dönemdir. Bu dönemde edinilen bilgiler, bireyin hayat boyu yaşamını etkilemektedir (Akdağ, 2009, s.2). Toplumsallaşma, çocuğun gelişimindeki en önemli süreçlerden biridir. Basit anlamda toplumsallaşma, bireylerin belirli bir grup tarafından kabul görülerek işlevsel üye haline geldikleri ve diğer grup üyelerinin değerlerini, davranışlarını, tutumlarını ve inançlarını kazandıkları süreçtir (Gander ve Gardiner, 2001, s.297; akt. Sever, 2010, s.65). Büyüyüp gelişirken toplumsaldan hareket eden çocuk, hayata toplumsal olmakla adım atar ve giderek bireyselleşir (Ergun, 2005, s.56).

Bireyin kişilik gelişimi toplumsal bir çevrede gerçekleşir. Bebeğin ilk toplumsal ilişkide bulunduğu kişi annesidir, diğer aile üyeleriyle (baba, kardeş, dede, nine vd.) bu ilişkisini geliştirir, arkadaşlarıyla kapsamı daha da genişler. Dilini öğrenip geliştirmesiyle çevresiyle ve arkadaşlarıyla olan ilişkileri güçlenir, yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi için gerekli olan toplumsal becerileri kazanır (Sever, 2010, s.65). Kişinin toplumsallaştırılması için, içinde yaşadığı toplumun vazgeçilmez olarak kabul ettiği değerlerle donatılması gerekir. Bu açıdan toplumun vazgeçilmez değerler kişinin davranışlarını şekillendirir (Sönmez, 2012, s.63, 65).

Romanlar, olduğu toplumun kültürel ve toplumsal değerlerini taşır. Kahramanların kendisiyle, toplumla ve doğayla yaşadıkları çatışmalar, toplumun benimsediği ya da karşı çıktığı değerlerini, tutumlarını ve inançlarını okura hissettirir. Yazarlar, edebiyat yapıtlarındaki kahramanları genellikle yaşadığı, var olduğu toplumun değerleriyle besler. Bazen onaylanan bazen de karşı çıkılan bu değerler, çocuğa o toplumun geliştirdiği tutumlara, önemsendiği davranışlara ilişkin ipuçları verir (Sever, 2010, s.65).

Konusunu tarihten alan romanlar çocuğu geçmişe götürerek, onun millî bilincin, vatan sevgisinin, bağımsızlığın ve hür yaşamının önemini anlamasını sağlar. Kendi milletinin

geçmişini öğrenen çocuk, bu sayede doğup büyüdüğü toprakların gerçek anlamını fark edecektir. Geçmişte yaşananları öğrenmenin önemli bir katkısı da bunlardan ders alarak geleceğin daha sağlam temellere oturmasını sağlamaktır. Tarihi romanlar, sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin geçmişteki olay ve kişileri daha iyi anlamasına katkı sağlarlar (Çılgın, 2006, s.132).

2.8. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde Türkiye'de yapılan, edebî metinlerde eğitsel iletileri tespit etmeye yönelik araştırmalara yer verilmiştir. Alanyazın incelendiğinde edebî metinlerde küresel değerler ve sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin analizine yönelik çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Ancak, henüz Türkiye'de edebî metinlerin, özellikle de bir toplumun sosyal sorunlarını ortaya koyan toplumsal romanların sosyal bilgiler öğretiminin tüm amaçları açısından analiz edildiği araştırmalara rastlanmamıştır. Yapılan çalışmalar edebî metinlerde değerlerin analizine, yüz temel eserin sosyal bilgiler eğitim programındaki değerlerle uyumuna odaklanmıştır. Dolayısıyla bu bölümde Türkiye'de yapılan araştırmalar kapsamında, bu araştırmanın sonuçlarının tartışılmasına hizmet edebilecek örnek araştırmalara yer verilmiştir.

Gedik (2012), Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılmasında “100 Temel Eser” İçerisinde Yer Alan Hikâye Kitaplarının Rolü adlı araştırmasında, Millî Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim öğrencileri için hazırladığı yüz temel eser okuma listesindeki hikâye kitaplarında değerleri analiz ederek öğrencilere doğrudan kazandırılması gereken değerlerin, bu hikâye kitaplarında ne sıklıkta yer aldığını tespit etmeyi ve bu eserlerin, değer aktarımında etkili olup olamayacağıyla ilgili bulgular elde etmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu “100 Temel Eser” okuma listesindeki hikâye kitapları oluşturmuştur. On biri Türk edebiyatından, sekizi Dünya edebiyatından olmak üzere on dokuz hikâye kitabı incelenmiştir. Veri toplama yöntemi olarak doküman analizi tekniği seçilmiş, betimsel analiz yoluyla verilerin analizi yapılmıştır.

Sonuç olarak eserlerde sorumluluk, yardımseverlik, dürüstlük değerlerine ilişkin bulgulara yoğun şekilde rastlamıştır. Doğal çevreye duyarlılık, çalışkanlık, adil olma değerlerine ilişkin bulguların daha az yer aldığı görülmüştür. Bilimsellik, kültürel mirasa

duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, barış değerlerine ilişkin bulgular çok az sayıda tespit edilmiştir. Yerli yazarlı eserlerde hak ve özgürlüklere saygı ile barış değerlerine ilişkin, yabancı yazarlı eserlerde ise kültürel mirasa duyarlılık, farklılıklara saygı ve vatanseverlik değerlerine ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Aktan (2012), 100 Temel Eserlerde Yer Alan Değerlerle Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlerin Uyumu adlı araştırmasında, MEB'in ilköğretim öğrencileri için tavsiye ettiği yüz temel eser okuma listesindeki eserlerde yer alan değerler ile ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programında belirlenen değerlerin uyumunu incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın veri kaynağını, MEB'in ilköğretim öğrencileri için tavsiye ettiği "100 Temel Eser" okuma listesi; çalışma grubunu ise bu listedeki on iki yerli yazarlı ve dokuz yabancı yazarlı olmak üzere toplam yirmi bir kitap oluşturmaktadır. Elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımına göre özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır.

Sonuç olarak incelenen kitaplarda sevgi, yardımseverlik, saygı, estetik ve özgürlük değerlerinin en fazla yer alan değerler olduğu görülmüştür. Bilimsellik, sağlıklı olmaya önem verme, hoşgörü, barış ve bağımsızlık değerleri en az yer alan değerler olmuştur. Estetik, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme ve temizlik değerlerine ise rastlanmamıştır. Yerli yazarlı eserlerde en fazla yer alan değerlerin sevgi, yardımseverlik, saygı, cesaret, dostluk, başarılı olma, ümit, acıma, güvenilirlik ve fedakârlık değerleri olduğu tespit edilmiştir. Yerli yazarlı eserlerde en az yer alan on değer emaneti korumak, istişare, yeniliklere açıklık, fazilet, feragat, eşitlik, görgülü olmak, hakikat sevgisi, kibarlık, millî birlik şuuru, ölçülülük, sadelik, sağlıklı olmaya önem verme ve tutumluluk değerleri olmuştur. Araştırmada yabancı yazarlı eserlerde en fazla yer alan değerlerin sevgi, yardımseverlik, estetik, saygı, acıma, dostluk, merhamet, cesaret, arkadaşlık ve ümit değerleri olduğu görülmüştür. Yabancı yazarlı eserlerde en az yer alan değerler eşitlik, insanlık, iyi huyluluk, millî birlik şuuru, masumiyet, ölçülülük, sadelik, sözünde durma, vatanseverlik, yeniliklere açıklık ve yiğitlik değerleri olmuştur.

Sivrikaya (2010), İlköğretimde Küresel Değerler 100 Temel Eser Üzerine Bir İnceleme adlı araştırmasında, MEB'in ilköğretim öğrencileri için tavsiye ettiği yüz temel eser okuma listesinde yer alan kitaplarda küresel değerleri incelenmeyi amaçlamıştır.

Araştırmanın veri kaynağını MEB'in ilköğretim öğrencileri için tavsiye ettiği "100 Temel Eser" okuma listesi; çalışma grubunu ise bu eserler arasından tesadüfi yöntem ile seçilen kırk eser oluşturmaktadır. Veri toplama yöntemi olarak tarama modeli kullanılmış, elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımına göre betimlenmiştir. Çalışma grubunu oluşturan eserlerde alt kategorilere karşılık gelen sözcükler, ifadeler ya da doğrudan veya dolaylı olarak anlamı veren cümleler sayılmıştır.

Araştırmanın sonucunda; ahlak, bilgi, birey, bireysel gelişim, çağdaşlaşma, demokrasi, empati, eşitlik, etik, girişimcilik, hak, hukuk devleti, hürriyet, iletişim, insan hakları, kişisel özgüven, laiklik, modernleşme, özgürlük, rekabet kültürü, saygınlık, sosyal devlet, sosyalleşme, toplam kalite, ulus devlet, verimlilik değerleri tespit edilmiştir. Demokrasi değerinin işlenme sıklığı bakımından ilk sırada yer aldığı görülmüştür. Demokrasi değerini etik, bireysel gelişim, hürriyet, empati, bilgi, toplam kalite ve verimlilik değerleri izlemiştir. Eserlerde en az yoğunlukta bulunan değer ise çağdaşlaşma değeri olmuştur. Yabancı yazarlı eserlerde en fazla yer alan değer demokrasi değeri olduğu tespit edilmiştir. Demokrasi değerini gelişim değeri takip etmiştir. Eserlerde geçen diğer değerler, kullanım sıklıklarına göre empati, etik, hürriyet, bilgi, toplam kalite, verimlilik, çağdaşlaşma şeklinde sıralanmıştır. Yerli yazarlı eserlerde en fazla yer alan değer demokrasi değeri olduğu görülmüştür. Demokrasi değerini hürriyet değeri takip etmektedir. Eserde geçen diğer değerler etik, bilgi, bireysel gelişim, empati, toplam kalite, çağdaşlaşma, verimlilik şeklinde sıralanmıştır.

Kılıç (2010), Çeviri Çocuk Klasiklerinde Eğitici İletiler adlı araştırmasında, çeviri çocuk klasiklerinin hangi değerler ile ilgili eğitici iletiler içerdiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın veri kaynağını MEB'in ilköğretim öğrencileri için tavsiye ettiği "100 Temel Eser" okuma listesi; çalışma grubunu ise öğrencilerin bu listede en çok beğendiği ilk on çeviri çocuk klasiği oluşturmıştır. Veri toplama yöntemi olarak tarama modeli kullanılmış, elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımına göre betimlenmiştir.

Sonuç olarak klasiklerde en fazla kullanılan değerlerin iyilik, sevgi, görgü kuralları, okumak olduğunu tespit edilmiştir. En az kullanılan değerlerin ise açgözlülük, büyükmek, empati kurmak, kötü söz söylememek, ön yargı, temizlik, tutumluluk ve vatan sevgisi olduğu görülmüştür.

Şen (2007), Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma adlı araştırmasında, MEB'in ilköğretim öğrencileri için hazırladığı yüz temel eser listesinde yer alan kitaplarda millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerleri tespit etmeyi ve Türkçe eğitiminde değer aktarımının nasıl olması gerektiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın veri kaynağını MEB'in tavsiye ettiği "100 Temel Eser"; çalışma grubunu ise bu eserler arasından yansız seçilen yirmi dokuz yabancı, yirmi dokuz yerli toplam elli sekiz eser oluşturmaktadır. Araştırmada betimsel alan araştırması yöntemi kullanılmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programlarından hareketle belirlenen değerler çalışma grubunu oluşturan kitaplarda fişlenmiştir.

İncelemenin sonucunda; yüz temel eser listesinde yer alan kitaplarda adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, duyarlılık, dayanışma, dürüstlük, estetik, hoşgörü, özgürlük, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, temizlik, sağlıklı olmaya önem verme değerleri tespit edilmiştir. Eserlerde sevgi değerinin ilk sırada yer aldığı görülmüştür. Sevgi değerini duyarlılık, yardımseverlik, saygı, sorumluluk değerleri takip etmiştir. Bağımsızlık değeri tespit edilememiştir. Sağlıklı olmaya önem vermek, barış, özgürlük, bilimsellik değerlerinin ise eserlerde en az yer verilen değerler olduğu görülmüştür.

Yapılan araştırmalar, tam anlamıyla insan hakları, demokrasi, vatandaşlık ve sosyal katılım becerisine yönelik eğitici iletileri konu edinmemiş olsa da değerleri ifade eden sözcükler aynı zamanda birer kavram olarak kabul edildiğinden, bu araştırmalarla insan hakları, demokrasi, vatandaşlık ve sosyal katılım becerisine yönelik kavramlar arasında ilişki kurulabilir. Araştırmalardan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, edebî metinlerde bazı değerler sayıca az olsa da birçoğunun bulunduğu görülmektedir. Ayrıca bu değerler sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerle de örtüşmektedir. Buradan hareketle edebî metinlerin programda belirtilen doğrudan verilecek değerlerin öğrenciye kazandırılmasında kullanılabileceği söylenebilir.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve elde edilen verilerin nasıl analiz edildiği ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmanın temel amacı, toplumsal romanlarda sosyal bilgiler dersi amaçlarına yönelik eğitici iletileri analiz etmektir. Bu amaca ulaşabilmek için en uygun araştırma yöntemi, nitel araştırma çerçevesinde doküman analizi yönteminin kullanılmasıdır.

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların bağlı bulundukları çevre içerisinde gerçekçi ve bütüncül bir biçimde araştırılmasına ve anlaşılmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği bir yaklaşımdır (Yıldırım, Şimşek, 2013, s.35). Doküman analizi ise, araştırılması amaçlanan olay ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin, veri kaynağı olarak sistemli analizini kapsayan bir yöntemdir (Yıldırım, Şimşek, 2004, s.153; akt. Karasar, 2009, s.183). Doküman analizi beş aşamada yapılmıştır; (1) dokümanlara ulaşma, (2) orijinalliğini kontrol etme, (3) dokümanları anlama, (4) veriyi analiz etme, (5) veriyi kullanma (Forster, 1995; akt. Yıldırım, Şimşek, 2004, s.159)

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın veri kaynağını toplumsal romanlar; çalışma grubunu ise Millî Eğitim Bakanlığının ilköğretim öğrencileri için 2005/70 sayılı genelge (Bkz. Ek-1) ile tavsiye ettiği "100 Temel Eser" okuma listesindeki (Bkz. Ek-2) on beş (15) toplumsal roman oluşturmaktadır. Bu romanların sekiz (8)' i Türk edebiyatından, yedi (7)' si Dünya edebiyatındandır. Çalışma grubuna daha sonra MEB tarafından listeden çıkartılan bir roman da dâhildir.

Çalışma grubunu oluşturan toplumsal romanları belirlemek için Yıldırım (2005)'in ilköğretim öğrencilerine tavsiye edilen yüz esere yönelik yaptığı, edebî türlere göre sınıflandırma dikkate alınmıştır. Yapılan piyasa araştırmasında, MEB'in yayınladığı listedeki eserlerin farklı yayınevleri tarafından yayımlanan birçok baskısının olduğu görülmüştür. Eserler seçilirken internet kitapçılarının verileri dikkate alınarak en çok

basılan ve tercih edilen yayınlar ve çeviriler tercih edilmiştir. Daha sonra eserler yerli ve yabancı yazarlı olarak gruplandırılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan on beş (15) eser ve yazarı Tablo 3.1.'de verilmiştir.

Tablo 3.1. Çalışma Grubunu Oluşturan Eserler

TÜRK EDEBİYATI		DÜNYA EDEBİYATI	
Eser	Yazar	Eser	Yazar
1. Miskinler Tekkesi	Reşat Nuri GÜNTEKİN	1. Oliver Twist	Charles DICKENS
2. Bağı Yanık Ömer	Mahmut YESARİ	2. İnci	John STEINBECK
3. Gururlu Peri	Mehmet SEYDA	3. Pollyanna	Elaanor H. PORTER
4. Kuklacı	Kemallettin TUĞCU	4. Şeker Portakalı	Jose Maura de VASCONCELOS
5. Bir Osmancık Vardı	Hasan Nail CANAT	5. Sol Ayağım	Christy BROWN
6. 87 Oğuz	Nimet ve Rakım ÇALAPALA	6. Uçan Sınıf	Erich KÄSTNER
7. Yonca Kız	Kemal BİLBAŞAR	7. Şamatalı Köy	Astrid LINDGREN
8. Yankılı Kayalar	Yılmaz BOYUNAĞA		

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada analizi yapılan yazılı materyaller toplumsal romanlar olduğundan veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Toplumsal romanlarda, sosyal bilgiler dersi öğretiminde kullanılabilecek eğitici iletilerin, bir plân dâhilinde sırasıyla; kaynakları bulma, okuma, fişleme ve değerlendirme işlemleri yapılmıştır.

Eserlerin nesnel bir şekilde değerlendirilmesini sağlamak amacıyla kavram ve değerler sosyal bilgiler öğretim programları incelenerek belirlenmiştir. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programı'nda insan hakları, demokrasi, vatandaşlık, sosyal katılım becerisi ve toplum ve aile değerlerine yönelik öğrenme alanları, değerler, beceriler, kazanımlar ve ara disiplin kazanımları analiz edilmiştir. Bu analizin sonucunda Tablo 3.2.'deki kavram ve değerler belirlenmiştir (Ayrıca bkz. Ek-3).

Tablo 3.2. Sosyal Bilgiler Dersi Amaçlarına Yönelik Kavram ve Değerler

Tema	Kavram / Değer
1. İnsan Hakları	hak, özgürlük / hürriyet, eşitlik, adalet / adil yargılanma hakkı, Avrupa insan hakları sözleşmesi, yaşam hakkı, sağlık hakkı, düşünceyi açıklama / ifade özgürlüğü, vatandaşlık ve yurttaşlık hakkı, seçme seçilme hakkı, çocuk hakları, çocuk hakları sözleşmesi, eğitim ve öğrenim hakkı, kadın hakları, din ve vicdan özgürlüğü, bilim özgürlüğü / bilim ve sanatı yayma hakkı, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, telif ve patent hakkı, tüketici hakları, işçi ve işveren hakları, çevre hakkı, çalışma hakkı, işini özgürce seçme hakkı, konut dokunulmazlığı, mal, mülk edinme ve miras hakkı, kişi / kişilik hakları, kişi dokunulmazlığı hakkı, güvenlik hakkı, özel hayatın gizliliği ve korunması, dilekçe ve bilgi edinme hakkı, basın ve yayın özgürlüğü / kitle iletişim özgürlüğü, haber alma özgürlüğü, doğru bilgi alma hakkı

Tema	Kavram / Değer
2. Demokrasi	demokratik ortam, kuvvetler ayrılığı, yasama / yasama bağımsızlığı, yargı / yargı bağımsızlığı, yürütme / yürütme bağımsızlığı, siyasi partiler, milletvekili, bakan, yasa / anayasa / hukuk kuralları, kanun / kural, yönetim biçimleri, merkezi yönetim, yerel yönetim
3. Vatandaşlık	vatan / yurt, millet / ulus, devlet, toplumsal rol, vatandaşlık sorumlulukları, demokratik tutum, sözleşme, adil olma, saygı, ulusal bilinç, millî egemenlik / bağımsızlık, vatanseverlik, millî birlik ve beraberlik, Atatürk ilke ve inkılapları, millî bayramlar, çalışkanlık, üretime katkıda bulunma, bilinçli tüketim, tasarruf, vergi verme, askerlik yapmak, kültür, barış, kamu, kamuoyu / kamusal alan, matematik konum, özel konum, jeopolitik konum
4. Sosyal Katılım Becerisi	birey, kendini tanıma, farklılıkları tanıma, etkili vatandaş, problem çözme, duyarlık, toplumsal sorumluluk, gönüllülük, girişimcilik, grup çalışması / iş birliği, uyum, liderlik, görüşme, tartışma, uzlaşma, planlama, proje, güven, sosyal / toplumsal problem, sosyal / toplumsal ihtiyaç, toplum hizmeti, katılım, etkinlik, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma
5. Değerler	hoşgörü, saygı, sorumluluk, iletişim, dürüstlük, aile birliğine önem verme, görgü kuralları, misafirperverlik

Çalışma grubunu oluşturan eserler taranarak dijital ortama aktarılmıştır. Her eserde belirlenen kavram ve değerlere karşılık gelen sözcükleri ve ifadeleri içeren ya da dolaylı olarak anlamı veren bölümler fişlenmiştir. Fişleme işlemi Adobe Acrobat Professional XI programı ile yapılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan eserler hiçbir bölüm çıkartılmadan analiz edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırma yöntemi çerçevesinde doküman analizi tekniği kullanılarak elde edilen verilerin analizi, betimsel analiz yoluyla yapılmıştır. Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önce belirlenen temalara göre yorumlanır. Betimsel analizde, görüşleri ya da saptamaları etkili bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir (Yıldırım, Şimşek, 2004, s.171, 172). Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce mantıklı ve anlaşılır bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanarak neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Altunışık ve diğerleri, 2007, s.268).

Bu doğrultuda, toplanan veriler insan hakları, demokrasi ve vatandaşlık konuları, sosyal katılım becerisine yönelik konular, toplum ve aile konularına yönelik değerler yönünden analiz edilerek sosyal bilgiler dersi amaçlarına ilişkin hangi sonuçları ortaya koyduğu analiz edilmiştir. Tespit edilen veriler, ilişkili olduğu temaların altında sınıflandırılmıştır.

Her kavram ve değer için metinlerden doğrudan alıntılar yapılarak bulundukları bağlamdan hareketle betimleme yapılmıştır. Sosyal bilgiler dersi amaçlarına yönelik eğitici iletilerin eserlerde ne sıklıkta geçtiği saptanmıştır. Frekans tablolarına yer verilerek demokrasi ve vatandaşlık kavramları, sosyal katılım becerisine yönelik kavramlar, toplum ve aile konularına yönelik değerler frekans olarak ifade edilmiştir.

Öznel varsayımlardan kaynaklanan hataları önlemek için benzer araştırma sonuçları ile karşılaştırmalar yapılmıştır. Sonuçların ilgili araştırmaların sonuçları ile tutarlı olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, analiz aşamasına hazırlanan frekans tabloları ve ulaşılan yargılar gerektiğinde başkaları tarafından incelenmek üzere saklanmıştır.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Araştırmanın birinci amacı, toplumsal romanlarda insan hakları, demokrasi ve vatandaşlık kavramları ile ilgili hangi eğitici iletilerin bulunduğunu belirlemeye yöneliktir. İkinci amacı ise bu iletilerin ne sıklıkta bulunduğunu belirlemektir.

Çalışma grubunu oluşturan toplumsal romanlar analiz edilerek bulgular elde edilmiştir. Tespit edilen bulgulara yönelik frekans tablolarına ve alıntılara yer verilmiştir.

4.1. İnsan Hakları, Demokrasi ve Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Bulgular

4.1.1. İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Bulgular

İnsan hakları kavramlarının yerli ve yabancı yazarlı romanlarda ne sıklıkta yer aldığı Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1. İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Bulguların Frekans Dağılımı

Tema	Yerli Yazarlı Romanlar	Frekans (f)	Yabancı Yazarlı Romanlar	Frekans (f)	Toplam (f)
İnsan Hakları	Miskinler Tekkesi	19	Oliver Twist	48	67
	Gururlu Peri	22	Pollyanna	10	32
	Yonca Kız	23	Uçan Sınıf	12	35
	Bağrı Yanık Ömer	11	Sol Ayağım	10	21
	87 Oğuz	4	Şeker Portakalı	12	16
	Bir Küçük Osmancık Vardı	23	İnci	6	29
	Yankılı Kayalar	8	Şamatalı Köy	1	9
	Kuklacı	12			12
Toplam (f)		122		99	221

Tablo 4.1'e göre, insan hakları kavramlarının analiz edilen romanlardaki tekrar sayısı (f) toplam 221'dir.

Yerli ve yabancı yazarlı romanlara bakıldığında insan hakları kavramlarının en fazla "Oliver Twist" (f=48) romanında yer aldığı görülmektedir. Onu sırasıyla "Yonca Kız" ve "Bir Küçük Osmancık Vardı" (f=23), "Gururlu Peri" (f=22) ve "Miskinler Tekkesi" (f=19) romanları takip etmektedir. İnsan hakları kavramlarının en az bulunduğu roman ise "Şamatalı Köy" (f=1) romanıdır. Onu sırasıyla "87 Oğuz" (f=4), "İnci" (f=6) ve "Yankılı Kayalar" (f=8) romanları izlemektedir.

İnsan hakları kavramlarının, analiz edilen yerli yazarlı romanlardaki tekrar sayısı (f) toplam 122, yabancı yazarlı romanlardaki tekrar sayısı (f) ise toplam 99'dur.

Yerli yazarlı romanlara bakıldığında insan hakları kavramlarının en fazla "Yonca Kız" ve "Bir Küçük Osmancık Vardı" (f=23) romanlarında yer aldığı görülmektedir. Onu sırasıyla "Gururlu Peri" (f=22) ve "Miskinler Tekkesi" (f=19) romanları takip etmektedir. İnsan hakları kavramlarının en az bulunduğu yerli yazarlı roman ise "87 Oğuz" (f=4) romanıdır. Onu sırasıyla "Yankılı Kayalar" (f=8), "Bağrı Yanık Ömer" (f=11) ve "Kuklacı" (f=12) romanları izlemektedir.

Yabancı yazarlı romanlara bakıldığında insan hakları kavramlarının en fazla "Oliver Twist" (f=48) romanında yer aldığı görülmektedir. Onu sırasıyla "Uçan Sınıf" ve "Şeker Portakalı" (f=12) romanları takip etmektedir. İnsan hakları kavramlarının en az bulunduğu yabancı yazarlı roman ise "Şamatalı Köy" (f=1) romanıdır. Onu sırasıyla "İnci" (f=6), "Sol Ayağım" ve "Pollyanna" (f=10) romanları izlemektedir.

4.1.1.1. Yerli Yazarlı Romanlarda İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Bulgular

İnsan hakları kavramları ile ilgili yerli yazarlı romanlardan alıntılar aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.2. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Hocalara karşı ağızından terbiyesiz kelime çıkmıyordu. Fakat, onların bazı en açık şeyleri anlamamalarından, anlamak istememelerinden ve en ziyade de haksızlıklarından şikâyet ediyordu, «ceza defteri ve numara defteri ellerinde olduğu için» gülerek ve hakaret ederek yaptıkları haksızlıklardan (Güntekin, 2015, s.165).</i>	Hak
Gururlu Peri	<i>Veli: - Bana da öyle geliyor, dedi. Tavuk olarak Fatma haklı, can pazarı demişler kolay mı? Ama tilki olarak kümise dalmakta ben de haklıyım. Rüstem dedi ki: - Ama o zaman, fare kardeşi susturan aslan kardeş de haklı olmuyor mu? Abdullah, gözlerini kırıştıra kırıştıra yükseltti sesini: - Bir şey çıktı ortaya arkadaşlar: Hayvanlar dünyasında, bütün hayvanlar haklı! (Seyda, 2015, s.101)</i>	Hak
Bağrı Yanık Ömer	<i>Elbet iyi olur. Ama kadiya gitmeden önce beni bir gör. Tekeli ağaları ile ne konuştuğumu anlatayım." "Neden?" "Kadı Habip Molla aksi bir adamdır. Hiç haktan ayrılmadığını söyler durur (Yesari, tarihsiz, s.66).</i>	Hak

İncelenen yerli yazarlı eserlerde hak kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

İnsanların ortak kullanmaları gereken bir eşya için sıralarını beklemek yerine, birbirlerinin önüne geçmeye çalışması ve başkalarına haksızlık etmesi, bazı insanların statülerinden kaynaklanan üstünlüklerini bir tehdit unsuru olarak kullanarak başkalarına haksızlık etmesi, doğada hayvanların beslenme amacıyla birbirlerini öldürmesinin, onları doğanın kanunları gereği haklı göstermesi, hâkimlerin adaleti sağlamak için vicdani kanaatine göre ve bağımsız olarak karar vermesi.

Tablo 4.3. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Fakat hürriyet! Onun cazibesine dayanamak mümkün müdür? İyi düşünülürse benim gibi bir insan için en iyi hürriyet, hürriyetsizlik! İradesini kullanmadan, önünde açılan yollardan hangisine gideceğini kendi kendine sormak zorunda kalmadan vukuatın akışına kendini bırakmaktır (Güntekin, 2015, s.37).</i>	Özgürlük / Hürriyet
Yonca Kız	<i>"Şu geminin bandırası İngiliz," diyordu tezgâhtar. "Güneş hiç batmazmış o keferenin ülkesinde. Afrikalı, Asyalı hep ona çalışmış, bizim hep İbrahim Bey'e çalıştığımız gibi. Şimdilerde Kraliçe'nin de bozulmuş dümeni. Bizim arabacının cinsinden olan kara derili adamlar özgürlük için tüm bayrak açmışlar." (Bilbaşar, 2013, s.40)</i>	Özgürlük / Hürriyet
Bağrı Yanık Ömer	<i>Tekir odada sıçrayıp dört dönerken bir ara kapının kenarına pençelerini taktı, tırmaladı tırmaladı. Zaten iyi kapanmamış olan kapı, bu zorlamaya dayanamadı, esneyerek açıldı. Tekir de bir hamlede sofaya fırladı. Günlerce bir odanın içinde kapanıp kalmış olan hayvan, her canlının yüreğinde yanan özgürlük ateşi ile çılgına dönmüştü (Yesari, tarihsiz, s.163).</i>	Özgürlük / Hürriyet

İncelenen yerli yazarlı eserlerde özgürlük / hürriyet kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Hürriyetin bütün insanlar için cazip ve vazgeçilemez bir hak olması, İngilizlerin Afrikalıları ve Asyalıları kendine çalıştırarak özgürlüklerini ellerinden alması, Afrikalıların özgürlük için isyan etmesi, bir insanın kaçırılarak özgürlüğünün elinden alınması, özgürlüğün sadece insanların değil, hayvanların da hakkı olması.

Tablo 4.4. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	<i>- Ne o, alay mı ediyorsun benimle? - Hayır, alay etmiyorum. Ne haddime! Aslanlık gücünün önünde saygıyla ve korkuyla eğilirim, aslan kardeş. Ama bir maymunu bunca aşağı görmene katlanamam (Seyda, 2015, s.87).</i>	Eşitlik, Kişi / Kişilik Hakları
Yankılı Kayalar	<i>"Anne" dediğimiz Safiye Hanım ve "Baba" dediğimiz Selim Bey, bize gerçek bir ana baba gibi davranıyorlardı. Dünyada kötü insanlar olduğu gibi, çok iyi insanların da olduğunu anladım. Hatice'yi ve beni, Seval'den ayırmıyorlardı. Seval'e ne alırlarsa, Hatice'ye de aynısından alıyorlardı (Boyunağa, 2015, s.108).</i>	Eşitlik

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Kuklacı	<i>Sahire Hanım: — Babandan yana çık bakalım, dedi. Bir ailenin bütün varlığı ortaktır. Baban tek başına hiçbir şeye sahip olamaz (Tuğcu, 2013, s.16).</i>	Eşitlik, Kadın Hakları

İncelenen yerli yazarlı eserlerde eşitlik kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Aile üyelerinin ilişkilerinde birbirlerine eşit davranması, anne ve babanın çocuklarına her konuda eşit davranması, fiziksel olarak güçlü insanların güçsüz ve savunmasız insanları küçümsemesi, onlara baskı yapması.

Tablo 4.5. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Türlü türlü alacak verecek davaları; hırsızlık, dolandırıcılık, boşanma davaları; her biri bir ayrı hikâye olan cinayet davaları... Kirli çamaşırlar ortaya seriliyor, birçok insanlar bütün sakatları, kusurları ve sefaletleriyle önümüzde çırılçıplak soyunuyorlar... (Güntekin, 2015, s.111)</i>	Adalet / Adil Yargılanma Hakkı
Gururlu Peri	<i>- Sizi zindana attıracağım! Sonra yargıç önüne çıkartacağım! Yalvarıp yakarmaya koyuldular gene: - Bu seferlik bağışla, başefendi. - Ne olur, zindana attırma. - Bir daha böyle kötülükler yapmayız. Tövbeler tövbesi! (Seyda, 2015, s.170)</i>	Adalet / Adil Yargılanma Hakkı

İncelenen yerli yazarlı eserlerde adalet / adil yargılanma hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Adaletin yerini bulması için yargılamaların adliye binasında yapılması ve insanların avukat haklarını kullanması, adliyelerde alacak verecek; hırsızlık, dolandırıcılık, boşanma; cinayet gibi insanların bütün kirli çamaşırlarının ortaya dökülmesi ve sakatlıklarına, kusurlarına ve sefaletlerine rağmen herkesin eşit bir şekilde yargılanması, zanlıların hâkim önüne çıkartılması ve suçlu bulunanların cezalandırılması.

Tablo 4.6. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Karşıdan kalın, kaba bir ses: - Abdullah Vurmazoğlu mu? - Evet. Siz kimsiniz? - Beni iyi dinle! diye gürledi karşıdaki adam. - Anlamadım. Siz kimsiniz? - Oğlunuz elimizde... ... - Ne istiyorsunuz, diye parladı Abdullah Bey. Eşime ne oldu? Oğlum nerede? - Şimdi hemen karının yanına git. Durumu polise bildirirseniz size küçük bir ölü hediye ederiz (Canat, 2015, s.9, 10).</i>	Yaşam Hakkı, Kişi / Kişilik Hakları

Yaşam hakkı "Bir Küçük Osmancık Vardı" adlı romanda birisini kaçırıp ailesinden fidye isteyenlerin istekleri yerine getirilmediğinde kaçırdıkları kişiyi öldürmesi ve suçluların suç işlerken onları görenleri öldürmesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.7. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Nihayet, yukarıda söylediğim büyük mucize bir gün bana kendimi İzmir’de bir hastanede bulduruyor (Güntekin, 2015, s.47).</i>	Sağlık Hakkı
Gururlu Peri	<i>Merakı gittikçe çoğalan öğretmen hemen sordu: - Neden? Bedence bir eksikliği, kusuru mu var, yoksa tembellik mi? - Ciğerlerinden hastaymış, öğretmenim. İnce hastalık. Verem. Senin anlayacağın, yeri el kapıları değil onun, doğrudan doğruya hastane. İyi besin alacak. Çalışmayacak, yatıp bir güzel dinlenecek. Hani, nerede? Anladığım kadarı, kendisini hizmete alanlar, sonradan durumunu öğrenince, telâşa kapılıyorlar (Seyda, 2015, s.47).</i>	Sağlık Hakkı
Yonca Kız	<i>Hatice Hanımgilin dağdaki yaşayışlarını ilk gölgeleyen olay, Sultan Bacı'nın hastalanması oldu. Hastalığına ilkin önem vermedi Sultan Bacı, üşütmüş olacağını sandı: "Yonja kışla koşmaja oynar, terliyen su içer misin deli karı?" diye kendini azarladı. Oysa, gelen doktor hastalığı tehlikeli buldu. Sultan Bacı'nın hastaneye kaldırılması, odaların dezenfekte edilmesi, hatta hepsinin aşılmasının zorunlu olduğunu söyledi (Bilbaşar, 2013, s.126, 127).</i>	Sağlık Hakkı
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Konuşmaya uyanan Hüseyin de Garip'i soru yağmuruna tuttu. - Babam nerede? - Hastanede. - Hastanede ne yapıyor? - Yatıyor. - Niçin burada yatmıyor? - Hastalar hastanede yatar (Canat, 2015, s.69).</i>	Sağlık Hakkı
Yankılı Kayalar	<i>Evet, çalışacak ve doktor olacaktım; köyüme gelecek, hastalara bakacaktım. Başka çocuklar, Hatice ve benim gibi küçük yaşta doktorsuzluk yüzünden anasız kalmayacaklardı. Ne yapıp edecek okuyacaktım (Boyunağa, 2015, s.34).</i>	Sağlık Hakkı, Yaşam Hakkı
Kuklacı	<i>Aradan iki gün geçti. Hayri Bey'den haber yok. Zaten karısı bu adamın yüzüzlüğünden, ukalalığundan usanmıştı. Pek tasa etmiyordu. Üçüncü gün, akşama doğru ilk yardım hastahanesinden apartmana telefon edilmiş. Calibe Hanım aramıştı. Hayri Bey'in aşırı derecede içkili olarak bir trafik kazası geçirdiği ve bir ayağının alçıya alındığını, fakat hastanede daha fazla alıkoyamayacaklarını bildiriyorlardı (Tuğcu, 2013, s.56).</i>	Sağlık Hakkı

İncelenen yerli yazarlı eserlerde sağlık hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Ücretsiz sağlık hizmeti verilmesi, bir ülkenin her bölgesine sağlık hizmeti sağlanması, hastaneler yoluyla sağlık hakkının kullanılması, ciddi bir sağlık sorunu olanların hastanede tedavi görmesi, iyi beslenerek dinlendirilmesi, dışarıda herhangi bir kaza geçirenlerin ambulansla hastaneye kaldırılıp tedaviye alınması, hastanın gerekli durumlarda ameliyat edilmesi, doktorların hastaneye gidemeyecek durumda olan hastalara evde hizmet vermesi, salgın hastalık hallerinde herkesin aşılması, ortak

kullanım alanlarının dezenfekte edilmesi, köylerde doktorsuzluk yüzünden insanların hayatını kaybetmesi.

Tablo 4.8. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	<i>Böylece, o gün, Perinin nüfusa geçirilme olanağı gerçekleşmiş oldu. Nüfus kütüğüne, Öğretmen Salim Bey'le annesi Huriser Hanım'ın adları altına, onun da adı yazılacaktı. Kaydı kuydu hiç yokken, şu dünyada Peri adlı bir kızın yaşadığı belli olacaktı (Seyda, 2015, s.62).</i>	Vatandaşlık ve Yurttaşlık Hakkı
Yonca Kız	<i>Yonca Kız'ın ilkokula yazılma çağı geldiğinde, kimlik kâğıdının olmadığı anlaşıldı. Kale'de doğanlar kayda geçilirdi ama, gerekmedikçe kafakâğıdı çıkarılmazdı. Yaz başında kimlik kâğıdı işlemlerine girilmesi, Hatice Hanım'ın öteden beri düşündüğü şeyi uygulamasına fırsat verdi: Melek'in yetimini kendi kütüğüne geçirecek, mirasçısı edecekti (Bilbaşar, 2013, s.112).</i>	Vatandaşlık ve Yurttaşlık Hakkı, Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı

İncelenen yerli yazarlı eserlerde vatandaşlık ve yurttaşlık hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Yeni doğan her bireyin nüfus kütüğüne kaydedilmesi ve nüfus cüzdanı verilmesi, kimlik kâğıdı olmayanların vatandaşlık ve mirasçılık haklarından yararlanamaması.

Tablo 4.9. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Evin işlerine yardım etmek için belki de eski mahallelerinden, on iki, on üç yaşlarında bir kız çocuğu getirerek göğsüne bir fistolu önlük takmışlardı (Güntekin, 2015, s.194).</i>	Çocuk Hakları
Gururlu Peri	<i>Küçük kız, annesinin böğrünü bu kez şiddetle dirsekledi: - Beni bırakacak mısın burada? Ama artık hırçın değil, kırgındı, kırık döküktü sesi. Para uğruna, kendisi hiç istemezken, başkasına evlât verilmesi gücüne gitmiş, onu incitmişti besbelli (Seyda, 2015, s.58).</i>	Çocuk Hakları
Yonca Kız	<i>Hanımefendi hiçbir şey sormadan, olan bitenleri Yonca Kız'dan bildi. Gözlerinden ateş saçılarak Yonca'yı yakaladı, içeri götürdü, ceza olarak Yonca Kız'ın örgülü saçlarını kökünden kesti. Pabuçlarının güllerini yoldu, başını ahretlik gibi bağlattı. Bundan böyle bu köylü piçinin kızıyla oynamaya getirilmesini yasak etti (Bilbaşar, 2013, s.60).</i>	Çocuk Hakları, Kişi / Kişilik Hakları, Kişi Dokunulmazlığı Hakkı
Bağrı Yanık Ömer	<i>Ömer, çocukluğunu yaşamak, çocuk gibi gamsız, tasasız oynamak fırsatını bulamamıştı. Ömer çocuktı. Fakat bilgisi, görgüsü, yaşadıkları, kendi yaşındaki çocukların bildiklerinden, gördüklerinden çok farklıydı. Anası ile babası arasındaki olaylar, onun küçücük zihnini yora yora ibresini bozmuştu (Yesari, tarihsiz, s.43).</i>	Çocuk Hakları

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Bir Küçük Osmancık Vardı	- Sız ne yiyorsunuz? Nasıl geçiniyorsunuz. Ana oğul birbirinin gözüne baktı. Ayşe Kadın acı dolu bir sesle: - Kemal çalışıyor, dedi. Fatma Hanım bağırarak ayağa kalktı. - Kocaman adam çalışmasın, bulduğunu içkiye versin, parmak kadar çocuk çalışsın... Olmaz böyle şey, dedi (Canat, 2015, s.76)	Çocuk Hakları
Yankılı Kayalar	Dayımız iznini bitirip işine geri dönünce, yengemiz bize daha kötü davranmaya başladı. Çarşı pazar işlerini bana gördürüyor; Hatice'ye de odaların tozlarını aldırıyor, yerleri sildiriyordu. Tansel'i birkaç defa, bize iyi davranması için anasına yalvarırken duydum (Boyunağa, 2015, s.81).	Çocuk Hakları
Kuklacı	Hayri Bey sofradaki sürahiyi kapıp kızının başına vurmak için davranınca Bedri Bey bileğine yapışmıştı: — Yavaş, o kadar uzun boylu değil. Biraz daha sinirlerimize sahip olmalıyız (Tuğcu, 2013, s.17).	Çocuk Hakları

İncelenen yerli yazarlı eserlerde çocuk hakları ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Çocuklara insan haysiyetiyle bağdaşmayan ceza verilmesi, hakaret edilmesi, fiziksel şiddet uygulanması, zorla bir işte çalıştırılması, okula gönderilmemesi; çocukların babaları ve diğer aile üyeleri tarafından dövülmesi, öğretmenlerin öğrencileri dövmesi, çocuklar yaramazlık yaptıklarında yetişkinlerin sinirlerine hâkim olarak onlara şiddet uygulamaması, yetişkinlerin fazla soru soran çocukları azarlaması; ailelerin, çocukları hiç istemediği halde, onları para karşılığı evlatlık vermesi.

Bazı babaların kendileri çalışmayıp küçük çocuklarını çalıştırması, çocukların küçük yaşta çarşı, pazar ve ev işlerinde kullanılması, babası hasta olan çocukların para kazanarak evin geçimini sağlamak zorunda olması; on iki, on üç yaşlarında kız çocuklarının zorla, para karşılığında ev işlerinde çalıştırılması, sakat çocuklara dilencilik yaptırılması; sakat olmayan çocukların, dilencilik yaptırmak için tedavi ettirilmeyerek sakat bırakılması.

Çocukların aile içi şiddette şahit olması, babalarının annelerini dövdüğünü görmesi, annesi ile babası arasındaki olayların, çocukların çocukluğunu yaşamasına engel olması, anne ve babası ayrılan çocukların sadece birinin yanında kalmak zorunda olması, küçük yaştaki savunmasız çocukların sokağa bırakılarak ölüme terk edilmesi.

Tablo 4.10. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	Yâr-ı canım, ben artık Darülfünun talebesi oldum, dedi, ara sıra kaçamak yaparak Hukuk'a gidiyorum. Görülüyor âli mektepten çıkmayana bundan sonra ekmeğ yok (Güntekin, 2015, s.34).	Eğitim ve Öğrenim Hakkı

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	<i>Oğul, başını salladı: - Aldım, aldım. Böylesine fırsat kollayıcı kız dünyada görülmemiştir. Ömür vallahi! Peri demeyeceğim ona, küçük cadı diyeceğim. Küçük cadı, dur sen, ilk işim nüfusumuza yazdırmak, sonra okula vermek olsun! (Seyda, 2015, s.34)</i>	Eğitim ve Öğrenim Hakkı
Yonca Kız	<i>Kırbaç şakladı: "Ne işler gelir elinden be kızanım?" "Sepet öreriim, göbek atarım, fal bakarım." Çingene Haşan, üstten bir bakışla baktı karısına: "Nasıl be Çevriye, beğendin mi?" "Şehir kızanları, sözü kolay kırkarlar be Haşan," dedi. "Bakalım göbek atmasını, fal söylemesini de kolay kıvracak mı?" (Bilbaşar, 2013, s.141)</i>	Eğitim ve Öğrenim Hakkı, Çocuk Hakları
87 Oğuz	<i>Bak, Oğuz kabahatli olduğu hâlde bile doğruyu söylemekten çekinmedi!.. Ben onu korkutmak için sınıftan çıkaracağımı söylemişim... Halbuki hiçbir Türk çocuğu dersinden mahrum edilemez (Çalapala, Çalapala, 2015, s.55).</i>	Eğitim ve Öğrenim Hakkı
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Şebnem nereden başlayacağını bilemiyordu. Dudaklarını ısırırdı. - Babam beni artık okula göndermeyecek, dedi. - Biliyorum, dedi Hüseyin, böyle olacağı belliydi. Sana söyledim. Beni dinlemedin ki. Şimdi çok kötü oldu. - N'olur bir çare bulalım. Okula gitmezsem deli olurum (Canat, 2015, s.100).</i>	Eğitim ve Öğrenim Hakkı
Yankılı Kayalar	<i>Okulların açılma zamanı yaklaşmıştı. Okula devam edip etmeme durumum, dayımla yengem arasında yeni bir tartışmaya sebep oldu. Yengem bir işe girip çalışmam gerektiğini, beni okutamayacaklarını söylüyordu. Dayımsa ısrarla, okumak istediğim müddetçe beni okutacağını belirtiyordu (Boyunağa, 2015, s.83).</i>	Eğitim ve Öğrenim Hakkı
Kuklacı	<i>Kapıcı gidip Murat'ın babasını kahveden çağırdı. Recai Bey Murat'ı bu sefaletten kurtarmak istiyordu. Babası olan Dursun'a iş bulacaktı. Murat'ı okutması için ısrar etti. Bir kere tırnağını takmıştı bu işe. Kurtuluş yoktu (Tuğcu, 2013, s.64).</i>	Eğitim ve Öğrenim Hakkı

İncelenen yerli yazarlı eserlerde eğitim ve öğrenim hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Okul çağına gelen çocukların okula yazdırılması, okul çağına gelen her çocuğun Eylül ayında yeni bir eğitim-öğretim yılına başlaması; çocukların, ailelerinin keyfi davranışlarından dolayı okula gönderilmemesi, kız çocuklarının babaları tarafından okula gönderilmemesi; bazı ailelerin, çocuklarını okutmak yerine bir işe sokup çalıştırması.

Öğrencilerin yaramazlık yapsalar bile dersten atılarak eğitim-öğretimden mahrum bırakılmaması, sefaletten dolayı çocuklarını okutamayacak durumda olan ailelere maddi destek ve iş imkânı sağlanması, insanların ilerleyen yaşlarda dahi hem çalışıp hem de okuyarak eğitim-öğretim hakkını kullanabilmesi.

Tablo 4.11. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Bu adam iyidir, hoştur; fakat bu kadını anlayamayacaktır. Kadın yükseldikçe, o inadına düşmekte, daha fenası, bayağlaşımaktadır. Karısının en sade kadınlık haklarını anlamıyor; postacının ince ruhlu kızları ve onlar vasıtasıyla tanıdığı daha başka yüksek aile kadın ve kızlarıyla ahbaplık etmesini hoş görmüyor; bu ve buna benzer şeyler yüzünden ara sıra çıkan kavgalarda, fabrikadaymış gibi ağzını bozuyor ve yumruklarını sıkıyor. (Güntekin, 2015, s.196)</i>	Kadın Hakları
Bağrı Yanık Ömer	<i>Ağa, yoksa Emine'nin başı havalandı mı?" Belinde silah varmış da hemen sarılacakmış gibi elini kuşağına atmıştı; "Vallahi bırakmam, kahpeyi temizlerim. Yer örtün ayıbını." (Yesari, tarihsiz, s.82, 83)</i>	Kadın Hakları
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>İşlerini bitirip, kitap okumaya çalıştığı bir gün Fatma Hanım, zil sesiyle kapıya koştu. Gelen Ayşe Kadın'dı. Yanında Kemal de vardı. Ayşe Kadın'ın yüzünde yer yer çürükler vardı. Sebebini sordu: - Beni dövdü, dedi Ayşe Kadın. - Niçin? - İki aydır böyle. Dayak yemediğim gün yok (Canat, 2015, s.75).</i>	Kadın Hakları
Kuklacı	<i>Bir yıl ayrı yaşadıktan sonra annesi bir oturumda Hayri Bey'den ayrılmıştı. Adam birtakım eşyası bulunduğunu iddia etmiş, sonra da bir tazminat isteğinde bulunmuştu. Fakat mahkeme bütün bunlara karşılık, Calibe Hanım'a ve kızı Yıldız'a nafaka vermesine karar almıştı, ama Calibe Hanım öyle bir adamın vereceği paraya ihtiyacı olmadığını bildirmiş ve reddetmişti (Tuğcu, 2013, s.70).</i>	Kadın Hakları, Çocuk Hakları

İncelenen yerli yazarlı eserlerde kadın hakları ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Erkeklerin eşlerine şiddet uygulaması, erkeğin kahvede, çarşıda, işyerinde insanlardan çıkaramadığı sinirini evde eşinden çıkarması; ona hakaret etmesi, kadınların töre ve namus cinayetine kurban gitmesi, erkeklerin eşlerini arkadaşlarıyla, komşularıyla görüştürmeyerek sosyal haklarını elinden alması, karı koca boşandığında kadına ve çocuklara nafaka bağlanması.

Tablo 4.12. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Her yıl, yaza doğru yolculuklarımdan en büyüğüne hazırlanmayı; Mesule bacı ile Hacca gidiyor gibi helallaşarak on beş, yirmi günlüğüne Bursa'ya, yahut Yalova'ya gitmeyi âdet etmişimdir. Bu, benim büyük hastalığımдан kalmış bazı ağrıları sıcak su ile tedavi içindir (Güntekin, 2015, s.139, 140).</i>	Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü
Yonca Kız	<i>Karısına döndü: "Hadi davran Gonca Ana!" dedi. "Pıllını pırtını topla, hemen şinci göçüyoruz İzmir'e. Emmioğlumuz vakit kaybetmeden çoluğu çocuğu alıp dönesin, diye buyurmuştur. Altın dişli kâtip de sabırsızlanır." (Bilbaşar, 2013, s.16)</i>	Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Sonunda çiftliği satmaya, çocuklarının geleceği için İstanbul'a göç etmeye karar verdi. Muhtara haber yollayıp, çiftliğe çağırdı ve ondan yardım istedi (Canat, 2015, s.81).</i>	Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü

İncelenen yerli yazarlı eserlerde yerleşme ve seyahat özgürlüğü ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Bir bölgeden başka bir bölgeye yerleşilmesi, daha iyi iş, eğitim ve sağlık olanaklarından dolayı İstanbul'a göç edilmesi, yaz aylarında denizin ve şifalı suların olduğu bölgelere seyahat edilmesi.

Tablo 4.13. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>İki Darülfünundan mezun memur, yirmi küsur yıllık hizmetine karşı aldığı parayı söylediği zaman içime derin bir hüznün çöktü. Fakat: «Senin anlayacağın, dilenciden «mek» parmak farklı bir aylık» diye ilave edince de gülmek için kendimi zor tuttum. Zavallı adam, benim sınıftan bir dilencinin ne kazandığını bilmiyordu. Tatil zili çalmıştı. Daire boşalıyor, fakat onun işi bir türlü bitmiyordu (Güntekin, 2015, s.103, 104).</i>	İşçi ve İşveren Hakları (İşçi Hakları)

İşçi ve işveren hakları "Miskinler Tekkesi" adlı romanda çalışanların yıllardır hizmet etmelerine rağmen maaşlarının iyileştirilmemesi, yaptıkları fazla mesainin karşılığının verilmemesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.14. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Yonca Kız	<i>Aileevine taşındıktan sonra, Urfat hemşehrinin yardımıyla ancak Gonca Ana'ya dokuma fabrikasında bir iş bulunabildi. Gonca Ana, tezgâhtaki ustalığı sayesinde işinde pek çabuk ilerledi, gündeliği arttı (Bilbaşar, 2013, s.65).</i>	Çalışma Hakkı
87 Oğuz	<i>Artık sokaklar gittikçe kalabalıklaşmaktaydı... Fatih'ten, Edirnekapı taraflarından Beyazıt'a doğru bir işçi akını başlamıştı. Çoğu yayan giden bu çalışan insanların yüzünde sarı bir durgunluk vardı (Çalapala, Çalapala, 2015, s.16).</i>	Çalışma Hakkı

İncelenen yerli yazarlı eserlerde çalışma hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

İnsanların iş imkânlarının daha iyi olduğu bölgelere çalışmaya gitmesi; göç etmesi, kadınların da çalışma hayatına katılması.

Tablo 4.15. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Onu söylemenin sırası da gelmişti ki, Kocabaşlar'ın son torunu da artık kendi mesleğinin bir mütekaiddir. Benim bir yana konmuş birkaç paramdan ziyade Talât'ın becerikliliği sayesinde şimdi bir küçük dükkânımız vardır (Güntekin, 2015, s.203).</i>	İşini Özgürce Seçme Hakkı

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Yonca Kız	<i>Kooperatif sözünü duyunca Urgancı Ali'nin gözleri parladı: "Bizim, babadan kalma küçük bir evimiz var Kocanine!" dedi. "Biz şinci Urgancı Kooperatifi kurmanın peşindeyiz. Elli arkadaş beşer bin lira kredi istedik, emme bangadan bir türlü izin çıkmıyor," dedi (Bilbaşar, 2013, s.178).</i>	İşini Özgürce Seçme Hakkı
Yankılı Kayalar	<i>Doktor olmak için çok okumak lazım be! Ben okulu bitireyim, sanat okuluna gideceğim... Yunus ağabey sanat okulunu bitirmişti, kasabada şimdi bir atölyesi var. Ben de onun gibi olmak istiyorum. - O da iyi! Zaten sen çok kabiliyetli bir çocuksun. Hangi sanatı meslek edinsen eminim başarırısın (Boyunağa, 2015, s.45).</i>	İşini Özgürce Seçme Hakkı

İncelenen yerli yazarlı eserlerde işini özgürce seçme hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

İnsanların bir sanatı meslek edinerek atölye açabilmesi, çok para kazanacakları meslekleri değil; severek, isteyerek yapacakları meslekleri seçebilmesi, insanların kendi iş yerlerini açarak ticaret yapabilmesi.

Tablo 4.16. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>İri yarı, postacı kılıklı adam, Fatma Hanım'ın bayıldığını anlayınca hemen içeriye daldı. Büyük salondan yukarı kata çıkan merdivenlere doğru koştu. Odada uyuyan Osman'ı görünce bir an durdu, baktı. Sonra yeniden harekete geçti. Bu adam köşke ilk defa geldiği hâlde nereye gideceğini, nerede ne olduğunu iyi biliyordu (Canat, 2015, s.6, 7).</i>	Konut Dokunulmazlığı

Konut dokunulmazlığı "Bir Küçük Osmancık Vardı" adlı romanda hırsızların ev sahibini bayıltıp, eve girerek değerli eşyaları çalması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.17. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	<i>İşin içine miras meselesi, şu bu giriyor. Olmaz ya, diyelim bulduğum çocuk bir milyonerin çocuğu. Ama kaybolmuş. Anası babası araştırıyorlar, izini bulamıyorlar. Aradan yıllar geçiyor. Çocuklarına kavuşmadan ikisi de ölüyorlar. Çocuk, milyonlara konuyor (Seyda, 2015, s.46).</i>	Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı
Bağrı Yanık Ömer	<i>İşler iyice karışmış, içinden çıkılmaz bir hâl almıştı. Bakır Efe bunu gururuna yediremiyordu. Bunca yıllık büyük ağa soyunun şanı, şöhreti mahvolacaktı. Peki yarın, öbür gün Ömer'e ne miras bırakacaktı? Onu anasından bunun için mi ayırmıştı? Oğluna; "Ben züğürtledim, anan baksın mı diyecekti?" (Yesari, tarihsiz, s.135)</i>	Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı
Kuklacı	<i>Damat Bey büsbütün başka fikirdeydi. Sahire Hanım ortaya çıktıktan sonra, Recai Bey'in bulunmadığı yemekte: — Bu böyle sökmez Valide Hanım, demişti. Bu ailede huzur kalmadı. En iyisi apartmanın dairelerini taksim etmektir. Nasıl olsa çocukları Recai Bey'in varisidir. Şimdiden bölüşme yaparak bu meseleyi halletmeli (Tuğcu, 2013, s.17).</i>	Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı

İncelenen yerli yazarlı eserlerde mal, mülk edinme ve miras hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Çocukların anne ve babalarının varisi (mirasçısı) olması, anne ve babadan çocuklarına mal, mülk, para veya servet kalması.

Tablo 4.18. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Mesule bacıyı bu çirkin vesvesesi için fena halde haşladım. Fakat doğrusu, kendimin de bir parça içim çürümedi değil. Bacı, insanla maymun arası bir mahlûktur; fakat ne de olsa konak yetiştirmesidir; burnu gizli münasebetlerin kokusuna alışmıştır (Güntekin, 2015, s.197).</i>	Kişi / Kişilik Hakları
Gururlu Peri	<i>Recep de gülüyordu: - Bir üfürüklük canın var, kız. Duyduk, Deve Salim öğretmenin evlatlığı olmuşsun. Anan da bir hizmetçi parçası! (Seyda, 2015, s.124)</i>	Kişi / Kişilik Hakları
Yonca Kız	<i>Ayşe Teyze, Hatice Hanım gibi bu haberi ilgisiz karşılamadı: "Süt alıcez, diye sakın otelin çevresinden uzaklaşmayın bir daha! Çingenelerden başka yaratıklar da bulunur. Allah göstermesin başınıza bir hal gelir sonra," dedi (Bilbaşar, 2013, s.123, 124).</i>	Kişi / Kişilik Hakları
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Birden üzerine atılıp Romantik'i yakaladı. Romantik neye uğradığını şaşırmış, var gücüyle karşı koymaya çalışıyordu. Apo'nun iri ve sert ellerinden kurtulmak imkânsızdı. Apo, onun kollarını belinden çıkardığı uzun kemeri ile arkasına sımsıkı bağladı. Sonra da silahını çekip karşısına dikildi. - Beni dinle, dedi Apo, seni öldürmek istemiyorum. Ama bağırırsan gözümü kırpmadan tetiğe basarım (Canat, 2015, s.44).</i>	Kişi / Kişilik Hakları, Kişi Dokunulmazlığı Hakkı
Kuklacı	<i>— Ben, kim ezilirse, kim haklı ise onun yanındayım. Perihan sabahtan akşama kadar çalışır, bu apartmanda bir hizmetçiden ayırt edemezsin. Üstelik adı tembel, beceriksiz (Tuğcu, 2013, s.7).</i>	Kişi / Kişilik Hakları

İncelenen yerli yazarlı eserlerde kişi / kişilik hakları ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

İnsanların fiziksel özelliklerinden dolayı başkaları tarafından aşağılanması, çocukların bazı arkadaşlarını anne ve babasının mesleğinden dolayı aşağılaması, çalışıp para kazanmak zorunda olan arkadaşlarıyla dalga geçmesi.

Birisinin bir başkasını tehdit etmesi, insanların birbirlerini dövmekle tehdit etmesi, güçsüz ve savunmasız insanlara eziyet ve hakaret edilmemesi, farklı ırktan insanlara hakaret edilmesi, onlarla dalga geçilmesi.

Tablo 4.19. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	<i>Recep, anasını su taşırken görmüş olabilirdi. Ama kapalı damda koyun, inek sağarken görmüş olamazdı. Kendini tutamadan, küçük ayaklarıyla, Recep'i tekmelemeye çalıştı:</i> - <i>Pis domuz, pis yalancı!</i> <i>Azıcık arkaya sıçrayıp kendini tekmelerden koruyan Recep, yandan saldırıya geçerek bir tokat yapıştırdı Peri'nin yüzüne:</i> - <i>Beni tepeni ben de teperim, kız! -Yetinmedi, durmadı, bir de tekme attı baldırına - Sümsük! (Seyda, 2015, s.124)</i>	Kişi Dokunulmazlığı Hakkı, Kişi / Kişilik Hakları
Yonca Kız	<i>Yonca Kız, Kara'nın zincirini bırakıp, adama elini uzattı. Yırtık pırtık urbalı adam Yonca Kız'ın elini sımsıkı yakaladı kendine çekti.</i> "A... A... Ne yapıyorsunuz? Kolum acıyor," dedi, Yonca Kız. Adamın kötü bir niyeti olduğunu sezince, "Kocanineciğim!" diye bağırdı. Ama adam bir bezle ağzını sımsıkı kapadı. Bağıramıyordu artık Yonca Kız, soluk bile zor alıyordu. Az sonra kendinden geçti (Bilbaşar, 2013, s.132).	Kişi Dokunulmazlığı Hakkı
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Bütün köşkü dolduran gürültü salondaki Osman'ı uyandırmış, adam ise amacına ulaşamamıştı. Elleri boş dönmek için etrafındaki eşyaları incelerken Osman'ın ağlaması duyuldu. Bu ses adama önce panik verdi; sonra aklına korkunç bir plan getirdi.</i> <i>İri yarı adam merdivenleri süratle indi. Yatağında bir yandan doğrulmaya çalışan, bir yandan bağıra bağıra ağlayan Osman'tı, üzerinde yattığı çarşafa sarıp kucağına aldı (Canat, 2015, s.8).</i>	Kişi Dokunulmazlığı Hakkı
Kuklacı	<i>Enişte ile kayınbirader sık sık çatışıyorlardı. Bedri, ablasının hatırı için pek fazla konuşmuyordu. Aile içinde harcanan bir kimse varsa o da Perihan'dı. Kız aileye gelin gelmiş, ama şaşkına dönmüştü. Sahire Hanım'la kızı, canlarının sıkıntısını bu kızı kırmakla, ezmeye çalışmakla gidermek istiyorlardı (Tuğcu, 2013, s.23).</i>	Kişi Dokunulmazlığı Hakkı

İncelenen yerli yazarlı eserlerde kişi dokunulmazlığı hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Kötü niyetli kişilerin insanlara işkence etmesi, insan haysiyetiyle bağdaşmayan cezalar vermesi, bir kişinin kaçırılarak işkence ve eziyet edilmesi, fidye için insanların; özellikle çocukların kaçırılması, hırsızların bir evi soyabilmek için ev sahibini bayıltması, bazen öldürebilmesi.

Bazı çocukların güçsüz gördükleri arkadaşlarına işkence ve eziyet etmesi, onların haklarını zorla gasp etmesi, evin hanımıyla kızının aileye gelin gelen kıza kötü muamelede bulunması, onu kırmaya ve ezmeye çalışması.

Tablo 4.20. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Evvela gene öyle bir şey sanarak pek aldırış etmemiştim. Fakat biraz sonra bir polisin, kucağında bir çocukla kalabalığı yararak bizim tarafa doğru geldiğini görünce ben de evden çıktım. Polis: «Su var mı? Çabuk kahvelerden biraz su bulup getirin! » diye bağıırıyordu. Kahvelerden gelen suyu benim Mesule bacı yetiştirdi. Çocuğu kapımın önündeki hasıra uzattık (Güntekin, 2015, s.62).</i>	Güvenlik Hakkı
Gururlu Peri	<i>Bir soru daha sordu Gülfidan kadının Fidan kızı. Şaşkınlıktan ağızları açık kaldı. - Karakola mı uğrayacak? Niyeti öyleydi Salim Bey'in. Karakola uğrayıp, başçavuşla görüşecekti (Seyda, 2015, s.157).</i>	Güvenlik Hakkı
Yonca Kız	<i>Polis, öğretmen hanıma, "Yonca Kız, bir Kocanine'si, bir Gonca Ana'sı, bir Ayşe Teyze'si olduğunu bize söyledi. Ama nerde oturduklarını bilemedi. Doğru mu Yonca Kız'ın söyledikleri, öğretmen hanım?" (Bilbaşar, 2013, s.170)</i>	Güvenlik Hakkı
87 Oğuz	<i>Çocuklardan biri gene öndeki tramvaya atlarken nasılsa ayağı kaydı, boylu boyunca yere düştü. Oğuzların tramvayı az daha üstünden geçecekti. Vatman birdenbire freni kısıtı. Araba: -GarrrrL diye yerinde durakladı. Herkesin ödü kopmuş, hele olanı biteni gözleriyle gören Oğuz'un beti benzi kül gibi olmuştu. Bir polis, düşen çocuğu yerden kaldırıp götürdü... (Çalapala, Çalapala, 2015, s.71)</i>	Güvenlik Hakkı
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Tophaneli'nin karısı, komiserin dediğini yaptı. On dakika geçmeden eve baskın yapılmış, üç eşkıya kısıvrak yakalanmıştı. Durum İstanbul Emniyet Müdürlüğüne bildirilmişti. Emniyet Müdürü suçluların sıkı güvenlik altında olay yerine götürülmesini emretmiş, telefonla Abdullah Bey'i arayıp, Osman'ın terk edildiği evden kaybolduğunu fakat suçluların yakalandığını bildirmişti (Canat, 2015, s.47).</i>	Güvenlik Hakkı
Kuklacı	<i>Hayri Bey, bir iki defa Calibe ile bir araya gelmenin yollarını aradı. Dairenin kapısına geldi. Fakat ona kapıyı açan olmadı. Israr ettiği zaman da emniyet müdürlüğüne telefon edildi, semtin polis merkezinden gelen bir emniyet memuru Hayri Bey'in uzaklaşmasını temin etti (Tuğcu, 2013, s.69).</i>	Güvenlik Hakkı

İncelenen yerli yazarlı eserlerde güvenlik hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Güvenliğin kişisel olarak sağlanamadığı durumlarda polisten yardım istenmesi, İnsanların bir yakınından haber alamadığında ya da yakını kaybolduğunda polise başvurması, polisin zanlıları takip etmesi ve yakalaması, hırsızlık ve cinayet durumlarında olay yerinde incelemede bulunması, parmak izi tespit etmesi; evinin dışında hastalanan insanlara ilk müdahaleyi yapması ve hastaneye ulaştırılmasını sağlaması, okula gidip gelen çocukların okul önündeki ve çevresindeki güvenliğinden sorumlu olması, kaybolan çocukları ailesine ulaştırması, mahkeme tarafından erkeğin kadına yaklaşmasının yasaklandığı durumlarda polisin kadının güvenliğini sağlaması.

Kırsal bölgelerde kamu güvenliğini jandarmanın sağlaması, gerektiği zamanlarda halkın güvenliği için polis ve jandarmanın birlikte çalışması, yangın zamanlarında İtfaiye teşkilatının halkın can ve mal güvenliğini sağlaması.

Tablo 4.21. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	<i>İç sıkıntısıyla uzanıp, çevirdi küçük radyonun düğmesini. Radyoda, saz eşliğinde, bir şarkı duyuldu: "Dağdan kestim kereste Gül besledim kafeste Dediler yârin hasta - o y - Yetiştim son nefeste. " (Seyda, 2015, s.109)</i>	Basın ve Yayın Özgürlüğü / Kitle İletişim Özgürlüğü
Yonca Kız	<i>Güneş yükseldikten sonra jandarmalar, fundalıkların arasında buldukları kanlı çaputlarla döndüler. Hatice Hanım, Yonca Kız'ın elbise parçalarını, dantelli kombinezonunun kanlı kalıntılarını tanyınca feryadı bastı: "Canavarlara kurban mı gittin ufacak yavrum?" Bu feryatla başlayan Yonca Kız'ın yası dağdan aşağı yayılarak bütün Bursa'yı kapladı. Gazeteler, korkunç faciayı birinci sayfalarında verdiler (Bilbaşar, 2013, s.135, 136).</i>	Basın ve Yayın Özgürlüğü / Kitle İletişim Özgürlüğü
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Hacı Dede, nur yüzünden sakalına doğru inen gözyaşlarını kuruladı. - Allah'tan ümit kesilmez. Benim demek istediğim şu ki; oturup düşünelim; yapabilecek ne varsa onu yapalım. "Doğru", "Elbette" gibi sesler duyuldu. İlk akla gelen gazetelere ilan vermektir. Zarife hemen ilanın metnini yazdı. Osman'ı güzelce tarif edip, getirene büyük ödül verileceğini de ilave etti (Canat, 2015, s.39).</i>	Basın ve Yayın Özgürlüğü / Kitle İletişim Özgürlüğü
Yankılı Kayalar	<i>Bu düşünceler içindeyken, dayıma mektup yazmadığım aklıma geldi. Hemen kâğıda kaleme sarıldım. Anamın vefat ettiğini haber vererek mektuba başladım. Yol çok uzak olduğundan cenazeye yetişemeyeceğini düşünen köy büyüklerimin telgraf çektiler mediklerini belirttim. Kardeşimle iyi olduğumuzu, bizi merak etmemesini de yazarak mektubu bitirdim (Boyunağa, 2015, s.34, 35).</i>	Basın ve Yayın Özgürlüğü / Kitle İletişim Özgürlüğü
Kuklacı	<i>Yıldız, pekiyi derece ile ortaokulu bitirdiği ve liseye hazırlandığı sırada diploma töreni için düşündükleri sergiden biraz okul idaresine söz etmişti. Çevredeki çocuk velilerinin çağırıldığı bu törene birkaç gazete idarehaneleri de muhabir göndereceklerdi (Tuğcu, 2013, s.79).</i>	Basın ve Yayın Özgürlüğü / Kitle İletişim Özgürlüğü

İncelenen yerli yazarlı eserlerde basın ve yayın özgürlüğü / kitle iletişim özgürlüğü ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Muhabirlerin hazırladığı haberlerin gazetelerde yayınlanması, başka hayatlarla ilgili haberlerin; kaybolan, kaçırılan, öldürülen insanlarla ilgili haberlerin gazetelerden öğrenilmesi, birisi kaybolduğunda gazetelere ilan verilmesi, okullarda düzenlenen gösteri ve sergilere gazeteci ve muhabir gönderilmesi.

Mektup ve telgrafın iletişim aracı olarak kullanılması, eğlenmek için kitle iletişim araçlarından radyonun kullanılması.

Tablo 4.22. Yerli Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Romantik, iki yıl önce Manisa'nın bir köyünden artist olmak hevesiyle İstanbul'a gelmişti. Bir magazin dergisinin; "siz de yıldız olabilirsiniz" başlıklı ilanına inanmış, mektup yazmış, cevap almış, istedikleri parayı ve 6 adet fotoğrafını göndermiş, peşinden de kendi gelmişti. Dergideki adreste bir ayakkabı tamircisi vardı. Adam; dükkânı yeni tuttuğunu öyle meselelerden haberi olmadığını söyleyince, Romantik'in bütün hayalleri Haliç'in sakin sularına karışmıştı (Canat, 2015, s.18).</i>	Doğru Bilgi Alma Hakkı

Doğru bilgi alma hakkı "Bir Küçük Osmancık Vardı" adlı romanda gazete ve dergilerde gerçek dışı, insanları aldatan ilanların yer alması bağlamında ele alınmıştır.

Yerli yazarlı romanlarda insan hakları kavramlarından hak, özgürlük / hürriyet, eşitlik, adalet / adil yargılanma hakkı, yaşam hakkı, sağlık hakkı, vatandaşlık ve yurttaşlık hakkı, çocuk hakları, eğitim ve öğrenim hakkı, kadın hakları, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, işçi ve işveren hakları, çalışma hakkı, işini özgürce seçme hakkı, konut dokunulmazlığı, mal, mülk edinme ve miras hakkı, kişi / kişilik hakları, kişi dokunulmazlığı hakkı, güvenlik hakkı, basın ve yayın özgürlüğü / kitle iletişim özgürlüğü, doğru bilgi alma hakkı ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; Avrupa insan hakları sözleşmesi, düşünceyi açıklama / ifade özgürlüğü, seçme seçilme hakkı, çocuk hakları sözleşmesi, din ve vicdan özgürlüğü, bilim özgürlüğü / bilim ve sanatı yayma hakkı, telif ve patent hakkı, tüketici hakları, çevre hakkı, özel hayatın gizliliği ve korunması, dilekçe ve bilgi edinme hakkı, haber alma özgürlüğü ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

4.1.1.2. Yabancı Yazarlı Romanlarda İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Bulgular

İnsan hakları kavramları ile ilgili yabancı yazarlı romanlardan alıntılar aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.23. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Oliver tek tek hepsini selamladıktan sonra büyük bir koğuşa götürüldü. Az sonra kendisini, sert olan yatağının üzerine atıp hıçkırmaya başladı. Yine de İngiltere kanunları o derece sert değildi. Çünkü fakirlere de uyuma hakkı tanıyorlardı (Dickens, 2012, s.13).</i>	Hak

Hak kavramı "Oliver Twist" adlı romanda 19. yüzyılda Londra'nın varoşlarında yaşayan fakir insanların birçok haktan mahrum bırakılması, haksızlıklara dayanmak zorunda olması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.24. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Uçan Sınıf	<i>Eğer çete Rudi'yi ve defterleri hâlâ geri vermemişse, Egerland'ın tepesine bineriz. Ne de olsa, saldırıyı o yönetti. Onun yakasına yapışalım. Belki de onu rehin alır, öbürleriyle pazarlık ettikten sonra Rudi'yle değiştiririz."</i> (Kastner, 2015, s.45, 46)	Özgürlük / Hürriyet, Kişi Dokunulmazlığı Hakkı
Şeker Portakalı	<i>İlkokulun dünyası da çok hoştu. Bütün ulusal marşları ezbere biliyordum. Gerçek büyük marşı, öbür bayrak marşlarını ve Ulusal Özgürlük Marşı'nı: "Özgürlük, kanatlarını aç ülkemize (Vasconcelos, 2015, s.106)."</i>	Özgürlük / Hürriyet
İnci	<i>Ne var ki Kino'nun yüzü, esenlik muştularıyla ışıltıyordu: "Benim oğlum okuma öğrenecek, kitaplar karıştırarak, yazacak da, yazmayı da öğrenecek. Oğlum sayılarla da uğraşacak, onun bunları bilmesi bizi özgürlüğe kavuşturacak o öğrenecek, onun aracılığıyla bizler de öğreneceğiz."</i> (Steinbeck, 2014, s.36)	Özgürlük / Hürriyet

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde özgürlük / hürriyet kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Tablo 4.25. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Aşçı yine sordu: — Brittles korktu mu? — Hayır! — Ben olsaydım mutlaka öldürdüm, dedi aşçı. — Sen kadınsın, diye cevap verdi Brittles. — Brittles haklı. Kadınlardan başka bir şey beklenilmez ki (Dickens, 2012, s.154, 155).</i>	Eşitlik, Kadın Hakları
İnci	<i>Kino, duraladı bir an. Bu doktor, onlardan biri değildi. Bu doktor, hemen hemen dört yüz yıllık bir süreden beri Kino'nun ırkını döven, aç bırakan, yağmalayan, aşağılayan bir ırktan geliyordu, bu ırk onları öylesine korkutmuştu ki, yerliler boyun eğip kapısına koşmak zorundaydılar hep (Steinbeck, 2014, s.19).</i>	Eşitlik, Kişi Dokunulmazlığı Hakkı, Kişi / Kişilik Hakları

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde eşitlik kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Kadınların erkekler tarafından küçümsenmesi, sömürgeci devletlerin başka ırkları aşağılaması; onların kaynaklarını yağmalaması, dövmesi, aç bırakması, evlenmek için kiliseye para ödenmesi gerektiği için yoksul insanların evlenememesi.

Tablo 4.26. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>— Peki ya öğrenemezseniz? — Öyle bile olsa şu Fagin, siz razı olmadan, adalete teslim edilmeyecek. Böyle bir durumda sanırım ki, onu ele vermeye sizi ikna edecek sebepler gösterebilirim. — Bayan da bana bu hususta söz veriyor mu? — Evet, bütün kalbimle sadık kalacağım bir söz veriyorum (Dickens, 2012, s.197).</i>	Adalet / Adil Yargılanma Hakkı

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Uçan Sınıf	<i>Doktor Bökh'ün takma adı Justus'tu ve bu da Almanca'da "adil olan" anlamına geliyordu. Çünkü Doktor Bökh adil biriydi. Zaten ona bu nedenle bu kadar saygı duyuyorlardı (Kästner, 2015, s.42).</i>	Adalet / Adil Yargılanma Hakkı, Eşitlik

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde adalet / adil yargılanma hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Suçluların adalete teslim edilmesi, adil insanlara toplum tarafından saygı gösterilmesi, çocukların yetişkinleri örnek alarak adil olmaya çalışması, haksızlıklara karşı çıkması.

Tablo 4.27. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Adam: "Yarım kilo patates. Neye yarar bu? Bir demir gözlük de verseydiniz aynı şeydi." diyor. Bizim müfettiş de verdiklerini geri alarak: "Öyleyse buradan başka hiçbir şey alamazsın." diyor. Serseri: "Ben de gider, sokakta ölüyorum." diyor, bizim müfettiş de: "Hayır, ölmeyeceksin." diyor. Müdire onun sözünü keserek: — Çok güzel. Tam Bay Grannett'e göre bir laf. Ee... sonra Bay Bumble? diye sordu. — Sonra efendim, adam gidip sokaklarda ölmüş. İnatçı bir yoksul örneği (Dickens, 2012, s.141).</i>	Yaşam Hakkı
İnci	<i>Kino ses etmeden kovuğa çekildi. Juana'nın gözleri yere yakın bir yıldızdan yansıyan iki kıvılcımdı. Kino sürünerek ona yaklaştı, dudaklarını yanağına yapıştırdı. "Bir çıkar yol var," dedi. "Ama seni öldürürler." "Önce tüfekli olanı haklarsam," dedi Kino. "Önce ona yüklenmeliyim, ancak o zaman kurtarırım kendimi (Steinbeck, 2014, s.94).</i>	Yaşam Hakkı

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde yaşam hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Yoksul insanların sokakta açlıktan ölmesi, bir insanın başka bir insanı öldürerek onun yaşam hakkını elinden alması; bir insanın başka bir insanı silahla öldürmek istemesi.

Tablo 4.28. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>İdare heyeti bir toplantı yapıp Oliver Twist'in sağlığı zararlı bir limana gidecek küçük bir ticaret gemisiyle gönderilmesine karar verdi. Büyük bir ihtimalle ya kaptan akşam yemeğinden sonra eğlenmek için onu denize atar ya da beynini bir demir çubukla parçalardı. Bu eğlencelerin her ikisinin de kaptanlar arasında pek sevilen bir usul olduğu herkesçe biliniyordu (Dickens, 2012, s.27).</i>	Sağlık Hakkı, Yaşam Hakkı, Çocuk Hakları
Pollyanna	<i>"Dr. Chilton'a John Pendleton'ın Pendleton korusundaki Küçük Kartal Kayası'nın dibinde ayağında bir kırıkla beklediğini ve hemen bir sedye ile iki adam alıp gelmesini söyle (Porter, 2015, s.86).</i>	Sağlık Hakkı

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Uçan Sınıf	<i>Doktor Bök anlatmaya devam etti: "Bir gün bu çocuğun annesi çok hastalandı. Annesini, evlerinin bulunduğu küçük kasabadan Kirchberg'deki hastaneye getirdiler, yoksa ölecekti (Kästner, 2015, s.88).</i>	Sağlık Hakkı
Sol Ayağım	<i>Doğumdan sonra annemi, iyileşsin diye birkaç haftalığına eve göndermişler. Bu arada beni hastanede tutmuşlar. Annem yeterince iyileşip beni kiliseye götürünceye kadar, orada vaftiz edilmeden isimsiz olarak kalmışım (Brown, 2015, s.9).</i>	Sağlık Hakkı
Şeker Portakalı	<i>"Canın çok acımayacak. Bu iş bittiğinde seni limonata içip pasta yiyebileceğimiz bir yere götüreceğim. Ağlamazsan, içinden artist resimleri çıkan şekerlemeler alacağım sana."</i> <i>Bunun üzerine yeryüzünün en büyük korkusuzluğunu yüreğimde topladım. Gözyaşlarını süzülüyordu, ama yaptıklarına karşı koymuyordum. Yarayı diktiler, bir de tetanos aşısı yaptılar bana (Vasconcelos, 2015, s.115).</i>	Sağlık Hakkı
İnci	<i>"Doktor," dedi, "koşun doktoru çağırın."</i> <i>Bu sözler, çitin ötesindeki küçük avluda sıkış tepiş yığılı duran komşuların arasında dolandı. Kendi aralarında yinelediler, "Juana doktoru istiyormuş." Müthiş bir şey, unutulmaz bir şeydi doktoru istemek. Doktoru getirmek olağanüstü bir şeydi canım! Doktor, bu saz kulübeler topluluğuna hiç adım atmamışta. Neden atsındı ki, kasabanın kerpiç evlerinde oturan zenginlere ayırdığı zaman bile yetmiyordu, işi başından aşındı (Steinbeck, 2014, s.17).</i>	Sağlık Hakkı, Yaşam Hakkı

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde sağlık hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Hastalanan insanların ambulansla evlerinden alınarak en yakın hastaneye götürülmesi, doğumlarının hastanede yapılması, doğumdan sonra anne ve bebeğin bir süre hastanede gözetim altında tutulması, yaralanan insanların yaralarının hastanede dikilmesi ve tetanos aşısı yapılması, ayağı kırılan birisinin sedyyle hastaneye kaldırılması, hırsızlık yaparken yaralanan bir insanın bile tedavi edilmesi.

Yoksul insanlara doktor imkânı sağlanmaması, doktor getirmenin yoksul insanlar için olağanüstü bir şey olması, doktorların sadece parası olan insanlara hizmet etmesi, insan sağlığına zararlı bölgelere karşı devletin önlem almaması.

Tablo 4.29. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Hâkime giderlerken Bay Bumble, Oliver'a mutlu görünmesini, hâkim ona çıraklığa verilmek isteyip istemediğini sorduğunda: "Çok istiyorum!" demesini söyledi. Oliver bu tembihleri tutacağına dair söz verdi. Bay Bumble da bu tembihlerin birine en ufak bir şekilde aykırı davranacak olursa başına neler gelebileceğini imalı bir dille ona anlatmaya çalıştı (Dickens, 2012, s.23).</i>	Düşünceyi Açıklama / İfade Özgürlüğü, Özgürlük / Hürriyet, Çocuk Hakları

Düşünceyi açıklama / ifade özgürlüğü "Oliver Twist" adlı romanda yetimhanede kalan çocukların kendileriyle ilgili alınan kararlarda düşüncelerini söylemesinin, orada çalışan yetişkinler tarafından engellenmesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.30. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Oliver adındaki çocuk bugün dokuz yaşına basmış bulunuyor. Bugüne kadar ne babasının kim olduğunu ortaya çıkarabildik ne de annesinin nereden geldiğini öğrenebildik.</i> <i>Bayan Mann şaşkınlık içinde ellerini havaya kaldırdı:</i> <i>— Öyleyse ona nereden soyadı bulacağız? Çocuk soy adsız olacak değil ya.</i> <i>— Ben ona soyadı buldum bile (Dickens, 2012, s.9).</i>	Vatandaşlık ve Yurttaşlık Hakkı

Vatandaşlık ve yurttaşlık hakkı "Oliver Twist" adlı romanda yetimhanede büyüyen çocuklara vatandaşlık haklarından yararlanabilmesi için bir soyadı verilmesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.31. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Eski çuvallardan yapılmış birkaç kaba yatak yere yan yana atılmıştı. Masanın etrafında, yaşları Düzenbaz'ın yaşından fazla olmadığı hâlde orta yaşlı adamlar gibi pipo ve içki içen dört beş çocuk oturmuştu (Dickens, 2012, s.53).</i>	Çocuk Hakları
Pollyanna	<i>Adam kapıda geri döndü.</i> <i>"Pollyanna'ya bir mesajım var," dedi. " Lütfen ona, Jimmy Bean'i gördüğümü ve bundan sonra benim çocuğum olacağını söyler misiniz? Ona bunu öğrenirse MUTLU olacağını düşündüğümü söyleyin. Muhtemelen onu evlat edineceğim. "</i> <i>(Porter, 2015, s.175)</i>	Çocuk Hakları
Şeker Portakalı	<i>Yanılınca da eninde sonunda hep dayak yiyordum. Önceleri kimse beni dövmezdi. Ama sonra her şeyi öğrendiler ve zamanlarını, benim bir şeytan, bir baş belası, lanet olasıca bir sokak kedisi olduğumu söyleyerek geçirmeye koyuldular (Vasconcelos, 2015, s.13)</i>	Çocuk Hakları, Kişi / Kişilik Hakları
Şamatalı Köy	<i>Yağmurlu günlerde Anna ve ben sık sık dedeye uğrar, ona gazete okuruz. Dede daha küçük bir çocukken anne-babası ölmüş. Ve ona hiç de iyi davranmayan insanların yanında kalmış. Çok küçük olmasına rağmen dedeyi çok çalıştırmış, az yemek verip bol dayak atmışlar (Lindgren, 2014, s.68).</i>	Çocuk Hakları

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde çocuk hakları ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Kimsesiz çocukların yetimhanede kötü şartlar altında yaşaması; onlara az gıda verilmesi, yiyecek istediklerinde hakaret edilmesi, dövülmesi, odaya kapatılarak cezalandırılması, bazı çocukların açlıktan ölmesi. Kimsesiz çocukların evlat edinilmesi, onların sevgisiz ailelere verilmesi; bu ailelerin çocukları çok çalıştırması, az yemek verip dayak atması, onlara pis ve sağlıksız gıdalar yedirmesi.

Yaramaz çocukların şeytan ve baş belası olmakla suçlanarak sürekli dövülmesi, annenin çocuğunu terlikle dövmesi, babanın çocuğunu kemerle dövmesi, ona hakaret etmesi, büyük çocukların kendilerinden küçük kardeşlerini dövmesi. Birahanelerde çocuklara içki servisi yapılması, küçük yaşta sigara ve içki içmeye başlayan çocukların yetişkinler

tarafından görmezden gelinmesi; yetişkinler tarafından çocuklara zorla hırsızlık yaptırılması, içki içirilmesi, küçük çocukları sömürerek üzerinden para kazanmaya çalışanların savcılığa ve polise bildirilmesi.

Tablo 4.32. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Yüksek koltukta oturmakta olan kırmızı yüzlü adam: — Neyse, sen buraya öğrenim görmek, bir şeyler öğrenmek için geldin. Beyaz ceketli adam da onun ertesi sabah altıda kalkıp üstünü toplamaya başlayacağını söyledi (Dickens, 2012, s.13).</i>	Eğitim ve Öğrenim Hakkı
Pollyanna	<i>Pollyanna eylülde okula başladı. Yapılan sınavlar, onun da yaşlarıyla aynı seviyede olduğunu gösteriyordu, kendi yaşıtı kızların ve erkeklerin olduğu bir sınıfta bulunmaktan dolayı çok mutluydu (Porter, 2015, s.124).</i>	Eğitim ve Öğrenim Hakkı
Sol Ayakım	<i>Diğerleri gibi okula gitmemin imkânsız olduğunu bilen annem, bana bu yolda nasıl en iyi şekilde yardımcı olabileceğini merak ediyordu. Her şeyin ötesinde, beni kardeşlerimle mümkün olan her alanda eşit hale getirmek istiyor, okula gidemeyişimin olumsuz sonuçlarını azaltmak amacıyla elinden geleni yapıyordu. Her şeyin ötesinde, beni kardeşlerimle mümkün olan her alanda eşit hale getirmek istiyor, okula gidemeyişimin olumsuz sonuçlarını azaltmak amacıyla elinden geleni yapıyordu. (Brown, 2015, s.23).</i>	Eğitim ve Öğrenim Hakkı
Şeker Portakalı	<i>Annem hemen hemen doğduğu günden beri çalışmaktaydı. Altı yaşına geldiği sıralarda fabrika kurulunca onu işe sokmuşlar. Bir masaya oturtmuşlar, araçları temizleyip silmesi gerekiyormuş. Ama o kadar küçükmüş ki, tek başına aşağı inemediğinden, bulunduğu yerde altını ıslatıyormuş. Bu yüzden hiç okula gidememiş, okuma yazma öğrenememiş (Vasconcelos, 2015, s.31, 32).</i>	Eğitim ve Öğrenim Hakkı, Çocuk Hakları
İnci	<i>Artık ufuklar paramparça olduğundan elektrik yüklü bir güç sarmıştı Kino'yu. İncinin ışığında Coyotito'yu okulda, ufak bir sırada otururken gördü, bir zamanlar aralık kalmış bir kapıdan böyle bir sıra görmüştü. Coyotito ceket giymişti, beyaz yaka, enli, ipek bir boyunbağı takmıştı. Dahası, kocaman bir kâğıdın üstüne bir şeyler yazıyordu. Kino, yanan gözlerle komşularını süzdü. "Benim oğlum okuyacak," dedi, komşular suspus oldular (Steinbeck, 2014, s.35, 36).</i>	Eğitim ve Öğrenim Hakkı

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde eğitim ve öğrenim hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Okul çağına gelen çocukların okula yazdırılması, Eylül ayında tüm çocukların yaşıtı kız ve erkeklerle birlikte eğitim-öğretime başlaması, çocukların öğrenim görmek için okula gitmesi, ailelerin çocuklarının okula gideceği günleri görmek için can atması, kız çocuklarının okula gönderilmeyip küçük yaşta fabrikada çalıştırılması, okuma yazma öğrenememesi.

Engelli çocukların ailelerinin, çocuklarının okula gidemeyişinin olumsuz sonuçlarını azaltmak amacıyla elinden geleni yapması, sıradan bir okula ya da üniversiteye

gidemeyen engelli çocuklar için özel bir öğretmen tutulması, sivil toplum kuruluşlarının bu konuda ailelere maddi destekte bulunması.

Tablo 4.33. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Sikes, kızı kollarından yakalayarak: — Kızcağız aklını kaybetti. Kalk ayağa. — Hayır sen beni bırakıncaya kadar kalkmayacağım. Asla! Asla! Sikes onu tuttuğu gibi kaldırıp bir sandalyeye fırlattı. Nancy sinir krizleri geçirdi (Dickens, 2012, s.189).</i>	Kadın Hakları, Kişi Dokunulmazlığı Hakkı

Kadın hakları "Oliver Twist" adlı romanda kadınların erkeklerden şiddet görmesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.34. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Şeker Portakalı	<i>"Kaç yaşındasın küçüğüm?" "Beş. Hayır altı. Hayır, altı değil, beş." "Canım, beş mi, altı mı?" Okulu düşünüp yalan attım: "Altı." "Eh, altı yaşında olduğuna göre din dersi çağına gelmişsin." "Din dersine girebilir miyim?" "Neden giremeyesin? Perşembe günü öğleden sonra saat üçte gelmen yeterli (Vasconcelos, 2015, s.79).</i>	Din ve Vicdan Özgürlüğü

Din ve vicdan özgürlüğü "Şeker Portakalı" adlı romanda din dersi yaşına gelen çocukların talep ederlerse din dersine girmesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.35. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Pollyanna	<i>" Ve herkes onun gizemli biri olduğunu söylüyor," diye devam etti. " Bazen haftalarca seyahat eder, hep sıcak ülkelere gidermiş, Mısır'a, Asya'ya, Sahra çöllerine..." (Porter, 2015, s.59)</i>	Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü
Uçan Sınıf	<i>İstasyon öğrenci kaynıyordu. Kimileri kuzeye, kimileriye doğuya gidecekti. Bu arada bekledikleri iki tren, Kirchberg'den peş peşe geçmiş, istasyona yaklaşıyordu (Kästner, 2015, s.162).</i>	Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü
Sol Ayağı	<i>Yola çıkmaya saatler kala çok gergindim. Bu benim ilk seyahatimdi ve ne yazık ki yalnız, yanımda tanıdığım kimse olmadan seyahat edecektim. Bu düşünce beni ürkütüyordu. İnsanlar beni anlayabilecekler miydi? Yemeklerimi nasıl yiyecektim? Nasıl giyinecek, yıkanacak ve yatacaktım? (Brown, 2015, s.98)</i>	Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde yerleşme ve seyahat özgürlüğü ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Her yeri görme isteği ve uzak yerleri seyahat etme tutkusu olan insanların sık sık dünyanın farklı yerlerine gezmeye gitmesi, gezginlerin haftalarca seyahat etmesi; Mısır, Asya ve Sahra çölleri gibi sıcak bölgelere gitmesi, öğrencilerin trenle farklı bölgelere seyahat etmesi, engelli insanların da başka bölgelere seyahat etmesi.

Tablo 4.36. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Sol Ayağım	<i>Arka cebinde sapanla gezen, kısa şortlu öğrenci Paddy artık maaşını her cuma gecesi gururla anneme veren, botları ve işçi tulumu toz ve harç içinde bir duvarcı çırağıydı (Brown, 2015, s.79).</i>	Çalışma Hakkı
Şeker Portakalı	<i>"Biliyor musun, Zeze, yoksulluğumuz artık sona erecek. Babam, Santo Aleixo Fabrikası'nda idare amirliği buldu. Yeniden zengin olacağız (Vasconcelos, 2015, s.161).</i>	Çalışma Hakkı

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde çalışma hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Babanın ailesinin geçimini sağlamak için fabrikada çalışmaya başlaması, çalışma çağına gelen bir gencin istediği bir işte çalışmaya başlayarak ailesine destek olmaya başlaması.

Tablo 4.37. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Beyaz yelekli adama yanaştı: — Şu çocuk, efendim, yani kilise cemiyetinin çıraklığı vermek istediği... Beyaz yelekli adam gülümseyerek: — Evet, efendim, ne olmuş çocuğa? dedi. — Kilise cemiyeti iyi, saygıdeğer bir iş olan baca temizleyiciliğinde yetişmesini istiyorsa, benim bir çırağa ihtiyacım var (Dickens, 2012, s.19).</i>	İşini Özgürce Seçme Hakkı, Çocuk Hakları
Pollyanna	<i>Nancy daha önce hiç " ev dışında" çalışmamıştı; birdenbire dul kalan hasta annesi, üç kız kardeşine destek olması için, kızını çalışmaya zorlamıştı ve tepedeki büyük evde kendine bir iş bulan kız, buna çok sevinmişti (Porter, 2015, s.1 ,2).</i>	İşini Özgürce Seçme Hakkı
Sol Ayağım	<i>Bir yıl sonra Peter, okulu bıraktı ve Jim'in çırağı olarak duvar örme işine başladı. Babam bütün oğullarının kendisi gibi duvar ustası olmaları konusunda ısrarcıydı; hatta başka bir meslek seçmeyi düşünebilecekleri aklına bile gelmiyordu (Brown, 2015, s.87).</i>	İşini Özgürce Seçme Hakkı, Eğitim ve Öğrenim Hakkı

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde işini özgürce seçme hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Yetimhanede yaşayan çocukların sevmedikleri işlere çırak olarak verilmesi, babanın çocuklarına baba mesleğini devam ettirmesi için baskı yapması, başka bir meslek seçmelerini istememesi, dul kalan hasta annesi ve üç kız kardeşine destek olabilmek için ailenin büyük kızının çalışmaya başlamak zorunda kalması.

Tablo 4.38. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	— Haklısın, haberim yoktu. Fakat şu son birkaç hafta içinde öğrendim. Sen de bir kardeşin olduğunu öğren. Baban bir kâğıt bırakmıştı; ama annen onu yok etti. Bu kâğıtta yakında bir çocuğunun dünyaya geleceğini ve onu da mirasına dâhil ettiğini yazmıştı. — Asla! (Dickens, 2012, s.212)	Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı
Pollyanna	Bayan Polly, biliyor musunuz bilmem, ama Pollyanna'ya gelip benimle yaşaması için çok ısrar etmiştim.” “ Sizinle mi? Pollyanna!” Adamın ses tonunda bir kırılma oldu, ama yine de konuşurken sakindi. “Evet. Onu evlat edinmek istemişim, yasal olarak, anlıyorsunuz ya, onu mirasçım yapacaktım.” (Porter, 2015, s.159)	Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı
Şeker Portakalı	“Ben de bilmiyorum. Nereden buldun bunu?” “Babamın saatine bağlıydı. Deriden bir şeritle pantolonunun cebine asılı dururdu. Babam, saatin bana miras kalacağını söylemişti. Ama para yüzünden sıkıştı ve saati sattı. O güzel saati. Geri kalanı da miras olarak bana verdi. Küf koktuğu için şeridini kestim.” (Vasconcelos, 2015, s.125)	Mali Mülk Edinme ve Miras Hakkı

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde mal, mülk edinme ve miras hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Çocukların anne ve babasının mirasçısı olması, babaların özel eşyalarını çocuklarına miras olarak bırakması, öksüz bir çocuğun yasal olarak evlat edinilerek mirasçı yapılması.

Tablo 4.39. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	Noah Claypole atıldı: — Duydun mu düşünleremi? Charlotte: — Noah, neden ona öyle bir ad taktın? Neden onu rahat bırakmıyorsun? diye sordu. — Rahat mı bırakayım? Herkes onu rahat bırakmış zaten. Ne anası ne de babası var. Kimsenin karıştığı yok ki. Öyle değil mi Charlotte? Ha! Ha! Ha! (Dickens, 2012, s.32)	Kişi / Kişilik Hakları
Uçan Sınıf	Güzel Theodor piyano taburesinin üzerinde döndü. "Sen okulun en kıdemlileriyle nasıl konuşuyorsun öyle, ha?" Uli sıvışmak istiyordu. Tehlikeli durumlarla hiç işi olmazdı. Ama Matthias ceketinin kolundan tutmuştu ve gözlerini son sınıf öğrencilerine dikmiş, mırıldanıyordu: "Rezalet bu, rezalet! Şu dili uzun herifin ön tarafına patlatayım mı bir tane?" (Kästner, 2015, s.28)	Kişi / Kişilik Hakları
Şeker Portakalı	Babama büyük bir nefretle bakıyordum, ve, "Katil!" dedim ona. "Beni hemen öldür. Cezaevi öcümü alacaktır." Öfkeden çılgına dönerek salıncaklı iskemlesinden kalktı. Kemerini çözdü. İki demir tokası olan kemerini ve... öfkeden kıpkırmızı bir durumda, bana ağzına geleni söylemeye koyuldu: "Pis, hayvan, süprütü, paçavra, babanla böyle konuşursun ha!.." Kemer korkunç bir sesle gövdemde şaklıyordu (Vasconcelos, 2015, s.138).	Kişi / Kişilik Hakları, Çocuk Hakları

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde kişi / kişilik hakları ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Bir insanın başka bir insana iftira atması, onu ölümle tehdit etmesi; birisine yapmak istemediği bir işin tehdit yoluyla yaptırılması, gerçekleri başkalarına söylememesi için bir insanın başına silah dayanarak tehdit edilmesi, öğrencilerin okulda aralarında anlaşmazlık çıktığında birbirlerini dövmekle tehdit etmesi.

Yaramazlık yapan çocuklara şeytanın yarattığı mahlûk muamelesi yapılması, çocukların hırpalanması, dövülmesi, büyük çocukların kendinden küçük çocuklara eziyet etmesi, onları dövmesi. Yetişkinlerin öksüz çocuklara hakaret etmesi, bazı çocukların öksüz arkadaşlarıyla annesi babası olmadığı için dalga geçmesi, onların anne babasına hakaret etmesi.

Tablo 4.40. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Ertesi sabah da bahçe kapısına bir ilan yapıştırdılar. Kilise cemiyetini Oliver Twist'in yükünden kurtaracak olan kimseye beş pound mükâfat verilecekti. Başka bir deyişle, bir işte, ticarete, çırağa ihtiyacı olan bir kadın ya da erkeğe beş pound ile Oliver Twist verilecekti (Dickens, 2012, s.16).</i>	Kişi Dokunulmazlığı Hakkı, Çocuk Hakları
Uçan Sınıf	<i>Ama Fridolin, Sebastian'ın sözünü keserek, "Saçmalamayı bırak şimdi!" diye bağırды. "Rakip okulun öğrencileri, eve giderken bana ve Kreuzkamm'a saldırdılar. Kreuzkammi tutsak aldılar. Ayrıca Kreuzkamm'ın babasına götürdüğümüz güzel yazı defterlerini de aldılar!" (Kreuzkammin babası, Johann Sigismund Lisesi'nin Almanca öğretmeniydi.) (Kästner, 2015, s.37)</i>	Kişi Dokunulmazlığı Hakkı, Özgürlük / Hürriyet

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde kişi dokunulmazlığı hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Çocukların yetişkinler tarafından dövülmesi, her taraflarının yara bere içinde bırakılması; yetimhanede yaşayan çocukların açlıkla cezalandırılması, karanlık bir odaya hapsedilmesi, verilen yemeklerle doymadığı için biraz daha yemek isteyenlerin dövülmesi, bir işte çırağa ihtiyacı olan insanlara zorla satılması, yapmak istemedikleri işlerin çocuklara işkence ve eziyet yoluyla yaptırılması.

Okula gidip gelirken farklı okulların öğrencileri arasında kavga çıkması, öğrencilerin birbirlerinin eşyalarını alıkoyması, bir öğrenci grubunun başka bir gruptan öğrenciyi rehin alması, dövmesi, tehdit etmesi.

Tablo 4.41. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Şimdi ne yapmalı? Bay Sowerberry de evde değil ki. Evde bir erkek yok. Az sonra tekmeleriyle kapıyı indirecek.</i> Charlotte: — <i>Bilmem. Herhâlde polis çağırmamız gerekecek, diye konuştu.</i> Noah Claypole da başka bir teklif ileri sürdü: — <i>Jandarma çağırırsak (Dickens, 2012, s.37).</i>	Güvenlik Hakkı
Uçan Sınıf	<i>"Bu plan işlemez," diye açıklamada bulundu Sigara İçmez. "Egerland otuz çocuk topladı bile. Az önce gördüm. Ayrıca sizin savaşınız yüzünden öyle bir yaygara kopacak ki, devriye gezen polisler işe karışacak." (Kästner, 2015, s.58)</i>	Güvenlik Hakkı
Sol Ayağı	<i>Polis köşeden döndü ve bizi görüp yavaş yavaş yanımıza geldi.</i> <i>"İyi akşamlar çocuklar," dedi gülümseyerek. Başımı okşadı; "Vakit biraz geç olmadı mı küçük bey? Saat neredeyse sekiz."</i> <i>Diğerleri sakın görünmeye çalışıyorlardı ama huzursuzdular ve kıpırdanıp duruyorlardı.</i> <i>Polis, dostça bir tavırla; "Şimdi onu eve götürün, çocuklar," dedi. "Daha fazla oyalanmayın. Hoşça kalın," dedi (Brown, 2015, s.45, 46).</i>	Güvenlik Hakkı

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde güvenlik hakkı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Kamu güvenliğini sağlamak için polislerin devriye gezmesi, haneye tecavüzde bulunan birisinin polis ya da jandarmaya bildirilmesi, hırsızlık yapan insanların polis tarafından yakalanması, polisin geç saatlerde sokaklarda olan çocukları eve gitmeleri konusunda uyarması.

Tablo 4.42. Yabancı Yazarlı Romanlardan İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Bay Bumble:</i> — <i>Evet. Aramızda kalsın, başlıca kural budur işte. O cüretkâr gazetelere geçen olayların hangisine göz atacak olursanız, ailelere peynir yardımı yapıldığını görürsünüz (Dickens, 2012, s.142).</i>	Basın ve Yayın Özgürlüğü / Kitle İletişim Özgürlüğü
Pollyanna	<i>Nihayet, ertesi gün, Pollyanna'nın yirmi beş haziran günü saat dörtte Beldingsville'e varacağını bildiren telgraf geldi. Bayan Polly telgrafi okudu, kaşlarını çattı, sonra da merdivenlerden çatı katındaki odaya çıktı. Asık suratla etrafına bakındı (Porter, 2015, s.10).</i>	Basın ve Yayın Özgürlüğü / Kitle İletişim Özgürlüğü, Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü
Uçan Sınıf	<i>Öğle yemeğinden önce, yemekhane sorumlusu olan öğrenci, gelen mektupları dağıtıyordu. Matthias ile birlikte birçok öğrenciye ailelerinden para gelmişti. Bekledikleri yol parasıydı bu (Kästner, 2015, s.114)</i>	Basın ve Yayın Özgürlüğü / Kitle İletişim Özgürlüğü
Sol Ayağı	<i>Beş yüz kişiden fazla kapasiteli, hoş bir yer olan Gresham Oteli'ndeki Aberdeen Salonu tutuldu, biletler basıldı, başına haber verildi, ünlü köşe yazarları ile röportajlar yayımlandı. Bütün şehir bundan haberdardı ama evimizde daha büyük bir telaş vardı (Brown, 2015, s.183)</i>	Basın ve Yayın Özgürlüğü / Kitle İletişim Özgürlüğü

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde basın ve yayın özgürlüğü / kitle iletişim özgürlüğü ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Halkı ilgilendiren sosyal olaylardan gazeteler aracılığıyla haberdar olunması, toplumu ilgilendiren bir program düzenleneceği zaman önceden basına haber verilmesi, basın kuruluşlarının ilgililerle röportaj yapması, radyo aracılığıyla dini sohbetlerin dinlenmesi. İnsanların mektup yazarak, telgraf göndererek birbirleriyle haberleşmesi, yurttan kalan çocukların mektuplaşarak ailesiyle iletişim sağlaması, ailelerinin onlara mektupla para göndermesi, sağlıklarıyla ilgili bir sorun olduğunda telefon aracılığıyla aileleriyle iletişime geçilmesi.

Yabancı yazarlı romanlarda insan hakları kavramlarından hak, özgürlük / hürriyet, eşitlik, adalet / adil yargılanma hakkı, yaşam hakkı, sağlık hakkı, düşünceyi açıklama / ifade özgürlüğü, vatandaşlık ve yurttaşlık hakkı, çocuk hakları, eğitim ve öğrenim hakkı, kadın hakları, din ve vicdan özgürlüğü, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, çalışma hakkı, işini özgürce seçme hakkı, mal, mülk edinme ve miras hakkı, kişi / kişilik hakları, kişi dokunulmazlığı hakkı, güvenlik hakkı, basın ve yayın özgürlüğü / kitle iletişim özgürlüğü ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; Avrupa insan hakları sözleşmesi, seçme seçilme hakkı, çocuk hakları sözleşmesi, bilim özgürlüğü / bilim ve sanatı yayma hakkı, telif ve patent hakkı, tüketici hakları, işçi ve işveren hakları, çevre hakkı, konut dokunulmazlığı, özel hayatın gizliliği ve korunması, dilekçe ve bilgi edinme hakkı, haber alma özgürlüğü, doğru bilgi alma hakkı kavramları ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yerli yazarlı romanlarda olup yabancı yazarlı romanlarda olmayan insan hakları kavramları işçi ve işveren hakları, konut dokunulmazlığı, doğru bilgi alma hakkı kavramlarıdır. Yabancı yazarlı romanlarda olup yerli yazarlı romanlarda olmayan kavramlar ise düşünceyi açıklama / ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü kavramlarıdır.

4.1.2. Demokrasi Kavramları İle İlgili Bulgular

Demokrasi kavramlarının yerli ve yabancı yazarlı romanlarda ne sıklıkta yer aldığı Tablo 4.43’de verilmiştir.

Tablo 4.43. Demokrasi Kavramları İle İlgili Bulguların Frekans Dağılımı

Tema	Yerli Yazarlı Romanlar	Frekans (f)	Yabancı Yazarlı Romanlar	Frekans (f)	Toplam (f)
Demokrasi	Miskinler Tekkesi	17	Oliver Twist	11	28
	Gururlu Peri	9	Pollyanna	0	9
	Yonca Kız	10	Uçan Sınıf	2	12
	Bağrı Yanık Ömer	3	Sol Ayağım	1	4
	87 Oğuz	1	Şeker Portakalı	4	5
	Bir Küçük Osmancık Vardı	3	İnci	1	4
	Yankılı Kayalar	1	Şamatalı Köy	1	2
	Kuklacı	4			4
Toplam (f)		48		20	68

Tablo 4.43'e göre, demokrasi kavramlarının romanlardaki tekrar sayısı (f) toplam 68'dir.

Yerli ve yabancı yazarlı romanlara bakıldığında demokrasi kavramlarının en fazla "Miskinler Tekkesi" (f=17) romanında yer aldığı görülmektedir. Onu sırasıyla "Oliver Twist" (f=11), "Yonca Kız" (f=10) ve "Gururlu Peri" (f=9) romanları takip etmektedir. "Pollyanna" romanında demokrasi kavramları ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Demokrasi kavramlarının en az bulunduğu romanlar ise "Şamatalı Köy", "İnci", "Sol Ayağım", "Yankılı Kayalar" ve "87 Oğuz" (f=1) romanlarıdır. Onları sırasıyla "Uçan Sınıf" (f=2), "Bir Küçük Osmancık Vardı" ve "Bağrı Yanık Ömer" (f=3), "Şeker Portakalı" ve "Kuklacı" (f=4) romanları izlemektedir.

Demokrasi kavramlarının, analiz edilen yerli yazarlı romanlardaki tekrar sayısı (f) toplam 48, yabancı yazarlı romanlardaki tekrar sayısı (f) ise toplam 20'dir.

Yerli yazarlı romanlara bakıldığında demokrasi kavramlarının en fazla "Miskinler Tekkesi" (f=17) romanında yer aldığı görülmektedir. Onu sırasıyla "Yonca Kız" (f=10) ve "Gururlu Peri" (f=9) romanları takip etmektedir. Demokrasi kavramlarının en az bulunduğu yerli yazarlı romanlar ise "Yankılı Kayalar" ve "87 Oğuz" (f=1) romanlarıdır. Onları sırasıyla "Bir Küçük Osmancık Vardı" ve "Bağrı Yanık Ömer" (f=3), "Kuklacı" (f=4) romanları izlemektedir.

Yabancı yazarlı romanlara bakıldığında demokrasi kavramlarının en fazla "Oliver Twist" (f=11) romanında yer aldığı görülmektedir. Onu "Şeker Portakalı" (f=4) romanı takip etmektedir. "Pollyanna" romanında demokrasi kavramları ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Demokrasi kavramlarının en az bulunduğu yabancı yazarlı romanlar ise

"Şamatalı Köy", "İnci" ve "Sol Ayağım" (f=1) romanlarıdır. Onları "Uçan Sınıf" (f=2) romanı izlemektedir.

4.1.2.1. Yerli Yazarlı Romanlarda Demokrasi Kavramları İle İlgili Bulgular

Demokrasi kavramları ile ilgili yerli yazarlı romanlardan alıntılar aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.44. Yerli Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	<i>Aslanı siz seçeceksiniz. Seçeceğiniz aslan bu kürsiye gelecek. Dardını anlatmaya gelmiş hayvan kardeşlerini burada dinleyecek. Onlarla, gerekiyorsa, bu kürsüden konuşacak. Ne de olsa kraldır. Hadi bakalım, aranızdan bir aslan seçin! (Seyda, 2015, s.67)</i>	Demokratik Ortam, Yönetim Biçimleri
87 Oğuz	<i>351'in annesi diyecek söz bulamamıştı. Döndü, gidemedi. Tekrar döndü: - Şu hâlde bir şey rica edeceğim. Selim'in babası yavruların tramvay paralarını vermekle büyük bir zevk duyacaktır. Kabul buyurur musunuz?.. Nezihe Hanım durdu: - Kabul edecek ben değilim, çocuklardır. Sorayım (Çalapala, Çalapala, 2015, s.82).</i>	Demokratik Ortam

İncelenen yerli yazarlı eserlerde demokratik ortam kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Halk tarafından birisinin yönetici olarak seçilmesi ve seçilen yöneticinin onların sorunlarını dinleyerek ortak çözüm yolu bulması, halkı yakından ilgilendiren bir konu hakkında oylama yapılarak karar verilmesi, kralların halkına söz hakkı vermemesi; onların görüş ve düşüncelerini dikkate almaması, onların üstünde baskı kurması, sınıfın tamamını ilgilendiren konularda öğretmenin oylama yaparak öğrencilerin de görüşlerini alması.

Tablo 4.45. Yerli Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Yonca Kız	<i>Zaman geçmese de fukara kısmı, onca zengin, hatırlı, adamlar baş edebilir miydi? Tapucusu da, avukatı da, hâkimi de Bey'in yanını tutarlardı. Başvurduğu avukat da böyle söylemişti (Bilbaşar, 2013, s.73).</i>	Yargı / Yargı Bağımsızlığı
Bağrı Yanık Ömer	<i>Kadı Habip Molla ile Tekeli ağalarının öteden beri arası iyi değildi. Kadı eline geçecek bir fırsatı, dünyada kaçırmaz, oç almak için dişini turnağına takar, kara kaplı kitabı soldan sağa, sağdan sola bildiği, dilediği gibi çevirir, ortaya neler çıkarırdı (Yesari, tarihsiz, s.80).</i>	Yargı / Yargı Bağımsızlığı

İncelenen yerli yazarlı eserlerde yargı / yargı bağımsızlığı kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Hâkimin zengin, hatırlı sanıklardan rüşvet alarak taraflı karar vermesi, kişisel problem yaşadığı sanıklarla ilgili karar verirken kanunları taraflı yorumlaması, davaların mahkemelerde görülmesi, polisin suç içeren olayları Cumhuriyet Savcılığı'na bildirmesi.

Tablo 4.46. Yerli Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Bizim Gülfidan bacının bir masalını hatırladım. Bilmem nereden iki koyun geçermiş; biri ak, biri kara. Ak koyuna binen; yedi kat gökyüzüne çıkar; karaya binen ise yedi kat yerin dibine inermiş. Ortada İttihatçılar ve Ahrar diye iki fıkra vardı. Benim kismetime kara koyun, yani Ahrar düştü ve bir daha çıkmamak üzere yerin dibine battım (Güntekin, 2015, s.35, 36).</i>	Siyasi Partiler

Siyasi partiler kavramı "Miskinler Tekkesi" adlı romanda demokratik bir düzende siyasi partilerin ve muhalefet partilerinin olması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.47. Yerli Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Ortalık allak bullaktı. Bütün oda kapıları açılmış, merdivene doğru itişe kakışa bir koşuşma oluyordu. Evvel, zelzele zannettim. Fakat değil. Çünkü saçını ve kravatını düzelterek, göğsünü ilikleyerek zelzeleden kaçmak âdet olmamıştır. Nihayet, mesele anlaşıldı. Ankara'dan gelen vekil, daireye uğramıştı (Güntekin, 2015, s.114).</i>	Milletvekili

Milletvekili kavramı "Miskinler Tekkesi" adlı romanda milletvekillerinin kamu kurum ve kuruluşlarındaki aksaklıkları gözlemleyerek çözüm üretmesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.48. Yerli Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	<i>Biz, içinde yaşadığımız doğanın bir parçasıyız. Bu gerçeği kabul edelim; ister istemez ot da yiyeceğiz, et de yiyeceğiz. Sorun bu değil, sorun başka. Ben şimdi ne düşünüyorum biliyor musun? Ormanda orman yasası geçerliyse, acaba insanlar arasında hangi yasa geçerli? (Seyda, 2015, s.106)</i>	Yasa / Anayasa / Hukuk Kuralları
Yonca Kız	<i>Hazırlık soruşturmasından sonra dava, Ağır Ceza Mahkemesi'nde açıldı. İbrahim Bey, karısı, Çingene Haşan, Yonca Kız'ın babası Mehmet Torlak'ı öldürmekten sanık iki serserinin yargılanması sırasında, tanıklık etmek üzere Yonca Kız da çağırıldı. Hatice Hanım, Gonca Ana, Sultan Bacı hep birlikte İzmir'e geldiler (Bilbaşar, 2013, s.180).</i>	Yasa / Anayasa / Hukuk Kuralları

İncelenen yerli yazarlı eserlerde yasa / anayasa / hukuk kuralları kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

İnsanların belirlediği yasaların ve doğa yasalarının birbirinden farklı olması, doğal hayatın ve toplumsal yaşamın işleyebilmesi için bu yasalara uyulması, savcının hazırlık soruşturması yaparak suç olduğunu tespit etmesinden sonra Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açılması, sanıklar yargılanırken tanıkların da mahkemeye çağırılması.

Tablo 4.49. Yerli Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Serseri çocuğu göz göre göre silahla öldüren asılır. Buna hiç şüphe yok. Kanun kanun, adalet adalettir. Fakat dövülen çocuk, işkence edilen çocuk için polis ve mahkeme defterlerinin tertemiz olacağını sanırım (Güntekin, 2015, s.124).</i>	Kanun / Kural
Gururlu Peri	<i>- Of babacığım! diye patladı. Şu bizim öğretmene de bir kızıyor, bir kızıyorum ki! O böyle deyince, babası daldı odaya. Bir avukat yanında yazmandı. Bir avukata taş çıkartacak denli bilirdi yasaları, şunu bunu (Seyda, 2015, s.110).</i>	Kanun / Kural
Yonca Kız	<i>Yağmurlar başlamadan bir süre önce aileevinde bir haber duyuldu: "Boğaziçi'nin üst yanında millet malı arsalar keşfedilmiş, herkes bir evlik toprak çeviriyor, gecekondur kuruyormuş." (Bilbaşar, 2013, s.69)</i>	Kanun / Kural
Bağrı Yanık Ömer	<i>Hacı Hafız yutkundu, parmakları ile sakalını karıştırdı. "Senin Aktaş'taki değirmen var ya..." "Var." "Geçen yıl satacak olmuştun da vakıf sahip çıkmaya kalkışmıştı ya... Bundan ötürü alacaklı da caymıştı..." (Yesari, tarihsiz, s.86, 87)</i>	Kanun / Kural
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Akşam Abdullah Bey bir gazete haberini okuyordu: Dün önce bir banka soyulmuştu. Bugün soyguncuların resimleri vardı. Bu aileye felaket getiren insanlar; Apo, Zevzek, Tophaneli ve eski bahçıvanları bankayı soyan çeteydi. Bu dört haydutun, polislerin arasında yaka paça götürülürken çekilmiş resmine uzun uzun baktılar (Canat, 2015, s.95).</i>	Kanun / Kural
Kuklacı	<i>Sarsıntıyı atlatmak kolay olmamıştı. Sahire Hanım birkaç gün odasından çıkmamış, öfkesinden, sıkıntısından birkaç kilo vermişti. Zaman zaman kocasını dava etmeyi aklına koymuş, bunu avukat olan oğluna söylemişti (Tuğcu, 2013, s.15).</i>	Kanun / Kural

İncelenen yerli yazarlı eserlerde kanun / kural kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Toplumda hırsızlık yapan insanların olması, bulunan bir eşyanın, paranın ya da çocuğun polise teslim edilmemesi, devlete ait olan arazilere gecekondur yapılması, vakıf mallarının satılmasının kanunlara aykırı olması. Kanunlara aykırı fiillerde bulunulduğunda polisin müdahale yetkisinin olması, banka soyguncularının polis tarafından yakalanması, suçluların ellerine kelepçe takılması, avukatların yasaları ve kanunları iyi bilen uzman kişiler olması.

Karısına el kaldıran kocanın karakola şikâyet edilmesi, kocasından şiddet gören kadının onu dava etmesi, kocanın kendisini karısıyla ve kızıyla görüştürmeyen kayınpederini dava etmesi, boşanmaya karar verenlerin bizzat ya da bir avukat aracılığıyla mahkemeye

müracaat ederek boşanma davası açması, anne ve babanın boşanması durumunda hâkimin çocuğun velayetini anne ya da babasına vermesi, çocuk öldüren biri en ağır şekilde cezalandırılırken, çocukları döven ve işkence edenlere karşı kanunların işlememesi.

Tablo 4.50. Yerli Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Ben yaşta olanlar Meşrutiyet inkılâbının nasıl bir hengame olduğunu iyi hatırlarlar. Sokaklarda imamlarla papazların sarılıp öpüştüğü, mızık ve nutuk gürültüsünden ürken atların dükkânlara girdiği o ana-baba günlerinden birinde caddemizin üst başından bayraklı ve davullu bir nümâyîş alayı koptu ve biraz sonra bizim konağın kapısına dayandı (Güntekin, 2015, s.31).</i>	Yönetim Biçimleri (Meşrutiyet)
Gururlu Peri	<i>Ömer, sesi elverdiğince, aslan kükremesini andırır bir ses koyverdi. Bu da onun öfkelenişini gösteriyordu: - Tanrı iyiliğini versin. Aslanlara soru sorulmayacağını bile bilmiyorsun! - Aslanlara ve krallara soru sorulmazmış evet... diye konuştu maymun (Seyda, 2015, s.87).</i>	Yönetim Biçimleri (Monarşi)

İncelenen yerli yazarlı eserlerde yönetim biçimleri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Monarşi yönetim biçiminde devletin kral, imparator, şah, padişah, prens, emir, kağan, hakan gibi çeşitli adlar alan tek bir yönetici tarafından yönetilmesi, Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyetin ilan edilmesiyle toplumun her kesiminin sevinmesi ve insanların demokrasiye olan ilgisinin artması, Cumhuriyetin ilanıyla mahalle imamlığı ve sarığın kaldırılması.

Tablo 4.51. Yerli Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Bu Tombul İmam, Abdülmecit devrinde çakıpençeliği ile meşhur bir emsalsiz adammış. Mahallenin Defterhanede, Tekaiit Sandığında, Şeyhislâm Kapısında ve Şer'îye mahkemelerinde olan en batak işlerini -vekil, kefil, şahit, evrak- ı müsbite vesaire tedariki de kendine ait olmak üzeregötürü olarak üzerine alır ve çıkarırmış (Güntekin, 2015, s.189, 190).</i>	Merkezi Yönetim
Yonca Kız	<i>Komiser, Urgancı Ali'ye kim olduğunu sordu. Urgancı Ali kendisini tanıttı, karısının Asiye Kız'ı nasıl bulduğunu, kızın her gece uykusunda nasıl korkup çırpındığını anlattı. Çok uğraştıkları halde, bugüne dek, kızın kimin nesi olduğunu öğrenip hükümete haber veremediklerini söyledi (Bilbaşar, 2013, s.166).</i>	Merkezi Yönetim
Kuklacı	<i>Okulun en büyük sınıfında kabul edilen konuklar öğretmen ve öğrenciler tarafından ağırlandı. Kültür Bakanlığından gelen bir zat çocuklara diplomalarını verdi. Daha sonra çocuklar millî oyunlar oynadılar, müzik yaptılar ve marifetlerini gösterdiler (Tuğcu, 2013, s.92).</i>	Merkezi Yönetim (Kültür Bakanlığı)

İncelenen yerli yazarlı eserlerde merkezi yönetim kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

İçişleri Bakanlığının yurdun iç güvenliğini ve asayişini bağlı kuruluşları ile koruması, vatandaşların Vakıflar Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Bakanlığında işlerini halletmesi, millî kültüre yönelik sergi düzenleyen öğrencilere diplomalarının Kültür Bakanlığından gelen bir görevli tarafından verilmesi.

Tablo 4.52. Yerli Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>«Nur-i İrfan»ın kırk kadar yatılı talebesi vardı. Bunlardan bir kısmı Anadolu belediyelerinin ucuz bir fiyatla İstanbul'a okumaya gönderdiği zeki ve yoksul çocuklar, bir kısmı boşanma, cinayet gibi sebeplerle tasfiyeye uğramış ailelerden açıkta kalan kimselerdi. Bunları belediyeler ve ailelerin İstanbul'daki başka işlerini de kovalayan Rumelili avukatlar getirirlerdi (Güntekin, 2015, s.41).</i>	Yerel Yönetim, Eğitim ve Öğrenim Hakkı
Gururlu Peri	<i>- Salon mu, şehir kulübü mü bakalım, yakında o da olur inşallah! dedi mal müdürü. Kaymakam bey niyetlisiymiş diyorlar (Seyda, 2015, s.6).</i>	Yerel Yönetim (Kaymakam)
Yonca Kız	<i>Türlü eşyalarla, renk renk basmalarla, öbek öbek pabuçlarla dolu vitrinler birbirini kovalıyordu. Sonra kapısında resimler asılı sinemanın, bayrak sallanan hükümet konağının önünden geçtiler. Artık Yonca Kız, motorun gürültüsünü de, korna sesini de duymaz olmuştu (Bilbaşar, 2013, s.26).</i>	Yerel Yönetim (Vali)
Yankılı Kayalar	<i>Mektubu Muhtar emmiye götürdüm. Benim adıma postalamasını rica ettim. Bu mektubu gönderdikten sonra üzerimden sanki büyük bir yük kalktı (Boyunağa, 2015, s.35).</i>	Yerel Yönetim (Muhtar)

İncelenen yerli yazarlı eserlerde yerel yönetim kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Belediyelerin izinsiz yapıları yıkması, sokak dilencilerine maddi ve manevi yardımda bulunması, sokak hayvanlarını beslemesi, Anadolu belediyelerinin zeki ve yoksul çocukları İstanbul'a okumaya göndermesi. Valilerin bir ilde merkezi idarenin yürütme organının başı olması, hükümet konağının illerde valinin ilçelerde de kaymakamların görev yaptıkları yapı olması, millî bayramlarda hükümet konağı önünde geçit yapılması, kaymakamların görevli olduğu bölgede insanların bir araya gelebileceği salonlar ve kulüpler inşa etmesi, halkın sağlık sorunlarıyla ilgilenmesi, muhtarın köylerde yönetimin başında olan kişi olması.

Yerli yazarlı romanlarda demokrasi kavramlarından demokratik ortam, yargı / yargı bağımsızlığı, siyasi partiler, milletvekili, yasa / anayasa / hukuk kuralları, kanun / kural, yönetim biçimleri, merkezi yönetim, yerel yönetim ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; kuvvetler ayrılığı, yasama / yasama bağımsızlığı, yürütme / yürütme bağımsızlığı, bakan kavramları ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

4.1.2.2. Yabancı Yazarlı Romanlarda Demokrasi Kavramları İle İlgili Bulgular

Demokrasi kavramları ile ilgili yabancı yazarlı romanlardan alıntılar aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.53. Yabancı Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Bay Gamfield masanın etrafındaki adamların suratlarına yılışık yılışık baktı, hepsinin güldüğünü görünce kendisi de gülmeye başladı. Pazarlık yapılmıştı. Bay Bumble'a, Oliver Twist'in dosyasıyla birlikte, o gün öğleden sonra imzalanmak, onaylanmak için sulh hâkimine götürüleceği bildirildi (Dickens, 2012, s.21, 22).</i>	Yasa / Anayasa / Hukuk Kuralları

"Oliver Twist" adlı romanda yasa / anayasa / hukuk kuralları kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Bir suç işlendiğinde savcının zanlı aleyhinde dava açması ve yürütmesi, zanlıların mahkemeye çıkartılması, bir insanın başka bir insandan davacı olması, yetimhanede kalan çocuklar bir işte çalışmaya başlamadan önce dosyalarının sulh hâkimi tarafından onaylanması.

Tablo 4.54. Yabancı Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Kapı büyük bir gürültü ile vurulduğunda Sikes, dizini Charley'nin boğazına dayamıştı. Dışarıda ışıklar yanıyor ve birtakım sesler geliyordu. — Kanun namına emrediyorum! Kapıyı açın! — Buradalar, bizi buldular diye fısıldadı Toby bembeyaz olmuş bir yüzle (Dickens, 2012, s.218).</i>	Kanun / Kural
Uçan Sınıf	<i>Matthias ile Johnny, Martin'e yardım etmek için hızla onun yanına gittiler. Ama Martin bu işi tek başına halletmeye kararlıydı. "Siz de tıpkı bizim gibi mevcut kurallara uymak zorundasınız!" diye bağırdı öfkeyle. "Şans eseri bizden birkaç yaş daha büyüksünüz diye, canınızın her istediğini yapamazsınız! (Kästner, 2015, s.29)</i>	Kanun / Kural
Sol Ayağım	<i>En büyüğümüz olarak gönülsüz de olsa kendini uslu durmak zorunda hisseden Paddy hariç, hepimiz bu planı kabul ettik. Diğerleri liderlik etmesi için ona baktılar. Paddy bir şey söylemeyince, Peter sabırsızlanarak, "Evet," dedi, "ne yapacağız?" Ağabeyim ağırlığını bir ayağından diğerine verdi, genzini temizledi ve son derece ciddi bir tavırla konuştu: "Yedinci emir: çalmamalısın!" (Brown, 2015, s.44)</i>	Kanun / Kural
Şeker Portakalı	<i>Her şeyi inceleyerek her yere dalıp çıkardım. Pastanenin önünden geçmeyi ve insanların garın merdivenlerinden inişini seyretmeyi severdim. Pabuç boyamak için iyi bir yerdi burası. Ama Gloria, boyacılığı yasaklamıştı. Çünkü polis beni kovalayıp sandığımı alabilirdi (Vasconcelos, 2015, s.86).</i>	Kanun / Kural

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde kanun / kural kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Devletin her kurumunda uyulması gereken kuralların olması, öğrencilerin okul yönetmeliğinin belirlediği kurallara uyması; izin verilen zamanlar dışında okul binasını terk etmemesi, bir okulun mevcut kurallarına sadece belirli sınıf düzeylerinin değil tüm sınıf düzeylerinin uymak zorunda olması, polislerin ayakkabı boyacılığı yapanların boya sandığına el koyması, kanunlara aykırı eylemde bulunanlara hapis cezası verilmesi.

Başkalarına ait olan şeylerin çalınmaması, hırsızların başkalarının evine girerek değerli eşyaları çalması, sokakta gizlice insanların üstündeki değerli eşyaları çalması, polislerin hırsızlık yapanları yakalaması, hırsızlık yapanların kanun önünde hesap vererek hapishaneye atılması, bir insanın zehirlenerek öldürülmesi.

Tablo 4.55. Yabancı Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Şeker Portakalı	"Benim sırrım bu, ama sana söyleyeceğim. Ağacın adı, Kraliçe Charlotte." "Seninle konuşuyor mu?" "Hayır, konuştuğu yok. Çünkü bir kraliçe, hiçbir zaman halkıyla yüz yüze konuşmaz. Ama ben ona hep 'Majesteleri' derim." "Kraliçenin halkı nedir?" "Verdiği emirlere boyun eğen insanlar." (Vasconcelos, 2015, s.151)	Yönetim Biçimleri (Monarşi)
İnci	Günışığı, sudan süzülüp fırırlı inci istiridyelerinin tutundukları çakıllı dibe vuruyordu; kırılmış, kabukları açılmış istiridyelerle tıklım tıklım olan deniz dibine. İşte geçmiş yıllarda İspanya Kralı'nı Avrupa'da büyük bir güç katına yükselten, büyük savaş harcamalarını ödeyen, Kral'ın ruhumun kurtuluşu uğruna kiliseleri cömertçe süsleyen bu istiridye yatağıydı (Steinbeck, 2014, s.26).	Yönetim Biçimleri (Monarşi)
Şamatalı Köy	Uzun bir yaz tatilinden sonra tekrar okula başlamak hoş bir şey. En azından ben böyle düşünüyorum. Ama Bosse krala mektup yazıp okulların tekrar kapatılmasını isteyecekmiş. Umarım kral onu dinlemez. Çünkü ben okulu seviyorum. Öğretmenimizi, arkadaşlarımızı ve üzerlerini kaplayıp adının yazılı olduğu etiketler yaptırdığım okul kitaplarını seviyorum (Lindgren, 2014, s.83).	Yönetim Biçimleri (Monarşi)

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde yönetim biçimleri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Bazı devletlerin başında devleti yönetme yetkisini yaşamı boyunca elinde bulunduran kral ve kraliçelerin bulunması, kral ve kraliçenin halkıyla yüz yüze konuşmaması; halkın onun verdiği emirlere boyun eğmek zorunda olması, ülkenin kaynaklarının kral ve kraliçelerin güçlenmesi ve ruhunun kurtuluşu için harcanması.

Tablo 4.56. Yabancı Yazarlı Romanlardan Demokrasi Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Şeker Portakalı	Onunla "kulübe"nin yanına kadar gittim. Bu önleme karşın alçak sesle konuştu: "Seni uyarmam gerek, Zeze; alışman için... Belediye, yolları genişletecek. Lağım akıtan bütün hendekler kapatılacak, bahçenin bu ucu da gidecek." (Vasconcelos, 2015, s.161)	Yerel Yönetim (Belediye)

Yerel yönetim "Şeker Portakalı" adlı romanda belediyenin yol çalışmaları yapması, lağım akıtan hendekleri kapatması, emeklilere para ödemesi bağlamında ele alınmıştır.

Yabancı yazarlı romanlarda demokrasi kavramlarından yasa / anayasa / hukuk kuralları, kanun / kural, yönetim biçimleri, yerel yönetim ile ilgili bulgulara rastlanmış; demokratik ortam, kuvvetler ayrılığı, yasama / yasama bağımsızlığı, yargı / yargı bağımsızlığı, yürütme / yürütme bağımsızlığı, siyasi partiler, milletvekili, bakan, merkezi yönetim kavramları ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yerli yazarlı romanlarda olup yabancı yazarlı romanlarda olmayan demokrasi kavramları demokratik ortam, yargı / yargı bağımsızlığı, siyasi partiler, milletvekili, merkezi yönetim kavramlarıdır. Yabancı yazarlı romanlarda olup yerli yazarlı romanlarda olmayan kavram ise yoktur.

4.1.3. Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Bulgular

Vatandaşlık kavramlarının yerli ve yabancı yazarlı romanlarda ne sıklıkta yer aldığı Tablo 4.57'de verilmiştir.

Tablo 4.57. Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Bulguların Frekans Dağılımı

Tema	Yerli Yazarlı Romanlar	Frekans (f)	Yabancı Yazarlı Romanlar	Frekans (f)	Toplam (f)
Vatandaşlık	Miskinler Tekkesi	27	Oliver Twist	2	29
	Gururlu Peri	2	Pollyanna	0	2
	Yonca Kız	15	Uçan Sınıf	3	18
	Bağrı Yanık Ömer	7	Sol Ayağım	3	10
	87 Oğuz	20	Şeker Portakalı	5	25
	Bir Küçük Osmancık Vardı	8	İnci	3	11
	Yankılı Kayalar	7	Şamatalı Köy	1	8
	Kuklacı	8			8
Toplam (f)		94		17	111

Tablo 4.57'ye göre, vatandaşlık kavramlarının analiz edilen romanlardaki tekrar sayısı (f) toplam 111'dir.

Yerli ve yabancı yazarlı romanlara bakıldığında vatandaşlık kavramlarının en fazla "Miskinler Tekkesi" (f=27) romanında yer aldığı görülmektedir. Onu sırasıyla "87 Oğuz" (f=20), "Yonca Kız" (f=15), "Bir Küçük Osmancık Vardı" ve "Kuklacı" (f=8) romanları takip etmektedir. "Pollyanna" romanında vatandaşlık kavramları ile ilgili herhangi bir

bulguya rastlanmamıştır. Vatandaşlık kavramlarının en az bulunduğu roman ise "Şamatalı Köy" (f=1) romanıdır. Onu sırasıyla "Oliver Twist" ve "Gururlu Peri" (f=2), "İnci", "Sol Ayağım" ve "Uçan Sınıf" (f=3), "Şeker Portakalı" (f=5) romanları izlemektedir.

Vatandaşlık kavramlarının, analiz edilen yerli yazarlı romanlardaki tekrar sayısı (f) toplam 94, yabancı yazarlı romanlardaki tekrar sayısı (f) ise toplam 17'dir.

Yerli yazarlı romanlara bakıldığında vatandaşlık kavramlarının en fazla "Miskinler Tekkesi" (f=27) romanında yer aldığı görülmektedir. Onu sırasıyla "87 Oğuz" (f=20) ve "Yonca Kız" (f=15) romanları takip etmektedir. Vatandaşlık kavramlarının en az bulunduğu yerli yazarlı roman ise "Gururlu Peri" (f=2) romanlarıdır. Onu sırasıyla "Yankılı Kayalar" ve "Bağrı Yanık Ömer" (f=7), "Kuklacı" ve Bir Küçük Osmancık Vardı (f=8) romanları izlemektedir.

Yabancı yazarlı romanlara bakıldığında vatandaşlık kavramlarının en fazla "Şeker Portakalı" (f=5) romanında yer aldığı görülmektedir. Onu "Uçan Sınıf", "Sol Ayağım" ve "İnci" (f=3) romanları takip etmektedir. "Pollyanna" romanında vatandaşlık kavramları ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Vatandaşlık kavramlarının en az bulunduğu yabancı yazarlı roman ise "Şamatalı Köy" (f=1) romanıdır. Onu "Oliver Twist" (f=2) romanı izlemektedir.

4.1.3.1. Yerli Yazarlı Romanlarda Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Bulgular

Vatandaşlık kavramları ile ilgili yerli yazarlı romanlardan alıntılar aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.58. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
87 Oğuz	<i>Oğuz, belinin sıkısını çözmüş, kirli gerdanını açmış, düğmelerini bırakmış, gene eski hâlini almıştı. Mermer taşın üstüne fırladı. Yüzü kıpkırmızıydı, o kadar heyecanlıydı ki... Büyük günlerde büyük adamların bir anda başa geçişlerine benzer bir geçişle başa geçmişti. Tok, sevimli ve gür sesiyle arkadaşlarına haykırmaya başlamıştı: Üzerinde gezdiğin, Son nefesine değin Varlığını sezdiğin Bu toprak: Türk elidir!.. ... Boş değildir gelişin; Yurdu yüceltmek işin!.. Bu yurtla yükselişin Gazi'nin emelidir!.. (Çalapala, Çalapala, 2015, s.73, 75)</i>	Vatan / Yurt, Ulusal Bilinç

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Yankılı Kayalar	<i>Elini öperken öğretmenim: - Mehmet, dedi. Göreyim seni oğlum! Burada çalıştığın gibi çalışırsan, altıncı sınıfta da sıkıntı çekmezsin. İnşallah vatanımıza, milletimize faydalı bir insan olursun! (Boyunağa, 2015, s.65)</i>	Vatan / Yurt, Millet / Ulus, Ulusal Bilinç

İncelenen yerli yazarlı eserlerde vatan / yurt kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır: Üzerinde doğup son nefesimize kadar üzerinde yaşadığımız Anadolu'nun Türk yurdu olması, toplumun genelini ilgilendiren konularda vatandaşların birlik olması, çocukların okullarda vatana millete faydalı insanlar olmaları için yetiştirilmesi.

Tablo 4.59. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
87 Oğuz	<i>Herkes birbirine gösteriyordu: - Bak!.. Şu en önde yürüyen Gazi Paşa!.. - İsmet Paşa'yı görüyor musun?. Sağındaki!.. - Solunda da Fevzi Paşa var... Fakat öbürlerini tanıyamadılar. En geride onların heyecanını seyreden hocalarına döndüler: - Arkadakiler kim efendim? - Millet... Türk milleti!.. En önde Gazi, İsmet ve Fevzi paşalarla beraber yürüyor. Arkasından da bütün millet!.. (Çalapala, Çalapala, 2015, s.71)</i>	Millet / Ulus, Ulusal Bilinç

Millet / Ulus kavramı "87 Oğuz" adlı romanda İstiklal Harbi'nde milletin Gazi, İsmet ve Fevzi paşaların arkasında olması, Anadolu'da yaşayan çocukların uzun yollarda, çıplak ayaklarıyla yürüyerek cepheye mermi taşıması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.60. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Yonca Kız	<i>Yonca Kız'ın kırkı içinde kasabaya hükümet adamları geldiler. Kale'nin her yanını ölçtüler biçtiler. Killi toprak üzerine kurulmuş olan kasabanın uçuruma doğru kaydığını söylediler. Sarp yolun öbür yakasına, Ahlatlı Ova'nın başladığı yere yeni bir kasaba kuracaklarını, hükümetin Kale'deki ev sayısınca ev yaptıracığını, oraya göçüleceğini, bağ, bahçe kurmaları için para dağıtılacağını bildirdiler (Bilbaşar, 2013, s.10).</i>	Devlet
87 Oğuz	<i>Kamyonun gürültüsünü duyan deveçiler hayvanları yolun bir kenarında durdurmuşlardı. Oğuz kamyonun arkasına takılmayı bir an için aklından geçirdi. Fakat nedense yapmadı. Bu iki katar onu düşündürmüştü. Develer eski Osmanlı Devleti'ne, kamyon da yeni Türkiye'ye ne kadar benziyordu!.. (Çalapala, Çalapala, 2015, s.57)</i>	Devlet

İncelenen yerli yazarlı eserlerde devlet kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Osmanlı Devleti'nin bozulan ve yıpranan devlet yapısı yerine, güçlü ve sağlam bir yapıya sahip olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, devletin doğal afet tehlikesi altında olan bölgelerde önlem alması, buralarda yaşayan insanlar için daha güvenli bölgelere ev yapması.

Tablo 4.61. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	- Bu koyunun yavrularını, bu kuzunun kardeşlerini götürmüşsün. - Götürürüm, dedi kurt. Hayvanların kralı parladı: - Nasıl götürürsün? Ne hakla? ... Karşılığını vereyim, aslan kardeş. Hay hay. Ben koyun, kuzu kaçırıp yemekle, kurtluğumu yerine getiriyorum (Seyda, 2015, s.72).	Toplumsal Rol

Toplumsal Rol kavramı "Gururlu Peri" adlı romanda toplumda her bireyin statüsüne göre yerine getirmekle sorumlu olduğu görevlerinin olması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.62. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
87 Oğuz	Oğuz ders veren bir ciddiyetle Nezihe Hanım'a döndü: - Tam numara alan bütün çocuklarla boy ölçüşürüm. Eğer onlardan fena yazarsam, manzumelerden bir tanesini bile unutmuşsam her şeye razıyım... Hocam ben Türk'üm!., insan kendi dilini bilmezse neyi bilecek?.. Türk çocuğu Türkçe dersinden her zaman tam numara almalıdır!.. (Çalapala, Çalapala, 2015, s.86)	Vatandaşlık Sorumlulukları, Ulusal Bilinç

Vatandaşlık sorumlulukları "87 Oğuz" adlı romanda her Türk vatandaşının dilini en iyi şekilde öğrenmesi, Türk çocuklarının derslerinde her zaman başarılı olması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.63. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
87 Oğuz	Derste; Nezihe Hanım Selim'i yanına çağırdı. Sonra, yer yer çamurların kurumuş olduğu kadife elbisesini çocuklara göstererek: - Bakın çocuklar, dedi, bu elbise sabahleyin ne kadar temizdi, değil mi? - Evet efendim. - A... Çamur içinde kalmış. - Bir arkadaşınız buna sebep olmuş. Şimdi sizinle beraber arkadaşının elbisesini kirleten çocuğa bir ceza verelim! (Çalapala, Çalapala, 2015, s.52)	Demokratik Tutum (Demokratik Çözümler)

Demokratik tutum kavramı "87 Oğuz" adlı romanda sınıfın düzenini bozan bir öğrenciye verilecek cezaya öğrencilerle beraber karar verilmesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.64. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Şeyh Abdu'nun bu semtte bir nevi derebeylik idaresi kurduğunu o gün öğrendim. Adil adam olduğu için, başkalarının toprağına geçmez, fakat kendi sınırlarına girenleri de affetmez ve onlara karşı bir nevi kan davası güdermiş (Güntekin, 2015, s.59).</i>	Adil Olma

Adil olma kavramı "Miskinler Tekkesi" adlı romanda adil insanların başkalarına haksızlık etmemesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.65. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Dedelerim arasında gerçekten değerli kimseler vardır. Bunların bazıları tarih kitaplarına geçmiş, yalnız bizim ailenin değil, bütün memleketin kendileriyle özgünmesine hak kazanmış büyük adamlardır. Arasıra kibar cenaze alayları arkasında Eyüp'te, Edirnekapi'sına, Merkezefendi'ye gittikçe birkaçının hâlâ ayakta duran mezar taşlarına rastladım: Sudur-i izâmdan Hacı Nâsır Molla, Akidecibaşı Osman Melâli Efendi, Kaputan-ı Derya Rükneddin Paşa, Abuvada Müsellimi Tahir Bey ve niceleri... Dedelerimin ve mezarlıklarda hâlâ vakar ile dikilen kavuklu taşlarına bakarken gözlerim dolar, göğsüm ıftiharla kabarır (Güntekin, 2015, s.9).</i>	Saygı (Kültürel Mirasa Saygı, Türk Büyüklerine Saygı)
87 Oğuz	<i>İstiklal Marşı'nı bütün coşkunluklarıyla ve hepsi beraber söylediler. Millî marşı ayakta dinleyen seyirciler yerine oturdudan sonra perdeler hiç beklenmeden açılmaya başladı (Çalapala, 2015, s.94)</i>	Saygı (İstiklal Marşı'na Saygı)
Kuklacı	<i>Recai Bey ayrıca tarihteki Osmanlı ve saray kıyafetlerini de inceliyor bu arada, Barbaros Hayrettin Paşa'nın, Mimar Sinan'ın, Yunus Emre'nin yüzleri üzerinde çalışıyor, bu işler için durmadan kitap karıştırıyor ve resimler inceliyordu (Tuğcu, 2013, s.71).</i>	Saygı (Kültürel Mirasa Saygı, Türk Büyüklerine Saygı)

İncelenen yerli yazarlı eserlerde saygı kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Geçmişte memleketi hizmette bulunmuş Türk büyüklerine saygı duyulması, öğretmeninin sınıfta en eski Türk kahramanlarından "Oğuz"un hikâyesinin anlatması, Barbaros Hayrettin Paşa, Mimar Sinan ve halk ve tasavvuf şairi Yunus Emre gibi Türk büyüklerine saygı duyulması, onların büstlerinin hazırlanması, Kurtuluş Savaşı'nın komutanı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kursusu olan Mustafa Kemal Atatürk'ü rüyasında görmenin çocuğu heyecanlandırması, Taksim Cumhuriyet Anıtı gibi hürmet edilen yerlere çiçek götürülüp bırakılması, İstiklal Marşı'nın ayakta ve coşkulu bir şekilde söylenmesi, Osmanlı Devleti'nin kültürel mirasına saygı duyulması, saray kıyafetlerine saygı duyulması.

Tablo 4.66. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Çocuklara «Millî ve İslâmî şîara uygun» bir terbiye verecek muallimlere gelince, bunların en ehemmiyetlisi bizim Talât'tı. Ötekiler yakın mahallelerde oturan birkaç ihtiyar ve Şefkati Bey'in arasına Zeynep Hanım Konağından avlayıp getirdiği bazı Darülfünunlu gençlerdi (Güntekin, 2015, s.42).</i>	Ulusal Bilinç
87 Oğuz	<i>Onun bu telâşî arasında İskoç oyunu öğrenenlerin ayak altında dolaşıp "Tral-lâl-lâl-lâm, Tral-lâl-lâl-lâm" diye bağışmaları onu o kadar kızdırtıyordu ki!.. Bu kızlara inat olsun diye daha güzel bir oyun buldu. Sınıfın kendisi gibi en gürbüz çocuklarını seçti. Sonra Nezihe Hanım'a gidip: - Hocanım biz de Zeybek dansını, kendi millî oyunumuzu oynayacağız!., dedi (Çalapala, Çalapala, 2015, s.92).</i>	Ulusal Bilinç
Yankılı Kayalar	<i>Bak ben de babasız büyüdüm. Hayattaki bütün gayem, hayata atılarak anama bakabilmektir. Fakat ecel izin vermedi. Öğretmen olduğumun ikinci ayında anam vefat etti. Ama bu beni yıkmadı. Çevreme, milletime hizmet ederek teselli buldum (Boyunağa, 2015, s.22).</i>	Ulusal Bilinç

İncelenen yerli yazarlı eserlerde ulusal bilinç kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır: Öğretmenlerin çevresine ve milletine hizmet eden insanlar olması, çocuklara millî ve İslami ahlaka uygun bir terbiye vermesi, Türkiye Cumhuriyeti'ni yükseltmek için atılğan, cesur, çelik vücutlu ve çelik kafalı gençlerin lâzım olması, öğrencilerin yılsonu gezisinde İstiklal Marşı'nı okuması, sınıfta kendi millî oyunumuz olan Zeybek dansını oynaması, Sevr Antlaşması'ndan sonra Anadolu'nun ortalarına kadar girip kadınları ve çocukları katleden Yunanlıların oradan Türkler tarafından atılması, doktorluğun köylüsüne ve milletine hizmet etmek isteyen insanlar tarafından tercih edilmesi.

Tablo 4.67. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Yonca Kız	<i>"Dumlupınar'da, düşmanı tepelediğinde Gazi Paşa, Mehmetçiklere gür sesiyle bağırды: 'Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!' dedi. Mehmetçik dokuz günde Akdeniz'e ulaştı." (Bilbaşar, 2013, s.40)</i>	Millî Egemenlik / Bağımsızlık

Millî egemenlik / bağımsızlık kavramı "Yonca Kız" adlı romanda Kurtuluş Savaşı'nda Dumlupınar'da, düşman mağlup edildiğinde Gazi Paşa'nın, Mehmetçiklere "Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!" emrini vermesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.68. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Fakat ne yazık ki demiryolu daha tamamlanmamıştı. Pozantı'dan sonra Toros geçitlerini yürüyerek geçmek benim için çok meşakkatli oldu. Fakat vatan içindir diye sızıldanmadan sineye çektik (Güntekin, 2015, s.45).</i>	Vatanseverlik
87 Oğuz	<i>Sultanahmet meydanına gelmişlerdi. Orada; eski Bizans'ın ve hemen bütün Avrupa'nın en yüksek mimarlık abidesi olan Ayasofya'nın yanında Türk'ün zaferini yükselten Sultanahmet Camii'ni göğüsleri kabarak seyretiler (Çalapala, Çalapala, 2015, s.83).</i>	Vatanseverlik

İncelenen yerli yazarlı eserlerde vatanseverlik kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Devlet düzenindeki ufak tefek aksaklıklarına rağmen vatan için her şeyin göze alınması, her Türk vatandaşının ecdadının geçmişte yapmış olduğu mimari eserlerle gurur duyması.

Tablo 4.69. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Umumi Harbe girmiştik. Çanakkale'den neşesiz haberler geliyor, İstanbul'daki sıkıntı, gün geçtikçe artıyordu. İşte bu sıralarda mektebe büyük merasimle beş kadar parasız şehit çocuğu aldık (Güntekin, 2015, s.43, 44).</i>	Millî Birlik ve Beraberlik, Özel Konum

Millî birlik ve beraberlik kavramı "Miskinler Tekkesi" adlı romanda savaş durumunda cephede savaşılamayacak durumda olanların arka planda memlekete, şehit ailelerine ve şehit çocuklarına destekte bulunması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.70. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Gelelim şimdiye; hele sarık ve cübbe yasak olduktan sonra aramızdan elini, eteğini büsbütün çeken fukarayı sabirinin boş kalan tahtına şimdi yeni bir namzet vardır: Çıplak, eski elbiseli, ağarmış pabuçlu, yorgun kasketli eski memur (Güntekin, 2015, s.77).</i>	Atatürk İlke ve İnkılâpları (Laiklik)
Yonca Kız	<i>Kara derili arabacı, heykele bakıp başını salladı, geriye dönüp, "Mehmetçik hedefe ulaşmış madem, kolunu neye hâlâ indirmemiş Gazi Paşa?" diye sordu. Sonra karşılığını yine kendi verdi; "Demek biz henüz onun dilediği hedefe ulaşamamışız," dedi (Bilbaşar, 2013, s.41).</i>	Atatürk İlke ve İnkılâpları

İncelenen yerli yazarlı eserlerde Atatürk ilke ve inkılâpları ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Atatürk'ün Türk milletine daima Batı Dünyası'na yönelmeyi, uygar milletler seviyesine yükselmeyi hedef koyması, Cumhuriyetin ilanıyla sarık ve cübbenin yasaklanması.

Tablo 4.71. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Yonca Kız	<i>23 Nisan bayramında okulların gösteri yarışması Bursa' da bir gelenektir. Her okul geçit törenine ne biçim bir gösteriyle katılacağını sır tutar gibi gizlerdi. Ama Yonca Kız, akşamları eve geldiğinde, hiç kimseye söylemeyeceğine ant verdirdikten sonra okulda yaptıkları hazırlıkları Kocanin'e sine duyuruyordu (Bilbaşar, 2013, s.107).</i>	Millî Bayramlar
87 Oğuz	<i>Daha bir gün evvelden Nezihe Hanım çocuklara tembih etmişti: - Sabahleyin, temiz elbiselerinizi giyiniz... Sizi yarın gezdireceğim. Taksim'e, Cumhuriyet Abidesi'ne kadar gideceğiz!.. Zaten üç günden beri odalarını bayraklarla, defne dallarıyla süslemişler, muallim masasının başında duran Gazi'nin resmine güzel bir çelenk yapmışlardı. Herkes eline geçen şeyi, eğer güzelse, sınıfın bir tarafına ilâştiriyordu (Çalapala, 2015, s.65).</i>	Millî Bayramlar, Saygı (Türk Büyüklerine Saygı)

İncelenen yerli yazarlı eserlerde millî bayramlar kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda geçit töreni yapılması, okulların gösteri yarışması düzenlemesi, öğrencilerin millî bayramlarda temiz elbiselerini giymesi, sınıflarını bayraklarla ve defne yapraklarıyla süslemesi, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün resmine çelenk yapması.

Tablo 4.72. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Talât, çok çalışkan ve becerikli bir memurdu. Sadece kendi işlerini değil, bizimkilerini de o çıkarır, bütün kâlemlerde her başı sıkışan ona koşardı diyemeyeceğim, fakat hademe ile onu çağtırdı (Güntekin, 2015, s.33).</i>	Çalışkanlık
Gururlu Peri	<i>Düşünceli bir tavırla alnını kaşıyıp: - Olmadı, dedi Salim Bey. Üçünüzi de olmadı. Görünüşte cin gibisin, evlat. - Sato'ya bakmaktaydı - Dersler gözünü nasıl yıldırabilirmiş? Öyle şey mi olur? Asıl sen, çalışarak, dersleri yıldırıcaksın (Seyda, 2015, s.173).</i>	Çalışkanlık
Yonca Kız	<i>Kasabanın erkekleri para kazanmak için uzak şehirlere çalışmaya giderler, fakat kadınlarla çocuklar kaleden dışarı çıkmazlar, güneşle birlikte dokuma tezgâhlarının başına oturup gün kavuşmaya dek mekik atar, tarak vurur, masur sararlar (Bilbaşar, 2013, s.8).</i>	Çalışkanlık, Kültür (Örf / Âdet)
87 Oğuz	<i>Anası, babası hem yaşlı hem fakirdi. Ona pekiyi bakamıyorlardı. İyi bir terbiye almamıştı. Fakat Oğuz'da tuhaf bir hâl vardı. Her ne pahasına olursa olsun o işini tam yapardı. Her işini tam yapmayı sevdiği için mektebine de gitmezlik etmiyordu ya... (Çalapala, 2015, s.13)</i>	Çalışkanlık
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Hüseyin ise, hayatından çok memnundu. Okula istekle gidiyor, derslerine çok iyi çalışıyordu. Köy ilkokulunun bitirmesine rağmen parlak zekâsı ve çalışkanlığıyla arkadaşlarını geride bırakmıştı (Canat, 2015, s.88).</i>	Çalışkanlık

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Yankılı Kayalar	<i>Bu konuşma, anamla bizi birbirimize daha da yaklaştırdı. Anamın beni büyük insan gibi görmesi, sözüme değer verip teselli olması hoşuma gitmişti. Sınıfımı pekiyi ile geçtim; fakat babasız geçen yaz günlerinden eskisi gibi zevk alamadım. Yine okullar açıldı. Beşinci sınıftaydım artık. Derslerime de çok çalışıyordum (Boyunağa, 2015, s.16).</i>	Çalışkanlık
Kuklacı	<i>Bizim en kötü tarafımız çalışan bir kimseyi rahatımızı kaçırdığı için, yanımızdan uzaklaştırmaya girişmekti. Çünkü çok çalışan az çalışanın bir bakıma düşmanıdır. Onun tembelliğini, beceriksizliğini ortaya koyar. Zekâsı, kabiliyetleriyle sıvrilip ileriye çıkanları sevmeyiz. Ben bunu çok iyi bildiğim için başarıları yanımdakilerin eseri olarak ortaya atardım (Tuğcu, 2013, s.93).</i>	Çalışkanlık

İncelenen yerli yazarlı eserlerde çalışkanlık kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Verilen her işin tam yapılması, çalışarak ekmeğini kazanmanın insanların öz güvenini artırması, çalışkan ve becerikli memurların insanların devlet kurumlarındaki işlerini kolaylaştırması, bir iş yerindeki çok çalışan insanların az çalışan, tembel ve beceriksiz insanları ortaya çıkartması, zekâsı ve kabiliyetleriyle sıvrilip ileriye çıkması, aile geçimine katkı sağlamak için ailenin bütün bireylerinin bir işte çalışması.

Öğrencilerin her gün okula düzenli olarak gitmesi; kitabını, defterini, kalemni, silgisini getirmesi, ödevlerini yapması, derslerden korkmak yerine çok çalışarak üstesinden gelmesi, sınıfta öğretmenin ağzından çıkan her sözün dikkatle dinlenmesi, derse katılması, sınıfta birinci olmak için yarışması, gayret edilerek derslerin başarılanması ve iyi öğrenciler arasına girilmesi, takdir belgesi alması, arkadaşlarına göre dezavantajlı olan çocuğun parlak zekâsı ve çalışkanlığıyla onları geride bırakabilmesi, babasız çocukların daha çok çalışması ve derslerini pekiyi ile geçmesi.

Tablo 4.73. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Yonca Kız	<i>Bir gün Hatice Hanım, onları havlu fabrikasına götürdü. Fabrikayı müdür gezdirdi, pamuğun türlü makinelerden geçerek havlu haline gelişini gösterdi. Gürültüyle çalışan dokuma makineleri Yonca Kız'ı pek ilgilendirdi. Ustalar Yonca Kız'ı kucaklarına alarak ona araçların çalışmasını gösterdiler (Bilbaşar, 2013, s.115).</i>	Üretime Katkıda Bulunma
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Abdullah Bey, inşaat çivisi imal eden bir fabrikanın sahibiydi. İstanbul'un önemli semtlerinde, toptan inşaat malzemesi satan üç büyük mağazası vardı. Fatma Hanım'la evlendikten sonra bu işlere başlamış beş senede işini geliştirmişti (Canat, 2015, s.9).</i>	Üretime Katkıda Bulunma

İncelenen yerli yazarlı eserlerde üretime katkıda bulunma kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

El tezgâhları ile dokumacılık yapılması, az bir sermayeyle işe başlayan esnafların zamanla işlerini geliştirerek ürün imal eden fabrikalar açması, yatırımcıların Bursa'da havlu fabrikası açması, okuyarak mühendis olan bireylerin yönetici olarak fabrikaların başına geçmesi, insanların bir araya gelerek kooperatif kurması.

Tablo 4.74. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Evvelce de anlattığım gibi, ben, İstanbul'a öyle ne yapacağımı pek bilerek gelmemiştim. İsmail'i başımdan atacaktım. Şimdilik muhakkak olan bu. Sonra birkaç ay gezecektim; para yiyecektim. Senelerce Anadolu'da çalışmış ve bir parça para yapmış izinli bir memur gibi... Öte tarafı sonradan düşünülecek şeydi. Elimde epeyce bir para vardı. Fakat bu, Mesule bacı ile beni sittin sene yaşatamazdı. Hele, İsmail'in tahsil masrafı da omuzuma bindikten sonra... (Güntekin, 2015, s.99)</i>	Bilinçli Tüketim

Bilinçli tüketim kavramı "Miskinler Tekkesi" adlı romanda sonunda biteceğini bile bile eldeki paranın bilinçsizce harcanması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.75. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Bağrı Yanık Ömer	<i>Eline hesapsız kitapsız, sorgusuz sualsiz para geçince, Emine pusulayı iyice şaşırmıştı. Hiç düşünmeden, düşünmeye gerek görmeden sağa sola avuç avuç para saçıyordu. Değirmenin suyunun nereden geldiğini hiç düşünmüyordu bile... (Yesari, tarihsiz, s.46)</i>	Tasarruf
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Çok iyi para kazanmasına rağmen sade bir hayat yaşardı. İçki, kumar nedir bilmez, hatta sigara dahi içmezdi. İş dolayısı ile tanıdıklarının çoğu onunla alay eder, "Vurmazoğlu" olan soyadını "Varyemzoğlu" olarak söylerlerdi (Canat, 2015, s.9).</i>	Tasarruf

İncelenen yerli yazarlı eserlerde tasarruf kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Eline sorgusuz sualsiz para geçenlerin harcamaların hesapsız kitapsız yapması, çok para kazanan bazı insanların sade bir hayat yaşamaması, içki ve sigara içmemesi.

Tablo 4.76. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Kanunla kesilmiş vergi borçlarından kaçanlar; bunu vermemek için her türlü ayıbı, haciz ve hapsi göze alanların (bazen uzak ve müphem vadeli, fakat buna mukabil büyük faizli bir borç verdiği inenarak, bazen hatta bunu da düşünmeden) dilenciye hiç şaşmadan borç verdiklerini görürsünüz (Güntekin, 2015, s.72).</i>	Vergi Verme

"Miskinler Tekkesi" adlı romanda vergi verme kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Her vatandaşın devlete belli bir oranda vergi ödemekle yükümlü olması, vergilerin vergi dairesi adı verilen resmî devlet kurumuna ödenmesi, insanların kanunla belirlenmiş vergi borçlarını ödememek için her türlü sahtekârlığı, hacizi ve hapisine göze alması.

Tablo 4.77. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Benim o zaman, bir türlü içinden çıkılamayan bir askerlik meselem vardı. İkide bir beni şubeye çağırarak başımı ölçüp biçiyorlardı. Kocabaş ailesinin o hiçbir ölçüye sığmayan başları vaktiyle onların orduda en yüksek kumanda mevkilerine çıkmalarına mani olmamıştı. Nitekim şimdiki kanunda da buna dair açık bir emre rastlanmıyordu. Fakat buna rağmen, şube âmirleri bir türlü beni gözlerine kestiremiyorlar, her defasında, «Şimdi git, biz seni icabında çağırırız,» diyorlardı. Nihayet, galiba Sarıkamış'tan sonra kafamı artık göremeyecek derecede sıkıştırdılar ve, «Yarın sabah beş günlük yiyeceklerle beraber gelirsin!» diye bir emir verdiler (Güntekin, 2015, s.44, 45).</i>	Askerlik Yapmak
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Bünyamin Ağa vefat edeli tam dört yıl olmuştu. Garip askere gittiği için Hüseyin, Şerife Hanım'la koca çiftlikte yalnız yaşıyorlardı. Zaman zaman Garip'in gönderdiği asker mektuplarını Hüseyin okur, Şerife Hanım ağlaya ağlaya dinlerdi (Canat, 2015, s.80).</i>	Askerlik Yapmak

İncelenen yerli yazarlı eserlerde askerlik yapmak kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Askerlik çağına gelen, fiziksel ve ruhsal yeterliklere sahip olan her vatandaşın büyük bir vatan hizmeti olan askerlik yükümlülüğünü yerine getirmesi.

Tablo 4.78. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>İmam, çalgılı gazinoları şöyle dolaşiyor. Vaktiyle en büyük camilerde, bütün vüzerası, vükelasıyla mevlûtlar, hafız tenhiyeleri, sazı, hokkabazı, ortaoyunu ile hünkâr düğününe benzeyen düğünler idare etmiş bir adam için bir miktar boyalı bez ve tahta ile bir çalgılı gazino kurmak nedir? (Güntekin, 2015, s.191)</i>	Kültür (Örf / Âdet)
Yonca Kız	<i>Urgancı Ali, siniden somunu aldı, dizine basturarak ikiye böldü, yarısını Kezban geline verdi. Kezban gelin ekmekten bir sokum kopardı, yenge kadının tuttuğu sinideki tuz çanağına bandı, ağzına attı. Urgancı Ali de Kezban'ın yaptığını yaptı. Bundan böyle eşler, köy geleneğince birbirlerine acı, tatlı her nimeti, her mihneti bölüşmeye söz vermiş oluyorlardı (Bilbaşar, 2013, s.28).</i>	Kültür (Örf / Âdet)
Bağrı Yanık Ömer	<i>Düğünleri tam bir hafta sürmüştü. Oğlan evinde, kız evinde, geceli gündüzlü tam bir hafta... Bir hafta davullar dövürülmüş, zurnalar öttürülmüştü. Bir hafta boyunca kuzudan deveye kadar kurbanlar kesilmiş, köy meydanında kurulan kazanların altındaki ateş bir hafta sönmemişti (Yesari, tarihsiz, s.49).</i>	Kültür (Örf / Âdet)
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Şerife Hanım, daha önceden gözüne kestirdiği, arka sokakta oturan arkadaşlarından birinin kızına, Garip için dünür oldu. Şerife Hanım'ı yakından tanıyıp ahlakına güvenen arkadaşı bu isteği kabul etti. Kızın babası da Garip'le tanıştı. Bu saf ve temiz yürekli delikanlıyı beğendi. Hemen düğün hazırlığı başladı (Canat, 2015, s.98).</i>	Kültür (Örf / Âdet)

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Yankılı Kayalar	<i>Tabii be Mehmet'im, tabii öyle olacak... Dinimiz de bunu emreder, töreler de... Bugün senin başına gelen, yarın benim başıma ya da çocuklarımın başına gelebilir. Elbette birbirimizi sevecek, birbirimizin yardımlarına koşacağız. İnsanlık budur... (Boyunağa, 2015, s.67)</i>	Kültür (Örf / Âdet)
Kuklacı	<i>— Kuklaları iyi oynatan oldu mu, çok güzel olur. Karagöz oyununda olduğu gibi birçok piyes vardır. Bu piyesler hem insanların kötü davranışlarını yansıtır, hem de eğlendirici bir terbiye aracı olur. İşte bunun için büyükler de kukla oyununu seyretmesini severler (Tuğcu, 2013, s.27).</i>	Kültür (Örf / Âdet)

İncelenen yerli yazarlı eserlerde kültür kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Oğlunu evlendirmek isteyen annenin çevresinden kız bakmaya başlaması, onu ahlakına güvendiği bir kızla görücü usulü evlendirmesi, gelinlerin telli, pullu gelinlik elbisesi giymesi, düğün başlamadan önce gelinin evinden bir araba konvoyuyla alınması, davul ve zurna çalınması, düğünlerin oğlan ve kız evinde, geceli gündüzlü tam bir hafta sürmesi; bir hafta davulların dövdürülmesi, zurnaların öttürülmesi, bir hafta boyunca kuzudan deveye kadar kurbanların kesilmesi, düğün günü gelin ve damadın bir somun ekmeği ikiye bölerek, birer parça kopartıp tuza banıp yemesi, evlenecek delikanlıların, söğüdün gölgesinde iki rekât namaz kılarak, üç İhlas, bir Fatiha suresi ile üç avuç su içmesi; yeni gelinlerin yüzlerine burada süsler yapıştırması, ellerine kınalar yakması, erkek çocukların sünnet edilmesi, okullarından mezun olur olmaz evlendirilmesi.

Baharda en güzel elbiseleri giyinip kuşanarak kırlarda Hıdrellezin kutlanması, Osmanlı Devleti'nde yaşayan Arapların Dana Bayramı adında bir bayram kutlaması, törelerde insanların birbirinin yardımına koşmasının ve birbirini sevmesinin emredilmesi, özel günlerde mevlit ve hafız tenhiyeleri okunması, saz çalınması, birisi öldükten sonra mevlit okutulması, şekerler, helvalar dağıtılması, köylerde türküler, uzun havalar söylenmesi, maniler okunması, destanlar anlatılması, küçüklerin bayramlarda ve diğer özel günlerde büyüklerin elini öpmesi, büyüklerin küçüklere bayramlarda ve diğer özel günlerde para vermesi; aile, akraba, komşu ve arkadaş sohbetlerde çay içilmesi; turşucu, kâğıt helvacı, mezar malcı ve borazanlı macuncu gibi esnafların olması.

Kukla ve karagöz oyunlarının insanların kötü davranışlarını yansıtmalarının yanında, eğlendirici bir terbiye aracı olması, orta oyununun yazılı olmayan birtakım tekerlemeler, yutturmacalar ve ibret alınacak sözlerden oluşan ortada, ya da bir sahnede oynanan güldürücü bir oyun olması, tuluatın yazılıp çizilmeden hazır cevapların verildiği halkı

eğlendirme amaçlı bir oyun olması, Türkiye'ye gelen turistlerin kültürel unsurlara hayran kalması. Bursa'da çok fazla cami ve minare olması, türbelere adak götürülmesi, bahtı kara insanların söğütten kırk bir yaprak koparıp suya atması.

Tablo 4.79. Yerli Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Yonca Kız	<i>Kale kasabası, killi yamaçlar arasında yükselen bir peribacası azmanının üzerine kurulmuş, taş yığınınan oluşan bir ortaçağ kalesidir (Bilbaşar, 2013, s.7).</i>	Özel Konum
Bağrı Yanık Ömer	<i>Israr etmiş olmam, ihtiyarı kızdırmış olacak ki kırış kırış olmuş göz kapaklarını hızlı hızlı açıp kapadı. "Kasaba yolu dağın eteğindedir." dedi ters bir ses tonuyla. "Yola sekiz on adım kalmadan da gözükmeyiz." "Yokuş aşağı inemez miyiz?" diye ısrarımı sürdürdüm. Yaşlı adam eliyle işaret ederek: "Sazlıtepe'nin bir tarafı keskin, kayalık bir uçurumdur." Dedi (Yesari, tarihsiz, s.7).</i>	Özel Konum
Yankılı Kayalar	<i>Ben, Doğu Anadolu'nun bir dağ köyünde doğdum. Köyümüz başı karlı ve dumanlı bir dağın eteklerindedir. Kışlarımız hep karlı geçer; kısa süren yazımıza da doyum olmaz (Boyunağa, 2015, s.5).</i>	Özel Konum

İncelenen yerli yazarlı eserlerde özel konum kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

İzmir'de yer alan Kale kasabasının killi yamaçlar arasında yükselen bir peribacası üzerine kurulmuş bir kasaba olması, Sazlıtepe kasabası yolunun dağın eteğinde bir tarafı keskin, kayalık bir uçurum olması, Doğu Anadolu'nun kışların karlı geçmesi, yazların kısa sürmesi dağların tepelerinin karlı ve sisli olması.

Yerli yazarlı romanlarda vatandaşlık kavramlarından vatan / yurt, millet / ulus, devlet, toplumsal rol, vatandaşlık sorumlulukları, demokratik tutum (demokratik çözümler, barışçıl çözümler), adil olma, saygı (kültürel mirasa saygı, Türk büyüklerine saygı, bayrağa saygı, İstiklal Marşı'na saygı), ulusal bilinç, millî egemenlik / bağımsızlık, vatanseverlik, millî birlik ve beraberlik, Atatürk ilke ve inkılapları, millî bayramlar, çalışkanlık, üretime katkıda bulunma, bilinçli tüketim, tasarruf, vergi verme, askerlik yapmak, kültür (örf / âdet), özel konum ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; sözleşme, barış, kamu, kamuoyu / kamusal alan, matematik konum, jeopolitik konum kavramları ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

4.1.3.2. Yabancı Yazarlı Romanlarda Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Bulgular

Vatandaşlık kavramları ile ilgili yabancı yazarlı romanlardan alıntılar aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.80. Yabancı Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Uçan Sınıf	<i>Geçen ay izinli çıktığımız bir gün, oyun oynadığımız çayırılıkta onların bayrağını kaçırmıştık. Üzerinde korkunç bir kurukafa resmi olan bir korsan bayrağıydı bu. Geri istediler, biz de vermedik (Kästner, 2015, s.46, 47).</i>	Millî Egemenlik / Bağımsızlık

Millî egemenlik / bağımsızlık kavramı "Uçan Sınıf" adlı romanda bayrağın bağımsızlığın sembolü olması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.81. Yabancı Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Sol Ayağım	<i>Hayır! Bu, mümkün değildi. Bayan Collis'e verdiğim sözden cayamazdım. Böyle yaparsam kendimi vatan haini gibi hissedecektim. Bir çözüm yolu ürettim ve bu sözü tutmaya karar verdim (Brown, 2015, s.147).</i>	Vatanseverlik
Şeker Portakalı	<i>Öğretmen bizi dörder dörder sıraya diziyor, koyunlar gibi sınıfa giriyoruz. Kapağı açılıp kapanan bir sıraya oturuyor, elimizdekileri içine koyuyoruz. Öğretmen, iyi bir Brezilyalı ve iyi bir "yurtsever" olmak için ülkemizin ulusal marşını öğrenmemiz gerektiğini söylediğinden, yığınla marş öğrenmek zorundayım (Vasconcelos, 2015, s.70).</i>	Vatanseverlik, Saygı (İstiklal Marşı'na Saygı)

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde vatanseverlik kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Toplumu ilgilendiren bir konuda verilen sözü tutamamaları sonucu insanların kendisini vatan haini gibi hissetmesi, öğretmenin iyi bir "yurtsever" olmaları için öğrencilere ülkelerinin ulusal marşını öğretmesi.

Tablo 4.82. Yabancı Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Şeker Portakalı	<i>Sandığımın üzerine oturup bekledim. Aynadan bana baktı. "Okul yok mu?" "Bugün ulusal bayram. Onun için pabuç boyamaya çıktım. Birkaç kuruş yapmak niyetiyle." (Vasconcelos, 2015, s.117, 118)</i>	Millî Bayramlar

Millî bayramlar kavramı "Şeker Portakalı" adlı romanda ulusal bayramlarda okulların tatil edilmesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.83. Yabancı Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Hem bahçe işlerine yardım ediyor hem de derslerine çalışıyordu. Bayan Maylie'nin kuşlarını doyuruyor, bazı sabahlar altıda uyanarak kahvaltı masasını süslemek için çiçekler topluyordu (Dickens, 2012, s.161).</i>	Çalışkanlık

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Şeker Portakalı	Gözyaşları yanaklarından aşağı akıyordu. “Sizi ağlatmak istemiyordum. Bir daha çiçek çalmayacağıma, şimdikinden de çalışkan olacağıma söz veriyorum.” (Vasconcelos, 2015, s.76, 77)	Çalışkanlık

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde çalışkanlık kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Çocukların ders çalışmanın yanında ev işlerinde ailesine yardım etmesi, öğrencilerin öğretmenlerine çok çalışıp derslerinde başarılı olacağına dair söz vermesi.

Tablo 4.84. Yabancı Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	Sokaklarda ancak tek tük insanlara rastlanıyordu. İşlerine gitmekte olan dağınık işçi kabileleri, başlarının üzerinde balık sepetleri taşıyan erkekler, kadınlar, sebze yüklü eşek arabaları, çiftlik hayvanlarıyla ya da koca koca et parçalarıyla yüklü arabalar... (Dickens, 2012, s.122)	Üretime Katkıda Bulunma

Üretime katkıda bulunma kavramı "Oliver Twist" adlı romanda her gün evden çıkıp iş yerine çalışmaya giden insanların ülke ekonomisine katkıda bulunması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.85. Yabancı Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Şeker Portakalı	“Nereye gitmek istiyorsun?” “Yalnızca buradan uzaklaşmak istiyorum. Murundu yoluna kadar gidebiliriz. Yakındır, fazla benzin de gitmez.” Güldü. “Büyüklelerin sorunlarıyla uğraşmak için daha çok küçük değil misin?” Evdeki yoksulluk o derecedeydi ki, insan erkenden hiçbir şeyi çarçur etmemeyi öğreniyordu. Her şey parayla ve pahalıydı (Vasconcelos, 2015, s.143).	Tasarruf
Şamatalı Köy	Ama ben eteğimi toplayarak yumurtaları içine yerleştirdim. Anneme götürüp elli beş kuruşumu aldım. Her bir çocuğa beş kuruş verdikten sonra kalan paramı küçük bir anahtarla kilitlediğim kumbarama attım. Anahtar, gardırobumun içinde bir çiviye asılıydı (Lindgren, 2014, s.30, 31).	Tasarruf

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde tasarruf kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Yoksul hanelerde çocukların hiç bir şeyi çarçur etmemeyi öğrenmesi, çocukların paralarını kumbarada biriktirmesi.

Tablo 4.86. Yabancı Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Uçan Sınıf	<i>Son sınıflardan birkaç öğrenci, paltolarının yakalarını kaldırmış, bir yandan sigara içerken, bir yandan da ağırbaşlı bir edayla Olimpos'a tırmanıyorlardı. (Yalnızca son sınıf öğrencilerinin çıkabildiği uzak ve gizemli bir tepeye onlarca yıldır Olimpos deniyordu ve bir söylentiye göre, bu tepede her yıl Paskalya'dan önce hayalet kabul törenlerinin yapıldığı Germentlere ait kurban taşları bulunuyordu. Brrr!) (Kästner, 2015, s.23, 24)</i>	Kültür (Örf / Âdet)
Sol Ayağım	<i>Bir gün Katriona Delahunt beni ziyarete geldi ve mutfak penceresinin yanında güneşin vurduğu koltuğa elini koydu. Parmağında bir şeyin parladığını fark ettim. Tekrar baktım ve bunun elmas bir nişan yüzüğü olduğunu gördüm. Durup bakakaldım (Brown, 2015, s.92).</i>	Kültür (Örf / Âdet)
Şeker Portakalı	<i>Dindinha mutfaktaydı. Bayat ekmekleri şaraba batırıp yağda kızartmaya gelmişti. Noel gecesinin tek yemeği idi bu (Vasconcelos, 2015, s.46).</i>	Kültür (Örf / Âdet)
İnci	<i>Kino'nun halkı bir zamanlar türküler bestelemek konusunda harikaydı; öyle ki her gördüklerini, her düşündüklerini, her yaptıklarını, her duyduklarını türkülere dökmüşlerdi. Ama bu gelenek eskimişti, gerçi türküler bugün de yaşıyordu, Kino onları ezbere biliyordu ama yenileri eklenmemişti (Steinbeck, 2014, s.12).</i>	Kültür (Örf / Âdet)

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde kültür kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Evlenecek olan çiftlerin evlenmeden önce nişan yüzüğü takması, Kızılderililerin gördükleri, düşündükleri, yaptıkları ve duydukları her şeyi türkü olarak bestelemesi, ailedeki ölümler adına ağıt yakması, Hristiyanların her yıl Noel bayramında Hz. İsa'nın doğum gününü kutlaması, Paskalya bayramında da Hz. İsa'nın diriliş gününü kutlaması, Noel gecesinde bayat ekmeklerin şaraba batırılıp kızartılması.

Tablo 4.87. Yabancı Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Sol Ayağım	<i>Orada birlikte dua ettiğim insanların gözlerinde kendi hayat hikâyemi görmüştüm. Bu insanlar farklı diller konuşuyorlar, farklı amaçlara göre yaşıyorlardı ama ortak acıları yüzünden aynı ailenin çocukları gibi olmuşlardı. O küçük, kutsal kasabada kimse 'yabancı' olarak görülüyordu. İnsanlar ve ulusları birbirinden ayıran engeller ortadan kalkmış, hepimizin hissettiği ve ancak acının ortaya çıkarabildiği anlayış ve iletişime duyulan ihtiyaç bunları yıkıp yok etmişti (Brown, 2015, s.108).</i>	Barış

Barış kavramı "Sol Ayağım" adlı romanda anlayış ve iletişime duyulan ihtiyacın insanları bir araya getirmesi; insanların farklı diller konuşuyor, farklı amaçlara göre yaşıyor olmasına rağmen ortak acıları yüzünden bir araya gelmesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.88. Yabancı Yazarlı Romanlardan Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
İnci	<i>Kapının önüne çömeldi, battaniyenin uçlarını dizlerinin çevresinde topladı. Körfez bulutlarının parıltılı beneklerinin göğe doğru alev alev yükselişini izledi. Bir keçi yanaştı, kokladı onu, soğuk, sarı gözlerini yüzüne dikti (Steinbeck, 2014, s.12).</i>	Özel Konum

Özel konum kavramı "İnci" adlı romanda kabilenin körfez kıyısında kurulmuş olması, yaşamını orada sürdürmesi bağlamında ele alınmıştır.

Yabancı yazarlı romanlarda vatandaşlık kavramlarından millî egemenlik / bağımsızlık, vatanseverlik, millî bayramlar, çalışkanlık, üretime katkıda bulunma, tasarruf, kültür (örf / âdet), barış, özel konum ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; vatan / yurt, millet / ulus, devlet, toplumsal rol, vatandaşlık sorumlulukları, demokratik tutum (demokratik çözümler, barışçıl çözümler), sözleşme, adil olma, saygı (kültürel mirasa saygı, Türk büyüklerine saygı, bayrağa saygı, İstiklal Marşı'na saygı), ulusal bilinç, millî birlik ve beraberlik, Atatürk ilke ve inkılapları, bilinçli tüketim, vergi verme, askerlik yapmak, kamu, kamuoyu / kamusal alan, matematik konum, jeopolitik konum kavramları ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yerli yazarlı romanlarda olup yabancı yazarlı romanlarda olmayan vatandaşlık kavramları vatan / yurt, millet / ulus, devlet, toplumsal rol, vatandaşlık sorumlulukları, demokratik tutum (demokratik çözümler, barışçıl çözümler), adil olma, saygı (kültürel mirasa saygı, Türk büyüklerine saygı, bayrağa saygı, İstiklal Marşı'na saygı), ulusal bilinç, millî birlik ve beraberlik, Atatürk ilke ve inkılapları, bilinçli tüketim, vergi verme, askerlik yapmak kavramlarıdır. Yabancı yazarlı romanlarda olup yerli yazarlı romanlarda olmayan kavram ise barış kavramıdır.

Araştırmanın üçüncü amacı, toplumsal romanlarda sosyal katılım becerisine yönelik hangi eğitici iletilerin bulunduğunu belirlemeye yöneliktir. Dördüncü amacı ise bu iletilerin ne sıklıkta bulunduğunu belirlemektir.

Çalışma grubunu oluşturan toplumsal romanlar analiz edilerek bulgular elde edilmiştir. Tespit edilen bulgulara yönelik frekans tablolarına ve alıntılara yer verilmiştir.

4.2. Sosyal Katılım Becerisine Yönelik Kavramlar İle İlgili Bulgular

Sosyal katılım becerisine yönelik kavramların yerli ve yabancı yazarlı romanlarda ne sıklıkta yer aldığı Tablo 4. 89'da verilmiştir.

Tablo 4.89. Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Bulguların Frekans Dağılımı

Tema	Yerli Yazarlı Romanlar	Frekans (f)	Yabancı Yazarlı Romanlar	Frekans (f)	Toplam (f)
Sosyal Katılım Becerisi	Miskinler Tekkesi	26	Oliver Twist	14	40
	Gururlu Peri	40	Pollyanna	12	52
	Yonca Kız	16	Uçan Sınıf	26	42
	Bağrı Yanık Ömer	7	Sol Ayağım	25	32
	87 Oğuz	31	Şeker Portakalı	19	50
	Bir Küçük Osmancık Vardı	15	İnci	3	18
	Yankılı Kayalar	18	Şamatalı Köy	20	38
	Kuklacı	10			10
Toplam (f)		163		119	282

Tablo 4.89'a göre, sosyal katılım becerisine yönelik kavramların analiz edilen romanlardaki tekrar sayısı (f) toplam 282'dir.

Yerli ve yabancı yazarlı romanlara bakıldığında sosyal katılım kavramlarının en fazla "Gururlu Peri" (f=40) romanında yer aldığı görülmektedir. Onu sırasıyla "87 Oğuz" (f=31), "Miskinler Tekkesi" ve "Uçan Sınıf" (f=26), "Sol Ayağım" (f=25) romanları takip etmektedir. Sosyal katılım kavramlarının en az bulunduğu roman ise "İnci" (f=3) romanıdır. Onu sırasıyla "Bağrı Yanık Ömer" (f=7), "Kuklacı" (f=10) ve "Pollyanna" (f=12) romanları izlemektedir.

Sosyal katılım kavramlarının, analiz edilen yerli yazarlı romanlardaki tekrar sayısı (f) toplam 163, yabancı yazarlı romanlardaki tekrar sayısı (f) ise toplam 119'dur.

Yerli yazarlı romanlara bakıldığında insan hakları kavramlarının en fazla "Gururlu Peri" (f=40) romanında yer aldığı görülmektedir. Onu sırasıyla "87 Oğuz" (f=31), "Miskinler Tekkesi" (f=26) ve "Yankılı Kayalar" (f=18) romanları takip etmektedir. İnsan hakları kavramlarının en az bulunduğu yerli yazarlı roman ise "Bağrı Yanık Ömer" (f=7) romanıdır. Onları sırasıyla "Kuklacı" (f=10), "Bir Küçük Osmancık Vardı" (f=15) ve "Yonca Kız" (f=16) romanları izlemektedir.

Yabancı yazarlı romanlara bakıldığında insan hakları kavramlarının en fazla "Uçan Sınıf" (f=26) romanında yer aldığı görülmektedir. Onu sırasıyla "Sol Ayağım" (f=25), "Şamatalı Köy" (f=20) ve "Şeker Portakalı" (f=19) romanları takip etmektedir. Demokrasi kavramlarının en az bulunduğu yabancı yazarlı roman ise "İnci" (f=3) romanıdır. Onu sırasıyla "Pollyanna" (f=12) ve "Oliver Twist" (f=14) romanları izlemektedir.

4.2.1. Yerli Yazarlı Romanlarda Sosyal Katılım Becerisine Yönelik Kavramlar İle İlgili Bulgular

Sosyal katılım kavramları ile ilgili yerli yazarlı romanlardan alıntılar aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.90. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	- Doğrusu bu kararsızlığın da gülmünç., diye konuştu aslan. Önce karar ver bakalım; nesen sen? İnsan mısın, hayvan mısın? Hayvansan, aramızda yerin hazır. Yok, ben insanım diyorsan, yolun açık, uğurlar olsun! (Seyda, 2015, s.90)	Birey

Birey kavramı "Gururlu Peri" adlı romanda toplumda farklı rollere sahip bireylerin olması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.91. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>O kış, hayatımın en mesut senesi olmuştur, diyebilirim. Musikiye gerçekten istidadım mı vardı; yoksa aşkın acayip mucizelerinden biri mi demek lazım, bilmiyorum. Birkaç hafta içinde peşrevden şarkılara geçtim. Sokakta lapa lapa kar yağarken ben, köşe minderinde sırtımda şal örneği hırkam, göğsümde udum ile durmadan çalışıyordum. Sesler umulmayacak kadar sür'atle temizlenip tatlılaşıyor, ilk zamanlarda dehşetle başka odalara kaçışanları yavaş yavaş etrafına toplamaya başlıyordu (Güntekin, 2015, s.21).</i>	Kendini Tanıma
Gururlu Peri	<i>Hepsinden yaşlı olan Salim Öğretmen dedi ki: - Seyirci olacağımıza, sınıfınızda çocuklara siz de oynatın bu oyunu. - Peki ama yararı ne bunun? - Ben yararını görüyorum. Her birinin anlama, kavrama yeteneği çıkıyor ortaya. Onların bu yeteneklerini, oyun sırasında, belki siz de görürsünüz (Seyda, 2015, s.85).</i>	Kendini Tanıma (Özellik, Yetenek)
87 Oğuz	<i>Hocaları öğreteceği şeyi onlara anlatmak değil de sorgularla çocukların kendine buldurmak şeklini kullandıkça iş kolaylaşıyordu. Çocuğun görüp de aslını, esasını bilmediği birçok vaka üzerinde düşünme düşünme neler neler bulabileceğini Nezihe Hanım çok güzel görüyordu (Çalapala, Çalapala, 2015, s.37).</i>	Kendini Tanıma, Problem Çözme
Kuklacı	<i>— Kızım, benim elimden her iş gelir. Elimi kolumu çalıştırmazsam rahatsız olurum. Çalışmak bana güç verir. Odamda hızlı hızlı oyma yapmakla bu iş olmuyor. Usandım artık. Çocukluğumdan beri bazı makinelere sevgi duyardım. Bu yaşa geldim, istediklerimi yapamadım. Şimdi elim kolum boş. Vaktim de var (Tuğcu, 2013, s.25).</i>	Kendini Tanıma (İlgi, Yetenek)

İncelenen yerli yazarlı eserlerde kendini tanıma kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Oyunların çocukların anlama ve kavrama yeteneklerini ortaya çıkarması, müsamere günü oynadıkları oyunların çocukların ilgilerini ve yeteneklerini ortaya çıkarması, çekingen çocukların sokakta akranlarıyla oyun oynamaması, derslerinde tembel olmasına rağmen bazı çocukların güzel yazı yazma gibi farklı yeteneklere sahip olması, öğretmenin öğreteceği şeyi öğrencilere anlatmak yerine sorgularla onların kendisine buldurması. İlgi ve yeteneklerinin farkında olan insanların bu yönde istedikleri, hoşlandıkları şeyleri yapması, sevgiliye karşı duyulan aşkın insanları müzik aleti çalmaya yöneltmesi.

Tablo 4.92. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	- He ya! Beğenemedin mi? Buradan eyisi can sağlığı yavrum. Benim sana bakacak gücüm kuvvetim mi var? Buban bizi yüziüstü koyup gurbete çıkalı beri çok bizarım. El kapılarında hasta hâlinde sürünmek, ömür tüketmek kolay mı belledin? İşte bir haftadır yanımdasın, görmemiş değilsin ya, inatlaşıyon şimdi. Buban da inattı sen gibi. Gitme dedim, ayaklarına kapandım, diynemedi gitti. Sus, beni çok konuşturmadan, bu evin kızı ol! (Seyda, 2015, s.58)	Farklılıkları Tanıma (Özellik)
87 Oğuz	Zaten sarı kızla Cemile yılbaşından beri bu müsamere gününü bekliyorlardı. Tatilde öğrendikleri ayak oyunlarını oynamak için bu eğlence günü bir türlü gelmemişti... (Çalapala, Çalapala, 2015, s.89)	Farklılıkları Tanıma, Kendini Tanıma

İncelenen yerli yazarlı eserlerde farklılıkları tanıma kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Toplumda maddi ve manevi açıdan farklı özelliklere sahip insanların olması, okullarda düzenlenen müsamerelerde öğrencilerin kendilerinin ve birbirlerinin yeteneklerinin farkına varması.

Tablo 4.93. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	- Benim Niyazi'nin şu Salim Öğretmenle başı dertte biraz. Ders dışı sorularla zihinlerini bulandırmaktaymış. Yokluğunda, dostluğuna sahip çıkıp: ... - Hiç sanmam, dedi mal müdürü. Onların zihinlerini açmaya çalışıyor. ... Ders dışı sorular sorması da, bence, çocukları düşünmeye, çevreleriyle ilgilenmeye alıştırmak için (Seyda, 2015, s.14, 15).	Etkili Vatandaş

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Yonca Kız	<i>Zavallılıklar bir yıldan beri Yonca Kız'ın yasını tutuyorlar. Yonca Kız'ı dağda canavarların parçaladığını sanıyorlardı. Yonca Kız'ın hatırasına, köşkün koruluğunda yaptırdığı çocuk bahçesini bugün, Çocuk Esirgeme Kurumu'na armağan edecek (Bilbaşar, 2013, s.170, 171).</i>	Etkili Vatandaş, Gönüllülük
Yankılı Kayalar	<i>Oturduğu sedirde, sakat ayağını öne uzatmış olan Muhtar emmi: - Bu köy, Mehmet'in babasının az mı iyiliğini gördü, diye lafa girdi. Az mı yardımımıza koştu yiğit Hasan. Bizim okulu tamir eden Hasan değil mi? Ya camiye yapan kim? Yakupgillerin evini bedava denecek kadar ucuza yine o yapmadı mı? Zeynep bacinın evini beş para almadan tamir eden Hasan değil miydi? (Boyunağa, 2015, s.37)</i>	Etkili Vatandaş
Kuklacı	<i>Eczacı Bey soruyordu: — Ne var komşu, saatin sesini mi dinliyorsun? — Evet, diyordu Recai Bey. Bir sağa, bir sola giden bu sarkaç bizim ömrümüzün hesabını tutuyor. Dünyada bir iz bırakmadan gelip geçenler bunun farkında olamazlar. Hâlbuki dünya, yiyip içilecek ve gece yatılacak bir otel değildir (Tuğcu, 2013, s.75, 76).</i>	Etkili Vatandaş, Toplum Hizmeti

İncelenen yerli yazarlı eserlerde etkili vatandaş kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Öğretmenlerin öğrencileri ders dışı konulara da yönlendirerek onları düşünmeye ve çevreleriyle ilgilenmeye alıştırmayı, içine kapalı öğrencilerinin dertlerini açıklayan, arkadaşlarıyla koşup bağrıışan insanlar olmalarını sağlaması. İyiliksever insanların okulları gönüllü olarak tamir etmesi, cami inşaatında çalışması, komşuların evleri yapılırken ve tamir edilirken yardım etmesi, birisinin hatırasına Çocuk Esirgeme Kurumu'na çocuk bahçesi bağışlanması, dünyada sadece yiyerek, içerek, uyuyarak yaşamak yerine topluma faydası olacak bir iz bırakılması.

Tablo 4.94. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	<i>Krallık işlerinin nasıl gittiğini sormuştun. Eh, oldukça iyi gitti sayılır. Kuzu ile koyun kardeşin kurt kardeşten, benekli tavuk kardeşin sinsi sansarla kurnaz tilki kardeşten şikâyetlerini dinledik. - İyi ama bu şikâyetleri nasıl bir çözüme bağladın? (Seyda, 2015, s.88)</i>	Problem Çözme
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Selahattin Bey, Nesrin Hanım ve Şebnem bu ziyaretten çok memnun kaldılar. Bir fırsatını bulup, Hüseyin Selahattin Bey'e Şebnem'in durumunu anlattı. Ona bir fırsat vermesini yalvarırcasına istedi. Her gün ders çalıştıracağını söyledi. Selahattin Bey, çok takdir ettiği bu çocuğun isteğini kabul etti (Canat, 2015, s.101).</i>	Problem Çözme

İncelenen yerli yazarlı eserlerde problem çözme kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Toplumda aralarında sorun yaşayan insanların problemlerinin çözüme bağlanması, öğrencilerin birbirlerine ders çalıştırarak kaldıkları derslerden geçmesi.

Tablo 4.95. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Mesule bacının bir yeni aşkı da vardır. Uzaktan uzağa kendisine benzeyen sıksa ve uzun bir arap kedi. Onun karşımızdaki çeşmenin kuru yalağına doğurduğu yavruları bir gün bir süprüntücü - başı bir kaza neticesi yanarak yüzü, korkunç surette birbirine karışmış bir adam - süprüntü arabasına atmış ve faciayı pencereden görerek yalınayak sokağa fırlayan Mesule bacının yaygaralarına kulak asmadan denize götürmüştü (Güntekin, 2015, s.147).</i>	Duyarlık (Çevre)
Gururlu Peri	<i>İncelediği ödevlerden beğendikleriyle beğenmediklerini ayırmaya girişti. Kimisinin bozuk tümce kuruluşları ve yazımları hiç de iç açıcı olmuyor, onu bayağı umutsuzlaştırıyordu. İnsan her şeyden önce ana dilini bilecekti. Onu düzgün konuşacak, yanlışsız yazacaktı (Seyda, 2015, s.24).</i>	Duyarlık (Toplum)
Yonca Kız	<i>Hıncahınç dolu olan mahkeme salonunda Yonca Kız'ın başından geçenleri anlatması dinleyicilerin pek çoğunu ağlattı. Sanıklar, mahkeme salonundan çıkarılırken, herkes mal uğruna, para uğruna turnak kadar masum yavrucuğa akıl almaz eziyetleri yaptırdıklarından dolayı yüzlerine tükürüyor, en ağır şekilde cezalandırılmalarını istiyorlardı (Bilbaşar, 2013, s.181).</i>	Duyarlık (Aile ve Toplum)
Bağrı Yanık Ömer	<i>Tekir kedi yavru olduğu zaman, Gülsüm abla homurdanmaya başlamıştı. Yavrular gözlerini açınca, Gülsüm abla ötekine berikine vermişti yavruları. Ömer buna sızlanmıştı, ama ihtiyar kadına söz geçirmek, dert anlatmak öyle zordu ki... (Yesari, tarihsiz, s.153)</i>	Duyarlık (Aile ve Çevre)
87 Oğuz	<i>Biz birçok çocuğumuzun anasını, babasını buraya çağırırız da gelmezler. Zannederler ki burada onlara çocuklarından şikâyet edeceğiz... Hâlbuki bizim isteğimiz çocukları yetiştirmek için onlarla el ele vermektir. Biz öğreteceğimiz şeyleri yalnız mektepte çocuğa aşılayamayız... Evde aykırı bir terbiye alan çocuğu yetiştirmek kolay şey midir? (Çalapala, Çalapala, 2015, s.63)</i>	Duyarlık (Aile ve Toplum)
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Ali, Garip'in kucağında bir çocukla geldiğini görünce şaşırıldı kaldı. - Heey! Gerçekten bir çocuk bu, dedi. - Garip, gururlanarak: - Demedim mi ben sana usta, dedi. Çocuk sesi duydum diyorum inanmıyorsun. Oraya bırakmışlar. - Ne vicdansız insanlar var şu dünyada, dedi Ali (Canat, 2015, s.54).</i>	Duyarlık, Sorumluluk
Yankılı Kayalar	<i>Bir süre sonra mola verdik. Bekir'le birlikte pencere kenarına oturup dışarıda yağan karı izledik. Bahçemizin önünde bir köpek havlıyordu. Kapıyı açıp: "Karabaş! Karabaş!" diye seslenip köpeği çağırdık. Hoplayarak, bir yandan da kuyruğunu sallayarak geldi. Başını okşadık. Çok sevimli bir hayvandı. Aç olabileceğini düşündüm. Hemen içeriye koşup biraz ekme getirdim. Getirdiğim ekmeği birkaç lokmada yuttu (Boyunağa, 2015, s.44).</i>	Duyarlık (Çevre)
Kuklacı	<i>— Recai Bey, bu çocuklardan sıkılmıyor musunuz? — Ben mi? diyordu Recai Bey. Neden sıkılayım. Bunların her biri yarının belki toplum içinde önemli bir kişiliği olacak. Bir çocuğu en iyi eğitmek ancak onlarla arkadaşça konuşmakla elde edilir (Tuğcu, 2013, s.74).</i>	Duyarlık, Toplum Hizmeti

İncelenen yerli yazarlı eserlerde duyarlık kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Uzun süre ailelerinden ayrı kalan insanların bir araya geldiklerinde sevinç gösterilerinde bulunması, aile üyelerinden biri üstün bir başarı sağladığında diğer aile üyelerinin gurur duyması, babasından korkan çocukların ondan duygularını ve düşüncelerini saklaması, çocukların ne kadar kötü olsalar da anne ve babasını yabancılara karşı kötülemek istememesi, çocukların anne ve babalarından uzak kalmak zorunda bırakılmaması, velayeti annesine verilen bir çocuğun babası tarafından kaçırılması, vicdansız insanların masum çocuklarını terk etmesi; durgun, sessiz ve bir köşeye çekilip kara kara düşünen çocukların evlerinde dengesizlik, geçimsizlik ya da yaşam koşullarında yetersizlik olması, her anne ve babanın çocuğunu iyi yetiştirmek istemesi; onun uslu, akıllı, iyi huylu ve çalışkan olmasını istemesi, yanlışını gördüğünde uyarması.

Öğretmenin bütün öğrencilere aynı özeni ve özveriye göstermesi, çocukları yetiştirmek için velilerle el ele vermesi, okulların çocuklara akademik bilgiler vermesi yanında onları hayata hazırlaması, ahlaklı ve duyarlı insanlar olmalarını sağlaması, çocukların her biri gelecekte toplum içinde önemli bir kişiliğe sahip olabileceği için onlarla sıkılmadan, arkadaşça sohbet edilmesi; öğrencilerin dertlerinin incelenmesi, bir sıkıntıları varsa yardımcı olunması ve eğitimlerinin desteklenmesi, öğrencilerin anne ya da babasını kaybeden arkadaşlarına destek olması, insanların başkasını kötü durumda görüp üzülmesi; sadece mutsuz, güç durumda olan ailelerine değil komşularına ve yabancılara da ırk, ulus, din ayırımı gözetmeksizin üzülmesi, merhamet etmesi, sokakta yaşayan kimsesiz çocuklara duyarsız kalmaması, gece geç saatlerde ıssız sokaklarda bulunan çocukların evine götürülmesi, başkaları tarafından eziyet edilen çocukların durumunun insanları ağlatması, insanların kahvehaneler yerine okuma ve dinlenme salonlarına yönlendirilmesi, öğretmenlerin ana dilin yazım, imla ve noktalama yönünden düzgün kullanılmasına özen göstermesi.

Hayvanlara kötü muamelede bulunan insanlara engel olunması, hayvanlara ve çocuklara tatlı dille seslenilmesi, hayvanları sevmeyenlerin insanları da sevmeyeceğinin düşünülmesi, bazı insanların bahçesinde türlü kuşlar, tavuklar, tavşanlar beslemesi, kış ayında karlı havalarda sokakta yaşayan hayvanlara yiyecek ve içecek verilmesi, yavrulayan hayvanların yavrularına bakmasına yardım edilmesi, çocukların hayvanları avlayan insanları hiç sevmemesi, hayvanların yavrularının başkalarına verilerek annesinden ayrılmasının ve eve giren kedilerin yetişkinler tarafından dövülmesinin çocukları üzmesi.

Tablo 4.96. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Bahar, İstanbul'da ölümlerin çoğaldığı mevsimdir. Kışı bin zorlukla çıkaran hastalar ve ihtiyarlardan birçoğu baharda pes ederler. Etrafta her şey uyanır ve yeniden yaşamaya hazırlanırken ölmek, muhakkak ki çok acıdır. Fakat bunun bir ufak teselli tarafı da vardır: Cenaze yalnız kalmaz. Bir ilkbahar öğlesinin ılık güneşinde, keskinleşmiş çayır, kekik ve servi kokuları arasında dostlar elbette daha derin bir vefa ile insanı mezarına götürürler (Güntekin, 2015, s.125).</i>	Toplumsal Sorumluluk
Gururlu Peri	<i>Salim Öğretmen: - Bakın, dedi onlara, bakışlarınızdan, durumu pek kavrayamadığınızı görüyorum. Öyle şey olmaz! Bir daha, şurada burada düşürülmüş, unutulmuş bir şey gördünüz mü, getirip karakola teslim etmelisiniz. Ahlaklı çocuklara yakışan davranış budur, böyledir. Ona, ben buldum diye, sahip çıkamazsınız (Seyda, 2015, s.168).</i>	Toplumsal Sorumluluk
87 Oğuz	<i>... Her şeyden evvel anlatmak isterim ki buraya gelerseniz ben size çocuklarınızdan şikâyet edecek yahut şunu alın, bunu alın gibi bir angarya yaptırarak değilim. Bu çocuklar sizin olduğu kadar aynı zamanda benimdir de... Onların hocalarını ne derece sevdiklerini siz de az çok bilirsiniz... Onları daha iyi yetiştirmek için yapmamız lâzım gelen vazifeleri paylaşmalıyız (Çalapala, Çalapala, 2015, s.98, 99).</i>	Toplumsal Sorumluluk, Duyarlık
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Hüseyin bir an düşündü. Omuzlarını silkip umursamamak, bir zaman onun yaptığı gibi dudak büküp geçmek istedi. Ama yapamadı. Hemen sorumluluk duygusu içini sarmıştı. - Ne yapabiliriz, dedi. Şebnem utancını belli eden bir sesle: - Eylül imtihanlarına girsem vereceğime inanıyorum, dedi (Canat, 2015, s.100)</i>	Toplumsal Sorumluluk
Yankılı Kayalar	<i>Birden önümden zıplayarak geçen ve caddeye giden bir top ve peşinden koşan üç-dört yaşlarında küçük bir kız gördüm. O sırada bir taksi de hızla geliyordu. Taksinin kıza çarpması, an meselesiydi. Çığlıklar arasında ileri fırladım ve çocuğu kucaklayarak karşı tarafa kendimi attım (Boyunağa, 2015, s.91).</i>	Toplumsal Sorumluluk

İncelenen yerli yazarlı eserlerde toplumsal sorumluluk kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Sorumluluk sahibi insanların istemeden bir kazaya sebebiyet verdiklerinde ilgilileri bu durumdan haberdar etmesi, kanunlara aykırı eylemlerde bulunanların karakola bildirilmesi, bir yerde bulunan başkasına ait bir eşyanın karakola teslim edilmesi, hayati tehlike altında olan, hiç tanınmayan birisine yardım edilmesi, araba çarpmak üzere olan bir çocuğun kurtarılması, çocukların verdikleri sözü sorumluluk duygusu içinde yerine getirmesi, çocukların daha iyi yetiştirilmesi için öğretmenlerin ve velilerin görevleri paylaşması, insanların vefa duygusuyla vefat eden arkadaşlarının, dostlarının cenaze töreninde bulunması.

Tablo 4.97. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	<i>Bu üstelemelere artık karşı duramadı Öğretmen Salim, anasının hatırını kıramazdı, küçük ve kimsesiz kızı nüfuslarına kaydettirmek için İlçe Nüfus Memurluğuna başvurdu (Seyda, 2015, s.43).</i>	Gönüllülük
Yonca Kız	<i>Kezban, Yonca Kız'dan ayrılmamak için her türlü yalana razıydı. "Ne zamandır, bir öksüzü evlat edincem, diyordum zati. Asiye'yi evlat edindik, deriz." (Bilbaşar, 2013, s.159)</i>	Gönüllülük, Etkili Vatandaş, Duyarlık
87 Oğuz	<i>O tutam tutam, kirli saçları eliyle okşadı: - Neydi o okuduğun şeyin adı Oğuz? - Bayrak diyor ki!.. - Nerden ezberledin? - Bir çocuk romanında buldum!.. - Burada okumak için mi ezberlemiştin? - Hayır. Ezberlemedimdi... Okumuştum. Öylece aklımda kalmış... Birdenbire canım onu okumak istedi (Çalapala, Çalapala, 2015, s.77).</i>	Gönüllülük, Etkili Vatandaş
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Bünyamin Ağa: - Cennetten koparılmış bu güzel çiçeği incitmez, bağrımıza basarız. Arayanı soranı çıkana değin gözümüz gibi bakarız, dedi (Canat, 2015, s.59).</i>	Gönüllülük
Yankılı Kayalar	<i>Selim Bey: - Mehmet, dedi. Biz teyzenle karar verdik. Siz, bizim çocuklarımız olacaksınız. Tabii bizi isterseniz... Anneniz ve babanız artık bizim. Kevser'e de söyledik, yandaki odayı sizin için hazırlıyor (Boyunağa, 2015, s.106).</i>	Gönüllülük, Yardımlaşma

İncelenen yerli yazarlı eserlerde gönüllülük kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Kimsesiz, öksüz çocukların evlat edinilmesi, öğrencinin şiir ezberleyip içinden geldiği için sınıfta okuması.

Tablo 4.98. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Kuklacı	<i>— Sakın başını dinlemek için bir yerde bir oda tutmuş olmayasın? — İşte şimdi zırvaladın. Dükkân tuttum, dükkân. — Dükkân mı? — Evet, ama bundan kimseye söz etme. — Ne satacaksın? — Kukla (Tuğcu, 2013, s.24, 25).</i>	Girişimcilik

Girişimcilik kavramı "Kuklacı" adlı romanda ilgi ve yeteneklerinin farkında olan insanların bu yönde meslek edinmesi, çalışması, iş yeri açması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.99. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	<i>Koskoca dördüncü sınıf öğrencilerisiniz. Bu okulda, sizden küçük üç sınıf daha var. Ders yılının ortasını aştık. Gelecek yıl son sınıf öğrencileri olacaksınız. Karşılıklı konuşmayı, dert dinlemeyi, bir oyunu kendinizce kurup yürütmeyi başarmalısınız (Seyda, 2015, s.67).</i>	Grup Çalışması / İş Birliği, Görüşme
Yonca Kız	<i>Kupayı kazanan ALTIN YUVA için Hatice Hanım'ın köşkündeki parti, âdeta ayrı bir armağan oldu. Çocuklar kazandıkları büyük kupaya, bakarak arka avluda hazırlanan masalarda bol bol pasta yediler, şerbet içtiler (Bilbaşar, 2013, s.110).</i>	Grup Çalışması / İş Birliği, Etkinlik (Yarışma)
87 Oğuz	<i>Teneffüste dışarı çıkmadılar. Sınıfın mühim bir işi vardı. Müsamereyi hazırlayacak ve iş alacak olanlar seçilecekti. Fatma ile Cemile ayak oyunlarına, Burhan piyes işine, Oğuz da şiir ve monolog işine bakacaktı. Müzik meselesini hocalarına bıraktılar, bitti (Çalapala, Çalapala, 2015, s.89).</i>	Grup Çalışması / İş Birliği, Görüşme
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Hüseyin son sınıflardan bir grup oluşturarak duvar gazetesini çıkarmaya başladı. Önceki senelerden çıkan duvar gazetelerinden daha intizamlı, daha itinalı ve daha kaliteli çıkıyordu. Müdire Hanım daha ilk sayısında Hüseyin'i çağırıp tebrik etti (Canat, 2015, s.103).</i>	Grup Çalışması / İş Birliği

İncelenen yerli yazarlı eserlerde grup çalışması / iş birliği kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Çocukların sokakta karşılıklı konuşarak bir oyunu kendi aralarında kurup oynaması, öğrencilerin kendi aralarında görev dağılımı yapıp müsamereye hazırlanması, bir grup oluşturarak duvar gazetesi çıkartması, yarışmalar sonucunda kazanılan kupaların iş birliği sonucu elde edilmesi.

Tablo 4.100. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Sakallı Talât, aynı zamanda da çok geçimliydi. Gerçi, «Olmaz da ne yapardı?» denebilir amma, hiç değilse bazı uygunsuz muamelelere karşı surat asmak kabildir ya. Hâlbuki o, en ağır hareketleri iltifat gibi karşılar ve bir teşekkür etmediği kalırdı (Güntekin, 2015, s.33, 34).</i>	Uyum
Gururlu Peri	<i>Bir kaynaşma oldu sınıfta. Yer kapanlar, o yerleri boşaltma, eski sıralarına oturma çabasına düştüler. Hemen daha ilk derste azarlanmak istemezlerdi. Nitekim, bir iki dakikada, hepsi eski yerlerine oturmuşlardı (Seyda, 2015, s.65).</i>	Uyum
Yonca Kız	<i>Çok, geçmeden Asiye Kız'la, köpeği Kara, Urgancılar mahallesinde büyüklerin de, küçüklerin de sevgilisi oldular. Asiye Kız oyuna da, Kezban anasına, Ali babasına yardıma da vakit buluyordu (Bilbaşar, 2013, s.160).</i>	Uyum
87 Oğuz	<i>Oğuz daha ilk günlerde Selim'in yanında pek aykırı kaldığını hissetti. Selim temiz giyinmeye, temiz oynamaya alışmıştı. Belki de onun çamuru eksik olmayan suratından, hocaların zoruyla kesilen turnaklarından öğrenebilirdi. Onun için her sabah temiz temiz elini yüzünü yıkamaya başlamıştı (Çalapala, Çalapala, 2015, s.113).</i>	Uyum

İncelenen yerli yazarlı eserlerde uyum kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Yeni taşınılan mahallede yaşayan insanlara kısa sürede uyum sağlanması, iş yeri ortamında bir çalışanın, diğer çalışanlara uyum sağlaması; onlarla iyi geçinmesi, bir sınıfta öğrencilerin birbirlerine uyum sağlaması, iki arkadaşın bir sorunun çözülmesinde iş birliği içinde bulunması, çocukların temiz giyinen, temiz oynayan arkadaşlarından görüp temizliğine özen göstermeye başlaması.

Tablo 4.101. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
87 Oğuz	<i>Vapurun kalkmasına birkaç dakika vardı. Oğuz gene çocukların başında, onlara sıkı sıkı bir şeyler tembih ediyordu (Çalapala, Çalapala, 2015, s.132).</i>	Liderlik

Liderlik kavramı "87 Oğuz" adlı romanda okul gezilerinde öğrencilerin aralarından birini lider olarak kabul edip onun talimatlarını dinlemesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.102. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	<i>- Salon mu, şehir kulübü mü bakalım, yakında o da olur inşallah! dedi mal müdürü. Kaymakam bey niyetlisiymiş diyorlar. Hiç değilse memurlar sık sık bir araya gelir, birbirlerini daha sık görürler (Seyda, 2015, s.6)</i>	Görüşme
Bağrı Yanık Ömer	<i>Hacı Hafız lafı değiştirip tehlikeyi o günlük olsun atlatmak istiyordu. Bakır Efe de bunu fark etmiş gibi: "Geçmiş olsun Hafız," dedi. "İnşallah düzelirsin." "Sağ ol ağam..." "Ha, şimdi sen, Ömer'i alırsın, eve yeni bir ana geleceğini anlatırsın. Sen çocuklarla konuşmasını iyi biliyorsun. Göreyim seni Hafız." (Yesari, tarihsiz, s.140)</i>	Görüşme

İncelenen yerli yazarlı eserlerde görüşme kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Halkın taleplerini iletmek için kaymakamla görüşmeye gitmesi, anne ya da babasının biriyle evleneceğinin, çocukla önceden görüşülmesi.

Tablo 4.103. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	<i>Abdullah, gözlerini kırptıra kırptıra yükseltti sesini: - Bir şey çıktı ortaya arkadaşlar: Hayvanlar dünyasında, bütün hayvanlar haklı! Kızıl saçlı, şirin Ayşe doğruladı arkadaşını: - Bize çok ters geliyor, ama galiba bu böyle. Bu bir gerçek. Ömer kürsüden inerken sordu: - Neden, Ayşe? Ayşe, yanıtı yapıştırdı hemen: - Çünkü, ormanda orman yasası geçerli. Oradan buradan sesler yükseliyordu. Başöğretmen Aydın Bey'le sınıf öğretmenleri Salim Bey dinliyorlardı (Seyda, 2015, s.101).</i>	Tartışma

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
87 Oğuz	- Ne diyorsunuz hanımefendi... Bizim Selim... Nezihe Hanım biraz da kızgın ve asabî bir hâlde kadının sözünü kesti: - Sizin Selim, bizim Selim yok... Biz burada çocukları yalnız okutmuyoruz... İnsan yapıyoruz. Mektep bir insan fabrikasıdır. Oranın mühendislerine biraz da itimat etmelisiniz!.. (Çalapala, Çalapala, 2015, s.80)	Tartışma, Duyarlık, Toplum Hizmeti

İncelenen yerli yazarlı eserlerde tartışma kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Sınıf ortamındaki öğrencilerin zihinlerini kurcalayan soruları kendi aralarında tartışması, öğretmenlerin gerektiğinde, öğrencilerin geleceğini ilgilendiren konularda velilerle tartışması.

Tablo 4.104. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Yonca Kız	Yonca Kız'ı okul arkadaşları pek seviyorlardı. Her oyunda onun en başarılı olmasına karşılık, hiçbiri kıskanmıyordu Yonca Kız'ı. Aralarında anlaşmazlık çıkanlar gidip öğretmene şikâyet edeceklerine ona geliyorlar, kendilerini uzlaştırmasını istiyorlardı (Bilbaşar, 2013, s.103).	Uzlaşma

Uzlaşma kavramı "Yonca Kız" adlı romanda aralarında anlaşmazlık çıkan iki çocuğun arkadaşları tarafından uzlaştırılması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.105. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	Parmaklarıyla alınının iki yanını sıkan, böylece çetin bir sorunu düşündüğünü gösteren Emin Başçavuş: - Araştıracığım, baktıracığım, bulduracağım., diye söz verdi. Bana kalırsa, uzaklara gitmemiştir. Anasının izini ele geçirdik mi, onu da ele geçirdik demektir. ... Öğretmen Salim, içini çekip dedi ki: - Kızcağızı bulup getirene, helâlinden 600 Lira veririm! (Seyda, 2015, s.51)	Planlama
Bağrı Yanık Ömer	Hacı Hafız: "Kadı, malların senetlerini istiyor. Birinin hakkı birine geçmesin diye, bakıp araştırıyor. Hâlbuki hep eski vakıf hesaplarını çıkartıyor. Ara sıra da Bakır Efe'yi, Tekeli ağalarını çağırıp soruyor. Önceki gün bizim Ağa ile konuşurken lafı evirdim çevirdim, azıcık şey öğrendim. Kadı, yarın için Ömer'in anasını da çağırmış. Hazır fırsat düşmüşken Ömer'e anasını bir kez gösterelim. Sen ne dersin ha?" (Yesari, tarihsiz, s.117)	Planlama

İncelenen yerli yazarlı eserlerde planlama kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Kişilerin görüşmelerini önceden planlaması, emniyet görevlilerinin kaybolan birini bulmak için planlama yapması.

Tablo 4.106. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Fakat bu, onu, günün birinde, birçok sevdiği kadın için gayet ağır bir şey söylemekten alıkoymadı: Bazı geceler yatsıdan sonra bu kadına uzun boylu bir erkek misafir geliyormuş; perdeleri kapayarak saatlerce oturuyorlarmış; sonra kadın, onu usulca sokağa salıveriyormuş! Mesule bacıyı bu çirkin vesvesesi için fena halde haşladım (Güntekin, 2015, s.197).</i>	Güven
Gururlu Peri	<i>- Yalan! diye bağırды küçük kız. Açıba, bununla, "Doğru!" mu demek istemişti? Hep ters konuştuğuna, bir şeyler gizlediğine bakılırsa, öyle olsa gerekti. Adeta güç çözölen, çözölməsi olanaksız, hiç çözölmeyen bir bilmeceye benziyordu. Açıkamıyordu. Açamıyordun. Çünkü kimseye güveni kalmamıştı. Kimi büyükler, yaşadığı çevre, ondaki güven duygusunu yok etmişti (Seyda, 2015, s.155).</i>	Güven
Yonca Kız	<i>Seni bizim eve götürsem gelir misin Asiyeye?" Yonca Kız, gözlerini Kezban'ın sevgiyle, merhametle bakan gözlerine bir an dikti. Düşündü. Sonra, "Gelirim teyze!" dedi (Bilbaşar, 2013, s.157).</i>	Güven

İncelenen yerli yazarlı eserlerde güven kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Çocukların gözlerine sevgiyle, merhametle bakan insanlara güvenmesi, yaşadığı çevredeki bazı büyüklerin çocuklardaki güven duygusunu yok etmesi, bu çocukların yabancılara kolay kolay güvenmemesi, insanların çocuklara yetişkinlerden daha çok güvenmesi, mahalle sakinlerinin bekâr yaşayan erkek ya da kadınlara güvenmemesi.

Tablo 4.107. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	<i>Jandarma başçavuşu, onun birden kalkmak istemesini başka bir nedene bağlayarak, dertlendi: - Şu ilçede adam gibi, eli yüzü düzgün bir okuma ve dinlenme salonu olsa, kahve köşelerinde dumandan boğulmazdık (Seyda, 2015, s.5).</i>	Sosyal / Toplumsal Problem, Duyarlık
87 Oğuz	<i>Senenin ortasındayız... Bazı yavrular derslerinde geridir. Onların, hayatlarından bir sene kaybetmelerini elbette istemeyiz. Bana geliniz... Benimle konuşunuz... "Eti senin, kemiği benim" sözünden vazgeçiniz... Onların hepsi, bu toprağın, bu yurdun yavrularıdır. Onları sağlam, gürbüz, bilgili ve kafalı yetiştirmeye mecburuz... (Çalapala, Çalapala, 2015, s.99)</i>	Sosyal / Toplumsal Problem, Duyarlık, Problem Çözme

İncelenen yerli yazarlı eserlerde sosyal / toplumsal problem kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Sınıfta kalmak üzere olan öğrencilerin velilerinin öğretmenle görüşmeye gelmemesi, "Eti senin, kemiği benim" düşüncesine sahip olması, ilçede okuma ve dinleme salonu olmadığı için insanların kahvehanelerde sigara dumanına maruz kalması.

Tablo 4.108. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
87 Oğuz	<i>Sizi Sultanahmet'e kadar götürmek için parasız bir tramvay arabası alamadık. Siz yarının büyükleri, bu memleketin idarecileri olacaksınız... O zaman gözünüzü açınız... Böyle şirketlere, tramvay gibi, otomobil gibi, umumi bahçeler, hayvan müzeleri, hatta sinema gibi şeylere imtiyazlar verirken daima mektep çocukları için bir pay ayırın... Çocukların bunlardan para vermeksizin istifade etmelerini ilk önce öne sürün!.. (Çalapala, Çalapala, 2015, s.79)</i>	Sosyal / Toplumsal İhtiyaç, Toplum Hizmeti
Yankılı Kayalar	<i>Çay kıyısında ayaklarımızı suya sokar, birbirimize bulduğumuz defineyle neler yapacağımızı anlatırız. Köyümüze daha büyük bir okul, cami ve rahatça yürünebilecek bir köprü, fakir hastaların bedava bakılacakları bir hastane yaptırır; altınların bir kısmını fakir fukaraya dağıtırız (Boyunağa, 2015, s.6).</i>	Sosyal / Toplumsal İhtiyaç, Toplum Hizmeti, Duyarlık

İncelenen yerli yazarlı eserlerde sosyal / toplumsal ihtiyaç kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Köylere okul, cami, köprü ve fakir hastaların ücretsiz muayene edileceği hastane yaptırılması, memleketin idarecilerinin okul gezileri için parasız tramvay, otomobil, umumi bahçeler, hayvan müzeleri, sinema imkânı sağlamaması.

Tablo 4.109. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Sayısını tasrih etmediğim şehit çocuklarının «Nur-i İrfan » ocağına nasıl geldiklerini, bu yavruları nasıl bağrımıza bastığımızı anlatıyor, onlar için para ve erzak topluyordum. Hatta bir gün, Tahtakale taraflarında verecek bir şeyi olmadığını söyleyen bir nalburdan birkaç avuç çivi aldığımı hatırlarım (Güntekin, 2015, s.44).</i>	Toplum Hizmeti
Yonca Kız	<i>Öğretmen gülümsedi: "Affedersiniz, evet Kocanine'si, sizler ve sizin gibi kardeşleriniz için şu branda bezinin arkasında bir çocuk bahçesi yaptırmış, bundan böyle boş zamanlarınızda buraya gelip oynayabileceksiniz (Bilbaşar, 2013, s.111).</i>	Toplum Hizmeti
Yankılı Kayalar	<i>Beni çok duygulandırdınız; sağ olunuz İmam emmi! Bakınız, hepinizin önünde söz veriyorum. Çok ama çok çalışacağım. Allah yardım ederse, doktor olup köye döneceğim ve fakir fukarayı hiç para almadan tedavi edeceğim (Boyunağa, 2015, s.38).</i>	Toplum Hizmeti, Sosyal / Toplumsal İhtiyaç, Duyarlık
Kuklacı	<i>— Paraya ihtiyacın mı var? — Hayır, sanata ihtiyacım var. Öteden beri beni rahatsız eden arzularımın yatıştırılmasına ihtiyacım var. Yapacağım, kukla yapmakla vakit geçireceğim. Bu işimin bir folklor hizmeti olduğunu da anlayacaklar çıkar. Ama ben kimseden takdir beklemiyorum. Ben kendi kendimi eğlendiriyorum (Tuğcu, 2013, s.35).</i>	Toplum Hizmeti, Duyarlık

İncelenen yerli yazarlı eserlerde toplum hizmeti kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Bazı sanatkârların ortaya koyduğu eserlerle takdir beklemeden, yaşadığı topluma folklor hizmetinde bulunması; eserleri Askerî Müzeye, Konservatuvara ve Millî Eğitim Bakanlığına hediye etmesi, imkânı olan insanların çocukların oynaması için çocuk bahçesi yaptırması, şehit çocukları için esnaftan para ve erzak toplanması.

Tablo 4.110. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Vapur kalktı; Talât söylüyor: - O halde ben, yarın gene mektebe giderim. Yarın cuma, daire kapalı, çocuğu çıkarmaya söz verdim. Bu kadar parlak bir imtihandan sonra hakkadır. Niyetim evvela parka, sonra Sirkeci'de bir sinemaya götürmektir. Fakat garip çocuk! Bütün başka bir istikamete gitmek istiyor... Kariye camisi varmış; onu görelim, diyor. Bir de bir başka cami daha varmış... Adını unuttum... (Güntekin, 2015, s.163)</i>	Etkinlik (Gezi)
Gururlu Peri	<i>Başöğretmen, ağır ağır doğruldu yerinden. Kapıdan çıkarken, sınıf öğretmenlerinin elini sıktı. Bu iyi. Sınıfa dönüp, "Aferin çocuklar!" dedi. Bu da iyi. "Başarıydınız. Kutlarım sizi!" Bu, hepsinden iyi. Gelgelelim, yakınında olan çocuklar, onun, "İyi bir oyundu. Güzel oynadılar!" diyeceği yerde, "Güzel bir dersti.." diyerek çıkıp gitmesini bir türlü anlayamadılar. Ders değildi ki yaptıkları şey, bir oyundu (Seyda, 2015, s.104).</i>	Etkinlik (Tiyatro), Kendini Tanıma
Yonca Kız	<i>Okulda "23 Nisan şenliklerinde, geçide nasıl bir tabloyla katılalım?" yarışmasını ikiz melekler kazandılar. Günlerce öğretmenlerle velilere, bütün okul öğrencileri bir arada çalışarak onların tasarladıkları canlı tabloyu meydana getirdiler (Bilbaşar, 2013, s.183).</i>	Etkinlik (Yarışma), Grup Çalışması / İş Birliği, Planlama
87 Oğuz	<i>Nezihe Hanım çocukların Taksim'e kadar gidebilmeleri için Himaye-i Etfal hesabına bir tramvay peylemişti. Fatih durağında kendilerini bekleyen bir arabaya bindiler. Fırsat buldukça Fatih'te tramvayların arkasına takılmaktan çok hoşlanan Oğuz, kendilerine bir tramvay verildiğini görünce çok memnun oldu. Öbür çocuklar oturulacak yerleri kapışırken o, vatmanın yanında durmayı istemişti (Çalapala, 2015, s.70).</i>	Etkinlik (Gezi)
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Ortaokul başarıdan başarıya koşan Hüseyin için çok kolay bitmişti. ... Kendisi okulda takdir edilen, parmakla gösterilen bir öğrenciydi. Yazdığı hikâyeler okulun duvar gazetesinde yayınlanıyordu. Şehir hayatını bildiği kadar, köy hayatını da bildiğinden, çok güzel hikâyeler yazıyor, her hikâyesi edebiyat dersinde söz konusu ediliyordu (Canat, 2015, s.102).</i>	Etkinlik (Yayın)
Yankılı Kayalar	<i>Öğleyin okuldan geldiğimde, Hatice'yi Bekir'in kardeşleriyle oynarken buldum. Çok sevindim. Patlamadan kalabilmiş olan bir tek balonu birbirlerine atarak oynuyorlardı (Boyunağa, 2015, s.50).</i>	Etkinlik
Kuklacı	<i>Dede ile torun, okulda açılacak sergiye bir orta oyunu tipleri hazırlıyorlardı. Bu tipler gelmiş geçmiş sanatçıların heykelcikleriydi ki içlerinde Kel Hasan, Abdi, Kavuklu, Hamdi, Zenne, Tevfik gibi tipler bulunuyordu. Bunlar, o zamanki kıyafetleriyle bir oyun sahnesinde birleşiyorlardı (Tuğcu, 2013, s.70, 71).</i>	Etkinlik (Sergi)

İncelenen yerli yazarlı eserlerde etkinlik kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Öğretmenlerin öğrencilere sınıfta tiyatro türü eğitsel oyunlar oynatması, Cumhuriyet Bayramı'nda sınıfların cumhuriyet şarkıları söylemesi, oyunlar oynaması, konferanslar vermesi, Taksim Cumhuriyet Anıtı'na gezi düzenlenmesi; müsamerede çocukların şarkı söylemesi, tiyatro oyunu oynaması, şiir okuması, dans etmesi, halk oyunları oynaması, kıyafet geçidi yapması; çocukların ve velilerinin Türkiye folkloru ile ilgili sergi açması, orta oyunu tiplerini, o zamanki kıyafetlerini ve gelmiş geçmiş sanatçıların heykelciklerini hazırlaması; çocukların sokakta ve okulda akranlarıyla kızlı erkekli oyunlar oynaması, koşmaca oynaması.

İnsanların ülkelerinin herhangi bir bölgesine seyahat etmesi, gezmesi; bir şehrin gezip görülecek yerlerinin ailecek gezilmesi, öğretmenlerin İstanbul Müzesi'ne gezi düzenlemesi, 23 Nisan'da otomobillerle çocuklara şehirde gezi yaptırılması, çocukların sınavlarını başarıyla geçtikten sonra ailesi tarafından ödül olarak parka, sinemaya ve panayıra götürülmesi.

23 Nisan şenliklerinde gösteri yarışması düzenlenmesi, çocukların müsamere düzenleyerek anne ve babalarının güzel bir eğlence gecesi geçirmesini sağlaması, çocukların kendi aralarında bilmece sorması, şarkılar söylemesi, okullar arası şiir ve hikâye yarışmaları düzenlenmesi, öğrencilerin yazdıkları yazıların duvar gazetesinde yayınlanması, öğrencilere duvar gazetesini yönetme görevi verilmesi, ailelerin çocuklarının müzik öğrenmesini istediği için bir hocadan ders almalarını sağlaması.

Tablo 4.111. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Bir gece âfâki bir konuşma esnasında bana karısının bir türlü neticeye bağlanamayan hastalığını anlatıyordu. Yeni bir ilaç için o akşamüstü tanıdıklarından birine yüzünü kızdırdığını, «Yarın belki bir çaresine bakarız» diye garip bir cevap aldığını söyledi. Ben: «Şu çekmecedeki bir miktar para var. Sen al onlardan ilaca yetecek kadar. Aybaşında getirir, verirsin,» dedim (Güntekin, 2015, s.156).</i>	Yardımlaşma
Gururlu Peri	<i>Olayların kimi ağırdır, kimi hafif. Ama olay, olaydır ne de olsa. İlçe sınırları içinde oldu deyip, aldırma, işi polisin üstüne yıkmayız. Yardım ederiz. Doğrusu, onlar da bize yardım ediyor. Bu sizin işiniz, bu bizim işimiz demedik. Candarma, koş o yana, koş bu yana (Seyda, 2015, s.162).</i>	Yardımlaşma
87 Oğuz	<i>Çocukların hepsi neşeli, hepsi sevinçliydi. Yalnız Ayşe kâğıt şapkasını bitiremediği için üzülüyordu. Sarı kıza: - Ne olur benim şapkamı da sen dik, diye yalvardı. Sarı kız: - Dur, gitme! diye seslendi. Bak biz hepimiz buradayız. Elimdekini bitireyim, şeninkini de dikerim (Çalapala, Çalapala, 2015, s.130).</i>	Yardımlaşma

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Nesrin Hanım da Hüseyin'i tebrik ettikten sonra:</i> - Yavrum, ne olur biraz Şebnem'le ilgilen. Bu yıl da sınıfta kalırsa babası artık okula göndermez, dedi. Hüseyin bu iyi yürekli kadını kırmamak için Şebnem'in kendisiyle konuşmadığını söylemedi. Yalnız, - İsterse beraber çalışırız, dedi (Canat, 2015, s.89).	Yardımlaşma
Yankılı Kayalar	<i>Anam da çok iyi kalpli, şefkatli, güler yüzlü ve tatlı sözlüdür. Yalnız bize karşı değil, herkese karşı böyledir. Bir komşumuzu hasta görmesin. Hemen eve koşar, alelacele duvardaki çividen indirdiği tavayı ocağın üzerine yerleştirir, bol yağlı bir çorba hazırlar. Bunu bakar tasa doldurarak, sıcak sıcak hasta komşumuza yollar</i> (Boyunağa, 2015, s.7).	Yardımlaşma, Dayanışma

İncelenen yerli yazarlı eserlerde yardımlaşma kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Sağlık söz konusu olduğunda insanlar arasında karşılıklı yardımlaşmaların olması, İslam dininin yardımlaşmayı emretmesi, komşuların birbirine iyi davranması, yardımcı olması, hasta olan komşu için sıcak çorba hazırlanıp götürülmesi, hastalanan komşuların hastaneye yetiştirilmesinde yardımcı olunması.

Arkadaşların zor durumlarında birbirlerine maddi ve manevi destekte bulunması borç para vermesi, birbirlerine iş bulma konusunda yardımcı olması; zor durumda olan insanlara iş sağlanması, dilenen insanlara para verilmesi, zor durumda olan ailelerin çocuklarına yiyecek, giyecek ve barınma yardımında bulunulması, sokakta kalmış, zor durumda olan çocukların karakola ya da eve götürülmesi, İstanbul'da yaşayan insanların sokakta yaşayan insanların hastalanmasına duyarsız kalması.

Çocukların okulda anlamadıkları konularda birbirlerine yardımcı olması, bir öğrencinin başka bir öğrenci arkadaşına sınavlarını geçebilmesi için ders çalıştırması, devlet dairelerinde işi bilen vatandaşların bilmeyen vatandaşlara yardım etmesi, başkaları tarafından kurulan bir tuzağa düşen insanlara yardım edilmesi, polis ve jandarmanın olayları karşılıklı yardımlaşarak çözmesi.

Tablo 4.112. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Böyle olduğu halde bu adamın Zehra adındaki kızı veremden ölmüştü. Bütün o taraflar halkı Gani Dede gibi Zehra'yı paylaşamazlardı. Onun ölümü âdeta bir mesele oldu. Cenazesi bir kibar cenazesinden farksızdı. Eski belediye reislerinden bir paşa ile büyük üzümlü tüccarlarından biri ve pos bıyıklı bir melami miralay, tabutun arkasında sıra ile Dede'nin koluna giriyorlardı (Güntekin, 2015, s.81).</i>	Dayanışma

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Gururlu Peri	Kızıl saçlı şirin Ayşe atıldı: - Ömer çekingendir, aslan olamaz. Bu söz tepki uyandırdı sınıfta. Öğretmenin yanında kimse kimseyi küçük düşürmemeliydi. Kendi aralarında birbirlerine her şeyi söyleyebilirlerdi, ama öğretmenin yanında hayır! Korkaklıkla, kavgacılıkla, yalancılıkla suçlayamazlardı birbirlerini. Bağışmaya, el çırpmaya, sırada tempo tutmaya giriştiler: - Ömer, Ömer, aslan Ömer! Yanlış bir davranışa karşı, bir anda birlik oluvermişlerdi (Seyda, 2015, s.68).	Dayanışma
87 Oğuz	Selim, kızarmış bir yüzle, ağladığı belli bir hâlde mektebe gelmişti. Bütün arkadaşları etrafını aldılar. Hele kızlar: - Gel kardeşim, beraber oynayalım!., diye çocuğu birbirlerinden kapıyor, paylaşamıyorlardı. Oğuz, onu kapıda karşıladı: - Günaydın Selim!.. Selim'in mavi, ürkek gözlerinde bir şaşkınlık yandı, söndü: - Günaydın Oğuz!? (Çalapala, Çalapala, 2015, s.110, 111).	Dayanışma
Bir Küçük Osmancık Vardı	Yalnız kaldıkları zaman Abdullah Bey karısına: - Hiç ümidini kesme, bir gün mutlaka ondan haber gelecek. Buna inan, dedi. Fatma Hanım ümidini kesmeyecek, Osmancığın geri dönmesi için hep dua edecekti. "Allah'ım sevdiklerin aşkına sevdiğimi ver." diyecekti... (Canat, 2015, s.51)	Dayanışma
Yankılı Kayalar	Komşularımız bizi yalnız bırakmadılar. Yemekler getirdiler, ellerinden geldiğince bizimle ilgilendiler. Evimiz ziyaretçilerle doldu boşaldı. İlk gece, İmam emmi ve hanımı bizde yattılar. Geç vakitlere kadar oturduk. İmam emminin konuşmaları beni teselli etti. Daha sonraki geceler, komşularımız sıra ile gelip bizde kaldılar (Boyunağa, 2015, s.25).	Dayanışma

İncelenen yerli yazarlı eserlerde dayanışma kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Yardıma muhtaç olanların yardımını koşulması, yardım edilen insanların da durumları iyileştikten sonra başkalarına yardımcı olması, yakın akrabaların ve komşuların zor günlerinde birbirine destek olması, evli çiftlerin mutlu ve hüzünlü günlerinde bir ömür birlik, beraberlik ve dayanışma içinde olması, öğrencilerin ve öğretmenlerin güç günlerinde birbirlerinin yanında olması, tıpkı insanlar gibi hayvanlarında bazı durumlarda birbirlerine destek olması.

Bir akraba, arkadaş ya da komşu hastalandığında ziyaretine gidilmesi, doktorların sağlık sorunu olan arkadaşlarından ücret almaması, bir yakınını kaybeden insanlara cenaze töreninde manevi destekte bulunulması; akrabaların, komşuların, arkadaşların baş sağlığı dilemesi, teselli etmesi, çocukların anne ya da babası hayatını kaybeden arkadaşlarına destek vermesi, öksüz kalan çocuklara akrabaların ve çevrede yaşayan komşuların yardımcı olması, yemek getirmesi, bir doğal afet sonrasında insanların elbirliğiyle birbirlerinin yaralarını sarmaları, öğrencilerin bir arkadaşlarının yanlış bir davranışına

karşı birlik olması, köyde yaşayan erkek çocukların tarla işlerinde ve hayvan bakımında annesine yardım etmesi.

Tablo 4.113. Yerli Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Miskinler Tekkesi	<i>Ertesi sabah, bu para ile aldığım peynir ve kuru üzümü depodaki arkadaşlarla bölüşüyor, böylece kendimi bir acayip sıkıntıdan kurtarıyordum (Güntekin, 2015, s.50).</i>	Paylaşma
Yonca Kız	<i>Kızılçullu Deresi'ndeki kır gezilerine komşularla birlik gidiyorlardı. Dere kenarındaki ağaçların altına kilimler açılıyor, şilteler yayılıyordu. Çocuklar için ağaçlara salıncaklar kuruluşturdu. Kadınlar taşın ocaklarda ateş yakarak fasulye, yumurta haşıyorlar, kahveler çaylar pişiriyorlardı. Erkekler tef darbuka çalıyorlar, el çırpıyorlar, oyun bilenleri ortaya çıkıp bahriye çiftetellisi, harmandalı, avaramu oynuyorlardı (Bilbaşar, 2013, s.69).</i>	Paylaşma
Yankılı Kayalar	<i>Bekir: - Alınma be Mehmet, diye cevap verdi. Onu düşünmedim bile. Anam ocaktan yeni çıkarmıştı. Mis gibi koktu da onun için getirdim. Hem biz komşuyuz. Komşu komşuyla her şeyini paylaşmaz mı? (Boyunağa, 2015, s.43)</i>	Paylaşma

İncelenen yerli yazarlı eserlerde paylaşma kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Komşuların ocakta pişen yiyeceklerini, içeceklerini birbirleriyle paylaşması, aynı iş yerinde çalışan insanların yiyeceklerini ve içeceklerini birbirleriyle paylaşması, birlikte pikniğe giden komşuların yiyeceklerini beraber yemesi, mirasın Kızılay'a bağışlanması.

Yerli yazarlı romanlarda insan hakları kavramlarından birey, kendini tanıma, farklılıkları tanıma, etkili vatandaş, problem çözme, duyarlılık, toplumsal sorumluluk, gönüllülük, girişimcilik, grup çalışması / iş birliği, uyum, liderlik, görüşme, tartışma, uzlaşma, planlama, güven, sosyal / toplumsal problem, sosyal / toplumsal ihtiyaç, toplum hizmeti, etkinlik, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; proje, katılım (sivil toplum kuruluşu), görev (önemli gün ve haftalarda görev alma) ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

4.2.2. Yabancı Yazarlı Romanlarda Sosyal Katılım Becerisine Yönelik Kavramlar İle İlgili Bulgular

Sosyal katılım becerisine yönelik kavramlar ile ilgili yabancı yazarlı romanlardan alıntılar aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.114. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Sol Ayağı	<i>Hayatım, yüzüm duvara doğru dönük oturduğum, dışarıdaki kocaman dünyanın seslerini ve hareketlerini duyduğum, ancak kımıldayamadığım ve kardeşlerimle tanıdığım diğer insanlar gibi dışına çıkıp kendi yerimi bulamadığım sıkıcı bir köşeye benziyordu (Brown, 2015, s.82, 83).</i>	Birey
Şeker Portakalı	<i>“Açıklayayım, Zeze. Bu değişimin ne olduğunu biliyor musun? Büyümektesin demektir. İnsan büyüdü mü böyle olur. Yani bilinçlenir. İçindeki, o konuşan ve gören şeye 'bilinç' denir. Yakında sahip olacağını söylediğim 'o şey'e bir gün insanı götüren de bilincidir.” “Olgunluk çağına mı?” “Güzel, iyi aklında tutmuşsun (Vasconcelos, 2015, s.66).</i>	Birey

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde birey kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

İnsanların toplumda kendilerine bir yer edinmek istemesi, çocuğun yaşıtlarıyla arkadaş olmaya başlayarak toplumdaki rolünü belirlemeye başlaması, çocukların olgunluk çağına geldiğinde bilinçlenmesi, artık büyümeye başlaması.

Tablo 4.115. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Sol Ayağı	<i>Zihnim kendini geliştirmeye başlamıştı. Kendimi ve çevremde olup bitenleri daha iyi anlamaya başlamıştım. Biri bana öğrettiği için değildi bu, artık daha fazla hissetmeye, düşünmeye ve böylece daha fazla görmeye başlamamdan kaynaklanıyordu. Kendimi daha iyi tanımaya başlamıştım; çünkü kendimi ifade etmeyi ve zihnimin derinliklerine ulaşmayı öğrenmiştim (Brown, 2015, s.65).</i>	Kendini Tanıma (Özellik ve Yetenek)
Şeker Portakalı	<i>“Sorun şu, dayıcığım: Çok küçükken, içimde şarkı söyleyen bir kuş olduğunu, şarkıyı onun söylediğini sanırdım.” “Eh, insanın böyle bir kuşa sahip olması harika bir şey.” “Anlamadınız. Artık kuşuma pek inanmıyorum. Ancak içimden konuştuğum ve kendi içimi gördüğüm zaman oldu bu değişiklik.” (Vasconcelos, 2015, s.66)</i>	Kendini Tanıma
Şamatalı Köy	<i>Ben büyüyünce ne olacağımı tam olarak bilmiyorum. Belki anne olurum. Çünkü küçük çocuklardan hoşlanıyorum, minik çocuklardan. Annelik ettiğim yedi oyuncak bebeğim var. Ama yakında oyuncak bebeklerle oynayamayacak kadar büyüyeceğim. Üff, büyümek de ne sıkıcı bir şey olacak! (Lindgren, 2014, s.11)</i>	Kendini Tanıma

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde kendini tanıma kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Kendini ifade etmeyi ve zihninin derinliklerine ulaşmayı öğrenen insanların kendini daha iyi tanımaya başlaması, çocukların büyüdükçe kendilerini tanımaya başlaması, minik çocuklardan hoşlanan kız çocuğunun oyuncak bebeklerle oynaması, ileride anne olmak

istememesi, çocukların ilerleyen zamanlarda oyuncaklarla oynayamayacak kadar büyüyeceklerinin farkında olması.

Tablo 4.116. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Sol Ayağım	<i>Oyun odasında bir sürü şey oluyordu. Burada 'oynamak' kelimesinin anlamı daha da güçleniyor, aynı zamanda bu çalışmayı ifade ediyordu.</i> ... <i>Oyun odasında her hareketi yapmayı öğreniyorlardı. En küçüğünden en büyüğüne, olabildiğince doğal ve özgür hareketlere alışıyorlardı. Hiçbir şey onlara göre 'kolay' değildi. Yerden bir parça tebeşiri kaldırmak gibi basit bir hareket, bazı çocuklar için çileydi. İpte yürüme tekniğini öğrenmeden ipteye yürümeye benziyordu (Brown, 2015, s.161, 162).</i>	Farklılıkları Tanıma (Özellik, Yetenek)
Şamatalı Köy	<i>Çok tuhaf bir düzenekte ama ben nasıl çalıştığını tam olarak anlatamıyorum, çünkü ben "uğraşıp duran-her şeyi bilen" bir mühendis olmak istemiyorum. Ama Lasse olacaktı, o öyle diyor. "Uğraşıp duran- her şeyi bilen" bir mühendis (Lindgren, 2014, s.11).</i>	Farklılıkları Tanıma (Özellik, Yetenek)

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde farklılıkları tanıma kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Toplumda farklı özellik ve yeteneklere sahip olan insanların tanınması, farklı hikâyeleri olan insanların bir araya gelmesi ve arkadaş olması, çocukların tuhaf düzeneklerle uğraşan, her şeyi bilen arkadaşlarının ileride mühendis olacağını düşünmesi, diğer arkadaşlarının ileride kendilerinden farklı meslekleri yapmak istediğini görmesi.

Tablo 4.117. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Uçan Sınıf	<i>"Martin Avrupa'nın tartışmasız en acayip sınıf birincisi," dedi Matthias, bir yandan da ağzındakileri çiğnemeye devam ederken. "Hem çok çalışkan hem de inek değil. Okula başladığı ilk günden beri sınıf birincisi; yine de her kavgada bizimle beraber. Hem parasız yatılı hem de burs alıyor, ama kimseye de boyun eğmiyor (Kästner, 2015, s.52, 53).</i>	Etkili Vatandaş, Uyum, Problem Çözme, Girişimcilik

Etkili vatandaş kavramı "Uçan Sınıf" adlı romanda bir öğrencinin sadece çalışkan değil aynı zamanda sosyal de olması, yalnız yaşayan insanlara özel günlerde hediye alınması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.118. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	— Bir dakika durun. Sizi kurtarmam mümkünken neden yine o hırsızların arasına dönüyorsunuz? Ya burada kalın ya da size bir miktar para vereyim bununla kendinize iyi bir gelecek sağlayın. Size yardım etmek istiyorum (Dickens, 2012, s.183).	Problem Çözme, Yardımlaşma
Pollyanna	Nancy birdenbire kiminle ve kim hakkında konuştuğunu hatırlayıp sustu. Ama sonra yine gülmeye başladı. “Pollyanna, eğer onları barıştıracak bir şekilde bir mutluluk oyunu hazırlayabilirsen olağanüstü bir şey başarmış olursun! Kim bilir insanlar ne kadar şaşıracaklardır! Ama sanırım pek başarılı olma şansın da yok!” (Porter, 2015, s.118)	Problem Çözme
Uçan Sınıf	“Peki, siz ne öneriyorsunuz?” diye sordu Martin. “Karşıdaki inşaat alanını görüyor musunuz? Rakip okulun öğrencilerinin sizinle orada buluşmalarını isteyin. Sonra da düello düzenleyin. Niçin herkes birden dayak yesin ki? Sizlerden ve onlardan birer temsilci seçersiniz. Onlar da teke tek dövüşür, olur biter. Eğer sizin temsilciniz kazanırsa, tutukluyu kayıtsız şartsız serbest bırakmak zorunda kalırlar.” (Kästner, 2015, s.58)	Problem Çözme
Sol Ayağım	“Fikir şöyle,” dedi. “Burl Ives şarkı söyleyecek ve ben de beyin felci hakkında konuşma yapacağım. Ama sanırım bunu sen yaparsan daha anlamlı olur.” “Ben mi?” dedim. “Nasıl?” “Ayağınla,” dedi. “Ayağınla mı?” Gülümsedi. “İlk bölümünü yeni bitirdin, annen ve A harfi hakkındaki bölümleri. Bunu onlara okuman, beyin felci hakkında benim bir saatlik konuşmamdan daha çok şey anlatacaktır (Brown, 2015, s.182).	Problem Çözme, Planlama
Şeker Portakalı	“Anladım. Dorotilia mı?” “Evet efendim. Dorotilia benden de yoksul. Zenci ve çok yoksul olduğu için öbür çocuklar onunla oynamayı sevmiyorlar. O da hep bir köşede oturuyor. Bana aldığınız böreği onunla paylaşıyorum.” Bu kez, mendili uzun süre burnunda tuttu. “Ara sıra, parayı bana verecek yerde ona verebilirsiniz (Vasconcelos, 2015, s.76).	Problem Çözme, Yardımlaşma

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde problem çözme kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Kişiler arasındaki anlaşmazlıkların konuşularak çözülmesi, dargın olan insanların barışması için aracı olunması, hasta olduğu için yatağa mahkûm olan insanlara mutlu olması için destek olunması, beyin felci konusunda yapılması gereken bir konuşmayı beyin felci geçiren birinin yapmasının, o konuda uzman olan kişinin yapacağı konuşmadan daha etkili olması, hırsızlığa alışan insanlara maddi destekte bulunularak iyi bir gelecek sağlamasına yardımcı olunması.

Çocukların anlaşmazlıklarını kavga ederek değil aralarında bir yarışma düzenleyerek çözmesi, sınıfın tümünü ilgilendiren bir sorunla karşılaşıldığında ortaklaşa bir çözüm yolu bulunması, öğrencinin yemeğini yoksul olan arkadaşıyla paylaşması, öğretmeninden kendisine verdiği harçlığı bazen daha yoksul olan arkadaşına vermesini istemesi.

Tablo 4.119. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Bay Gamfield genellikle eşeğe, özellikle de gözlerine beddua etti. Eşegin peşinden koşup hayvanın kafasına öyle bir vurdu ki, eşekten başka ne kafası olsaydı ikiye bölünürdü. Sonra dizgininden yakalayarak eşeğe kendi kendisinin efendisi olmadığını kibar bir şekilde hatırlatırcasına, çenesini haşince büktü (Dickens, 2012, s.18).</i>	Duyarlık (Çevre)
Pollyanna	<i>Önce kedi yavrusu geldi. Pollyanna kediciği yolun alt taraflarında bir yerlerde miyavlarken bulmuştu. Komşulara sorup da hiç kimsenin olmadığını öğrenince alıp hemen eve getirdi tabii ki. "Hiç kimsenin kedisi olmadığı için sevinmiştim," demişti teyzesine, mutlu, rahat bir edayla, " çünkü hep alıp eve getirmek istemişim. Kedileri seviyorum (Porter, 2015, s.70).</i>	Duyarlık (Çevre)
Uçan Sınıf	<i>Matthias, Justus'un yanına gidip Noel tatilini okulda geçirip geçiremeyeceğini sormuştu. Çünkü aksi takdirde Uli yapayalnız kalacaktı. Ama Justus, böyle bir şeye kesinlikle izin veremeyeceğini söylemişti. Matthias kendisini dört gözle bekleyen anne ve babasının yanına gitmeliydi (Kästner, 2015, s.133).</i>	Duyarlık (Aile)
Şeker Portakalı	<i>Ancak o zaman Totoca koluna dokundu. "Kötüsün, Zeze," diye fısıldadı. "Yılan kadar kötüsün. Bunun için..." Devam edemeyip sustu. "Orada olduğunu görmemişim."</i> <i>"Kötü, taş yürekli çocuk! Babamın uzun zamandır işsiz olduğunu biliyorsun. Bunun için dün yüzüne baktıkça bir şey yutamıyordum. Bir gün sen de baba olacaksın ve böyle anlarda insanın neler hissettiğini anlayacaksın." (Vasconcelos, 2015, s.50)</i>	Duyarlık (Aile)
İnci	<i>Kino'nun burun delikleri açılıp kapanıyordu. Ağzını açıp solumayı durdurmaya çalıştı. Sonra birdenbire, şaşkınlıktan kaskatı kesilmiş bedenden eser kalmadı. Kafasında yeni bir türkü, Kötülüğün Türküsü vardı şimdi, düşmanın türküsü, aileye göz diken herhangi bir düşmanın, yabanıl, gizli, ölümcül bir ezgi, onun altında Ailenin Türküsü acıyla yakarıyordu (Steinbeck, 2014, s.15).</i>	Duyarlık (Aile)
Şamatalı Köy	<i>Ayakkabı tamircisinden de korkardık, suratı hep asık olur ve "Çocuklar baş belasıdır, onlara her gün dayak atmak gerekir," derdi. Svipp bir çocuk değil de köpek olmasına rağmen sık sık dayak yerd. Kim bilir belki Snäll köpeklerle de her gün dayak atılması gerektiğini düşünüyordu. Hem sarhoş olduğu günlerde Svipp'e yemek vermeyi de unutuyordu (Lindgren, 2014, s.41).</i>	Duyarlık (Çevre)

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde duyarlık kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

İnsanlara yapılan iyiliklerin maddi karşılık beklemeden yapılması, maddi durumu iyi olan ailelerin Noel'de yoksul insanlara yardım etmesi, erkeğin ailesinin huzurunu bozmak isteyen kötü niyetli düşmanlara karşı savaşıması, bir ailede baba işsiz olduğu zaman diğer aile üyelerinin ona kendini kötü hissettirecek davranışlardan kaçınması.

Sokaklara düşen öksüz çocuklara sahip çıkılması, yetim çocukların anne sevgisi tatmadan, rahat bir evde yaşamadan ölmesi, bayramlarda ailesinin yanına gidemeyen çocukların yalnız kalmaması için arkadaşlarının onların yanında kalmak istemesi, yatılı

öğrenim gören çocukların bayramlarda, ne olursa olsun, okul yönetimi tarafından kendilerini dört gözle bekleyen ailelerine kavuşturulması.

Evcil hayvanların mutlu ve neşeli tavırlarıyla insanlara arkadaşlık etmesi, bazı insanların evcil hayvanlarına eziyet etmesi; onları dövmesi, köpeklerine her gün dayak atması, onlara yemek vermeyi unutması, taşımacılıkta kullanılan hayvanlara eziyet edilmesi, sahipleri tarafından dövülmesi, annesini kaybeden hayvanların sahiplenilmesi, kar yağdığında aç kalan kuşlar için yiyecek bırakılması, çocuğun yeni taşınacakları yere yabancı kuşunun gelmemesinde korkması, annesiz kalan yavruların çocuklar tarafından sahiplenilmesi, evcil hayvanları ölen çocukların ağlaması, bazı çocukların hayvanları hırpalaması.

Tablo 4.120. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Şamatalı Köy	<i>Adım Lisa. Adımdan da anlaşılacağı gibi ben bir kız çocuğuyum. Yedi yaşındayım ama yakında sekizime basacağım. Annem bazen şöyle der: "Artık annenin büyük kızı olduğuna göre, bugün bulaşıkları sen kurulayabilirsin."</i> (Lindgren, 2014, s.5)	Toplumsal Sorumluluk

Toplumsal Sorumluluk kavramı "Şamatalı Köy" adlı romanda kız çocuklarının ev işlerinde annelerine yardım etmesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.121. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Pollyanna	<i>O gün Pollyanna Bayan Snow'a paça götürüyordu. Bayan Polly haftada bir gün Bayan Snow'a hep bir şeyler gönderirdi. Bunun görevi oluşunu düşündüğünü söylerdi. Bayan Snow hem yoksul, hem hasta, hem de kiliselerinin bir üyesiydi, ona bakmak bütün kilise üyelerinin görevi olmalıydı ona göre; kendisi götürmezdi, Nancy'le gönderirdi. Ama bugün Pollyanna bu işi yapmak için ısrar etmişti ve Nancy de Bayan Polly'nin emirleri doğrultusunda, bu önceliği almasına razı olmuştu</i> (Porter, 2015, s.49).	Gönüllülük, Duyarlık
Uçan Sınıf	<i>Ardından sekizinci sınıftan Stöcker ile konuştular. Çocuk çok hevesliydi. Elbette kız giysileri giyip örgülü peruk takacağını duyunca coşkusu gözle görülür şekilde azaldı. Ama ona dokuzuncu sınıfı yarı yolda bırakamayacağını söylediler. Johnny, "Uçan Sınıf'ın metnini çocuğun eline tutuşturdu. Sebastian da, "Yarın öğlene kadar rolünü ezberlemiş olacaksın!" diye buyurdu. Çocuk derhal büyük bir gayretle çalışmaya koyuldu</i> (Kästner, 2015, s.135).	Gönüllülük
Sol Ayağım	<i>Bir an düşündüm. Kalabalık bir izleyici önünde oturduğumu, bana bakan yüzlerce bilmediğim yüzü, dikkatle bakan ve sorgulayan gözleri, garip hareketlerimin, kıvrılan ellerimin ve çarpık ağzımın farkına varan insanları düşündüm. Tereddüt ettim. O da başını yana eğdi. Düşüncelerimi okuyordu</i> (Brown, 2015, s.182).	Gönüllülük, Girişimcilik

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Şeker Portakalı	"Sizinle geliyorum, tamam mı? Şarkı sözlerinin kaçta satılacağını bana öğretirsiniz. Siz şarkı söylersiniz, ben bunları satarım. İnsanlar çocuklardan her şeyi kolaylıkla alırlar." "Fena buluş değil, ufaklık. Ama şunu kafana koy: Gelirsen istediğin için gelirsin. Sana ayrıca para veremem." "Benim de bir şey istediğim yok zaten." (Vasconcelos, 2015, s.84)	Gönüllülük

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde gönüllülük kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Yoksul ve hasta insanlara bakmanın bir görev kabul edilmesi ve onlara yiyecek yardımı yapılması, okulda oyun sergileyecek olan bir sınıfa diğer sınıflardan öğrencilerin gönüllü olarak yardımcı olması, çocuğun satıcıya satışlarında karşılıksız yardım etmesi.

Tablo 4.122. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Sol Ayağı	Ama annem bu sorunun kendisini ezmesine izin veremezdi. Çok istediği bu amacını gerçekleştirmeye kararlıydı. Böylece işe koyuldu. Ödünç aldı, sattı, para günlerine katıldı, rehineciye gitti, hayatta olduğunu ve durumunun iyi olduğunu öğrendiği yaşlı dayı ve teyzelerine gitti. Haftalarca benim dışımda herkesten gizli para topladı. Ben de bu kampanya boyunca ona manevi destek verdim elbette (Brown, 2015, s.116, 117).	Girişimcilik

"Sol Ayağı" adlı romanda girişimcilik kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

İnsanların çok istedikleri amaçlarını gerçekleştirmek için para toplaması, akrabalarından ve komşularından borç para alması, değerli eşyalarını satması ve sonunda amacına ulaşması, kalabalık bir izleyici önüne çıkmanın insanı korkutmasına rağmen kendi kendini cesaretlendirmeye çalışması.

Tablo 4.123. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	Adam, Nancy'ye, yaptığı iyilikten dolayı para yardımı yapmak istedi; fakat Nancy kabul etmedi. — Bunları para için anlatmadım. Sadece Oliver ve bu tatlı kız için bir şeyler yapmaya çalıştım. Artık her türlü umudumu yitirmişim ben (Dickens, 2012, s.198).	Grup Çalışması / İş Birliği, Duyarlık
Uçan Sınıf	Sebastian, "En iyisi, Fridolin, Kreuzkammlara gidip çaktırmadan Rudi eve dönmüş mü, yazı defterlerini almış mı diye baksın." Fridolin ayağa fırlayıp Sigara İçmez'e baktı. Sigara İçmez, başıyla onay verdi. Martin, "Rudi hâlâ eve dönmemişse, hizmetçi kıza sıkı sıkı tembih et de, profesörün haberi olmasın," dedi. "Sonra da," dedi Sebastian, "Egerland'ın evinin önüne gel. Seni orada bekleyeceğiz (Kästner, 2015, s.45).	Grup Çalışması / İş Birliği, Liderlik

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Sol Ayağı	<i>Beş duvar ustası durup birbirlerine baktılar. Annem mutfığa girer girmez, babam "Haydi!" dedi. "Başlayalım." Böylece arka bahçedeki küçük evimi yaptılar. Öyle çok değişiklik yapıldı ki bir ara bu iş hiç bitmeyecek gibi geldi bana (Brown, 2015, s.120).</i>	Grup Çalışması / İş Birliği
Şamatalı Köy	<i>Yazları çok eğlenceli geçerdi. Biz eğlenmeye daha okulun kapanacağı günden başlardık. Ben okul kapanırken yapılan törene ilk kez katılacaktım. Hazırlıklar bir gün önceden başladı. Okulun salonunu çiçek ve yapraklarla donatmıştık. Biz Şamatalı Köy'ün bütün çocukları yanımıza okula götürmek için huş ağacı dalları, çuha çiçekleri ve yabani badem ağacı dalları almıştık (Lindgren, 2014, s.27).</i>	Grup Çalışması / İş Birliği, Etkinlik

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde grup çalışması / iş birliği kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Halledilmesi gereken bir sorun için iş bölümü yapılması, aile üyelerinin bir sorunu halletmek için iş birliği yapması, çocukların okul kapanırken yapılacak törenin hazırlıklarını birlikte yapması.

Tablo 4.124. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Uçan Sınıf	<i>Martin hızla çocukları çevresinde toplayıp alçak sesle, "Şimdi söyleyeceklerimi dikkatle dinleyin!" dedi. "İki dakika içinde kartopu savaşını başlatacaksınız. Savaşı Sebastian yönetecek. Çünkü Matthias, Johnny Trotz ve ben küçük bir gezintiye çıkacağız. Biz dönmeden savaşı bitirmeyin sakın! Sizin göreviniz, rakip okulun öğrencilerini burada tutmak! (Kästner, 2015, s.66)</i>	Liderlik

Liderlik kavramı "Uçan Sınıf" adlı romanda birlikte hareket edilerek yerine getirilebilecek bir iş için birisinin gruba liderlik etmesi bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.125. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Hemen oracıkta ayaküstü bir toplantı yapıldı. Kimin o akşam yemekten sonra aşçıbaşının karşısına çıkıp bir kâse daha lapa isteyeceğini belirlemek için kuralar çekildi ve piyango Oliver'a düştü (Dickens, 2012, s.15).</i>	Görüşme
Pollyanna	<i>Pollyanna kaşlarını çatmış, düşünüyordu. Birdenbire yüzü ışıldadı. "Sana, ne yapacağımı söyleyeyim! Bugün öğleden sonra Kadınlar Yardım Birliği toplanıyormuş, Polly Teyze'den duymuştum. Senin durumunu da onlara anlatacağım (Porter, 2015, s.77).</i>	Görüşme, Duyarlık
Uçan Sınıf	<i>Rakip okuldan Egerland şaşkınlıkla yerinden fırladı. "Bu da ne demek oluyor?" diye haykırdı. "Düşmanın burada işi ne?" "Aslını ararsan, atlı bir ulağım ben," dedi Sebastian. "Elçi olarak geliyorum, bunu göz önünde bulunduralım, lütfen." (Kästner, 2015, s.54)</i>	Görüşme
Sol Ayağı	<i>Muayene bittiğinde, Bay Gallagher tekrar giyinmeme yardım etti. Sonra Bayan Collis, Dr. Wamants, Bay Gallagher ve annem odanın uzak bir köşesinde kendi aralarında konuşmaya başladılar. Ben de koltukta oturmuş, kalbim hızla çarparak bekliyordum. Sanki hayatımın kararı alınıyormuş gibiydi (Brown, 2015, s.129).</i>	Görüşme

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde görüşme kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Bir insan grubunu ilgilendiren konularda toplantı yapılarak karar verilmesi, bir işi yapmak ya da yönetmek üzere seçilmiş kişilerden oluşan kurulun, kararları aralarında tartışarak vermesi, insanların kendilerinin ya da bir başkasının sorunlarını görüşerek halletmesi, arasında anlaşmazlık bulunan iki grubun uzlaşması için gönüllü bir elçinin taraflarla karşılıklı görüşmelerde bulunması, sokaklara düşen öksüz çocuklar için sivil toplum kuruluşlarıyla görüşülmesi, hastanın muayenesi bittikten sonra doktorların ve hasta yakınlarının kendi aralarında görüşme yapması.

Tablo 4.126. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Şeker Portakalı	Tam o sırada Glöria, savunmamı üstlenmeye karar verdi. Hem üzgün hem de suçlayıcı bir sesle konuştu: "Herkes durmadan bu çocuğu dövüyor. Bugün dayaktan canı çıktı. Bir günde üç kez dayak da çok artık." "Ama felaket bir çocuk. Ancak dayak yediğinde rahat duruyor." "Ya sen, sanki onu hiç dövmeyi mi söyleyeceksin?" "Aşağı yukarı hiç dövmüyorum. Çok çok, kulaklarını çekiyorum." Bir sessizlik oldu. Glöria beni savunmayı sürdürdü: "Bir düşünsenize, daha altı yaşında bile değil. Belki çekilmez bir çocuk, ama daha çok küçük." Bu konuşma beni mutlu etti (Vasconcelos, 2015, s.112).	Tartışma, Görüşme

Tartışma kavramı "Şeker Portakalı" adlı romanda aile bireylerinin aileyi ilgilendiren bir konu hakkında tartışması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.127. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Uçan Sınıf	Egerland, "Dövüş koşullarını kabul ediyoruz," dedi. "Bizim temsilcimiz kazanacak olursa," diye açıkladı Sebastian, "tutukluyu ve defterleri kayıtsız şartsız teslim edersiniz. Wawerka kazanacak olursa, hem tutukluyu hem de defterleri alıkoyabilirsiniz." "O zaman siz de özür mektubu yazacaksınız demektir," dedi Egerland alaycı bir sesle. "Ne olursa olsun, yeni baştan pazarlık yapılacak," dedi Martin. "En kötü ihtimalle mektubu yazarız. Ama önce düello yapılınsın." (Kästner, 2015, s.61)	Uzlaşma

Uzlaşma kavramı "Uçan Sınıf" adlı romanda iki grubun aralarında uzlaşabilmek için birbirlerinin koşullarını kabul etmesi, arasında anlaşmazlık bulunan grupların sorunlarına kavga etmeden çözüm yolu bulması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.128. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Uçan Sınıf	"Hiçbir yere gitmiyorsun," dedi Martin. "Bu iş kötekle çözemeyiz. Kaldı ki Egerland'ın kafasını koparırsan, Kreuzkamm ile defterleri hangi deliğe tıktıklarını hiç öğrenemeyiz. Bekle biraz. Sana daha ihtiyacımız olacak." "Bu görev benim," dedi Sebastian Frank; haklıydı da. "Elçi olarak oraya gideceğim. Belki bu işi pazarlıkla halledebiliriz." (Kästner, 2015, s.51)	Planlama, Görüşme

Planlama kavramı "Uçan Sınıf" adlı romanda bir sorunu halledabilmek için önce grupça planlama yapılması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.129. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	Adam: — Bu genç bayan bundan hemen hemen iki hafta önce kendisine söylediklerinizi bana, pek güvenilir daha birkaç dosta anlattı. Açık söyleyeyim, başlangıçta size güvenmekten korkuyordum. Ama şimdi size iyice güveniyorum, diye konuştu. — Bana güvenebilirsiniz (Dickens, 2012, s.196).	Güven (Çevreye)
Uçan Sınıf	"Olabilir," dedi Justus. "Şimdi sizi kovmadan önce, kısa bir öykü anlatacağım. Çünkü sizin bana olan güveninizin arzu ettiğim kadar büyük olmadığını hissediyorum." (Kästner, 2015, s.87)	Güven (Çevreye)
Sol Ayağım	Tıbbi tedavinin yanı sıra güvene ve arkadaşlığa da ihtiyacımız vardı. Bize acı veren sadece kaslarımız ve gövdelerimiz değildi; kimi zaman zihinlerimiz, çarpık kollarımız ve bacaklarımızdan daha çok ilgiye ihtiyaç duyuyordu (Brown, 2015, s.163).	Güven (Kendine ve Çevreye)

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde güven kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

İnsanların yeni tanıştıkları insanlara güvenmekten korkması, öğretmenlerin öğrencilerinin onlara güvenmesini istemesi, engelli insanların güvene ve arkadaşlığa ihtiyaç duyması.

Tablo 4.130. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	Müdire: — Hava çok sert, dedi. Kilise memuru: — Gerçekten öyle efendim. Kilise cemiyetinin aleyhine bir hava. Daha bugün öğleden sonra yirmi somun ekmele bir buçuk kilo peynir dağıttık Bayan Corney. Fakat yine de düşkünler hâllerinden memnun değillerdir, diye karşılık verdi (Dickens, 2012, s.140).	Sosyal / Toplumsal İhtiyaç, Toplum Hizmeti

Sosyal / toplumsal ihtiyaç kavramı "Oliver Twist" adlı romanda vakıflar tarafından yoksul insanlara gıda yardımı yapılması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.131. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Sol Ayağım	<i>Bütün bunların dışında başka şeyler de barındırıyordu. Verimliliğin yanı sıra gerçek insan sıcaklığı vardı. Soğuk görünümlü beyaz önlükleri içindeki insanların sıcacık yürekleri vardı, yaptıkları işte bu sıcacık yürekler çok değerliydi. Hatta tıbbi yetenekler kadar önemliydi, hastaları sıradan insanlar olmadıkları için meslekleri de sıradan değildi. Onlar sadece 'hastaları' tedavi eden 'sağlık personeli' değillerdi. Birçok sorunla yüzleşmiş ve sorunları 'fiziksel' başlığı altında toplanamayacak bir grup insanın dertleriyle içtenlikle ilgilenen insanlardı (Brown, 2015, s.162).</i>	Toplum Hizmeti
Şeker Portakalı	<i>"Başka bir şey var mı, kızım?" "Okul giysisini sormak istiyordum... Babam işsiz, çok yoksuluz." Müdire hanımın, boyumu bosumu incelemek için dönmemi söylemesi ve aynı anda yamaları görmesiyle bu sözler doğrulandı. Bir kâğıdın üzerine bir numara yazdı kadın ve gidip Dona Eulália'yı görmemizi söyledi (Vasconcelos, 2015, s.70).</i>	Toplum Hizmeti

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde toplum hizmeti kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Okula yeni başlayan yoksul çocukların masraflarının gönüllü kişiler tarafından karşılanması, doktorların soğuk görünümlü beyaz önlüklerin içinde insanların dertleriyle içtenlikle ilgilenen sıcak yürekli insanlar olması, sanatçıların engelli insanlar yararına konser vermesi, engelli insanlar için düzenlenen organizasyonların masraflarının gönüllü insanlar ve dernekler tarafından karşılanması.

Tablo 4.132. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Pollyanna	<i>" Bu, Timothy. Herhalde bir sandığın vardır," diye kekeledi " Evet, var," diyerek başıyla onayladı Pollyanna. "Yeni bir sandığım var. Kadınlar Yardım Birliği aldı bunu bana - halı almaları gerekirken, bana bunu almaları ne kadar güzel değil mi? (Porter, 2015, s.12, 13)</i>	Katılım (Yardım Kuruluşları)

Katılım kavramı "Pollyanna" adlı romanda yardım kuruluşlarının ihtiyacı olan insanlar için giyecek ve eşya toplaması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.133. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Uçan Sınıf	<i>Spor salonunun önünde üç çocuk onları bekliyordu. İlginç başlığıyla Noel'de oynanacak oyunun yazarı Johnny Trotz, sahne dekorlarını yapan sınıf birincisi Martin Thaler ve karnı her zaman aç olan, özellikle de her öğünden sonra yedikçe yiyesi gelen ve günün birinde boksör olmak isteyen Matthias Selbmann (Kästner, 2015, s.25).</i>	Görev, Etkinlik (Tiyatro, Gösteri)

Görev kavramı "Uçan Sınıf" adlı romanda çocukların Noel kutlamasında sergilenecek oyun için görev alması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 4.134. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Pollyanna	<i>Harrington Malikânesi'nin yakınlarında Pollyanna'nın birlikte oynayabileceği hiç çocuk yoktu. Ev kasabanın eteklerinde kalıyordu, yakın mesafede bazı evler olsa da, Pollyanna'ya yaşıt ne kız ne de oğlan çocukları vardı o evlerde. Bu durum, yine de Pollyanna'yı pek rahatsız etmiyordu (Porter, 2015, s.47, 48).</i>	Etkinlik (Oyun)
Uçan Sınıf	<i>İlk perdede Sebastian Frank'ın takma bir bıyık yardımı ile başarıyla canlandığı bir lise öğretmeni, coğrafya dersini yerinde işlemek üzere bütün sınıfla birlikte uçakla yola çıkıyordu. İlk perdede söylenen dizelerden birinin adı, "Ders yerinde keşfe dönmüşüdü (Kästner, 2015, s.30).</i>	Etkinlik (Eğitsel)
Sol Ayağım	<i>Sekiz yaşındaydım. Cadılar Bayramı gecesi annemle babam dışarıdayken, küçük bir parti yapmak için birkaç arkadaşımızı eve getirdik. O gece ev yalnızca bize aitti, buna ihtiyacımız vardı, çünkü oldukça kalabalıktık. Üç kız kardeşim de arkadaşlarını getirmişlerdi; böylece yedi kız ve onun iki katı kadar erkek olmuştu. Herkes garip kostümler giymiş, korkunç maskeler takmıştı. Kısa sürede elmaları, fındıkları ve diğer yiyecekleri bitirdik. Sonra saklambaç oynadık (Brown, 2015, s.29).</i>	Etkinlik (Eğlence, Oyun)
Şeker Portakalı	<i>"Nedenmiş peki?" "Bir sürü çocuk sinemaya gitmiştik. En ucuz yer olduğu için balkona çıkmıştık. Derken orada şeyim geldi, sıkıştım yani, anlıyor musunuz? Duvarın bir köşesine gittim, çişimi yaptım (Vasconcelos, 2015, s.120).</i>	Etkinlik (Sinema)
Şamatalı Köy	<i>O gün beni sevindiren başka şeyler de oldu. Öğleden sonra Şamatalı Köy'ün bütün çocuklarını doğum günü kutlamasına davet ettim. Ne de olsa yalnızca altı çocukluk. Zaten yuvarlak masamın etrafına da yalnızca altı kişi oturabiliyordu. Böğürtlen suyu içip, üzerinde "Lisa 7 yaşında" yazan pastadan ve Agda'nın yaptığı iki ayrı çörekten yedik (Lindgren, 2014, s.21).</i>	Etkinlik (Eğlence)

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde etkinlik kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Doğum günlerinde parti düzenlenmesi, arkadaşların davet edilmesi, hafta sonları ailecek ya da arkadaşlarla mahalle sinemasına gidilmesi, pazar günleri yürüyüş için parklara gidilmesi, Cadılar Bayramı gecesi parti düzenlemesi, garip kostümler ve korkunç maskeler takılması, köylerde şölenlerin düzenlenmesi.

Noel'den önce çocuklar için Noel Resim Yarışması düzenlenmesi, çocukların Noel kutlamasında sergilenecek oyun için prova yapması, çiftler hâlinde dans ederek dans dersine çalışması, törenlerde ve okuldan eve dönerken şarkı söylemesi, birlikte sinemaya gitmesi, eğlenmek için birbirlerine şaka yapması, akranlarıyla birlikte evde ve sokakta ellerindeki imkânlarla kendi aralarında oyun kurup oynaması; saklambaç, körebe, yakan top ve bilye oyunlarını oynayarak eğlenmesi, gezginleri örnek alarak gece birlikte samanlıkta uyuması, erkek çocukların futbol maçı yapması, ailelerin çocukları için

doğum günü kutlaması düzenlemesi, çocukların arkadaşlarının kutlamaya davet edilmesi, doğum günü pastası kesilmesi, öğrencilerin coğrafya dersini yerinde işlemek üzere bütün sınıfla birlikte uçakla seyahat etmesi.

Tablo 4.135. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Günler geçtikçe Oliver kuvvetten düşüyordu, iyi yürekli bir yol tahsildarı ona bir dilim ekmekle peynir, yaşlı bir bayan da yiyecek bir şeyler verdi ve her ikisi de çocuğun gönlünü hoş edecek sözler söyledi. Eğer onlar da olmasaydı Oliver'ın dertleri tıpkı annesinininki gibi bir anda son bulacaktı. Yolda düşüp ölecekti (Dickens, 2012, s.47).</i>	Yardımlaşma
Pollyanna	<i>Güzel, yardımsever, umutlu bir karakterin etkisi bütün kasabayı harekete geçirebilir. İnsanların kafalarında ve kalplerinde olanları yayabilirler. Bir insan iyi niyetli ve yumuşak başlıysa, komşuları da çok geçmeden öyle hissetmeye başlayabilir. Ama asık suratlı, ukala biriyse, komşularından karşılığını fazlasıyla görür... (Porter, 2015, s.146)</i>	Yardımlaşma, Paylaşma
Uçan Sınıf	<i>"Rezalet bu, rezalet!" diyordu dokuzuncu sınıftan Matthias Selbmann yanındaki arkadaşına. "Açım ben! Bir kesekâğıdı dolusu kurabiye kırıntısı için acele yirmi kuruş bulmam gerek. Mangırın var mı?"</i> <i>Ufak tefek sarışın bir çocuk olan Uli von Simmern cüzdanını karıştırıp karnı sürekli aç gezen arkadaşına yirmi kuruş uzatırken, "Al, Matz!" diye fısıldadı (Kästner, 2015, s.22).</i>	Yardımlaşma, Dayanışma
Sol Ayağım	<i>Gezi otuz dört pounda mal oluyordu. Geziyi düzenleyen Lourdes komitesi on poundunu karşılayarak bana yardımcı olacaktı. Ertesi gün annem, büyük teyzemden beş pound aldı. Ancak bu kadarını halledebilmıştik (Brown, 2015, s.97, 98).</i>	Yardımlaşma, Dayanışma
Şeker Portakalı	<i>"Dayan, Luis" dedim. "Çok yaklaştık. İleride bir sürü oyuncak bizi bekliyor." Böyle dedikçe biraz daha hızlı yürüyor ve yeniden ayaklarını sürümeye başlıyordu. "Zeze, yoruldu, " dedi sonunda. "Seni biraz kucağımda taşıyım, ister misin?"</i> <i>Kollarını uzattı ve gerçekten de onu bir süre taşıdım (Vasconcelos, 2015, s.42, 43).</i>	Yardımlaşma
İnci	<i>O zaman Juan Tomas, komşularına döndü: "Kino gitti gider," dedi. "Denize açılmışsa, şimdiye kadar çoktan boğulmuştur." Komşulara uğradıktan sonra eve ödünç şeylerle dönüyordu. Bir hasır çanta dolusu mercimek ödünç almıştı. Bir çanak baharat, bir kayatuzu topağı getirdi, kırk beş santim uzunluğunda, ağır bir bıçak getirdi, hem küçük bir balta, bir gereç, hem bir silahtı bu (Steinbeck, 2014, s.76, 77).</i>	Yardımlaşma
Şamatalı Köy	<i>Aslına bakılırsa benim, Lasse'nin ve Bosse'nin Orta Çiftlik'e ait olan, Britta ve Anna'nın Kuzey Çiftliği'ne, Olle'nin de Güney Çiftliği'ne ait olan şalgam tarlasında çalışması gerekiyordu ama biz yardımlaşarak çalıştık (Lindgren, 2014, s.33).</i>	Yardımlaşma

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde yardımlaşma kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

İyi niyetli, yardımsever ve umutlu kişilerin komşularını etkilemesi ve onlardan da aynı davranışları görmesi, köylülerin birbirlerinin tarlasında yardımlaşarak çalışması,

yolculuğa çıkacak aileye komşuları tarafından yiyecek, baharat ve eşya verilmesi, sokakta yaşayan insanlara diğer insanlar tarafından gıda yardımı yapılması.

Öğrencilerin öğretmenlerine işlerinde yardımcı olması, öğretmenlerin ihtiyacı olan öğrencilerine para vermesi, öğrencilerin zor durumlarında birbirlerine borç para vermesi; akrabaların çocuklarının giderleri için birbirlerinden borç para alması, yetişkinlerin boyacılık yapan çocuklara armağan olarak ücretten fazlasını vermesi, çocuğun yorulan kardeşini kucağında taşıması, sokakta hastalanan kimsesiz çocukların himaye edilmesi ve şefkatle ilgilenilmesi.

Tablo 4.136. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Pollyanna	<i>"Eğlence! Eğlence!" diye tekrarladı Nancy öfkeyle. "Sanırım, bu sevimli çocuk o kadınla birlikte yaşamaya başladıktan sonra eğlenceden başka şeyler de çıkacak ve çocuğun bazen başını sokacak bir sığınağa da ihtiyacı olacak. Evet, o sığınak ben olacağım Timothy, ben, ben!" diye söz verdi, dönüp Pollyanna'yı eve götürmek için geniş merdivenlerden çıkarken (Porter, 2015, s.17).</i>	Dayanışma, Yardımlaşma
Uçan Sınıf	<i>"Çok korkuyorum," diye fısıldadı altıncı sınıftaki çocuk hıçkırarak. "En arkada yürüten bu büyükbaş da neyin nesi?" "Birleştirdikleri birkaç çarşafın altına girmiş son sınıf öğrencileri onlar." "Yine de korkuyorum," dedi küçük çocuk. "Alışırısın," diye çocuğu avuttu Uli. "İlk yılmda ben de ağlamıştım." (Kästner, 2015, s.102)</i>	Dayanışma
Sol Ayağı	<i>Bu, gelecekteki hayatımla ilgili çok önemli bir karardı. Annemin, karşı karşıya kalacağım bütün mücadelelerde her zaman yanımda olacağı, yenilmek üzere olduğum zamanlarda ise yeni bir güçle bana destek vereceği anlamına geliyordu. Ama bu onun için kolay değildi, çünkü akrabalar ve arkadaşların kararı aksi yöndeydi (Brown, 2015, s.11).</i>	Dayanışma
Şeker Portakalı	<i>"Her şeyi öğrenmek isteyen sen, evdeki dramı fark etmedin mi?" dedi birden. "Babam işsiz, tamam mı? Altı aydan çok oluyor, Mister Scottfield'le kavga etti ve onu kovdular. Lalâ'nın fabrikada çalışmaya başladığını görmedin mi? Annemin kente, İngiliz Değirmeni'nde çalışmaya gittiğini bilmiyor musun? Eh işte, küçük sersem, bunların hepsi para biriktirmek ve yeni evin kirasını ödemek için (Vasconcelos, 2015, s.18).</i>	Dayanışma, Aile Birliğine Önem Verme
İnci	<i>Komşular, yüzlerini örtüp karanlıkta itişe kakışa Kino'nun evine vardılar yine. Durup baktılar, böyle üzücü bir olayın bu mutlu günde olmasına ne kadar üzüldüklerini belirttiler. İhtiyar kadınlar Juana'nın yanına çömeldiler, ellerinden gelebildiğince yardım edeceklerdi ona, bir şey gelmezse de onu avutacaklardı (Steinbeck, 2014, s.44).</i>	Dayanışma
Şamatalı Köy	<i>Öğretmen hasta yatıyordu. Yaşlı bir kadın gelip ona yardım edecekmiş ama gelmemiş. Öğretmen ona yardım edip edemeyeceğimizi sordu. Elbette yardımcı olurduk. Oğlanlar hemen odun toplamaya koştu, Britta ocağı yaktı ve üzerine çay suyu koydu. Ben yerleri süpürüp öğretmenin yastıklarını kabarttım. Anna bir tepsiye sandviç ve bir bardak çay koyup öğretmene verdi (Lindgren, 2014, s.84).</i>	Dayanışma

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde dayanışma kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Komşulardan birinin başına üzücü bir olay geldiğinde diğer komşuların ellerinden gelebildiğince ona yardım etmesi, onu avutması; duygusal açıdan kendini kötü hisseden insanlara manevi destekte bulunulması, hastalanan komşunun ziyaret edilmesi, ona hastalığının iyiye gitmesini sağlayacak yiyecek ve içecekler götürülmesi, öğrencilerin hasta olan öğretmenlerine refakat etmesi, onun sobasını yakması, ona sıcak çay ve yemek hazırlaması, bir anne doğum yaptığı zaman akrabaların hastaneye ziyaretine gelmesi.

Annenin karşı karşıya kalacağı bütün mücadelelerde her zaman çocuklarının yanında olması, onlara destek vermesi, kız çocuklarının ailedeki diğer çocukların bakımı için annesine destek olması, aile üyelerinin evin giderlerini karşılamak için bir işte çalışması; birlikte para biriktirmesi, evin kirasını ödemesi, aynı sınıfta olan öğrencilerin dayanışma içinde olması, büyük çocukların yurda yeni gelen küçük çocukları korkmaması ve ağlamaması için teselli etmesi, çocukların ilk yardım gelene kadar kaza geçiren arkadaşlarının yanında durması, ona destek olması, hastaneye ziyaretine gitmesi.

Tablo 4.137. Yabancı Yazarlı Romanlardan Sosyal Katılım Kavramları İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Kavramlar
Oliver Twist	<i>Sen bir şeyler yemek istiyorsun. Gel benimle. Gerçi ben de meteliğe kurşun atıyorum ya. Ama boş ver aldırma. Sadece bir buçuk şilingim var. O da bitince Allah kerim. Hadi, hadi sallanma (Dickens, 2012, s.49).</i>	Paylaşma
Şamatalı Köy	<i>Yaban çileklerini toplayarak uzun bir başak sapına boncuk gibi dizdik. Çilek dolu tam on üç tane başak sapımız olmuştu. Akşama yaban çileklerimizi şeker ve kremayla birlikte yedik. Lasse, Bosse ve Olle'ye de tatlarına bakmaları için birer çift çilek dizili başak sapı verdik (Lindgren, 2014, s.56).</i>	Paylaşma

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde paylaşma kavramı ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Arkadaşların son paralarını karınlarını doyurmak için saklaması, çocukların yiyeceklerini birbirleriyle paylaşması.

Yabancı yazarlı romanlarda sosyal katılım becerisine yönelik kavramlardan birey, kendini tanıma, farklılıkları tanıma, etkili vatandaş, problem çözme, duyarlık, toplumsal sorumluluk, gönüllülük, girişimcilik, grup çalışması / iş birliği, liderlik, görüşme, tartışma, uzlaşma, planlama, güven, sosyal / toplumsal ihtiyaç, toplum hizmeti, katılım (sivil toplum kuruluşu), görev (önemli gün ve haftalarda görev alma vb.) etkinlik, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; uyum, proje, sosyal / toplumsal problem kavramları ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yerli yazarlı romanlarda olup yabancı yazarlı romanlarda olmayan sosyal katılım kavramları uyum ve sosyal / toplumsal problem kavramlarıdır. Yabancı yazarlı romanlarda olup yerli yazarlı romanlarda olmayan kavramlar ise katılım (sivil toplum kuruluşu) ve görev (önemli gün ve haftalarda görev alma vb.) kavramlarıdır.

Araştırmanın beşinci amacı, toplumsal romanlarda toplum ve aile konularına yönelik hangi değerlerin bulunduğunu belirlemeye yöneliktir. Altıncı amacı ise bu iletilerin ne sıklıkta bulunduğunu belirlemektir.

Çalışma grubunu oluşturan toplumsal romanlar analiz edilerek bulgular elde edilmiştir. Tespit edilen bulgulara yönelik frekans tablolarına ve alıntılara yer verilmiştir.

4.3. Değerler İle İlgili Bulgular

Toplum ve aile konularına yönelik değerlerin yerli ve yabancı yazarlı romanlarda ne sıklıkta yer aldığı Tablo 4.138’de verilmiştir.

Tablo 4.138. Değerler İle İlgili Bulguların Frekans Dağılımı

Tema	Yerli Yazarlı Romanlar	Frekans (f)	Yabancı Yazarlı Romanlar	Frekans (f)	Toplam (f)
Değerler	Miskinler Tekkesi	26	Oliver Twist	24	50
	Gururlu Peri	40	Pollyanna	21	61
	Yonca Kız	19	Uçan Sınıf	20	39
	Bağrı Yanık Ömer	12	Sol Ayağım	12	24
	87 Oğuz	22	Şeker Portakalı	12	34
	Bir Küçük Osmancık Vardı	15	İnci	7	22
	Yankılı Kayalar	16	Şamatalı Köy	7	23
	Kuklacı	14			14
Toplam (f)		164		103	267

Tablo 4.138'e göre, toplum ve aile konularına yönelik değerlerin analiz edilen romanlardaki tekrar sayısı (f) toplam 267'dir.

Yerli ve yabancı yazarlı romanlara bakıldığında toplum ve aile konularına yönelik değerlerin en fazla "Gururlu Peri" (f=40) romanında yer aldığı görülmektedir. Onu sırasıyla "Miskinler Tekkesi" (f=26), "Oliver Twist" (f=24) ve "87 Oğuz" (f=22) romanları takip etmektedir. Toplum ve aile konularına yönelik değerlerin en az bulunduğu romanlar ise "Şamatalı Köy" ve "İnci" (f=7) romanlarıdır. Onları sırasıyla

"Şeker Portakalı", "Sol Ayağım", "Bağrı Yanık Ömer" (f=12), "Kuklacı" (f=14) ve "Bir Küçük Osmancık Vardı" (f=15) romanları izlemektedir.

Toplum ve aile konularına yönelik değerlerin, incelenen yerli yazarlı romanlardaki tekrar sayısı (f) toplam 164, yabancı yazarlı romanlardaki tekrar sayısı (f) ise toplam 103'tür.

Yerli yazarlı romanlara bakıldığında toplum ve aile konularına yönelik değerlerin en fazla "Gururlu Peri" (f=40) romanında yer aldığı görülmektedir. Onu sırasıyla "Miskinler Tekkesi" (f=26), "87 Oğuz" (f=22) ve "Yonca Kız" (f=19) romanları takip etmektedir. Toplum ve aile konularına yönelik değerlerin en az bulunduğu yerli yazarlı roman ise "Bağrı Yanık Ömer" (f=12) romanıdır. Onu sırasıyla "Kuklacı" (f=14), "Bir Küçük Osmancık Vardı" (f=15) ve "Yankılı Kayalar" (f=16) romanları izlemektedir.

Yabancı yazarlı romanlara bakıldığında toplum ve aile konularına yönelik değerlerin en fazla "Oliver Twist" (f=24) romanında yer aldığı görülmektedir. Onu "Pollyanna" (f=21) ve "Uçan Sınıf" (f=20) romanları takip etmektedir. Toplum ve aile konularına yönelik değerlerin en az bulunduğu yabancı yazarlı romanlar ise "Şamatalı Köy" ve "İnci" (f=7) romanlarıdır. Onları sırasıyla "Şeker Portakalı" ve "Sol Ayağım" (f=12) romanları izlemektedir.

4.3.1. Yerli Yazarlı Romanlarda Değerler İle İlgili Bulgular

Toplum ve aile konularına yönelik değerler ile ilgili yerli yazarlı romanlardan alıntılar aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.139. Yerli Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Miskinler Tekkesi	<i>O zamandan beri Talât'la aramızda bir defter açılmıştır. Dairesindeki usule göre o, bu deftere özene bezene çizgiler çizer; rakamlar ve yazılar yazar. Ben, bir şey anlamadığımı, daha doğrusu, dikkat etmediğimi göstermemek için gözlüğümü takar ve, «Evet, doğrudur,» diye bu hesaplara tasdik ederim. Anlayabildiğim ufak bir şey, bunların gitgide bir ayın, birkaç ayın çevresi içinden çıkmakta, uzun vadeli bir devlet istikrarı manzarası göstermeye başlamakta olmasıdır. Fakat gene kendi kendime gülümseyerek düşünüyorum ki, onun oldukça ileri bir devlet memuru olarak ara sıra benim fakir evime getirdiği şerefe göre nedir bu para! (Güntekin, 2015, s.157, 158)</i>	Hoşgörü
Gururlu Peri	<i>Sesinin en yumuşak tonuyla sordu: - Bir daha böyle şeyler yapmamaya, küçüklerinize sevgiyle, büyüklerinize saygıyla davranacağınıza söz veriyor musunuz? - Söz veriyoruz., dediler. Ellerini İbo'yla Recep'in omuzlarına attı. Okşarcasına kavradı omuzlarını. Ses perdesi değişmeden: - Ben de, kızım Peri adına bağışladım sizi, dedi (Seyda, 2015, s.171).</i>	Hoşgörü, Saygı

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Yonca Kız	<i>Buban kapımızda hizmetkârdı. Birbirlerini sevdiklerini bilmezdik. Gülcülerin Ahmet Bey'le sözleri kesildiğinde buban kaçırdı Melek'i. Melek gönül rızasıyla kaçtığından bubam evlatlıktan reddetti onu (Bilbaşar, 2013, s.48).</i>	Hoşgörü
Bağrı Yanık Ömer	<i>Emine ile Bakır Efe'nin geçimsizliğine sebep ne idi? Bunun birkaç sebebi vardı. Emine densiz, Bakır Efe huysuzdu. Her geçen gün birinin huysuzluğu, diğerinin de titizliği artıyordu. Bakır Efe çocukluğunda bile emretmeye, çocukluğunda bile efeliğe alışıktı. Bununla birlikte Emine de nazlı büyümüştü. O da emrin kendisinde olmasını istiyordu (Yesari, tarihsiz, s.19, 20).</i>	Hoşgörü
87 Oğuz	<i>Yastığı alçak olduğu için boynu ağrıyan Hanife Hanım hafifçe horluyordu. Zaten o uykuyu çok sever, bu yüzden ara sıra kocası ile de atışırlar. Hatta Hamdi Efendi ona: - Be kadın, bu ne kadar uyku sevmek? Oğlan da sana benzedi... Akşam olur olmaz gözlerini yumuyor!.. diye söylenirdi. Hâlbuki kadıncağz pek haklıdır. Akşamlara kadar çalışıp uğraşan bir kadın nasıl erkenden uyuklamasın? (Çalapala, Çalapala, 2015, s.9)</i>	Hoşgörü
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>- Ayşe Kadın hiçbir şeyden habersiz olduğu hâlde, kocasının yaptığından utanıp gitmek istiyor, dedi Abdullah Bey. ... Fatma Hanım, ağlamaklı bir sesle: - Senin suçun yok. Kocan olacak o adam, gerçekten hainmiş. O, bu eve bir daha ayak basamaz. Ama senin için kapımız daima açıktır, dedi (Canat, 2015, s.50)</i>	Hoşgörü
Yankılı Kayalar	<i>Dayımın sesi birden yükseldi: - Hay nankör kadın, tövbe de! Arabadan başka neyimiz eksik? - Sen yokluk içinde büyümüşsün, şimdi azıcık bir şey bulunca şükrediyorsun; bense varlıklı ailenin içinden geldim. Lüks yaşamayı da, modaı takip etmeyi de bilirim. Bunların eksikliğini de pekâlâ hissederim (Boyunağa, 2015, s.79).</i>	Hoşgörü
Kuklacı	<i>Recai Bey uysal bir adamdı. Böyle aşağılayıcı sözlerle aldırılmaz, onları söyleyenin saygısızlığına, biraz da terbiyesizliğine verirdi (Tuğcu, 2013, s.6).</i>	Hoşgörü

İncelenen yerli yazarlı eserlerde hoşgörü değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Mahalledeki yetişkinlerin çocukların küçük çaplı yaramazlıklarını görmezden gelmesi, koşturmacalı oyun oynayan çocukların yetişkinler tarafından azarlanması, bazı yetişkinlerin çocukların sakarlıklarını ve düşüncesizliklerini mazur görmemesi, ders çalışmaktan çok oyun oynamayı seven çocukların aileleri tarafında sürekli cezalandırılması, bir babanın kızının hayatını tehlikeye sokan çocukları affetmesi, aralarında anlaşmazlık çıkan çocukların hemen kavgaya tutuşması, sinirli bir anında çocuğuna hakaret eden babanın bu hareketinin çocuğu tarafından fazla büyütülmemesi, öğretmenlerin oyun ve yaramazlığın çocuğun en doğal hakkı olduğunu düşünmesi, öğretmenlerin çocukların kusurlarını kendilerinden çok onları büyüten anne babasında araması, çocukların zarar göreceği durumlarda anne ya da babanın kusurlu bile olsa affedilmesi, akrabaların öksüz ve yetim kalan çocuklarıyla ilgilenilmesi, öksüz ve yetim çocuklara karşı hoşgörülü olunması, onların azarlanmaması.

Bir çift evlendirilirken ailelerin birbirlerinin maddi durumlarını hoş görmesi, bir çift evlenmeye karar verdiğinde ailelerden maddi durumu iyi olanın evliliğe karşı çıkması, aile üyelerinden biri yoksul birisine maddi destekte bulunmaya karar verdiğinde bazı aile üyelerinin karşı çıkması; eşlerin birbirlerinin artılarını ve eksilerini anlayışla karşılaması, maddi konularda birbirlerine karşı hoşgörülü olması, yorgun olduklarında birbirlerine anlayış göstermesi, yardımcı olması, ev işleri yapılırken çıkan kazalarda birbirlerini mazur görmesi, aile bireylerinden biri sinirli olduğunda diğerlerinin müsamaha göstermesi, hayatın getirdiği sıkıntılara katlanılması ve dayanıklı olunması.

Maddi konularda yoksul insanlara müsamaha gösterilmesi, alacaklı kişinin, zor durumda olmasından dolayı borcunun ödemesini birkaç gün aksatan kişiyi mazur görmesi, sokaktaki çöpeçilere ve dilencilere karşı hoşgörülü olunması, yakınları tarafından iş yerinde ziyaret edilen bir çalışanın işveren tarafından azarlanması, işverenin ailevi sorunları olan işçisine karşı hoşgörülü olması.

Aşağılayıcı sözlerin onları söyleyenin saygısızlığına ve terbiyesizliğine verilmesi, kötülük yapan insanlara karşı intikam alma hırsına girilmemesi, bir grubun aralarına katılmak isteyen yabancılara fiziksel şiddet uygulaması, uyuyan birisinin rahatsız edilmemesi, kapalı ortamlarda sigara içen insanlar yüzünden sigara içmeyen insanların da dumana maruz kalması.

Tablo 4.140. Yerli Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Miskinler Tekkesi	<i>Beni asıl şaşırtan şey, bir ufak çocuğun, o zaman hiç farkında olmuyor gibi görüldüğü şeyleri bu kadar teferruatıyla nasıl aklında tuttuğu değildir; büsbütün başka bir âlemin kızı olan karısı yanında bunları söylemeye cesaret etmesidir. Fakat ondan da daha fazla şaştığım bir şey, fakir soframızda, Talât'la benim aramda bir süslü oyuncak gibi oturan bu genç kadının onu bu kadar benimseyerek dinleyişidir (Güntekin, 2015, s.207, 208).</i>	Saygı (Farklılıklara Saygı)
Gururlu Peri	<i>Ahmet Türkü daha kendi kendine bile tastamam açıklayamamıştı, ama göremediği günler, Salim Öğretmen burnunda tüterdi. Zaman zaman bu öğretmenini kızdırırken üstelik. Ne tuhaf, onu kızdırma yoluyla da, onun kendisiyle ilgilenmesini sağlardı. Yaramazlıklarını görünce, el ederek onu karşısına çağırdı mı, ya üstegmenin karşısındaki babasına ya da babası karşısındaki çavuşlarla erlere öykünerek hazır ola geçer, gözlerini gözlerinden ayırmaz, onu öyle dinlerdi. Saygılı olmak denirdi buna. Öğretmeni karşısında pek saygılı çocuğu Ahmet Türkü (Seyda, 2015, s.39).</i>	Saygı
Yonca Kız	<i>Yonca Kız, genç kadının Ayşe Teyze'ye karşılık vermeden, hışımla kızın elinden çektiğini, birlikte içeri gittiklerini gördü. O arada Ayşe Teyze, ardında Sultan Bacı olduğu halde merdivenleri inmiş, yanlarına gelmişti. Gelininin saygısızlığını unutturacak, gönül alacak sözler bulup söylemeye çalıştı (Bilbaşar, 2013, s.47)</i>	Saygı

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Bağrı Yanık Ömer	Ömer, babasının bağına çıkmıştı. Üzerleri çiy tutmuş kehribar sarılığındaki iri taneli, iri salkımlara imrenmişti. Kütüklerin arasından yürüdü, bir tane seçip koparacaktı. Fakat seçmeye vakit kalmadı, üvey kız kardeşinin çığlığını duyarak sıçradı; "Ana, ana! Ömer bağı çiğniyor..." Fatma biraz gerideydi, yumruklarını sıkarak bağırdı; "Ne arıyorsun bağda?" (Yesari, tarihsiz, s.172)	Saygı
87 Oğuz	Başmuallim uzaklaştı ve Nezihe Hanım gülerek içeri girdi. - GürrrrL diye bir ses oldu. Bütün çocuklar ayağa kalkmışlardı. Hocaları sevinçli bir yüzle bütün sınıfı gözden geçirdi: - Oturun çocuklar!.. (Çalapala, Çalapala, 2015, s.25)	Saygı
Yankılı Kayalar	Dayım gülümseyerek: - Biziz ya Gönül. Bak kimleri getirdim sana! Mehmet'le Hatice, dedikten sonra bize: - Yengeniz! Haydi, öpün bakalım elini, dedi. Kardeşimle, yengemizin elini öptük (Boyunağa, 2015, s.73, 74).	Saygı
Kuklacı	— Baba, diyordu. Gece yarısı bu, yatıp uyusana. Bu yaştan sonra kukla mı oynatacaksın? Gören seni tımarhanelik der. Recai Bey: — Böyle saygısız bir aile içinde bugüne kadar aklımı oynatmadığıma göre, bundan sonra da oynatmam (Tuğcu, 2013, s.33).	Saygı, Hoşgörü

İncelenen yerli yazarlı eserlerde saygı değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Aile büyüklerine saygı gösterilmesi, küçüklerin büyüklerin elini öpmesi; çocukların anne ve babasıyla münakaşa etmesi, onlara karşılık vermesi ve meydan okuması, büyüklerle karşı sesin yükseltmesi, üvey anne ve babanın üvey çocuklara saygı göstermesi, aile içinde bireylerin birbirlerinin ilgi alanlarına karşı saygılı olmaması, eve gelen misafire karşı uygun davranışlarda bulunulması.

Öğrencilerin öğretmenlerine saygı göstermesi, öğretmen sınıfa girdiğinde öğrencilerin ayağa kalkması, öğretmeni tarafından yaramazlık yaptığı için çağrılan bir öğrencinin öğretmeni saygılı bir şekilde dinlemesi. Zengin insanların fakir insanlara saygı göstermesi, yoksulların ve güçsüzlerin küçümsenmemesi, onların ayıplanmaması, engelli insanların fiziksel görünüşüyle dalga geçilmemesi, sevdiği birisini kaybeden kişinin acısına saygı duyulması.

Tablo 4.141. Yerli Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Gururlu Peri	<i>Biz jandarma sınıfıyız ya, jandarma eşkiya, soyguncu izlemeye çıktı diyelim. Soyguncu bir yerde pusuya yatmış, seni kolluyor olabilir. “Önce, Teslim ol!” diye sesleneceksin. Ya dinler bunu, teslim olur, ya dinlemez, silâhına sarılır. Çarpışma başlar. Karşılıklı mermiler atılır. Bir kurşunla yaralanacağını, öleceğini bilirsin. Ama korkup geri dönemezsin, kaçamazsın, sonuna değin gideceksin. Sana bir görev verilmiş, bunun sorumluluğunu yüklenmişsin, kabul etmişsin. Dönüp de komutanınla bunu tartışabilir misin? Hayır! (Seyda, 2015, s.38)</i>	Sorumluluk
87 Oğuz	<i>Bir gün evvel kendi kendine düşünüyordu: - E, artık büyüdük... Lâf değil bu!.. Yarın dördüncü sınıfa giriyorum. Öbür sene çıkacağız bile!.. Şu saati kurup başucuma koyayım... O beni her sabah uyandırır!.. Artık kitaplarımı defterlerimi de temiz tutmalıyım!.. Bu sene çok çalışacağım... Ne olursa olsun!.. (Çalapala, Çalapala, 2015, s.13)</i>	Sorumluluk
Yankılı Kayalar	<i>Artık anam beni arkadaş gibi görüyor, benimle dertleşiyordu. Babamı kaybettikten sonra, ben de değişmiştim. Evin sorumluluğunu hissediyor; kendimi büyük bir insan gibi görüyordum (Boyunağa, 2015, s.15).</i>	Sorumluluk
Kuklacı	<i>— Anne, dedi. Sen de bu kızın üstüne vara vara deh etme. Sana, “Dedemin odasını bozmayın, rahatını kaçırmayın adamın,” dememiş miydi? Çanak tuttunuz bu felakete. Hem unutma, bütün kiracılar tenbihli, kiralar Yıldız’a ödenecek, o da topladığı parayı dedesine verecek (Tuğcu, 2013, s.19).</i>	Sorumluluk

İncelenen yerli yazarlı eserlerde sorumluluk değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Her öğrencinin saatini kurarak, sabah erkenden kalkıp okuluna gitmesi, kitaplarını ve defterlerini temiz tutması, çok çalışması, ödevlerini yapması, okula giden bazı öğrencilerin derslerden korkup okuldan kaçması. Aile bireylerinin akşam eve zamanında gelmesi, ailede bir iş yapılırken çocuklara da sorumluluk verilmesi, çocuklara hesap kitap işlerine yönelik sorumluluk verilmesi, babasını kaybeden erkek çocukların evin sorumluluğunu alması. Verilen bir sözün sorumluluğunun yerine getirilmesi, askerlerin öleceğini bile bile komutanın verdiği görevleri yerine getirmesi.

Tablo 4.142. Yerli Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Miskinler Tekkesi	<i>Kirazlardan sonra canım bir araba sefası isterse, açılır - kapanır iskemlemi katlayıp bir köşeye bırakarak bahçivanın tek tekerlekli çekçek arabasına kurulur, bir eski zaman kralı saltanatıyla kendimi tabaama çektirirdim. Hep aynı tatlı dil, güler yüz sayesinde... (Güntekin, 2015, s.7)</i>	İletişim
Gururlu Peri	<i>- Tuhaf! deyip buna şaştı genç kadın. Geçen gün de bana öğretmenini çok sevdiğini, onun, sınıfta her çocukla ayrı ayrı ilgilendiğini söylüyordu. Yoksa babanla şakalaşıyor musun? (Seyda, 2015, s.111)</i>	İletişim

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Yonca Kız	<i>Tezgâhtar dudağını büzdü. Mehmet'i tepeden turnağa süzdü, "Adın ne senin?" diye sordu. Mehmet Torlak dayanamadı, parladı: "Adımı nidecesin herif? Canderme misin nesen sen? Adımdan ne sana?" Tezgâhtar yumuşak bir sesle, "Beyefendiye kim geldi derim, adını bilmezsem?" dedi (Bilbaşar, 2013, s.32).</i>	İletişim
Bağrı Yanık Ömer	<i>Bakır Efe, çocuğun uyumadığından binde bir şüphe ederdi. Kim bilir yine neye kızmıştı? Zaten ne gün, ne zaman eve güler yüzle geliyordu ki? Artık huy edinmişti. Hiç olmayacak şeyler için ateş püskürüyordu. Kanlı gözlerini devirerek bağılıyor, taşıp köpürüyordu. Dudakları, gülmeyi çoktan unutmuştu (Yesari, tarihsiz, s.18).</i>	İletişim
87 Oğuz	<i>Nezihe Hanım: - Aferin Oğuz, dedi. Bütün yaramazlıklarınla beraber yalan söylemediğin için seni seviyorum. Selim, yavrum sen de bir daha bana gelip arkadaşlarından şikâyet etme emi? Bak, Oğuz kabahatli olduğu hâlde bile doğruyu söylemekten çekinmedi!.. (Çalapala, Çalapala, 2015, s.55)</i>	İletişim
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Bahçedeki küçük eve de, bahçe işlerinden iyi anlayan, yaşlıca bir bahçıvan almışlardı. Bu adam çok güzel gül yetiştirdiği için mi, yoksa devamlı gülümseyerek durduğu için mi bilinmez ona herkes Gül Dede diyordu (Canat, 2015, s.62).</i>	İletişim
Kuklacı	<i>Recai Bey bütün gününü dışarıda geçirdikten sonra eve gelmiş ve kapıdan girer girmez sol taraftaki mutfakın kapısından bakmış ve: — Kolay gele Fatma, diye seslenmişti. Kadın cevap vermeyince: — Bana bak, dedi. Dilini mi yuttun? Sana lakırdı söyledik. Kadın başını çevirip: — Kuzum bana bir de sen çatma, dedi. Akşama kadar iş, iş. Canım çıktı. İki daire birden, kolay mı? (Tuğcu, 2013, s.8)</i>	İletişim

İncelenen yerli yazarlı eserlerde iletişim değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Konuşurken gülümsemenin insanlar ilişkilerinde önemli olması, aile bireylerinin akşam eve girerken güler yüzlü olması, birisinden bir şey yapmasını isterken tatlı dil, güler yüz takınılması, hatalı davranışta bulunan birinin uygun bir dille uyarılması, yeni tanışılan kişilerle yumuşak bir ses tonuyla konuşulması, iyilik yapmak isteyen bir insana karşı tersleyici bir tavır takınılmaması, birisi selam verdiğiğinde karşılık verilmesi, dargın insanların konuşularak uzlaştırılması, şakanın yerinde ve dozunda şakalaşmayı seven insanlara yapılması.

Konuşulan kişiyle göz teması kurulması, yarım kelimelerle konuşulmaması; “Hı..” ve “A’ah” diye değil “Evet” ve “Hayır” şeklinde cevap verilmesi, birisi bir soru sorduğunda dudakların alay edercesine bükülmemesi, sözlü olarak cevap verilmesi, omuzları hafifçe havaya kaldırmanın küçük çocuklarda ilgisizliği belirten bir davranış olması. Öğretmenin sınıftaki her çocukla ayrı ayrı iletişime geçmesi, yaramazlık yapan öğrencilerini uygun bir dille uyarması, başarısız öğrencilerin velileriyle konuşması.

Tablo 4.143. Yerli Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Miskinler Tekkesi	<i>Allah cümleyi kötü şerrinden saklasınmış; kendisinin durup dururken böyle biriyle başı belaya girmişmiş; dayakla karışık bir alışveriş davası... Şayet bir adi şahit, hakikati mahkeme huzurunda söylerse, hak yerini bulacakmış. Hâsılı, kibar adam, bana yalancı şahitlik teklifinde bulunuyor, bir hakikatin tezahürüne hizmet şerefiyle beraber bir miktar da para teklif ediyordu (Güntekin, 2015, s.112).</i>	Dürüstlük
Gururlu Peri	<i>Bambaşka bir kızdı bu kız. Yaşıtlarına benzetemezdin, onlarla aynı torbaya koyamazdın. Hem çok bilmişti, hem de çok saf. Ancak şurası kesin ki, eğitimin “e” sinden bile habersizdi. Gene şurası kesin ki, içinden geçenleri olduğu gibi söyleyecek denli dobra dobra, açık sözlü, açık yürekliydi (Seyda, 2015, s.22).</i>	Dürüstlük
Yonca Kız	<i>Ayşe Teyze, olup biten korkunç olaya oğlunun adı karıştığını öğrenince buna bir türlü inanamıyor, bu hainliği ettirmişse, hiç şüphe yok zalim gelininin ettirdiğini söylüyordu (Bilbaşar, 2013, s.177).</i>	Dürüstlük
87 Oğuz	<i>Fakat Nezihe Hanım bir şey daha söyledi: - Ne ceza vereceğimize karar verdik sayılır... Bu dersten mahrum olmak en büyük cezadır... Haydi bakalım; şimdi size soruyorum, bu yaramazlığı kim yaptıysa, kalksın “ben yaptım!” desin, cezasına razı olsun... Oğuz bir an düşündü. O yalan söyleyemezdi. Zaten işin sonunda nasıl olsa meydana çıkacaktı. Ayağa kalktı: - Ben yaptım hocam, dedi... (Çalapala, Çalapala, 2015, s.53)</i>	Dürüstlük
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Akşam, Selahattin Bey kapının önünden geçerken arabasını durdurup, havuzun başında duran Hüseyin'i çağırdı. Ona büyükçe bir paket uzatarak: - Bu hediyeyi sana aldım, dedi. Hüseyin, bu kocaman paketi, çok merak ettiği hâlde alamadı. Selahattin Bey bu hediyeyi Şebnem'e ders çalıştırdığı için almış olmalıydı. - Alsana yavrum. Hediye bu. Başka şey değil ki. - Teşekkür ederim efendim, dedi Hüseyin, ben bunu hak etmedim (Canat, 2015, s.91, 92).</i>	Dürüstlük
Kuklacı	<i>Yalnız Calibe, babasının son zamanlarda ortaya çıkardığı Yumurtacı Sokağı ifadesinin ne olduğunu biliyordu. Bunu kardeşi olan Bedri de bilirdi. Çünkü daha her ikisi de evlenmeden önce, babaları ile anneleri arasındaki münakaşadan annelerinin Raşit adındaki bir bekçinin kızı olduğunu biliyorlardı. Ortaokulu bile bitirememiş olan Sahire adındaki kızın gözü yüksekteymiş. Kendisini bir emniyet memurunun kızı olarak Recai Bey'e yutturmuş (Tuğcu, 2013, s.21).</i>	Dürüstlük

İncelenen yerli yazarlı eserlerde dürüstlük değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

İçinden geçenleri olduğu gibi söyleyecek kadar açık sözlü ve açık yürekli olunması, bize herhangi bir konuda kötülüğü dokunan birisinin arkasından, intikam hırsıyla, ona zarar verecek hareketler yapmak yerine konunun konuşularak halledilmesi, kıskanç insanların yakınındaki kişilere gizlice zarar vermesi, üzmesi, kötülük yapması, iftira atması; yeni tanışan kız ve erkeğin kendileri ile ilgili konularda birbirlerine karşı dürüst olması, çalışanın çalıştığı iş yerine, işverene ve onun ailesine zarar verecek eylemlerde bulunmaması, başkalarının başarısının kendi başarımız gibi gösterilmemesi.

Daha fazla para kazanma hırsıyla insanları doğruluktan ayrılmaması, hak edilmeyen bir paranın ya da hediyein kabul edilmemesi, insanların güvenleri sömürülerek aldatılması,

bazı esnafların müşterilere bozuk, defolu, eksik ürünler satması, dilencilerin sadaka alabilmek için insanlara yalan söylemesi, suçlu insanların mahkemelerde para karşılığı yalancı şahit tutması, ailelerin çocukları para elde etmek için sömürü aracı olarak kullanmaması. Öğrencilerin her konuda açık, yalansız ve dosdoğru olması, yaramazlık yapan öğrencinin suçunu itiraf etmesi, derslerle ilgili konularda öğrencilerin birbirlerini aldatmaması.

Tablo 4.144. Yerli Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Miskinler Tekkesi	<i>Aylarca hastanede süründüm. Nihayet ilk karım elinde iki çocuğu ile beraber Anadolu'dan geldi. İyi zamanlardan kalma birkaç parça mücevherlerini satarak beni bir hasta çocuk gibi tedavi etti. Şimdi epeyce zamandan beri bir kömür deposunda kantar memuruyum. Sabahtan akşama kadar ter ve kömür tozuna bulanarak çalışmama mukabil elime geçen pek az para ile karım bu evde beni ve çocuklarımı idare etmeye uğraşıyor (Güntekin, 2015, s.189).</i>	Aile Birliğine Önem Verme
Gururlu Peri	<i>- Bari anacığı bulunsaydı.. - Bütün iş anasını bulmakta zaten. Kadın bulundu mu, çocuk da bulunur. - Ama aralarındaki bağ kopmuş, oğlum. Anası evlerde çalışırken, çocuk sokak ortasında kalmış. Sen, kendin dedin! - Bakma sen, ona bakma anacığım., diye konuştu öğretmen. Bir çocukla anası arasındaki bağ hiçbir zaman tam kopmaz (Seyda, 2015, s.53, 54).</i>	Aile Birliğine Önem Verme
Yonca Kız	<i>Gonca Ana da, Ayşe Teyze de, Sultan Bacı da Yonca Kız'ı görmüşlerdi. Sultan Bacı, "Ay bana bir şeyler oluyo ayo..." dedi, merdivenlere çöktüverdi. Gonca Ana, merdivenleri deli gibi indi, ana kızın birbirlerine sarılmaları çok acıklı oldu. Gonca Ana öpüp öpüp bağrına basıyordu kızını. Titreyen dudaklarından, "Şükür Tanrı'ya!" sözünden başka söz çıkmıyordu (Bilbaşar, 2013, s.175).</i>	Aile Birliğine Önem Verme
Bağrı Yanık Ömer	<i>Emine de bıkıp usanmıştı. Bu yaşantı böyle sürüp gitmezdi. Bunun sürmeyeceğini sadece Emine değil, Bakır Efe de çok iyi anlıyordu. Ayrılık ikisi için de düğün bayram olacaktı. Ayrıldıktan sonra birbirlerinin hasretini mi çekecekerdi? Ne gezer... Kurtulduk diye sevinecek, ferahlayacak, keyifleri yerine gelecek, yeniden doğmuş gibi olacaktı. Peki, ya Ömer? Arada Ömer vardı. İkinin de belini büken bu idi işte (Yesari, tarihsiz, s.18, 19).</i>	Aile Birliğine Önem Verme
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Köşkte büyük bir telaş vardı. Osmancığın bulunduğunu herkes duymuştu. Zarife Hanım'ın getireceği delikanlıyı heyecanla beklemeye başlamışlardı. Küçük Şükran bile olayı duymuştu. - Abim geldi, abim geldi, diye oradan oraya koşuyordu. Bütün gözler bahçe kapısına çevrili bekliyorlardı. Abdullah Bey'in, konuşurken dudakları titriyordu. - Ne büyüksün Allah'ım, dedi. Şükürler olsun. Fatma Hanım kafasını iki yana sallayarak ağlıyor. Biraz sonra kavuşacağı yavrusunu bağrına basmak için sabırsızlanıyordu (Canat, 2015, s.122, 123).</i>	Aile Birliğine Önem Verme
Yankılı Kayalar	<i>Anacığuma tatlı tatlı sarılırken birden uyandım. Anamın olmadığı aklıma geldi. Anam yoktu. Anamı kaybetmişim. Kardeşimle yalnızdık. İçime bir sızı yayıldı. Gözlerim yaşardı. Allah kimseye ana acısı göstermesin... (Boyunağa, 2015, s.46)</i>	Aile Birliğine Önem Verme

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Kuklacı	Bedri Bey: — O da kim? dedi. — Yumurtacı sokağındaki Bekçi Raşit Efendi. Senin annenin öz babası. Sahure kendisini bana yamadıktan sonra ne oldum delisi oldu. Anasına, babasına kapıyı kapattı. Kaç defa söyledim. Hiç olmazsa bir mübarek günde insan gider de bir gönül alır. Ama senin anan onların ayaklarını bu apartmana alıştırmak istemedi. Kovmaktan beter etti (Tuğcu, 2013, s.42).	Aile Birliğine Önem Verme

İncelenen yerli yazarlı eserlerde aile birliğine önem verme değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Anne ve babaların çocuklarına düşkün olması, çocukların anne ve babasından ayrı düşürülmemesi, çiftlerin boşanma kararı alırken çocuklarını da düşünmesi, çocuğun geleceği için anne ve babanın bir arada olması ve namuslu bir hayat yaşaması, kadınların eşlerinin onları aldatmasına rağmen çocuklarını düşünerek yuvasını yıkmak istememesi, görüşmeler dahi bir çocukla annesi arasındaki bağın hiçbir zaman tam kopmaması, annesini kaybeden çocukların ana acısı çekmesi, kaybolan çocuklarını bulan ailelerin mutlu olması.

Aile üyelerinin birbirlerine surat asmaması, kin gütmemesi, aileden biri hastalandığında diğer aile üyelerinin endişelenmesi, uzun süredir birbirini göremeyen aile üyeleri bir araya geldiğinde mutluluğun artması, birlikte yemek yenilmesi, çay içilmesi, sohbet edilmesi, fakirken daha sonra zengin olan bazı insanların anne babasından utanması, onlara sırtını dönmemesi, insanların evlenerek kendi yuvalarını kursalar dahi sık sık anne ve babalarını ziyaret etmesi, aile içi cinayet olaylarının yaşanması.

Tablo 4.145. Yerli Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Miskinler Tekkesi	Paşanın sokağa çıkmak için artık elbisesi kalmamıştır. Fakat vaktiyle Hünkâr yaveri iken Abdülhamit'in hediye ettiği söylenen bir elma kürkü vardır. Nişanlılar geleceği zaman Mavi Konağın köşe bucağında ne kadar yalızlı, oymalı eşya kalmışsa selamlık odasına taşınırdı; paşa, «Getirin bakalım şu benim bakkal korkutanı!» diye gülerek kürkü ister ve arkasındaki şal örneği entarinin pek görünmemesi için onu kuşakla sıkıca belinden bağlar (Güntekin, 2015, s.186, 187).	Görgü Kuralları
Gururlu Peri	Akşam ezanından sonra birkaç kişi daha uğradı. Bunlar erkeklerdi. Evlerinin kadınlarından daha anlayışlı davrandılar. Birkaç tümcede bitirildi, tüketildi konuşmalar: - Geçmiş olsun Salim Bey. - Sağ olasin, komşum. - Gene görüşürüz (Seyda, 2015, s.152).	Görgü Kuralları

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Yonca Kız	<i>Yonca Kız'ın eğitimiyle Hatice Hanım meşgul oluyordu. Terbiyeli bir hanımın sabahları kalktığı zaman nasıl yıkanacağını, dişlerini nasıl fırçalayacağını, aşağıya indiği zaman büyüklerini nasıl selamlayacağını, nasıl yürüyeceğini, koltuklara bacaklarını açmadan nasıl oturacağını, gelen konukları nasıl karşılayacağını, sofrada çatalı, kaşığı, bıçağı nasıl kullanacağını öğretiyordu (Bilbaşar, 2013, s.102, 103).</i>	Görgü Kuralları
Bağrı Yanık Ömer	<i>Kasabaya inmediği, çarşıya, pazara çıkmadığı, insan arasına karışmadığı için, arkasından edilen alayları görmüyordu. "Merhaba Efe..." Bakır Efe, başını ağır ağır çevirdi, kaşlarını hafifçe çatarak; "Merhaba Süleyman," dedi. Sırtını dayadığı çınarın geniş gölgesine Süleyman'ı da çağırdı (Yesari, tarihsiz, s.31).</i>	Görgü Kuralları
87 Oğuz	<i>Nezihe Hanım onun, patlak çantasını kayışından sallaya sallaya dolaştığını görünce seslendi: -Oğuz! - Efendim? - Gel buraya bakayım. Gitti. Neden kendine bir çeki düzen vermedin?.. Bak yüzünü bile yıkamamışsın!. - Yıkadım hocanım!. - Yanakların çamur içinde, şu cebini annene dik deseydin dikmez miydi? Pantolonunu ütöletmeden vazgeçtim... Hiç olmazsa bir kere fırçalamalıydın (Çalapala, Çalapala, 2015, s.66, 67).</i>	Görgü Kuralları
Bir Küçük Osmancık Vardı	<i>Hüseyin lisenin son sınıfına kadar aynı başarıyı sürdürdü. Lise son sınıfa başladığı zaman on yedi yaşına henüz girmişti. Sarı saçları, yeşil gözleri ve fidan gibi endamıyla gösterişli bir delikanlı olmuştu. Yardımseverliği, ciddiyeti ve çalışkanlığı ile herkes tarafından takdir ediliyordu. Yalnız derslerinde değil, yaptığı her işte başarılıydı. Öğretmenlerine karşı saygılı, arkadaşlarına karşı oldukça nazikti (Canat, 2015, s.102).</i>	Görgü Kuralları
Yankılı Kayalar	<i>Kezban nine bana döndü: - Hadi, kalk hazırlan, dedi. Sizi almaya geldik, bu geceyi de bizde geçirin artık. Teşekkür ettim. Evimizde oturmanın daha uygun olacağını söyledim. Ali emmi bana hak verdi (Boyunağa, 2015, s.31).</i>	Görgü Kuralları
Kuklacı	<i>Huriye Hanım birkaç defa ziyarete gelmişti ama Sahire Hanım odasından çıkmıyor ve bu aklı başında, nazik kadınla konuşmak istemiyordu (Tuğcu, 2013, s.89).</i>	Görgü Kuralları

İncelenen yerli yazarlı eserlerde görgü kuralları değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Görgü kurallarının ailede kazandırılmaya başlanması, olgun bir kişiliğe sahip olunması, yaşına uygun davranılması, küçüklerin büyüklere saygı bildiren, uygun bir dille hitap etmesi, onları selamlanması, karşısında saygılı bir şekilde oturması, büyüklerinden harçlık alan küçüklerin onlara teşekkür etmesi, okulda öğretmenlere karşı terbiyeli davranılması, öğretmen soru sorduğunda öğrencilerin parmak kaldırılarak söz istemesi, eşlerin birbirlerini evden çıkarken ve eve geldiğinde kapıda karşılaması, gösterisi bittikten sonra sanatkarın alkışlanması.

Başkalarını rahatsız edici davranışlardan sakınılması, uygun olmayan el ve sözlü şekalardan kaçınılması, başkalarına karşı kaba hareketlerde ve kötü sözlerde bulunulmaması, herhangi bir sebeple insanlarla alay edilmemesi, düşük bütçeli insanların kıyafetleriyle alay edilmemesi, ziyaretin kısa ve zamanlı olmasına özen gösterilmesi, hasta ziyaretinin kısa ve zamanlı olmasına özen gösterilmesi, birine rahatsız edecek / üzecek veya canını acıtacak bir şey yapıldığında özür dilenmesi, yapılan bir iyiliğe karşı teşekkür edilmesi.

Giysilerin temizliğine özen gösterilmesi, öğrencilerin giyime önem vermesi, giysilerinin yer ve zamana uygun olmasına özen göstermesi, düzenli olarak duş alınması, dişlerin fırçalanması, misafirlğe gidilirken temiz ve uygun kıyafetler giyilmesi, misafir geleceği zaman ev sahibinin giyimine özen göstermesi, eve gelen misafirin karşılanması, eve buyur edilerek hoş geldiniz denilmesi, sofrada çatal, bıçak ve kaşığın uygun kullanılması, yemek yerken ağızın şapırdatılmaması, verilen bir davette misafirlerin arasında kaş-göz işareti yapılmaması, bir ikramda ya da davette bulunan insanların, eğer kabul edilemeyecekse, uygun bir dille reddedilmesi, teşekkür edilmesi.

Yeni tanışılan birisine adının sorulması, el sıkışılması, yeni tanışan kişilerin kısaca kendinden bahsetmesi, tanınmayan ve yeni tanışılan insanlara karşı "siz" diye hitap edilmesi, evde, sokakta, işte, okulda insanlarla günün saatine uygun olarak selamlaşılması.

Tablo 4.146. Yerli Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Miskinler Tekkesi	<i>Büyükannemin diline doladığı sözlerden biri de: «Allah kimsenin kapısını kapamasın!»dı. Misafirleri daima güler yüzle karşılar. Hatta Türkçe bilmeyen ve yüzlerine baktıkça utançlarından parmaklarını ısırarak sakallı Çerkezleri bile karşısına alarak saatlerce konuşmaya çalışırdı (Güntekin, 2015, s.17).</i>	Misafirperverlik
Gururlu Peri	<i>O da, "Verin haminneciğim, elinizi öpeyim!" diyen küçük kızı hiç yadırgamadan, yabancılık göstermeden kucakladı. "Gel evlâdım, gel yavrum!"larla başladı onun donmuş, koçan olmuş ellerini, ayaklarını ovalamaya. Hemen aşağı kattaki kendi odasına almış, sobadan biraz ızağa oturtmuştu. - Karıncığın aç mı, karıncığın? diye sordu (Seyda, 2015, s.20).</i>	Misafirperverlik, Saygı
Yonca Kız	<i>Teyze oğlunun bir "hoş geldin" bile dememesi, başını kaldırıp bakmaması Mehmet Torlak'ın tezgâhtara karşı diklenen cesaretini de, hısımlıktan gelen sıcak duygularını da ezdi, parçaladı (Bilbaşar, 2013, s.34, 35).</i>	Misafirperverlik
Bağrı Yanık Ömer	<i>Ettiğin haltı gördün mü?" diye bağırdı Efe. Emine sinirlerine hâkim olmaya çalışarak: "Misafir geldi. Kovamazdım ya ..." dedi (Yesari, tarihsiz, s.23).</i>	Misafirperverlik

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
87 Oğuz	- Teyze, dedi, öbür gün de Selim bize misafir gelsin olur mu? Artık derslere yetiştirdi gibi bir şey... Ben onu gene buraya getiririm (Çalapala, Çalapala, 2015, s.121).	Misafirperverlik
Yankılı Kayalar	İçim bir fena oldu. Kapının önünde dondum kaldım. Kendimizi yapayalnız, bir garip hissettim. Dayımı gördüğüm zaman duymuş olduğum o sevinç, o güven duygum kaybolup gitti. Misafir böyle mi karşılanırdı! Köyümüzde her aile, misafiri için âdeta canını verirdi. Hele anam! Misafirlere ne kadar candan davranırdı. Gelen dilencilere bile güler yüz gösterirdi (Boyunağa, 2015, s.74).	Misafirperverlik
Kuklacı	Bazen, Yıldız dükkâna uğradığı zaman oturmaya geliyorlardı. Recai Bey bir ibişi kafasının suratının boyasını, kaşını, gözünü, bıyıklarını kaza yaptırıyor. Bazen: — Yavrum, misafirlere soğuk bir şey ver, diyordu. Yıldız buzdolabından limonata veya ayran alıp misafire veya misafirlere birer bardak veriyordu (Tuğcu, 2013, s.31).	Misafirperverlik

İncelenen yerli yazarlı eserlerde misafirperverlik değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Misafirlerin güler yüzlü karşılanması, "hoş geldin" denilmesi, onlarla sohbet edilmesi, candan davranılması, evde yemeğe ve yatıya misafir kabul edilmesi, misafirlere yiyecek ve içecek bir şeyler ikram edilmesi, karnının doyurulması, yatıya kalan misafirlerin temiz yatak ve yorganda yatırılması, esnafların dükkânına gelen misafirlerine sıcak ya da soğuk içecek bir şeyler ikram etmesi, misafirlikte bulunulan evde yaşayanların da uygun bir zamanda misafirliğe davet edilmesi.

Yerli yazarlı romanlarda toplum ve aile konularına yönelik değerlerden hoşgörü, saygı, sorumluluk, iletişim, dürüstlük, aile birliğine önem verme, görgü kuralları ve misafirperverlik ile ilgili bulgulara rastlanmıştır. Toplum ve aile konularına yönelik belirlenen değerlerden rastlanmayan olmamıştır.

4.3.2. Yabancı Yazarlı Romanlarda Değerler İle İlgili Bulgular

Toplum ve aile konularına yönelik değerler ile ilgili yabancı yazarlı romanlardan alıntılar aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.147. Yabancı Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Oliver Twist	<i>Sorgusunun bu kısmında Oliver başını kaldırdı, yalvaran gözlerle bakınarak zayıf bir sesle bir yudum su istedi.</i> Bay Fang: — <i>Saçma! Beni aldatmaya kalkışayım deme sakın, dedi.</i> Memur uyarmak istedi: — <i>Çocuk hasta galiba, Hâkim Bey.</i> Bay Fang: — <i>Ben bilirim onları, diyerek fikrini belirtti (Dickens, 2012, s.76).</i>	Hoşgörü
Pollyanna	<i>"Polly Teyze, bu Jimmy Bean."</i> <i>"Peki burada ne işi var?"</i> <i>"Polly Teyze, şimdi size söyledim ya!" Pollyanna'nın gözleri şaşkınlıktan dört açılmıştı. "Onu eve, size getirdim, böylece burada kalabilir, anlıyorsunuz ya. Bir ev ve etrafında insanlar olsun istiyor.</i> ... <i>"Bu kadarı yeter artık Pollyanna. Bu, şimdiye kadar yaptığın en saçma şey. Bakımsız kedilerle uyuz köpekler yeterince bela olmamış gibi bir de sokakta bulduğun küçük bir dilenciye eve getiriyorsun..." (Porter, 2015, s.76)</i>	Hoşgörü, Saygı
Uçan Sınıf	<i>Güzel Theodor piyano çalmayı kesti ve burnu büyük bir tavırla, "Rica ederim, spor salonundaki işimiz bitene kadar bekleyiverin," dedi. Sonra çalmaya devam etti. Bunun üzerine son sınıf öğrencileri de yine dans etmeye başladılar. Dokuzuncu sınıfın birincisi Martin Thaler'in yüzü öfkeden kıpkırmızı kesildi. "Kesin, lütfen!" diye bağırdı. "Doktor Bökh, her gün öğleyin iki ile üç arasında spor salonunda prova yapmamıza izin verdi. Bunu siz de biliyorsunuz." (Kästner, 2015, s.28)</i>	Hoşgörü
Sol Ayağım	<i>Onların yeteneklerini ve katkılarını anlatacak söz bulamıyorum. Çevrelerine candan ve anlayışlı yaklaşıyorlar; öğrencileri tembelleşip dikkatsizleştğinde dertleşmeleri gerekse de bu sertlik asla soğukluğa dönüşmüyor. Çocuklara bakarken gözlerindeki ışık ne olursa olsun sönmüyor. Çünkü kliniğe girmek kalpten kalbe, gözden göze bir dalga gibi yayılan ruhun içine girmektir. Bu ruhta acıma değil, gurur gizlidir (Brown, 2015, s.170).</i>	Hoşgörü
Şeker Portakalı	<i>"Siz nasıl okuma öğrendiniz?"</i> <i>"Herkes gibi, alfabeden. B ile A'yı birleştirip BA diyerek."</i> <i>"Herkesin de böyle mi öğrenmesi gerekir?"</i> <i>"Bildiğim kadarıyla evet."</i> <i>"Ama herkesin de mi?"</i> <i>Merakla beni süzdü.</i> <i>"Dinle, Zeze! Herkesin böyle öğrenmesi gerekir, evet. Şimdi bırak da şu okuduğum şeyi bitireyim (Vasconcelos, 2015, s.19, 20).</i>	Hoşgörü
Şamatalı Köy	<i>Akşamları ışığın ne zaman söndürüleceğine hep Lasse karar verirdi. Ben yatağıma yatıp "İsveç Baharı" kitabını okumak isterken, Lasse ışığı söndürüp hayalet öyküleri anlatmamızı önerirdi. Ben uykum geldiğinde hemen yatıp uyumak isterken, Lasse ve Bosse papaz kaçtı oynamak isterlerdi. Lasse ışığı yattığı yerden istediği zaman söndürebilirdi (Lindgren, 2014, s.10, 11).</i>	Hoşgörü

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde hoşgörü değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Bazı insanların kesinlikle hata ve kusur kabul etmemesi, son derece katı olması, her şey yolunda olsa bile gülümsememesi; başkalarına kötü davranan aksi insanlara tahammül edilmesi, onlara karşı affedici olunması, aynı odayı paylaşan insanların birbirlerine müsamaha göstermesi, eve gelen misafirlere karşı hoşgörülü olunması, huzurevi

çalışanlarının yaşlıların sağlık sorunlarına tahammül edememesi, onları azarlaması, hayvanlara karşı duyarlı olan bir bireyin aldığı kararlara diğer aile üyeleri tarafından da saygı gösterilmesi.

Çocukların patavatsızlıklarına müsamaha gösterilmesi, sıcak bir yuva ve şefkat isteyen kimsesiz çocuklara karşı hoşgörülü olunması, çocukların çok fazla soru sorduğu için yetişkinler tarafından azarlanması, annelerin arkadaşlarını eve getiren çocuklarını azarlaması, babaların istemeden yanlış bir söz söyleyen çocuklarını affetmesi, çocuklara karşı ön yargılı olan insanların, onların hastalıklarını bahane olarak görmesi, öğretmenlerin öğrencilerin yaramazlıklarına müsamaha göstermesi; doktorların, öğrencileri bir dikkatsizlik yaptığında çok sert davranması, öğrencilerin okulda ortak kullanım alanlarını paylaşırken birbirlerine karşı hoşgörülü olması.

Tablo 4.148. Yabancı Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Pollyanna	<i>"Çok teşekkür ederim, ama iyi değilim," diye mırıldandı Bayan Snow tekrar o alışıldık halini takınarak. " Bu sabah uykum kaçtı. Kapı komşum Nellie Higgins müzik derslerine başladı ve onun çalışmaları beni çıldırıyor. Bütün sabah çalıştı, tek bir dakika boş durmadı. Ne yapacağımı hiç bilmiyorum." (Porter, 2015, s.63)</i>	Saygı
Uçan Sınıf	<i>"N'oluyor burada?" diye sordu olayı kaçıran bir son sınıf öğrencisi. "Önemli bir şey yok," diye yanıtladı Sebastian Frank. "Bizim ötücü kuşa pencereye çıkmasını rica etmiştik sadece. Harry kuşun şaşı olduğuna inanmıyordu da." Çocuklar güldüler. "Sen benimle dalga mı geçiyorsun?" diye sordu son sınıf öğrencisi. "Ne münasebet," diye karşılık verdi Sebastian mütevazı bir tavırla. "Sizin gibi büyük biriyle nasıl dalga geçebilirim? Hem dalga dediğin denizde olur." (Kästner, 2015, s.25)</i>	Saygı
Sol Ayağım	<i>Çok geçmeden benim de birlikte çok eğlendiğim arkadaşlarım oldu. Bunlar bizim mahalleden çocuklardı ve hiç soru sormadan beni aralarına kabul edecek kadar genç ve samimiydiler. Benimle birlikte büyümüşlerdi ve bir şekilde benimle arkadaş olmak, onlara benimle büyümüş olan çocuklardan daha kolay geliyordu. Aslında çoğu benim sorunumu garip bir üstünlük, nerdeyse tanrısal bir özellik olarak kabul ediyordu. Bana tuhaf, çocuksu bir tavırla saygı gösteriyorlardı (Brown, 2015, s.26, 27).</i>	Saygı
İnci	<i>"Evet?" dedi doktor. "Zavallı bir Kızılderili, bebeğiyle gelmiş. Akrep sokmuş bebeği dediğine göre." Doktor öfkesinin kabarmasına fırsat vermeden fincanını usulca elinden bıraktı. "Benim 'zavallı Kızılderililer'in böcek sokmalarını iyileştirmekten başka işim yok mu? Ben doktorum, veteriner değil." (Steinbeck, 2014, s.21)</i>	Saygı (Farklılıklara Saygı)

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde saygı değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

İnsanlara kötü, onları kıracak kelimelerle hitap edilmemesi, birisine duyulan saygıyı ifade etmek için bir ortama girdiğinde ayağa kalkılması, sokakta yürürken istemeden birine

çarpıldığında nazik bir şekilde özür dilenmesi, bazı insanların başkalarının önem verdiği değerlere karşı fikirlerini saygısız bir şekilde açıklaması, onula alay etmesi ve eğlenmesi küçüklerin büyüklere karşı şımarık davranışlarda bulunarak onlarla dalga geçmesi, çocukların engelli arkadaşlarına saygı göstermesi.

Halden anlamayan insanların başkalarının sağlık durumuna saygı göstermemesi, hasta olan komşuları rahatsız edecek hareketlerden kaçınılması, gürültü yapılamaması, doktorun bazı insanları yoksul ve başka bir ırktan olduğu için tedavi etmemesi, huzurevi çalışanlarının yaşlılara saygısızca davranması, çok yemek yeme ihtiyacı duyan insanlara saygı duyulması.

Tablo 4.149. Yabancı Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Pollyanna	<i>Bayan Polly sinirli bir biçimde başını kaldırdı. "Pollyanna, sen gördüğüm en garip çocuksun! Tabii ki sana oynaman için de zaman kalacak. Ama senin gerekli eğitim ve terbiyeyi almanı sağlamak benim görevim, bunların boşa gitmemesi için SEN DE nankörlük etmeyip kendi görevlerini yerine getirmelisin."</i> (Porter, 2015, s.39)	Sorumluluk
Uçan Sınıf	<i>"Sorumluluk sahibi olduğunuz belli oluyor!" diye karşılık verdi öğretmen. "Demek beni güç durumda bırakmamak için bana sormadınız. Peki, öyle olsun (Kästner, 2015, s.86).</i>	Sorumluluk
Şeker Portakalı	<i>"Dikkat, Zeze! Bu diyeceğim çok önemli: Önce sağına, soluna bakacaksın. Sonra, haydi!" Yolu koşarak geçtik. "Korktun mu?" Elbette korkmuştum, ama başımı hayır anlamında salladım. "Bir kere daha birlikte karşıya geçeceğiz. Sonra öğrenip öğrenmediğine bakacağım."</i> (Vasconcelos, 2015, s.15)	Sorumluluk
Şamatalı Köy	<i>Büyük Köy'le Şamatalı Köy'ün tam ortasında Snáll adında bir ayakkabı tamircisi var. 'Snáll' iyi kalpli demek ama o iyi kalpli değil, hem de hiç. Defalarca söz vermesine rağmen ayakkabılarımızı asla söz verdiği günde tamir etmez. Ağda onun bu davranışını çok içmesine bağlıyor (Lindgren, 2014, s.41).</i>	Sorumluluk

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde sorumluluk değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Kadınların çocuklarına karşı görevlerini bilmesi ve elinden gelenin en iyisini yapması, ailedeki bireylerin ortak yaşadıkları evin kurallarına uyması, akşam yemeklerine zamanında gelmesi, işlenen bir suçtan o suçu işleyenin yanı sıra suçun işlenmesini engellemeyen kişinin de sorumlu olması, çok içki içen insanların verdikleri sözleri unutmaması.

Çocukların öncelikle öğrencilik görevlerini yerine getirmesi, artan zamanlarda oyun oynaması, annelerin çocuklarına odalarının temizliğine özen göstermesini tembih etmesi,

öğrencilerin öğretmenlerini güç durumda bırakmamak için sorumluluklarını yerine getirmesi, çocuklara evcil hayvan besleme işi verilmesi, büyükler tarafından çocuklara karşıdan karşıya geçerken önce sağına sonra soluna bakılmasının öğretilmesi.

Tablo 4.150. Yabancı Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Oliver Twist	<i>Yaşlı adam durdu, kalemini bıraktı, ilkin Oliver'a, sonra da hiçbir şeye aldırılmaz bir tavırla enfiye çekmek üzere olan Bay Bumble'a baktı. Sonra kürsünün üzerinden eğilerek: — Yavrucuğum, dedi. Oliver irkildi. Bu, onun alışmamış olduğu bir sevgiyle söylenmiş bir sözdü (Dickens, 2012, s.25).</i>	İletişim
Pollyanna	<i>Pollyanna tekrar güldü. Parıldayan gözlerini teyzesine çevirdi. "Biliyor musunuz, kazadan beri bana defalarca canım dediniz, daha önce hiç demediğiniz kadar. Bana 'canım' denmesi hoşuma gidiyor, bana yakın olan insanlar tarafından, demek istiyorum (Porter, 2015, s.155).</i>	İletişim
Uçan Sınıf	<i>"Züppeler," diye homurdandı Matthias küçümser bir edayla. Uli onun arkasına saklanmıştı. "Sizden dansı kesmenizi rica etmek zorundayım," dedi Martin kibarca. "Johnny Trotz'un oyununun provalarına kaldığımız yerden devam edeceğiz. Dans edenler durdular... (Kästner, 2015, s.27, 28)</i>	İletişim, Görgü Kuralları
Sol Ayağı	<i>Beni gören ve muayene eden doktorların hemen hepsi, çok ilginç ancak aynı zamanda ümitsiz bir vaka olarak değerlendirmiş. Birçoğu anneme yumuşak bir tavırla benim zihinsel özürümü ve böyle kalacağımı söylemiş. Daha önce sağlıklı beş çocuk yetiştiren genç bir anne için bu ağır bir darbe olmuş (Brown, 2015, s.10).</i>	İletişim
Şeker Portakalı	<i>"Bu işi sen yaptın, değil mi Zeze?" Seu Orlando-Cabelo-de-Fogo. Uzun zamandır komşumuz olan adam. Dilim tutuldu. "Yaptın mı, yapmadın mı?" "Evdekilere söylemeyeceksiniz, değil mi?" "Bir şey söylemeyeceğim. Ama beni iyi dinle, Zeze! Bu seferlik idare edebiliriz, çünkü o kocakarının yılan gibi bir dili vardır. Ama bir daha yapmaya kalkma sakın, birinin bacağı kırılabilir." En söz dinleyen tavrımı takındım, beni bıraktı (Vasconcelos, 2015, s.80).</i>	İletişim
İnci	<i>Uşak kâğıdı aldı, kapıyı yine kapadı ama bu kez dönüşü uzun sürmedi. Kâğıdı uzatabilecek kadar araladı kapıyı. "Doktor bey çıkmış!" dedi. "Önemli bir vakaya çağırılmışlardı." Sonra utançla, hızla örttü kapıyı (Steinbeck, 2014, s.22).</i>	İletişim

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde iletişim değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Sokakta karşılaşılan arkadaş ve komşulara gülümseyerek selam verilmesi, insanlarla tatlı bir dille konuşulması, insanların birbirlerine karşı kendini beğenmiş bir tavır takınması, birbirleriyle kaba bir dille konuşması, iki kişi arasında özel bir konu konuşulacağı zaman yanlarında bulunmaması gereken kişinin kibar bir dille uyarılması, insanların kaş ve göz işaretleriyle birbirlerinin hislerini anlayabilmesi.

Konuşan kişinin sözünün kesilmemesi, birisinden bir şey istenileceği zaman kibarca rica edilmesi, yalnız kalmak isteyen bir insanın yanından gitmesini istediği kişiye kaba davranması, bazı insanların kapıyı, bekleyen kişinin yüzüne çarpması, engelli insanlarla güler yüzlü bir şekilde ilgilenilmesi, engelli insanlara acıyan bir bakışla bakmak yerine sempati ve yakınlık duyulması, doktorların hastalarına sağlıklarıyla ilgili problemlerini yumuşak bir tavırla söylemesi, verilen sözlerin dürüst, açık kalpli bir şekilde tutulması.

Çocuklara söylenen sözlerin sevgiyle söylenmesi, yapmaması gereken şeylerin çocuklara uygun bir dille anlatılması; öğrencilerin olumsuz davranışlarını düzeltebilmek için öğretmenin onlarla doğru bir şekilde iletişime geçmesi, yaramazlık yapan bir çocuğa yaptığı yaramazlığın sebep olabileceği olumsuz şeylerin uygun bir dille açıklanması ve ondan bir daha tekrarlamayacağına dair söz alınması.

Tablo 4.151. Yabancı Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Oliver Twist	— Ayakta durayım bayan. Kapı kapalı mı? — Evet. Neden sordunuz? — Çünkü hem kendi hayatımı hem de başkalarının hayatını elinize teslim ediyorum. O gece Bay Brownlow'un evinden çıkan Oliver'ı alıp Fagin'e götüren kız benim (Dickens, 2012, s.181).	Dürüstlük
Pollyanna	Rahip, cebinden yavaşça bir sonraki pazar ayını için hazırladığı notları çıkardı. Yüzünü asıp notlara baktı. ... "Lanet size ikiyüzlü ve yalancı soytarılar! Çünkü siz bir yandan nane ve kimyonun vergisini ödeseniz de, doğruluk, adalet, merhamet ve sadakati es geçiyorsunuz, oysa öncelikle yapmanız gerekenler bunlar." (Porter, 2015, s.141)	Dürüstlük
Uçan Sınıf	Sebastian ne olup bittiğini anlattı. "Vay canına!" dedi Sigara İçmez. "Bugünkü gençler arasında böyle serseriler de var demek? Size düello yapmanızı önerdiğim için üzgünüm Martin. Böyle bir şey elbette sadece namuslu insanlar arasında yapılabilir." (Kästner, 2015, s.66)	Dürüstlük
Şeker Portakalı	"Godofredo senin hakkında çok kötü bir şey anlattı, Zeze. Doğru mu?" Başımlla evetledim. "Çiçek konusunda mı? Doğrudur efendim." "Nasıl yaptın?" "Erken kalkıyorum ve Serginho'nun bahçesinin oradan geçiyorum. Bahçe kapısı aralık olduğundan hemen içeri girip bir çiçek çalışıyorum. Ama o kadar çok çiçek var ki, fark edilmez." "Evet, ama bu yine de doğru bir şey değil (Vasconcelos, 2015, s.75).	Dürüstlük
İnci	"Düşündüğüm gibi," dedi. "Zehir içine işlemiş, yakında ortaya çıkacak. Gel bak!" Göz kapağını bıraktı. "Bak morarmış bile." Kino, kaygıyla baktı bebeğe, evet azıcık morarmıştı gözü. Ama her zaman böyle biraz mor muydu yoksa? Tuzak kurulmuştu bir kere. Kumarı göze alamazdı (Steinbeck, 2014, s.41).	Dürüstlük

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde dürüstlük değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Hayatta doğruluk, adalet, merhamet ve sadakatin her şeyden önce gelmesi, sokakta yaşayan insanların kendi çıkarları için diğer insanlara yalan söylemesi, başkalarının hayatını ilgilendiren konularda yalan söylenmemesi, karşılıklı yapılan bir yarışma sonucunda kaybeden tarafın kazanan tarafa verdiği sözleri yerine getirmesi, kötü niyetli insanların başkalarına zarar vereceği bir durumda, durumdan haberi olmayan insanların uyarılması.

İnsanların hayatını dürüst bir yolla kazanması, mutlu bir hayat sürmesi, doktorların para kazanmak için insanları kandırması, bulunan incileri satın alan alıcıların daha az para vermek için incisini satan insanları kandırması, borçlunun alacaklılara borçlarını zamanında ödemesi, güvenilir olamayan çalışanların işine son verilmesi. Çocuklara yalan söylenmemesi, çocukların dürüst ve iyi kalpli olması, öğrencilerin işledikleri bir suçü öğretmenlerine dürüstçe söylemesi, ödevlerinde ve notlarında hile yapmaması.

Tablo 4.152. Yabancı Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Pollyanna	<i>"Ama onu buraya getiremedim. Nedenini boş ver. Yalnızca yapmadım. Ve o zamandan beri, bu büyük taş yığını benim evim oldu, ama asla yuvam olmadı. Yuva olabilmesi için bir kadının elinin ve yüreğinin burada olması gerekiyor Pollyanna ve bende ikisi de yok (Porter, 2015, s.125, 126).</i>	Aile Birliğine Önem Verme
Uçan Sınıf	<i>İnsan, birkaç gün içinde Noel ağaçlarında yanacak olan mumların karanlık caddeleri aydınlatacağını düşünmeksizin, evlerin pencerelerine bakamıyordu. Ayrıca insan, evde, anne ve babasının yanında, kendi Noel ağacının altında olacağını da düşünmeden edemiyordu (Kästner, 2015, s.77).</i>	Aile Birliğine Önem Verme
Sol Ayağı	<i>Yamuk yumuk kaslar ve çarpık sinirler yığını olarak etrafım beni seven, benim için umut besleyen ailemle çevrili oluyordu; bu, beni onların sıcaklığının ve insanlığının bir parçası haline getiriyordu (Brown, 2015, s.14).</i>	Aile Birliğine Önem Verme
İnci	<i>Kino, çatlak dudaklarını diliyle ıslattı. "Juana," dedi. "Ben yola devam edeceğim, sen saklanacaksın. Dağlara süreceğim onları, onlar geçip gittikten sonra sen de kuzeye, ya Loreto'ya ya da Santa Rosalia'ya falan gidersin. Ben de paçamı kurtarırsam, gelirim. Tek güvenli yol bu." Juana, bir an, dopdolu baktı kocasının gözlerine. "Hayır," dedi, "biz de seninle geleceğiz, olmaz." (Steinbeck, 2014, s.88)</i>	Aile Birliğine Önem Verme

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde aile birliğine önem verme değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Kadın eli ve yüreğinin ya da çocuğun bir evi yuva haline getirmesi, aile sıcaklığının aile üyelerini insanlığın bir parçası haline getirmesi, aile üyelerinin bayramlarda bir arada

olması, tehlikeli durumlarda aile üyelerinin birbirini bırakmak istememesi, bazı erkeklerin boşandıktan sonra çocuklarını umursamaması.

Tablo 4.153. Yabancı Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Oliver Twist	<i>Handan çıkarken siyahlar giymiş uzun boylu bir adama çarptı. Adam gözlerini Oliver'ın üzerine dikerek: — Oh! Kör müsün, önünü görmüyorsun? diye çıkıştı. — Affedersiniz efendim. Telaşla çıktım. Eve dönüyordum. Sizi görmedim (Dickens, 2012, s.163).</i>	Görgü Kuralları
Pollyanna	<i>“Adım Pollyanna Whittier,” diye başladı konuşmaya cana yakın bir ifadeyle. “Senin adın ne?” Çocuk tekrar rahatsızca kıpırdandı. Ayağa kalktı. Geri yaslandı. “Jimmy Bean,” diye homurdandı soğuk bir kayıtsızlıkla. “İyi! Şimdi tanışmış olduk işte. Senin de kendini tanıtmama sevindim, bazı insanlar kendilerini tanıtmazlar, bildiğin gibi (Porter, 2015, s.73).</i>	Görgü Kuralları
Uçan Sınıf	<i>Ama beklenmedik bir şey oldu. Egerland mahcup bir yüz ifadesiyle yanlarına gelerek, “Çok üzgünüm. Adamlarım tutukluyu teslim etmek istemiyor,” dedi. “Mümkün değil!” dedi Martin. “Bunu önceden konuşmuştuk! Sözünüzden dönemezsiniz böyle!” ... Martin yine öfkeden kıpkırmızı kesildi. “İnanılır gibi değil!” diye bağırdı kendini kaybederek. “Bu heriflerin görgüsü yok mu hiç?” (Kästner, 2015, s.65)</i>	Görgü Kuralları
Sol Ayağım	<i>O sırada merdivenlerde ayak sesleri duyuldu ve Tony'nin söylenerek geldiğini fark etik. Peter, kendini yatağın altına atarken, “Ben kayboluyorum!” diye fısıldadı. Sonra kapı açıldı ve Tony kafasını içeri uzattı. “Peter’ı gördünüz mü?” diye sordu gözlerini odada gezdirerek. “Ayine gitti,” diye cevap verdi Paddy, kravatını düzeltirken. “Yine briyantini çalmış,” diye homurdandı Tony, öfkeyle merdivenlerden inerek (Brown, 2015, s.41).</i>	Görgü Kuralları
Şeker Portakalı	<i>Babam şaraplı ekmeği şöyle bir tattı yalnızca. Ne tıraş olmak istemişti ne de başka bir şey. Gece yarısı ayinine de gitmedik. En kötüsü, kimsenin kimseyle konuşmamasıydı. Küçük İsa'nın doğum günü değil de ölüm gecesiymiş sanki. Babam sonunda şapkasını alıp çıktı. Ne veda etti ne Noel'imizi kutladı; ansızın terlikleriyle dışarı fırladı (Vasconcelos, 2015, s.48).</i>	Görgü Kuralları, İletişim
İnci	<i>Juana saçını tarayıp ördü, örgülerin ucuna iki kırmızı kurdele taktı, düşününde giydiği eteklikle bluzunu giydi. Kino'nun eski püskü beyaz giysileri temizdi hiç değilse, bugün eski püskülerin sonu geliyordu işte. Yarın, belki de bu öğleden sonra, yeni giysiler alacaktı (Steinbeck, 2014, s.54).</i>	Görgü Kuralları
Şamatalı Köy	<i>Ama ertesi gün okulun kapanış törenine giderken, çitlerin üzerinde yürümedik. Çünkü herkes en güzel elbiselerini giymişti. Benim üzerimde kırmızı benekli yepyeni bir elbise vardı. Britta ve Anna fırfırlı mavi elbiseler giymişlerdi. Yeni kurdeleler takmış ve yeni ayakkabılarımızı giymiştik (Lindgren, 2014, s.29).</i>	Görgü Kuralları

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde görgü kuralları değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Gerektiğinde insanlara teşekkür edilmesi, iyilik gören kişinin iyiliği yapan kişiye teşekkür etmesi, başkasına verilen sözlerin yerine getirilmesi; gerektiğinde özür dilemenin bilinmesi, sokakta yürürken istemeden birine çarpıldığında nazik bir şekilde özür

dilenmesi, kalabalık bir ortamda istemeden çirkin sözler telaffuz edildiğinde diğer insanlardan özür dilenmesi.

Büyüklerin kibar bir şekilde selamlanması, sokakta karşılaşılan tanıdıklarla el sıkışılması, yeni tanışan kişilerin karşılıklı olarak kendilerini tanıtması, aynı ortamda bulunan fakat birbirini tanımayan iki kişinin onları tanıyan kişi tarafından tanıştırılması, yeni tanışan kişilerin el sıkışması, selamlaşması; aile üyelerinin özel günlerde birbirlerini kutlaması, evden çıkarken evdekilere veda etmesi, eve misafir geldiğinde karşılamak için ayağa kalkılması, esnafın dükkânına gelen müşterileri karşılaması, onlarla ilgilenmesi.

Öğrencilerin olgun bir kişiliğe sahip olması, yaşına uygun davranması, uygun olmayan şakalardan kaçınılması, komşuları rahatsız edici davranışlardan sakınılması, özel konuşma yapanların gizlice dinlenmemesi. Giyime önem verilmesi, giysinin mevki yer ve zamana uygun olmasına özen gösterilmesi, giysilerin temizliğine dikkat edilmesi, saçların taranması, birisiyle görüşmeye gidileceği zaman temizliğe ve giyime önem verilmesi, gezmeye giderken saçların taranması, yeni ve temiz elbiselerin giyilmesi, çocukların okulun kapanış törenine giderken en güzel elbiselerini giymesi.

Tablo 4.154. Yabancı Yazarlı Romanlardan Değerler İle İlgili Alıntılar

Romanlar	Örnek Alıntılar	Değerler
Oliver Twist	<i>Bayan Mann misafirini küçük bir salona buyur etti. Oturması için yer gösterdi ve yanları kalkık olan resmî şapkası ile bastonunu bir masanın üzerine koydu.</i> ... <i>Bayan Mann:</i> — <i>Herhâlde yapacağım teklifle sizi gücendirmiş olmayacağım. Epey yol yürüdüünüz. Acaba bir kadeh içki alır mısınız? diye sordu (Dickens, 2012, s.8).</i>	Misafirperverlik
Şeker Portakalı	<i>"Benimle kahve içer misin?"</i> <i>Aklımdan eveti geçirerek hayır dedim.</i> <i>"Gir!" (Vasconcelos, 2015, s.118)</i>	Misafirperverlik, Görgü Kuralları
Şamatalı Köy	<i>Böyle bir havada çocukların dışarıda işi ne?" dedi.</i> <i>Eyden çıkarken havanın bu kadar kötü olmadığını söylemeye cesaret edemedik.</i> <i>Kabanlarımızı çıkartıp oturduk ve onun ayakkabıları tamir edişini izledik.</i> <i>Karınlarımız çok açtı ama bunu da söylemeye cesaret edemedik. Ayakkabı tamircisi kendine kahve yapıp içti ve sandviç yedi ama bize ikram etmedi.</i> <i>Yağmurlu bir günde evine sığındığımız Kristin Teyze'ye hiç mi hiç benzemiyordu (Lindgren, 2014, s.96).</i>	Misafirperverlik

İncelenen yabancı yazarlı eserlerde misafirperverlik değeri ile ilgili şu konular vurgulanmıştır:

Akrabaların, arkadaşların, komşuların eve kahveye davet edilmesi, gelen misafirin oturma odasına buyur edilmesi, oturması için yer gösterilmesi, içecek bir şey ikram

edilmesi; hane sahibinin kendisi yiyip içerken misafirlere ikram etmemesi, tek başına yiyip içmesi, çok yağmur yağdığı için ıslanan insanların misafir edilmesi, onlara yiyecek bir şeyler ve kahve ikram edilmesi.

Yabancı yazarlı romanlarda toplum ve aile konularına yönelik değerlerden hořėr, saygı, sorumluluk, iletişim, dürüstlük, aile birliğine önem verme, görgü kuralları ve misafirperverlik ile ilgili bulgulara rastlanmıştır. Toplum ve aile konularına yönelik belirlenen değerlerden rastlanmayan olmamıştır.

Toplum ve aile konularına yönelik yerli yazarlı romanlarda bulunan bütün değerler yabancı yazarlı romanlarda da bulunmuştur. Yabancı yazarlı romanlarda olup yerli yazarlı romanlarda olmayan değer yoktur.

BÖLÜM V: SONUÇ

Araştırmanın temel amacı, toplumsal romanlarda sosyal bilgiler dersi amaçlarına yönelik eğitici iletileri analiz etmektir. Çalışma grubunu oluşturan eserler analiz edilmiş ve elde edilen bulgulara yönelik, araştırmanın amaçları doğrultusunda, yargılarda bulunulmuştur. Elde edilen sonuçlar, alan yazındaki edebî metinlerde eğitsel iletileri tespit etmeyle ilgili diğer araştırmaların sonuçlarıyla mukayese edilerek tartışılmıştır. Ardından bu çalışmadan elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Yargı

Millî Eğitim Bakanlığının ilköğretim okulları için tavsiye ettiği "100 Temel Eser" okuma listesindeki sekizi Türk edebiyatından ve yedisi Dünya edebiyatından toplam on beş toplumsal roman analiz edilmiş, varılan yargılar aşağıda sunulmuştur.

Araştırma sonuçları insan hakları, demokrasi ve vatandaşlık kavramları ile ilgili yargılar, sosyal katılım becerisine yönelik kavramlar ile ilgili yargılar, değerler ile ilgili yargılar ve genel yargılar olmak üzere dört başlık altında sınıflandırılmıştır.

5.1.1. İnsan Hakları, Demokrasi ve Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Yargılar

Araştırmanın birinci amacı, toplumsal romanlarda insan hakları, demokrasi ve vatandaşlık kavramları ile ilgili hangi eğitici iletilerin bulunduğunu belirlemeye yöneliktir. İkinci amacı ise bu iletilerin ne sıklıkta bulunduğunu belirlemektir.

Araştırmanın birinci ve ikinci amacı ile ilgili analizlerin sonucuna göre aşağıdaki yargılara varılmıştır.

5.1.1.1. İnsan Hakları Kavramları İle İlgili Yargılar

Çalışma grubunu oluşturan yerli ve yabancı yazarlı romanlarda insan hakları kavramlarından hak, özgürlük / hürriyet, eşitlik, adalet / adil yargılanma hakkı, yaşam hakkı, sağlık hakkı, düşünceyi açıklama / ifade özgürlüğü, vatandaşlık ve yurttaşlık hakkı, çocuk hakları, eğitim ve öğrenim hakkı, kadın hakları, din ve vicdan özgürlüğü, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, işçi ve işveren hakları, çalışma hakkı, işini özgürce seçme hakkı, konut dokunulmazlığı, mal, mülk edinme ve miras hakkı, kişi / kişilik hakları, kişi

dokunulmazlığı hakkı, güvenlik hakkı, basın ve yayın özgürlüğü / kitle iletişim özgürlüğü, doğru bilgi alma hakkı ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; Avrupa insan hakları sözleşmesi, seçme seçilme hakkı, çocuk hakları sözleşmesi, bilim özgürlüğü / bilim ve sanatı yayma hakkı, telif ve patent hakkı, tüketici hakları, çevre hakkı, özel hayatın gizliliği ve korunması, dilekçe ve bilgi edinme hakkı, haber alma özgürlüğü ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yerli ve yabancı yazarlı romanlarda insan hakları kavramlarının en fazla "Oliver Twist" romanında yer aldığı görülmüştür. Onu sırasıyla "Yonca Kız" ve "Bir Küçük Osmancık Vardı", "Gururlu Peri" ve "Miskinler Tekkesi" romanları takip etmiştir. İnsan hakları kavramlarının en az bulunduğu roman ise "Şamatalı Köy" romanı olmuştur. Onu sırasıyla "87 Oğuz", "İnci" ve "Yankılı Kayalar" romanları izlemiştir.

Yerli yazarlı romanlarda insan hakları kavramlarından hak, özgürlük / hürriyet, eşitlik, adalet / adil yargılanma hakkı, yaşam hakkı, sağlık hakkı, vatandaşlık ve yurttaşlık hakkı, çocuk hakları, eğitim ve öğrenim hakkı, kadın hakları, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, işçi ve işveren hakları, çalışma hakkı, işini özgürce seçme hakkı, konut dokunulmazlığı, mal, mülk edinme ve miras hakkı, kişi / kişilik hakları, kişi dokunulmazlığı hakkı, güvenlik hakkı, basın ve yayın özgürlüğü / kitle iletişim özgürlüğü, doğru bilgi alma hakkı ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; Avrupa insan hakları sözleşmesi, düşünceyi açıklama / ifade özgürlüğü, seçme seçilme hakkı, çocuk hakları sözleşmesi, din ve vicdan özgürlüğü, bilim özgürlüğü / bilim ve sanatı yayma hakkı, telif ve patent hakkı, tüketici hakları, çevre hakkı, özel hayatın gizliliği ve korunması, dilekçe ve bilgi edinme hakkı, haber alma özgürlüğü ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yerli yazarlı romanlarda insan hakları kavramlarının en fazla "Yonca Kız" ve "Bir Küçük Osmancık Vardı" romanlarında yer aldığı görülmüştür. Onu sırasıyla "Gururlu Peri" ve "Miskinler Tekkesi" romanları takip etmiştir. İnsan hakları kavramlarının en az bulunduğu yerli yazarlı roman ise "87 Oğuz" romanı olmuştur. Onu sırasıyla "Yankılı Kayalar", "Bağrı Yanık Ömer" ve "Kuklacı" romanları izlemiştir.

Yabancı yazarlı romanlarda insan hakları kavramlarından hak, özgürlük / hürriyet, eşitlik, adalet / adil yargılanma hakkı, yaşam hakkı, sağlık hakkı, düşünceyi açıklama / ifade özgürlüğü, vatandaşlık ve yurttaşlık hakkı, çocuk hakları, eğitim ve öğrenim hakkı, kadın hakları, din ve vicdan özgürlüğü, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, çalışma hakkı, işini

özgürce seçme hakkı, mal, mülk edinme ve miras hakkı, kişi / kişilik hakları, kişi dokunulmazlığı hakkı, güvenlik hakkı, basın ve yayın özgürlüğü / kitle iletişim özgürlüğü ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; Avrupa insan hakları sözleşmesi, seçme seçilme hakkı, çocuk hakları sözleşmesi, bilim özgürlüğü / bilim ve sanatı yayma hakkı, telif ve patent hakkı, tüketici hakları, işçi ve işveren hakları, çevre hakkı, konut dokunulmazlığı, özel hayatın gizliliği ve korunması, dilekçe ve bilgi edinme hakkı, haber alma özgürlüğü, doğru bilgi alma hakkı kavramları ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yabancı yazarlı romanlarda insan hakları kavramlarının en fazla "Oliver Twist" romanında yer aldığı görülmüştür. Onu sırasıyla "Uçan Sınıf" ve "Şeker Portakalı" romanları takip etmiştir. İnsan hakları kavramlarının en az bulunduğu yabancı yazarlı roman ise "Şamatalı Köy" romanı olmuştur. Onu sırasıyla "İnci", "Sol Ayağım" ve "Pollyanna" romanları izlemiştir.

Yerli yazarlı romanlarda olup yabancı yazarlı romanlarda olmayan insan hakları kavramları işçi ve işveren hakları, konut dokunulmazlığı, doğru bilgi alma hakkı kavramlarıdır. Yabancı yazarlı romanlarda olup yerli yazarlı romanlarda olmayan kavramlar ise düşünceyi açıklama / ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü kavramlarıdır.

Çalışma grubunu oluşturan yerli ve yabancı yazarlı romanlarda insan hakları kavramları en fazla "Oliver Twist" romanında yer almıştır. En az yer aldığı roman ise "Şamatalı Köy" romanı olmuştur. Yerli yazarlı romanlarda insan hakları kavramlarının en fazla "Yonca Kız" ve "Bir Küçük Osmancık Vardı" romanlarında yer aldığı görülürken yabancı yazarlı romanlarda "Oliver Twist" romanında yer aldığı görülmüştür. Yerli yazarlı romanlarda insan hakları kavramlarının en az "87 Oğuz" romanında yer aldığı görülürken yabancı yazarlı romanlarda "Şamatalı Köy" romanında yer aldığı görülmüştür.

5.1.1.2. Demokrasi Kavramları İle İlgili Yargılar

Çalışma grubunu oluşturan yerli ve yabancı yazarlı romanlarda demokrasi kavramlarından demokratik ortam, yargı / yargı bağımsızlığı, siyasi partiler, milletvekili, yasa / anayasa / hukuk kuralları, kanun / kural, yönetim biçimleri, yerel yönetim, merkezi yönetim ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; kuvvetler ayrılığı, yasama / yasama bağımsızlığı, yürütme / yürütme bağımsızlığı, bakan ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yerli ve yabancı yazarlı romanlarda demokrasi kavramlarının en fazla "Miskinler Tekkesi" romanında yer aldığı görülmüştür. Onu sırasıyla "Oliver Twist", "Yonca Kız" ve "Gururlu Peri" romanları takip etmiştir. "Pollyanna" romanında demokrasi kavramları ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Demokrasi kavramlarının en az bulunduğu romanların ise "Şamatalı Köy", "İnci", "Sol Ayağım", "Yankılı Kayalar" ve "87 Oğuz" romanları olduğu görülmüştür. Onları sırasıyla "Uçan Sınıf", "Bir Küçük Osmancık Vardı" ve "Bağrı Yanık Ömer", "Şeker Portakalı" ve "Kuklacı" romanları izlemiştir.

Yerli yazarlı romanlarda demokrasi kavramlarından demokratik ortam, yargı / yargı bağımsızlığı, siyasi partiler, milletvekili, yasa / anayasa / hukuk kuralları, kanun / kural, yönetim biçimleri, merkezi yönetim, yerel yönetim ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; kuvvetler ayrılığı, yasama / yasama bağımsızlığı, yürütme / yürütme bağımsızlığı, bakan kavramları ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yerli yazarlı romanlarda demokrasi kavramlarının en fazla "Miskinler Tekkesi" romanında yer aldığı görülmüştür. Onu sırasıyla "Yonca Kız" ve "Gururlu Peri" romanları takip etmiştir. Demokrasi kavramlarının en az bulunduğu yerli yazarlı romanlar ise "Yankılı Kayalar" ve "87 Oğuz" romanları olmuştur. Onları sırasıyla "Bir Küçük Osmancık Vardı" ve "Bağrı Yanık Ömer", "Kuklacı" romanları izlemiştir.

Yabancı yazarlı romanlarda demokrasi kavramlarından yasa / anayasa / hukuk kuralları, kanun / kural, yönetim biçimleri, yerel yönetim ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; demokratik ortam, kuvvetler ayrılığı, yasama / yasama bağımsızlığı, yargı / yargı bağımsızlığı, yürütme / yürütme bağımsızlığı, siyasi partiler, milletvekili, bakan, merkezi yönetim kavramları ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yabancı yazarlı romanlarda demokrasi kavramlarının en fazla "Oliver Twist" romanında yer aldığı görülmüştür. Onu "Şeker Portakalı" romanı takip etmiştir. "Pollyanna" romanında demokrasi kavramları ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Demokrasi kavramlarının en az bulunduğu yabancı yazarlı romanlar ise "Şamatalı Köy", "İnci" ve "Sol Ayağım" romanları olmuştur. Onları "Uçan Sınıf" romanı izlemiştir.

Yerli yazarlı romanlarda olup yabancı yazarlı romanlarda olmayan demokrasi kavramları demokratik ortam, yargı / yargı bağımsızlığı, siyasi partiler, milletvekili, merkezi yönetim kavramlarıdır. Yabancı yazarlı romanlarda olup yerli yazarlı romanlarda olmayan kavram ise yoktur.

Çalışma grubunu oluşturan yerli ve yabancı yazarlı romanlarda demokrasi kavramları en fazla "Miskinler Tekkesi" romanında yer almıştır. "Pollyanna" romanında demokrasi kavramları ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. En az yer aldığı romanlar ise "Şamatalı Köy", "İnci", "Sol Ayağım", "Yankılı Kayalar" ve "87 Oğuz" romanları olmuştur. Yerli yazarlı romanlarda demokrasi kavramlarının en fazla "Miskinler Tekkesi" romanında yer aldığı görülürken yabancı yazarlı romanlarda "Oliver Twist" romanında yer aldığı görülmüştür. Yerli yazarlı romanlarda demokrasi kavramlarının en az "Yankılı Kayalar" ve "87 Oğuz" romanlarında yer aldığı görülürken yabancı yazarlı romanlarda "Şamatalı Köy", "İnci" ve "Sol Ayağım" romanlarında yer aldığı görülmüştür.

5.1.1.3. Vatandaşlık Kavramları İle İlgili Yargılar

Çalışma grubunu oluşturan yerli ve yabancı yazarlı romanlarda vatandaşlık kavramlarından vatan / yurt, millet / ulus, devlet, toplumsal rol, vatandaşlık sorumlulukları, demokratik tutum (demokratik çözümler, barışçıl çözümler), adil olma, saygı (kültürel mirasa saygı, Türk büyüklerine saygı, bayrağa saygı, İstiklal Marşı'na saygı), ulusal bilinç, millî egemenlik / bağımsızlık, vatanseverlik, millî birlik ve beraberlik, Atatürk ilke ve inkılapları, millî bayramlar, çalışkanlık, üretime katkıda bulunma, bilinçli tüketim, tasarruf, vergi verme, askerlik yapmak, kültür (örf / âdet), barış, özel konum ile ilgili bulgulara rastlanmış; sözleşme, kamu, kamuoyu / kamusal alan, matematik konum, jeopolitik konum ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yerli ve yabancı yazarlı romanlarda vatandaşlık kavramlarının en fazla "Miskinler Tekkesi" romanında yer aldığı görülmüştür. Onu sırasıyla "87 Oğuz", "Yonca Kız", "Bir Küçük Osmancık Vardı" ve "Kuklacı" romanları takip etmiştir. "Pollyanna" romanında vatandaşlık kavramları ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Vatandaşlık kavramlarının en az bulunduğu roman ise "Şamatalı Köy" romanı olmuştur. Onu sırasıyla "Oliver Twist" ve "Gururlu Peri", "İnci", "Sol Ayağım" ve "Uçan Sınıf", "Şeker Portakalı" romanları izlemiştir.

Yerli yazarlı romanlarda vatandaşlık kavramlarından vatan / yurt, millet / ulus, devlet, toplumsal rol, vatandaşlık sorumlulukları, demokratik tutum (demokratik çözümler, barışçıl çözümler), adil olma, saygı (kültürel mirasa saygı, Türk büyüklerine saygı, bayrağa saygı, İstiklal Marşı'na saygı), ulusal bilinç, millî egemenlik / bağımsızlık, vatanseverlik, millî birlik ve beraberlik, Atatürk ilke ve inkılapları, millî bayramlar,

çalışkanlık, üretime katkıda bulunma, bilinçli tüketim, tasarruf, vergi verme, askerlik yapmak, kültür (örf / âdet), özel konum ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; sözleşme, barış, kamu, kamuoyu / kamusal alan, matematik konum, jeopolitik konum kavramları ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yerli yazarlı romanlarda vatandaşlık kavramlarının en fazla "Miskinler Tekkesi" romanında yer aldığı görülmüştür. Onu sırasıyla "87 Oğuz" ve "Yonca Kız" romanları takip etmiştir. Vatandaşlık kavramlarının en az bulunduğu yerli yazarlı roman ise "Gururlu Peri" romanı olmuştur. Onu sırasıyla "Yankılı Kayalar" ve "Bağrı Yanık Ömer", "Kuklacı" ve "Bir Küçük Osmancık Vardı" romanları izlemiştir.

Yabancı yazarlı romanlarda vatandaşlık kavramlarından millî egemenlik / bağımsızlık, vatanseverlik, millî bayramlar, çalışkanlık, üretime katkıda bulunma, tasarruf, kültür (örf / âdet), barış, özel konum ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; vatan / yurt, millet / ulus, devlet, toplumsal rol, vatandaşlık sorumlulukları, demokratik tutum (demokratik çözümler, barışçıl çözümler), sözleşme, adil olma, saygı (kültürel mirasa saygı, Türk büyüklerine saygı, bayrağa saygı, İstiklal Marşı'na saygı), ulusal bilinç, millî birlik ve beraberlik, Atatürk ilke ve inkılapları, bilinçli tüketim, vergi verme, askerlik yapmak, kamu, kamuoyu / kamusal alan, matematik konum, jeopolitik konum kavramları ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yabancı yazarlı romanlarda vatandaşlık kavramlarının en fazla "Şeker Portakalı" romanında yer aldığı görülmüştür. Onu "Uçan Sınıf", "Sol Ayağım" ve "İnci" romanları takip etmiştir. "Pollyanna" romanında vatandaşlık kavramları ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Vatandaşlık kavramlarının en az bulunduğu yabancı yazarlı roman ise "Şamatalı Köy" romanı olmuştur. Onu "Oliver Twist" romanı izlemiştir.

Yerli yazarlı romanlarda olup yabancı yazarlı romanlarda olmayan vatandaşlık kavramları vatan / yurt, millet / ulus, devlet, toplumsal rol, vatandaşlık sorumlulukları, demokratik tutum (demokratik çözümler, barışçıl çözümler), adil olma, saygı (kültürel mirasa saygı, Türk büyüklerine saygı, bayrağa saygı, İstiklal Marşı'na saygı), ulusal bilinç, millî birlik ve beraberlik, Atatürk ilke ve inkılapları, bilinçli tüketim, vergi verme, askerlik yapmak kavramlarıdır. Yabancı yazarlı romanlarda olup yerli yazarlı romanlarda olmayan kavram ise barış kavramıdır.

Çalışma grubunu oluşturan yerli ve yabancı yazarlı romanlarda vatandaşlık kavramları en fazla "Miskinler Tekkesi" romanında yer almıştır. "Pollyanna" romanında vatandaşlık kavramları ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. En az yer aldığı roman ise "Şamatalı Köy" romanı olmuştur. Yerli yazarlı romanlarda vatandaşlık kavramlarının en fazla "Miskinler Tekkesi" romanında yer aldığı görülürken yabancı yazarlı romanlarda "Şeker Portakalı" romanında yer aldığı görülmüştür. Yerli yazarlı romanlarda vatandaşlık kavramları en az "Gururlu Peri" romanında yer almıştır. Yabancı yazarlı romanlardan "Pollyanna" romanında vatandaşlık kavramları ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. En az yer aldığı roman ise "Şamatalı Köy" romanı olmuştur.

5.1.2. Sosyal Katılım Becerisine Yönelik Kavramlar İle İlgili Yargılar

Araştırmanın üçüncü amacı, toplumsal romanlarda sosyal katılım becerisine yönelik hangi eğitici iletilerin bulunduğunu belirlemeye yöneliktir. Dördüncü amacı ise bu iletilerin ne sıklıkta bulunduğunu belirlemektir.

Araştırmanın üçüncü ve dördüncü amacı ile ilgili analizlerin sonucuna göre, çalışma grubunu oluşturan yerli ve yabancı yazarlı romanlarda sosyal katılım becerisine yönelik kavramlardan birey, kendini tanıma, farklılıkları tanıma (özellik, yetenek), etkili vatandaş, problem çözme, duyarlık, toplumsal sorumluluk, gönüllülük, girişimcilik, grup çalışması / iş birliği, uyum (farklı grup ve durumların dinamiklerine uyma), liderlik, görüşme, tartışma, uzlaşma, planlama, güven, sosyal / toplumsal problem, sosyal / toplumsal ihtiyaç, toplum hizmeti, katılım (sivil toplum kuruluşu), görev (önemli gün ve haftalarda görev alma vb.), etkinlik, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma ile ilgili bulgulara rastlanmış; proje ile ilgili bulguya rastlanmamıştır.

Yerli ve yabancı yazarlı romanlarda sosyal katılım becerisine yönelik kavramların en fazla "Gururlu Peri" romanında yer aldığı görülmüştür. Onu sırasıyla "87 Oğuz", "Miskinler Tekkesi" ve "Uçan Sınıf", "Sol Ayağım" romanları takip etmiştir. Sosyal katılım kavramlarının en az bulunduğu roman ise "İnci" romanı olmuştur. Onu sırasıyla "Bağrı Yanık Ömer", "Kuklacı" ve "Pollyanna" romanları izlemiştir.

Yerli yazarlı romanlarda sosyal katılım becerisine yönelik kavramlardan birey, kendini tanıma, farklılıkları tanıma, etkili vatandaş, problem çözme, duyarlık, toplumsal sorumluluk, gönüllülük, girişimcilik, grup çalışması / iş birliği, uyum, liderlik, görüşme,

tartışma, uzlaşma, planlama, güven, sosyal / toplumsal problem, sosyal / toplumsal ihtiyaç, toplum hizmeti, etkinlik, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; proje, katılım (sivil toplum kuruluşu), görev (önemli gün ve haftalarda görev alma vb.) ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yerli yazarlı romanlarda sosyal katılım becerisine yönelik kavramların en fazla "Gururlu Peri" romanında yer aldığı görülmüştür. Onu sırasıyla "87 Oğuz", "Miskinler Tekkesi" ve "Yankılı Kayalar" romanları takip etmiştir. İnsan hakları kavramlarının en az bulunduğu yerli yazarlı roman ise "Bağrı Yanık Ömer" romanı olmuştur. Onları sırasıyla "Kuklacı", "Bir Küçük Osmancık Vardı" ve "Yonca Kız" romanları izlemiştir.

Yabancı yazarlı romanlarda sosyal katılım becerisine yönelik kavramlardan birey, kendini tanıma, farklılıkları tanıma, etkili vatandaş, problem çözme, duyarlık, sorumluluk, gönüllülük, girişimcilik, grup çalışması / iş birliği, liderlik, görüşme, tartışma, uzlaşma, planlama, güven, sosyal / toplumsal ihtiyaç, toplum hizmeti, katılım (sivil toplum kuruluşu), görev (önemli gün ve haftalarda görev alma vb.) etkinlik, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma ile ilgili bulgulara rastlanmıştır; uyum, proje, sosyal / toplumsal problem kavramları ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Yabancı yazarlı romanlarda sosyal katılım becerisine yönelik kavramların en fazla "Uçan Sınıf" romanında yer aldığı görülmüştür. Onu sırasıyla "Sol Ayağım", "Şamatalı Köy" ve "Şeker Portakalı" romanları takip etmiştir. Demokrasi kavramlarının en az bulunduğu yabancı yazarlı roman ise "İnci" romanı olmuştur. Onu sırasıyla "Pollyanna" ve "Oliver Twist" romanları izlemiştir.

Yerli yazarlı romanlarda olup yabancı yazarlı romanlarda olmayan sosyal katılım becerisine yönelik kavramlar uyum ve sosyal / toplumsal problem kavramlarıdır. Yabancı yazarlı romanlarda olup yerli yazarlı romanlarda olmayan kavramlar ise katılım (sivil toplum kuruluşu) ve görev (önemli gün ve haftalarda görev alma vb.) kavramlarıdır.

Çalışma grubunu oluşturan yerli ve yabancı yazarlı romanlarda sosyal katılım becerisine yönelik kavramlar en fazla "Gururlu Peri" romanında yer almıştır. En az yer aldığı roman ise "İnci" romanı olmuştur. Yerli yazarlı romanlarda insan hakları kavramlarının en fazla "Gururlu Peri" romanında yer aldığı görülürken yabancı yazarlı romanlarda "Uçan Sınıf" romanında yer aldığı görülmüştür. Yerli yazarlı romanlarda insan hakları kavramlarının

en az "Bağrı Yanık Ömer" romanında yer aldığı görülürken yabancı yazarlı romanlarda "İnci" romanında yer aldığı görülmüştür.

5.1.3. Değerler İle İlgili Yargılar

Araştırmanın beşinci amacı, toplumsal romanlarda toplum ve aile konularına yönelik hangi değerlerin bulunduğunu belirlemeye yöneliktir. Altıncı amacı ise bu iletilerin ne sıklıkta bulunduğunu belirlemektir.

Araştırmanın beşinci ve altıncı amacı ile ilgili analizlerin sonucuna göre, çalışma grubunu oluşturan yerli ve yabancı yazarlı romanlarda toplum ve aile konularına yönelik değerlerden hoşgörü, saygı, sorumluluk, iletişim, dürüstlük, aile birliğine önem verme, görgü kuralları, misafirperverlik ile ilgili bulgulara rastlanmıştır. Toplum ve aile konularına yönelik belirlenen değerlerden rastlanmayan olmamıştır.

Yerli ve yabancı yazarlı romanlarda toplum ve aile konularına yönelik değerlerin en fazla "Gururlu Peri" romanında yer aldığı görülmüştür. Onu sırasıyla "Miskinler Tekkesi" , "Oliver Twist" ve "87 Oğuz" romanları takip etmiştir. Toplum ve aile konularına yönelik değerlerin en az bulunduğu romanlar ise "Şamatalı Köy" ve "İnci" romanları olmuştur. Onları sırasıyla "Şeker Portakalı", "Sol Ayağım", "Bağrı Yanık Ömer", "Kuklacı" ve "Bir Küçük Osmancık Vardı" romanları izlemiştir.

Yerli yazarlı romanlarda toplum ve aile konularına yönelik değerlerden hoşgörü, saygı, sorumluluk, iletişim, dürüstlük, aile birliğine önem verme, görgü kuralları ve misafirperverlik ile ilgili bulgulara rastlanmıştır. Toplum ve aile konularına yönelik belirlenen değerlerden rastlanmayan olmamıştır.

Yerli yazarlı romanlarda toplum ve aile konularına yönelik değerlerin en fazla "Gururlu Peri" romanında yer aldığı görülmüştür. Onu sırasıyla "Miskinler Tekkesi", "87 Oğuz" ve "Yonca Kız" romanları takip etmiştir. Toplum ve aile konularına yönelik değerlerin en az bulunduğu yerli yazarlı roman ise "Bağrı Yanık Ömer" romanı olmuştur. Onu sırasıyla "Kuklacı", "Bir Küçük Osmancık Vardı" ve "Yankılı Kayalar" romanları izlemiştir.

Yabancı yazarlı romanlarda toplum ve aile konularına yönelik değerlerden hoşgörü, saygı, sorumluluk, iletişim, dürüstlük, aile birliğine önem verme, görgü kuralları ve misafirperverlik ile ilgili bulgulara rastlanmıştır. Toplum ve aile konularına yönelik belirlenen değerlerden rastlanmayan olmamıştır.

Yabancı yazarlı romanlarda toplum ve aile konularına yönelik değerlerin en fazla "Oliver Twist" romanında yer aldığı görülmüştür. Onu "Pollyanna" ve "Uçan Sınıf" romanları takip etmiştir. Toplum ve aile konularına yönelik değerlerin en az bulunduğu yabancı yazarlı romanlar ise "Şamatalı Köy" ve "İnci" romanları olmuştur. Onları sırasıyla "Şeker Portakalı" ve "Sol Ayağım" romanları izlemiştir.

Toplum ve aile konularına yönelik yerli yazarlı romanlarda bulunan bütün değerler yabancı yazarlı romanlarda da bulunmuştur. Yabancı yazarlı romanlarda olup yerli yazarlı romanlarda olmayan değer yoktur.

Çalışma grubunu oluşturan yerli ve yabancı yazarlı romanlarda toplum ve aile konularına yönelik değerler en fazla "Gururlu Peri" romanında yer almıştır. En az yer aldığı romanlar ise "Şamatalı Köy" ve "İnci" romanları olmuştur. Yerli yazarlı romanlarda toplum ve aile konularına yönelik değerlerin en fazla "Gururlu Peri" romanında yer aldığı görülürken yabancı yazarlı romanlarda "Oliver Twist" romanında yer aldığı görülmüştür. Yerli yazarlı romanlarda toplum ve aile konularına yönelik değerlerin en az "Bağrı Yanık Ömer" romanında yer aldığı görülürken yabancı yazarlı romanlarda "Şamatalı Köy" ve "İnci" romanlarında yer aldığı görülmüştür.

5.1.4. Genel Yargılar

Bulunan kavramlar ve değerler yer alma sıklığına göre büyükten küçüğe doğru sıralandığında, çalışma grubunu oluşturan yerli ve yabancı yazarlı romanlarda en fazla sosyal katılım becerisine yönelik kavramların yer aldığı görülmüştür. Onu değerler ve insan hakları kavramları takip etmiştir. En az bulunan ise demokrasi kavramları olmuştur. Onu vatandaşlık kavramları izlemiştir. Sadece yerli yazarlı romanlara bakıldığında en fazla değerlerin yer aldığı görülmüştür. Onu sosyal katılım ve insan hakları kavramları takip etmiştir. En az bulunan ise demokrasi kavramları olmuştur. Onu vatandaşlık kavramları izlemiştir. Sadece yabancı yazarlı romanlara bakıldığında en fazla sosyal katılım kavramlarının yer aldığı görülmüştür. Onu değerler ve insan hakları kavramları takip etmiştir. En az bulunan ise vatandaşlık kavramları olmuştur. Onu demokrasi kavramları izlemiştir.

Belirlenen kavramların ve değerlerin yerli yazarlı romanlarda, yabancı yazarlı romanlara göre, daha fazla yer aldığı görülmüştür. Yerli yazarlı romanlarda en fazla değerler yer

alırken yabancı yazarlı romanlarda en fazla sosyal katılım becerisine yönelik kavramlar yer almıştır. Yerli yazarlı romanlarda değerler, sosyal katılım kavramlarından daha fazla yer almıştır. Yabancı yazarlı romanlarda ise sosyal katılım kavramları değerlerden daha fazla yer almıştır. Yerli yazarlı romanlarda en az demokrasi kavramları yer alırken yabancı yazarlı romanlarda en az vatandaşlık kavramları yer almıştır. Yerli yazarlı romanlarda demokrasi kavramları vatandaşlık kavramlarından daha az yer almıştır. Yabancı yazarlı romanlarda ise vatandaşlık kavramları demokrasi kavramlarından daha az yer almıştır. İnsan hakları kavramları romanlarda ne en fazla ne de en az yer alan kavramlardan olmayıp, orta düzeyde yer alan kavramlardır.

İnsan hakları, demokrasi ve vatandaşlık kavramları, sosyal katılım becerisine yönelik kavramlar, toplum ve aile konularına yönelik değerler en fazla yerli yazarlı romanlarda yer almıştır. Bunda yabancı yazarlı eserlerin yerli yazarlı eserlere göre sayıca az olmasının ve genel olarak daha eski dönemleri işlemiş olmasının etkisi vardır.

Yerli ve yabancı yazarlı romanlarda sosyal katılım kavramları ve değerler en fazla "Gururlu Peri" romanında, insan hakları kavramları en fazla "Oliver Twist" romanında, demokrasi ve vatandaşlık kavramları en fazla "Miskinler Tekkesi" romanında yer almıştır. "Pollyanna" romanında demokrasi ve vatandaşlık kavramları ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Demokrasi kavramları en az "87 Oğuz", "Yankılı Kayalar", "Sol Ayağım", "İnci" ve "Şamatalı Köy" romanlarında, insan hakları, vatandaşlık kavramları ve değerler en az "Şamatalı Köy" romanında, sosyal katılım kavramları ve değerler en az "İnci" romanında yer almıştır.

Yerli yazarlı romanlarda sosyal katılım kavramları ve değerler en fazla "Gururlu Peri" romanında, demokrasi ve vatandaşlık kavramları en fazla "Miskinler Tekkesi" romanında, insan hakları kavramları en fazla "Yonca Kız" ve "Bir Küçük Osmancık Vardı" romanlarında yer almıştır. Demokrasi kavramları en az "Yankılı Kayalar" ve "87 Oğuz" romanlarında, vatandaşlık kavramları en az "Gururlu Peri" romanında, insan hakları kavramları en az "87 Oğuz" romanında, sosyal katılım kavramları ve değerler en az "Bağrı Yanık Ömer" romanında yer almıştır.

Yabancı yazarlı romanlarda insan hakları, demokrasi ve değerler en fazla "Oliver Twist" romanında, sosyal katılım becerisine yönelik kavramlar en fazla "Uçan Sınıf" romanında, vatandaşlık kavramları en fazla "Şeker Portakalı" romanında yer almıştır. "Pollyanna"

romanında demokrasi ve vatandaşlık kavramları ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Demokrasi kavramları en az "Sol Ayağım", "İnci" ve "Şamatalı Köy" romanlarında, değerler en az "Şamatalı Köy" ve "İnci" romanlarında, sosyal katılım kavramları en az "İnci" romanında yer almıştır.

5.2. Tartışma

Alan yazın incelendiğinde yapılan çalışmaların edebî metinlerde değerlerin analizine ve yüz temel eserin sosyal bilgiler eğitim programındaki değerlerle uyumuna odaklandığı görülmüştür. Edebî metinlerin, özellikle de bir toplumun sosyal sorunlarını ortaya koyan toplumsal romanların sosyal bilgiler öğretiminin tüm amaçları açısından analiz edildiği araştırmalara rastlanmamıştır. Yapılan araştırmalar, tam anlamıyla insan hakları, demokrasi, vatandaşlık ve sosyal katılım becerisine yönelik eğitici iletileri konu edinmemiş olsa da değerleri ifade eden sözcükler aynı zamanda birer kavram olarak kabul edildiğinden, değerler ile insan hakları, demokrasi, vatandaşlık ve sosyal katılım becerisine yönelik kavramlar arasında ilişki kurulabilir.

Gedik (2012), Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılmasında "100 Temel Eser" İçerisinde Yer Alan Hikâye Kitaplarının Rolü adlı araştırmasında, sorumluluk, yardımseverlik, dürüstlük değerlerine ilişkin bulgulara yoğun şekilde rastlamıştır. Doğal çevreye duyarlılık, çalışkanlık, adil olma değerlerine ilişkin bulguların daha az yer aldığı görülmüştür. Bilimsellik, kültürel mirasa duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, barış değerlerine ilişkin bulgular çok az sayıda tespit edilmiştir. Değerler ile insan hakları, demokrasi, vatandaşlık ve sosyal katılım becerisine yönelik kavramlar arasında ilişki kurduğumuzda bu çalışmada tespit edilen değerler ile araştırmamızda tespit ettiğimiz değerler ve kavramlar benzerlik göstermektedir. Araştırmamızda yerli ve yabancı yazarlı eserlerde yardımlaşma gibi sosyal katılım kavramları, sorumluluk ve dürüstlük gibi değerler yoğun şekilde yer almıştır. Çalışkanlık, adil olma, saygı (kültürel mirasa saygı, hak ve özgürlüklere saygı), vatanseverlik ve barış gibi vatandaşlık kavramları daha az yer almıştır.

Gedik (2012), yerli yazarlı eserlerde hak ve özgürlüklere saygı ile barış değerlerine ilişkin, yabancı yazarlı eserlerde ise kültürel mirasa duyarlılık, farklılıklara saygı ve vatanseverlik değerlerine ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Yerli ve yabancı

yazarlı eserlerde rastlanmayan değerler ile araştırmamızda rastlanmayan değerler ve kavramlar saygı (özgürlüklere saygı, haklara saygı) ve vatanseverlik gibi vatandaşlık kavramları ve saygı değeri hariç benzerlik göstermektedir. Araştırmamızda da yerli yazarlı eserlerde barış kavramı yer almamıştır. Ancak saygı (özgürlüklere saygı, haklara saygı) kavramı yer almıştır. Yabancı yazarlı eserlerde vatandaşlık kavramı olarak alınan saygı (kültürel mirasa saygı) kavramı yer almamıştır. Ancak vatanseverlik kavramı ve saygı (farklılıklara saygı) değeri yer almıştır.

Aktan (2012), 100 Temel Eserlerde Yer Alan Değerlerle Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlerin Uyumunu adlı araştırmasında, sevgi, yardımseverlik, saygı, estetik ve özgürlük değerlerinin en fazla yer alan değerler olduğunu görmüştür. Bilimsellik, sağlıklı olmaya önem verme, hoşgörü, barış ve bağımsızlık değerleri en az yer alan değerler olmuştur. Estetik, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme ve temizlik değerlerine ise rastlanmamıştır. Bu çalışmada tespit edilen değerler ile araştırmamızda tespit ettiğimiz değerler ve kavramlar benzerlik göstermektedir. Araştırmamızda yerli ve yabancı yazarlı eserlerde yardımlaşma gibi sosyal katılım kavramları, saygı ve hoşgörü gibi değerler yoğun şekilde yer almıştır. Özgürlük gibi insan hakları kavramları ve millî egemenlik / bağımsızlık ve barış gibi vatandaşlık kavramları daha az yer almıştır. Araştırmada rastlanılmayan misafirperverlik değeri araştırmamızda yerli ve yabancı yazarlı eserlerde yer almıştır. Araştırmada genel olarak değerlerin yerli yazarlı eserlerde daha fazla temsil edildiği görülmüştür. Belirlenen kavramlar ve değerler araştırmamızda da en fazla yerli yazarlı romanlarda yer almıştır.

Aktan (2012), yerli yazarlı eserlerde en fazla yer alan değerlerin, sırasıyla sevgi, yardımseverlik, saygı, cesaret, dostluk, başarılı olma, ümit, acıma, güvenilirlik ve fedakârlık değerleri olduğunu tespit etmiştir. Yerli yazarlı eserlerde en az yer alan on değer sırasıyla, emaneti korumak, istişare, yeniliklere açıklık, fazilet, feragat, eşitlik, görgülü olmak, hakikat sevgisi, kibarlık, millî birlik şuuru, ölçülülük, sadelik, sağlıklı olmaya önem verme ve tutumluluk değerleri olmuştur. Yerli yazarlı eserlerde tespit edilen değerler ile araştırmamızda tespit ettiğimiz değerler ve kavramlar benzerlik göstermektedir. Araştırmamızda yerli yazarlı eserlerde saygı ve görgü kuralları gibi değerler, yardımlaşma ve görüşme gibi sosyal katılım kavramları yoğun şekilde yer almıştır. Eşitlik gibi insan hakları kavramları, millî birlik ve beraberlik, çalışkanlık ve tasarruf gibi vatandaşlık kavramları daha az yer almıştır. Araştırmada yabancı yazarlı

eserlerde en fazla yer alan değerlerin, sevgi, yardımseverlik, estetik, saygı, acıma, dostluk, merhamet, cesaret, arkadaşlık ve ümit değerleri olduğu görülmüştür. Yabancı yazarlı eserlerde en az yer alan değerler eşitlik, insanlık, iyi huyluluk, millî birlik şuuru, masumiyet, ölçülülük, sadelik, sözünde durma, vatanseverlik, yeniliklere açıklık ve yiğitlik değerleri olmuştur. Yabancı yazarlı eserlerde tespit edilen değerler ile araştırmamızda tespit ettiğimiz değerler ve kavramlar vatandaşlık kavramı olarak alınan millî birlik ve beraberlik kavramı hariç benzerlik göstermektedir. Araştırmamızda yabancı yazarlı eserlerde yardımlaşma gibi sosyal katılım kavramları, saygı, dürüstlük ve görgü kuralları gibi değerler yoğun şekilde yer almıştır. Eşitlik gibi insan hakları kavramları, vatanseverlik gibi vatandaşlık kavramları daha az yer almıştır. Araştırmamızda yabancı yazarlı eserlerde millî birlik ve beraberlik kavramı tespit edilmemiştir.

Sivrikaya (2010), İlköğretimde Küresel Değerler 100 Temel Eser Üzerine Bir İnceleme adlı araştırmasında, ahlak, bilgi, birey, bireysel gelişim, çağdaşlaşma, demokrasi, empati, eşitlik, etik, girişimcilik, hak, hukuk devleti, hürriyet, iletişim, insan hakları, kişisel özgüven, laiklik, modernleşme, özgürlük, rekabet kültürü, saygınlık, sosyal devlet, sosyalleşme, toplam kalite, ulus devlet, verimlilik değerlerini tespit etmiştir. Demokrasi değerinin işlenme sıklığı bakımından ilk sırada yer aldığı görülmüştür. Demokrasi değerini sırası ile etik, bireysel gelişim, hürriyet, empati, bilgi, toplam kalite ve verimlilik değerleri izlemiştir. Eserlerde en az yoğunlukta bulunan değer ise çağdaşlaşma değeridir. Bu çalışmada tespit edilen değerler ile araştırmamızda tespit ettiğimiz değerler ve kavramlar benzerlik göstermektedir. Araştırmamızda yerli ve yabancı yazarlı eserlerde birey, kendini tanıma, girişimcilik, etkili vatandaş, güven gibi sosyal katılım kavramları, iletişim gibi değerler yoğun şekilde yer almıştır. Eşitlik, hak, özgürlük / hürriyet gibi insan hakları kavramları, Atatürk ilke ve inkılapları, millet / ulus, devlet gibi vatandaşlık kavramları, demokratik ortam, yasa / anayasa / hukuk kuralları gibi demokrasi kavramları daha az yer almıştır.

Sivrikaya (2010), yabancı yazarlı eserlerde en fazla yer alan değer demokrasi değeri olduğu tespit etmiştir. Demokrasi değerini gelişim değeri takip etmektedir. Eserlerde geçen diğer değerler, kullanım sıklıklarına göre empati, etik, hürriyet, bilgi, toplam kalite, verimlilik, çağdaşlaşma şeklinde sıralanmıştır. Yabancı yazarlı eserlerde tespit edilen değerler ile araştırmamızda tespit ettiğimiz değerler ve kavramlar demokrasi kavramı

olarak alınan demokratik ortam kavramı hariç benzerlik göstermektedir. Araştırmamızda yabancı yazarlı eserlerde kendini tanıma gibi sosyal katılım kavramları yoğun şekilde yer almıştır. Özgürlük / hürriyet gibi insan hakları kavramları daha az yer almıştır. Araştırmamızda yabancı yazarlı eserlerde demokratik ortam kavramı tespit edilmemiştir. Yerli yazarlı eserlerde en fazla yer alan değerlerin demokrasi değeri olduğu görülmüştür. Demokrasi değerini hürriyet değeri takip etmektedir. Eserde geçen diğer değerler, kullanım sıklıklarına göre etik, bilgi, bireysel gelişim, empati, toplam kalite, çağdaşlaşma, verimlilik şeklinde sıralanmıştır. Yerli yazarlı eserlerde tespit edilen değerler ile araştırmamızda tespit ettiğimiz değerler ve kavramlar benzerlik göstermektedir. Araştırmamızda yerli yazarlı eserlerde kendini tanıma gibi sosyal katılım kavramları yoğun şekilde yer almıştır. Özgürlük / hürriyet gibi insan hakları kavramları, demokratik ortam gibi demokrasi kavramları daha az yer almıştır.

Kılıç (2010), Çeviri Çocuk Klasiklerinde Eğitici İletiler adlı araştırmasında, en fazla kullanılan değerlerin sırasıyla iyilik, sevgi, görgü kuralları, okumak olduğunu tespit etmiştir. En az kullanılan değerlerin ise sırasıyla açgözlülük, büyülenmek, empati kurmak, kötü söz söylememek, ön yargı, temizlik, tutumluluk ve vatan sevgisi olduğu görülmüştür. Bu çalışmada tespit edilen değerler ile araştırmamızda tespit ettiğimiz değerler ve kavramlar benzerlik göstermektedir. Araştırmamızda yerli ve yabancı yazarlı eserlerde görgü kuralları gibi değerler yoğun şekilde yer almıştır. Vatanseverlik, tasarruf gibi vatandaşlık kavramları daha az yer almıştır.

Şen (2007), Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma adlı araştırmasında, 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, duyarlılık, dayanışma, dürüstlük, estetik, hoşgörü, özgürlük, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, temizlik, sağlıklı olmaya önem verme değerlerini tespit etmiştir. Eserlerde sevgi değerinin ilk sırada yer aldığı görülmüştür. Sevgi değerini sırayla, duyarlılık, yardımseverlik, saygı, sorumluluk değerleri takip etmiştir. Bağımsızlık değeri tespit edilememiştir. Sağlıklı olmaya önem vermek, barış, özgürlük, bilimsellik değerleri ise eserlerde en az yer verilen değerlerdir. Bu çalışmada tespit edilen değerler ile araştırmamızda tespit ettiğimiz değerler ve kavramlar vatandaşlık kavramı olarak alınan millî egemenlik / bağımsızlık kavramı hariç benzerlik göstermektedir. Araştırmamızda yerli ve yabancı yazarlı

eserlerde duyarlık, dayanışma, yardımlaşma gibi sosyal katılım kavramları, aile birliğine önem verme, dürüstlük, hoşgörü, saygı, sorumluluk gibi değerler yoğun şekilde yer almıştır. Özgürlük / hürriyet gibi insan hakları kavramları, adil olma, barış, çalışkanlık, vatanseverlik, millî egemenlik / bağımsızlık gibi vatandaşlık kavramları daha az yer almıştır.

Analiz edilen toplumsal romanlarda sosyal bilgiler dersi amaçlarına yönelik birçok eğitici ileti tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretimi amaçlarının gerçekleştirilmesinde toplumsal romanlardan yararlanılabileceği görülmüştür. Millî Eğitim Bakanlığının ilköğretim okulları için 2005 yılında tavsiye ettiği "100 Temel Eser" okuma listesindeki toplumsal romanlardan sosyal bilgiler öğretimi amaçlarının gerçekleştirilmesinde faydalanılabilir. Sosyal bilgiler öğretiminde sadece romanlardan değil, tüm edebî eserlerden yararlanılabilir.

5.3. Öneriler

Çalışma grubunu oluşturan eserler analiz edilerek bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulguların yorumlanmasıyla ortaya çıkan sonuçlara göre önerilere yer verilmiştir. Bu önerilerin Türkiye'de sosyal bilgiler dersi öğretimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.3.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Sosyal bilgiler öğretim programında; Sosyal bilgiler öğretimi amaçlarını oluşturan insan hakları, demokrasi ve vatandaşlık konularının, sosyal katılım becerisine yönelik konuların, toplum ve aile konularına yönelik değerlerin edebî eserler kullanılarak nasıl ve hangi yöntemler ile öğretilmesi gerektiği yer almalıdır.
- Sosyal bilgiler öğretim programında, öğretmenlere örnek olması amacıyla, edebî eserlerin özellikle de toplumsal romanların kullanıldığı, öğretim amaçlarına yönelik, etkinliklere yer verilmelidir.
- Etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için ders kitaplarında toplumsal romanlardan bölümlere yer verilmelidir. Çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin oluşturulmasında konu ile ilgili toplumsal romanlar kullanılmalıdır.

- Sosyal bilgiler öğretimi amaçlarını gerçekleştirmede toplumsal romanlardan yararlanmanın önemi öğretmenler tarafından kavranmalı, bu tür romanların işlevsel hale gelmesine özen gösterilmelidir.
- Üniversitelerin ilgili birimleri ile işbirliği sağlanarak aday öğretmen durumundaki lisans öğrencilerinin, edebî eserlerin ders materyali olarak kullanılması konusunda akademik eğitim almaları sağlanmalı, onlara bu konuda uygulamalı çalışmalar yaptırılmalıdır. Okullarda görev yapmakta olan öğretmenlerin, edebî eserlerin ders materyali olarak kullanılması konusunda bilgilendirilmesine hizmet içi eğitim kursları, seminerler ve konferanslar ile devam edilmelidir.
- Öğretmenler sosyal bilgiler öğretimi amaçlarını gerçekleştirebilmek için derslerde öncelikle "100 Temel Eser" listesindeki toplumsal romanları kullanmalıdır. Okul yönetimleri bu kitapları kütüphanede bulundurmalıdır.
- Sosyal bilgiler dersi öğretim amaçlarını etkili bir şekilde gerçekleştirebilmek için öğretmenler programdaki kazanımları dikkate alarak toplumsal romanlardan oluşan bir okuma listesi hazırlamalı ve derslerde kullanmalıdır. Türk toplumunun ve farklı toplumların sosyal sorunlarını ortaya koyan toplumsal romanlarından oluşan okuma listeleri hazırlanmalıdır.
- Araştırmamızda incelenen eserlerde insan hakları kavramlarından Avrupa insan hakları sözleşmesi, seçme seçilme hakkı, çocuk hakları sözleşmesi, bilim özgürlüğü / bilim ve sanatı yayma hakkı, telif ve patent hakkı, tüketici hakları, çevre hakkı, özel hayatın gizliliği ve korunması, dilekçe ve bilgi edinme hakkı, haber alma özgürlüğü kavramlarının, demokrasi kavramlarından kuvvetler ayrılığı, yasama / yasama bağımsızlığı, yürütme / yürütme bağımsızlığı, bakan kavramlarının, vatandaşlık kavramlarından sözleşme, kamu, kamuoyu / kamusal alan, matematik konum, jeopolitik konum kavramlarının, sosyal katılım becerisine yönelik kavramlardan proje kavramının hiç yer almadığı görülmüştür. Okuma listeleri hazırlanırken bu kavramların da yer aldığı başka romanlar araştırılarak listeye eklenebilir.
- Öğretmenler öğrenme - öğretme sürecinde toplumsal romanlara dayalı etkinliklere daha fazla yer vermelidir. Öğrencilere, toplumsal romanları etkin olarak kullanabileceği ödevler verilmelidir. Önerilen romanları okumaları sağlanmalı, onlardan romanlarla ilgili dönüt alınmalıdır. Böylece sosyal sorunlar ve bunların

çözüm süreçlerinde rol almada ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazanmaları sağlanabilir.

- İnsan hakları, demokrasi ve vatandaşlık konularının işlenmesi sırasında Oliver Twist, Miskinler Tekkesi ve Yonca Kız romanlarından faydalanılabilir.
- Sosyal katılım becerisine yönelik konuların işlenmesi sırasında Gururlu Peri ve Yonca Kız romanlarından faydalanılabilir.
- Toplum ve aile konularına yönelik değerlerin öğretiminde Gururlu Peri ve Oliver Twist romanlarından faydalanılabilir.

5.3.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Sosyal bilgiler ders ve çalışma kitabı hazırlayacak olan yazarlar, ders kitabında yer alacak metinleri seçerken "100 Temel Eser" listesindeki toplumsal romanlara öncelik vermelidir.
- Uzmanlar tarafından Türk veya Dünya edebiyatına ait dil ve anlatım bakımından öğrenci düzeyine uygun, sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında var olan kazanım, beceri ve değerlerin öğrencilere kazandırılmasına katkı sağlayabilecek nitelikteki toplumsal romanlar tespit edilerek bir sınıflandırmaya gidilebilir.
- Araştırmamız Millî Eğitim Bakanlığının ilköğretim okulları için tavsiye ettiği "100 Temel Eser" okuma listesindeki on beş toplumsal roman ile sınırlı kalmıştır. Ders ve sınıf düzeyine uygun başka toplumsal romanlar belirlenerek sosyal bilgiler öğretimi amaçları açısından analiz edilebilir.
- Toplumsal romanların öğrenme-öğretme sürecindeki etkililiğinin incelenip değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Ada, S., Baysal, Z. N. (2010). *Türk Eğitim Sistemi ve Etkili Okul Yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Akbaş, O. (2011). Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretimi. B. Tay, A. Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 344-369). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Akbaşlı, S. (2009). Sosyal Bilgileri Eğitiminde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi. R. Turan, A. M. Sünbül, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar I* (s. 44-84). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Akdağ, H. (2009). Sosyal Bilgilerin Tanımı, Amacı, Önemi ve Türkiye' deki Yeri. R. Turan, A. M. Sünbül, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar I* (s. 2-23). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Akdağ, H., Taşkaya S. M. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Hukuk. R. Turan, K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 295-317). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Akkuş, Z., Şimşek, U., Ilgaz, S., Mindivanlıoğlu, E. (2008). Sosyal Bilim Disiplinleri. A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 75-93). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Aktan, O. (2012). *100 Temel Eserlerde Yer Alan Değerlerle Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlerin Uyumunu*, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Düzce
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Yay.
- Aydın, M. Z., Gürler, Ş. (2013). *Okulda Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yay.
- Aytaş, G. (2013). Edebiyatta Türler. G. Aytaş (Ed.), *Edebiyat Bilgi ve Kuramları* (s. 293-309). Ankara: İldem Yay.
- Barr, R., Barth, J. L., Shermis, S. S., (2013). *The Nature of the Social Studies* (Sosyal Bilgilerin Doğası). C. Dönmez (Çev. Ed.), Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Belet, Ş. D. (2009). Edebi Metinlerin Hayat Bilgisi Öğretiminde Kullanılması. B. Tay (Ed.), *Hayat Bilgisi Öğretimi* (s. 217-240). Ankara: Maya Akademi Yay.
- Bilbaşar, K. (2013). *Yonca Kız*. İstanbul: Can Sanat Yay.
- Bilgili, A. S. (2006). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. İ. H. Demircioğlu (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 1-54). Ankara: Hegem Yay.
- Bilgili, A. S. (2008). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 2-34). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Boyunağa, A. Y. (2015). *Yankılı Kayalar*. İstanbul: Timaş Yay.
- Brown, C. (2015). *Sol Ayağım*. F. Kahraman (Çev.), İstanbul: Nemesis Kitap
- Canat, H. N. (2015). *Bir Küçük Osmancık Vardı*. İstanbul: Timaş Yay.

- Coşkun, D. (2014). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Değerler Eğitimi. S. İnan (Ed.), *Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş* (s. 112-129). Ankara: Anı Yay.
- Çalapala, R., Çalapala, N. (2015). *87 Oğuz*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay.
- Çılgin, A. (2006). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Morpa Yay.
- Çuhadar, A. (2005). *Edebiyata Sosyal Bilgiler Penceresinden Bakmak*. Çukurova Eğitim Fakültesi Web Site: <http://egitim.cukurova.edu.tr/wp.asp?87> adresinden 7 Ekim 2015 tarihinde edinilmiştir.
- Çuhadar, A. (tarihsiz). *Edebiyata Sosyal Bilgiler Penceresinden Bakmak*. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Web site: 193.255.206.126/myfiles/open.aspx?file=900.pdf adresinden 8 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.
- Demir, S. B., Akengin. H. (2011). *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Demirkaya, H. (2005). Hayat ve Sosyal Bilgiler Programında İçerik ve Kazandırılacak Beceriler. A. Tanrıöğen (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 94-117). İstanbul: Lisans Yay.
- Deniz, K. (2013). Edebiyat ve Edebiyata Ait Kavramlar. G. Aytaş (Ed.), *Edebiyat Bilgi ve Kuramları* (s. 19-33). Ankara: İldem Yay.
- Deveci, H. (2011). Türk Eğitim Tarihinden Sosyal Bilgiler. R. Turan, K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 20-35). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Dewey, J. (1996). *Demokrasi ve Eğitim*. İstanbul: Başarı Yay.
- Dewey, J. (2010). Eğitimde Demokrasi. Z. Merey (Çev.), *Günümüzde Eğitim*. (s. 41-46). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Dickens, C. (2012). *Oliver Twist*. Ankara: Elips Kitap
- Doğanay, A. (2004). Sosyal Bilgiler Öğretimi. C. Öztürk, Dursun D. (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 16-44). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Doğanay, A. (2009). Değerler Eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 226-256). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Ekşi, H. Katılmış, A. (2011). *Karakter Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Nobel Yay.
- Erden, M. (tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yay.
- Ergun, D. (2005). *Sosyoloji ve Eğitim*. Ankara: İmge Kit. Yay.
- Gedik, F. (2012). *Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılmasında "100 Temel Eser" İçerisinde Yer Alan Hikâye Kitaplarının Rolü*, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Güntekin, R. N. (2015). *Miskinler Tekkesi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi
- Güven, S. (2009). Demokrasi Eğitimi. R. Turan, A. M. Sünbül, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar I* (s. 416-436). Ankara: Pegem Akademi Yay.

- Güven, S. (2011). Sosyal Bilgiler Dersinde Vatandaşlık Eğitimi ve Vatandaşlık Eğitiminde Modeller. R. Turan, A. M. Sünbül, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar II* (s. 36-58). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Hökelekli, H. (2011). Değerler Psikolojisi ve Eğitimi. İstanbul: Timaş Yay.
- İnan, S. (2014). Sosyal Bilgiler Eğitimi: Nedir, Ne Zaman ve Neden?. S. İnan (Ed.), *Sosyal Bilgiler Eğitime Giriş* (s. 1-21). Ankara: Anı Yay.
- Kabapınar, Y. (2012). *Kuramdan Uygulamaya Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yay.
- Kastner, E. (2015). *Uçan Sınıf*. Ş. Sunar (Çev.), İstanbul: Can Sanat Yay.
- Kılıç, M. (2007). Etik-Hukuksal Değerlerin Nesnelliğinin / Evrenselliğinin Temellendirilmesi Bağlamında İnsan Hakları Eğitimi. S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan, M. Zengin (Ed.), *Değerler ve Eğitimi* (s. 596-611). İstanbul: DEM Yay.
- Kılıç, U. (2010). *Çeviri Çocuk Klasiklerinde Eğitici İletiler*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar
- Kılıçoğlu, G. (2009). Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 4-15). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Kottler, E., Gallavan, N. P. (2013). Öğrencilerin Yaşantılarına Ulaşmak İçin Öğrenmeyi İlişkilendirin. E. Ö. Yiğit (Çev.), *Secrets to Success for Social Studies Teachers* (Sosyal Bilgiler Öğretiminde Başarının Sırları). S. B. Demir (Çev. Ed.) (s. 73-88). Ankara: Eğiten Kit.
- Kottler, E., Gallavan, N. P. (2013). Öğretim Programını Geliştirecek Standartları Anlayın. G. Kılıçoğlu (Çev.), *Secrets to Success for Social Studies Teachers* (Sosyal Bilgiler Öğretiminde Başarının Sırları). S. B. Demir (Çev. Ed.) (s. 19-35). Ankara: Eğiten Kit.
- Kuş, Z. (2013). Politik Okuryazarlık ve Aktif Vatandaşlık. E. Gençtürk, K. Karatekin (Ed.), *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar* (s. 208-229). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Lindgren, A. (2014). *Şamatalı Köy*. A. Arda (Çev.) İstanbul: Pegasus Yay.
- MEB TTKB. (2005). *Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Web Site: <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx/program2.aspx?islem=2&kno=38> adresinden 31 Ekim 2015 tarihinde edinilmiştir.
- MEB TTKB. (2005). *Sosyal Bilgiler Dersi 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Web Site: <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx/program2.aspx?islem=2&kno=39> adresinden 31 Ekim 2015 tarihinde edinilmiştir.
- MEB TTKB. (2015). *Sosyal Bilgiler Dersi 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı*. T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Web Site:

http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/03060902_sosyalbilgileratasla k.pdf adresinden 7 Ekim 2015 tarihinde edinilmiştir.

- Merey, Z. (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 678-699). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Oğuz, S. (2013). Hukuk Okuryazarlığı. E. Gençtürk, K. Karatekin (Ed.), *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar* (s. 160-177). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Oğuzkan, A. F. (2010). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yay.
- Özcan, H. (2008). *Halk Edebiyatı Metinlerinin Çocuk Edebiyatına Kaynak Olması ve Örneklem Olarak Dede Korkut Hikâyeleri*. Turkish Studies, 3/2 Kış, 582-603.
- Öztürk, C. (2007). Küreselleşme ve Bilgi Çağında Sosyal Bilgiler Öğretimi. A. Oktay, Ö. P. Unutkan (Ed.), *İlköğretimde Alan Öğretimi* (s. 101-139). İstanbul: Morpa Kültür Yay.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 2-31). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Öztürk, C. Deveci, H. (2011). Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi. C. Öztürk (Ed.), *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları* (s. 1-41). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Öztürk, C., Dilek D. (2004). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. C. Öztürk, Dursun D. (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 47-82). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Öztürk, C., Otluoğlu. R. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Porter, E. H. (2015). *Pollyanna*. C. Serbest (Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Safran, M. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. B. Tay, A. Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 2-17). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Sarısaman, Sadık. (2006). Siyaset Bilimi. İ. H. Demircioğlu (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 106-130). Ankara: Hegem Yay.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yay.
- Seyda, M. (2015). *Gururlu Peri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay.
- Sizvrikaya, Ü. (2010). *İlköğretimde Küresel Değerler 100 Temel Eser Üzerine Bir İnceleme*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Niğde
- Sönmez, V. (2012). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Anı Yay.
- Steinbeck., J. (2014). *İnci*. T. Uyar (Çev.), Sel Yay.
- Şen, Ü (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

- Şimşek A. (2006). *Türkiye’deki Sosyal Bilgiler Öğretimi Alanı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinden Yararlanma Bağlamında Çağdaş Dünyanın Neresindedir?*. S. Sever (Ed.), II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu içinde (s. 131-143). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fak.
- Şimşek, A. (2009). Sosyal Bilgiler Derslerinde Bir Öğretim Materyali Olarak Edebi Ürünler. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 390-412). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Şimşek, S., Öztürk, M. (2014). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Beceriler. S. İnan (Ed.), *Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş* (s. 84- 97). Ankara: Anı Yay.
- Tanrıöğen, A. (2005). Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Etkili Vatandaş Yetiştirme. A. Tanrıöğen (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 12-21). İstanbul: Lisans Yay.
- Tay, B. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü Bugünü ve Yarını. R. Turan, K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 2-17). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Tuğcu, K. (2013). *Kuklacı*. İstanbul: Damla Yay
- Ulusoy, K., Tay, B. (2011). Sosyal Bilgilerde Değer Eğitimi. R. Turan, A. M. Sünbül, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar II* (s. 60-73). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Vasconcelos, J. M. (2015). *Şeker Portakalı*. A. Emeç (Çev.), İstanbul: Can Sanat Yay.
- Yalçın, A., Aytaş G. (2011). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yay.
- Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Yazıcı, H., Koca, M. K. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. B. Tay, A. Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 20-38). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Yazıcı, K., Erdilmen, Ş. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Hukuk. R. Turan, K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 273-296). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Yel, S., Aladağ, S. (2009). Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 118-148). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Yelken, T. (2011). Sosyal Bilgilerde Eğitimin Yeri ve Önemi. R. Turan, K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 358-370). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Yesari, M. E. (tarihsiz). *Bağrı Yanık Ömer*. İstanbul: Meram Yay.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2004). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yay.
- Yıldırım, Y. (2005). *İlköğretim İçin Yüz Temel Eser Seçkisi*. İstanbul: Toker Yay.

EKLER

Ek-1. İlköğretim Okullarında Okutulacak 100 Temel Eser Genelgesi

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.0.08.İGM.0.08.04.01/360/8081 04/08/2005
Konu : İlköğretim Okullarında Okutulacak
100 Temel Eser

.....**VALİLİĞİNE**
(İl Millî Eğitim Müdürlüğü)
GENELGE NO
2005/70

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 10. maddesinde, "Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçınılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili hâlinde zenginleştirilmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile iş birliği yapılarak Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır." denilmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığımızın amaçlarından birisi de öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak; bu yolla onları düşünen, düşündüğünü doğru ve açık bir şekilde ifade eden, algılama gücü yüksek, yorum yapan, analitik düşünen, sentez kabiliyeti kazanmış; doğruların tek noktadan değil, çeşitli yönlerden bakmak yoluyla ortaya çıkacağını kavramış, güzellik duygusu ve estetik anlayış gelişmiş, kültürlü, millî ve manevî değere sahip, yüksek karakterli bireyler yetiştirmektir.

Kitap okuma insan şahsiyetini zenginleştirir. İyi seçilmiş bir kitap, insan için yeni bir ufuktur. Dünyaya bakış tarzı kitaplarla şekillenir.

Kültür okuma yolu ile, özellikle klasik hâle gelmiş eserleri tekrar tekrar okuma yoluyla, kazanılır. Bu nedenle Bakanlığımızca her türdeki okulda, öğrencilerin kitap okuma alışkanlığı kazanması amacıyla, çocukluk ve ilk gençlik dönemi edebiyatı üzerine uzman kişilerin yaptığı araştırmalar sonucu belirlenmiş eser isimleri esas alınarak 5,6,7 ve 8. sınıflar için bir liste oluşturulmuştur.

Orta öğretim kurumlarındaki bütün öğrencilerin Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin rehberliğinde okuyup inceleyeceği 100 Temel Eser belirlenmiş, 19.08.2004 tarihinde bir Genelge ile kamuoyuna sunulmuş ve Genelgenin sonunda ilköğretim okulları için de böyle bir eserler listesinin hazırlanıp yayımlanacağı duyurulmuştur.

Daha alt sınıflar için böyle bir liste oluşturmak oldukça zordur. Bu sınıflara yönelik sayısız yayın vardır.

Eserlerin belirlenmesinde orta öğretim için hazırlanan listede tutulan yol izlenmiş, hayatta olan sanatçılarımızın eserlerinden seçme yapılmamıştır. Bu tutum, bugün hayatta olan değerli yazarlarımızın eserlerinin görmemezlikten gelindiği veya onların eserlerinin daha değerli olduğu anlarına gelmez. Hayatta olan, eser vermeye devam eden yazarlarımızın da şüphesiz çok önemli, okunması ve okutulması gereken yayımları vardır. Ne var ki bunlar arasında tercih yapmanın zorluğu ortadadır.

EĞİTİM
%100
DESTEK

BAŞVURU
444 0 632
HATLARI

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ANKARA Bilgi için:F.ÜST Şb.Md.
Telefon: (0 312) 413 16 07 Faks: (0 312) 417 71 05
e-posta:logm@meb.gov.tr İnt. Adresi : www.meb.gov.tr

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.0.08.İGM.0.08.04.01/360 /8081
Konu : İlköğretim Okullarında Okutulacak
100 Temel Eser

Bugünün çocuklarına, kavramlar dünyası ile muhatap olmanın ancak, yayın hayatını sürdüren hayatta olan yazarların eserleri ile mümkün olacağı, yaklaşımına saygı duymakta birlikte katılmıyoruz.

Listede yer alan eserlerle orta öğretim için hazırlanan eser listenin tamamlanması ve ilköğretimden orta öğretime bütün öğrencilerin Türk ve dünya edebiyatının klasikleşmiş önemli eserleri ile doğrudan karşılaşması amaçlanmıştır.

Bu eserlerin belli bir program ve metot çerçevesinde okunup işlenmesi öğrencilere dil bilinci, Türkçe ve kültür açısından önemli kazanımlar sağlayacaktır.

Aynı eserleri okumuş, o eserlerdeki dil varlığı ile duygu ve düşünce zenginliğini fark etmiş, hatta özümsemiş bireylerden oluşan toplum, hiç şüphesiz daha hoşgörü, daha paylaşımcı, kültür seviyesi yüksek, bağımsız ve demokratik düşünce kabiliyeti kazanmış bireylerden oluşacaktır.

Seçilen eserlerin, çocukluk ve ilk gençlik çağında olan öğrencilere seslenmekten uzak olup olmadığı noktasında bazı tereddütler olabilir.

Edebiyat dünyası önümüzden bir nehir gibi akmaktadır. Bu akış içinde çocukluk ve ilk gençlik dönemi örnekleri de zengin bir şekilde yer tutmaktadır. Öğrenciler bu örneklerle, ilgi ve imkânları ölçüsünde zaten karşılaşmaktadır.

Bu eserler, öğrencileri dilimizin, edebiyatımızın klasik hâle gelmiş örnekleriyle tanıştıracak, onlardaki dil ve muhteva zenginliğini kavramalarını sağlayacak, böylece günümüzde gelinen noktayı görmelerini temin edecek, onlarda edebiyat ve kültür tarihi fikrini oluşturacaktır. Dil ve millet varlığı arasındaki bağı da anlamalarını sağlayacak, sosyal ve kültürel değişimleri görmelerine yardımcı olacaktır.

Listede, Dede Korkut Hikâyeleri'nden günümüze kadar çeşitli devrelerden örnekler yer almıştır. Bunlarda ağırlık tabii olarak Cumhuriyet sonrasına verilmiştir.

Masallar öğrencilerin hayal gücünü zenginleştiren önemli eserlerdir. "Her şeyden önce masal vardı." anlayışı ile çocuk ruhunu besleyen ve geliştiren bu eserlere geniş yer verilmiştir.

Aynı şekilde dil ve kültür zenginliğimizi ortaya koyan, bir tarafı ile sosyal hayatımızla birlikte ortak ruhumuzu da dile getiren türkülerimizden, atasözlerimizden, bilmecelerimizden, ninnilerimizden, mânilerimizden ve deyimlerimizden yapılacak seçmeler de listede yer almıştır.

EĞİTİM
%100
DESTEK

DANISMA
444 0 632
HATTI

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ANKARA Bilgi için:F.ÜST Şb.Md.
Telefon: (0 312) 413 16 07 Faks: (0 312) 417 71 05
e-posta:logm@meb.gov.tr İnt. Adresi : www.meb.gov.tr

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.0.08.İGM.0.08.04.01/360/8081
Konu : İlköğretim Okullarında Okutulacak
100 Temel Eser

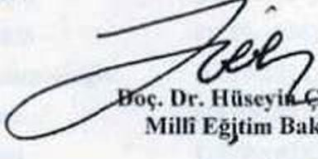
Ortak duygu ve bilincin oluşması amacıyla belirlenen 100 Temel Eserin;

1. Öğrencilerin sosyal ve kültürel etkinliklerde faydalanmaları, boş zamanlarını değerlendirmek üzere öncelikle baş vurabilecekleri kaynak eserler olarak tavsiye edilmesi,
2. Tavsiyesinin öğrencilerin sınıf seviyeleri ve öğretim programları dikkate alınarak zümre öğretmenler kurulunca yapılması,
3. Türkçe dersi müfredatı ile ilişkilendirilip okutulması,
4. Çoğunu okuyan öğrencilere Bayrak Törenlerinde ödül verilmesi,
5. Tanıtımları için konularını içeren münazara ve dinleti programlarının düzenlenmesi, dramaların hazırlanması hususlarına özen gösterilecektir.

Ayrıca öğrencilerimize okuma alışkanlığı kazandırmak amacıyla okul idaresince hafta içi belirlenecek bir günde 30 dakikalık "Okuma Saati" uygulaması yapılacak, okul kütüphaneleri öğrencilerin seversik ve isteyerek gidecekleri sıcak ve sevimli mekânlar hâline dönüştürülecektir.

Ekli listede yer alan eserler, Bakanlığımız tarafından öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılmayıp piyasadan temin edilecektir. Piyasada mevcut olmayan eserlerin hazırlanması hususunda Bakanlığımızca gerekli tedbirler alınacaktır.

Bilgilerinizi ve gereğini önemle rica ederim.

Boş. Dr. Hüseyin ÇELİK
Millî Eğitim Bakanı

EKLER:

Ek-1 (4 sayfa)

DAĞITIM:

Gereği:

81 İl Valiliğine

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ANKARA Bilgi için:F.ÜST Şb.Md.
Telefon: (0 312) 413 16 07 Faks: (0 312) 417 71 05
e-posta: logm@meb.gov.tr İnt. Adresi : www.meb.gov.tr

Ek-2. MEB'in 2005 Yılında İlköğretim Okulları İçin Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Listesi

A. TÜRK EDEBİYATI

1. Dede Korkut Kitabı (İlköğretim İçin Uyarlama)
2. Mevlana'nın Mesnevisinden Seçme Hikâyeler (İlköğretim Çocukları İçin Seçme Hikâyeler)
3. Karagöz ile Hacivat (İlköğretim İçin Seçme Hikâyeler)
4. Vatan Yahut Silistre (Namık Kemal)
5. Ömer'in Çocukluğu (Muallim Naci)
6. Gulyabani (Hüseyin Rahmi Gürpınar)
7. Şermin (Tevfik Fikret)
8. Altın Işık (Ziya Gökalp)
9. Yalnız Efe (Ömer Seyfettin)
10. Çocuk Şiirleri (İbrahim Alaattin Gövsa)
11. Hep O Şarkı (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)
12. Peri Kızı ile Çoban Hikâyesi (Orhan Seyfi Orhon)
13. Uluç Reis (Halikarnas Balıkcısı)
14. Damla Damla (Ruşen Eşref Ünaydın)
15. Bağrıyanık Ömer (Mahmut Yesari)
16. Domaniç Dağlarının Yolcusu (Şükûfe Nihal)
17. Evvel Zaman İçinde (Eflatun Cem Güney)
18. Cumhuriyet Öncesi Yazarlardan Çocuklara Hikâyeler (Mehmet Seyda)
19. Gururlu Peri (Mehmet Seyda)
20. Akın (Faruk Nafiz Çamlıbel)
21. Havaya Uçan At (Peyami Safa)
22. Benim Küçük Dostlarım (Halide Nusret Zorlutuna)
23. Sevdalı Bulut (Nazım Hikmet)
24. Kuklacı (Kemalettin Tuğcu)
25. Yer Altında Bir Şehir (Kemalettin Tuğcu)
26. Arif Nihat Asya'dan Seçme Şiirler (Arif Nihat Asya)
27. Sait Faik Abasıyanık'tan Seçme Hikâyeler
28. Koçyiğit Koroğlu (Ahmet Kutsi Tecer)

29. Az Gittik Uz Gittik (Pertev Naili Boratav)
30. Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi (Cemal Süreya)
31. Çocuklara Şiirler (Vehbi Cem Aşkun)
32. 87 Oğuz (Rakım Çalapala)
33. Yonca Kız (Kemal Bilbaşar) ^[*]
34. Bitmeyen Gece (Mithat Enç)
35. Halime Kaptan (Rıfat Ilgaz)
36. Gümüş Kanat (Cahit Uçuk)
37. Vatan Toprağı (Mükerrem Kamil Su)
38. Barbaros Hayrettin Geliyor (Feridun Fazıl Tülbentçi) ^[*]
39. Eşref Saati (Şevket Rado)
40. Nasreddin Hoca Hikâyeleri (Orhan Veli)
41. İnci'nin Maceraları (Orhan Kemal)
42. Allı ile Fırfırı (Oğuz Tansel)
43. Tiryaki Sözleri (Cenap Şahabettin)
44. Keloğlan Masalları (Tahir Alangu)
45. Billur Köşk Masalları (Tahir Alangu)
46. Osmancık (Tarık Buğra)
47. Balım Kız Dalım Oğul (Ceyhun Atuf Kansu)
48. Falaka (Ahmet Rasim)
49. Bir Gemi Yelken Açtı (Ali Mümtaz Arolat)
50. Üç Minik Serçem (Necati Cumalı)
51. Memleket Şiirleri Antolojisi (Osman Atilla)
52. Ülkemin Efsaneleri (İbrahim Zeki Burdurlu)
53. Anılarda Öyküler (İbrahim Zeki Burdurlu) ^[*]
54. Aldı Sözü Anadolu (Mehmet Önder)
55. Göl Çocukları (İbrahim Örs)
56. Miskinler Tekkesi (Reşat Nuri Güntekin)
57. Tanrı Misafiri (Reşat Nuri Güntekin)
58. Ötleğen Kuşu (Halil Karagöz)
59. Arılar Ordusu (Bekir Yıldız)

* Sonraki yıllarda MEB tarafından listeden çıkartılan kitaplar

60. Yankılı Kayalar (Yılmaz Boyunağa)
61. Yürekdede ile Padişah (Cahit Zarifoğlu)
62. Serçe Kuş (Cahit Zarifoğlu)
63. Bir Küçük Osmancık Vardı (Hasan Nail Canat)

B. HAZIRLATILACAK ESERLER

64. Tekerlemeler
65. Türkçe’de Deyimler
66. Türk Atasözlerinden Seçmeler
67. Türk Bilmecelelerinden Seçmeler
68. Türk Ninnilerinden Seçmeler
69. Türkülerden Seçmeler
70. Türk Manilerinden Seçmeler

C. DÜNYA EDEBİYATI

71. Küçük Prens (Antoine de Saint-Exupery) ^[*]
72. Şeker Portakalı (Jose Mauro de Vasconcelos)
73. Oliver Twist (Charles Dickens)
74. Alice Harikalar Ülkesinde (Lewis Carroll)
75. Gülliver’in Gezileri (Jonathan Swift)
76. Define Adası (Robert Louis Stevenson)
77. Robin Hood (Howard Pyle)
78. Tom Sawyer (Mark Twain)
79. Ezop Masalları
80. Andersen Masalları I-II
81. Üç Silahşörler (Alexandre Dumas, père)
82. La Fontaine’den Seçmeler
83. Pinokyo (Carlo Collodi)
84. Seksen Günde Devr-i Âlem (Jules Verne)
85. İnci (John Steinbeck)
86. Beyaz Yele (René Guillot)

* Sonraki yıllarda MEB tarafından listeden çıkartılan kitaplar

87. Peter Pan (James Matthew Barrie)
88. Uçan Sınıf (Erich Kastner)
89. Yağmur Yağdıran Kedi (Marcel Aym )
90.  l ms z Aile (Natalie Babbitt)
91. Yaşlı Adam ve Deniz (Ernest Hemingway)
92. Mutlu Prens (Oscar Wilde)
93. Şamatalı Köy (Astrid Lindgren)
94. Momo (Michael Ende)
95. Heidi (Johanna Spyri)
96. İnsan Ne İle Yaşar (Leo Tolstoy)
97. Sol Ayağım (Christy Brown)
98. Hikâyeler (Anton Çehov)
99. Değirmenimden Mektuplar (Alphonse Daudet)
100. Pollyanna (Eleanor Porter)

Ek-3. Sosyal Bilgiler Dersi Amaçlarına Yönelik Kavram ve Değerler

Tema	Kavramlar		Açıklama
İNSAN HAKLARI	1.	Hak	
	2.	Özgürlük / Hürriyet	
	3.	Eşitlik	
	4.	Adalet / Adil Yargılanma Hakkı	
	5.	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	
	6.	Yaşam Hakkı	
	7.	Sağlık Hakkı	
	8.	Düşünceyi Açıklama / İfade Özgürlüğü	
	9.	Vatandaşlık ve Yurttaşlık Hakkı	
	10.	Seçme Seçilme Hakkı	
	11.	Çocuk Hakları	
	12.	Çocuk Hakları Sözleşmesi	
	13.	Eğitim ve Öğrenim Hakkı	
	14.	Kadın Hakları	
	15.	Din ve Vicdan Özgürlüğü	
	16.	Bilim Özgürlüğü / Bilim ve Sanatı Yayma Hakkı	
	17.	Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü	
	18.	Telif ve Patent Hakkı	
	19.	Tüketici Hakları	
	20.	İşçi ve İşveren Hakları	Sendika, grev, lokavt vb.
	21.	Çevre Hakkı	
	22.	Çalışma Hakkı	
	23.	İşini Özgürce Seçme Hakkı	
	24.	Konut Dokunulmazlığı	
	25.	Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı	
	26.	Kişî / Kişîlik Hakları	Hakaret, iftira, küfür, tehdit, dalga geçilmesi
	27.	Kişî Dokunulmazlığı Hakkı	İşkence, eziyet, insan haysiyetiyle bağdaşmayan ceza, muamele
	28.	Güvenlik Hakkı	
	29.	Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması	
	30.	Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkı	
	31.	Basın ve Yayın Özgürlüğü / Kitle İletişim Özgürlüğü	
	32.	Haber Alma Özgürlüğü	
	33.	Doğru Bilgi Alma Hakkı	

Tema	Kavramlar	Açıklama
DEMOKRASİ	1. Demokratik Ortam	
	2. Kuvvetler Ayrılığı	
	3. Yasama / Yasama Bağımsızlığı	
	4. Yargı / Yargı Bağımsızlığı	
	5. Yürütme / Yürütme Bağımsızlığı	
	6. Siyasi Partiler	
	7. Milletvekili	
	8. Bakan	
	9. Yasa / Anayasa / Hukuk Kuralları	Yasama, yürütme ve yargı organlarının kuruluşu, devlete karşı vatandaşların temel hak ve hürriyetleri
	10. Kanun / Kural	Genel kurallar
	11. Yönetim Biçimleri	Cumhuriyet, saltanat, meşrutiyet, monarşi, oligarşi, teokrasi, aristokrasi vb.
	12. Merkezi Yönetim	İç İşleri Bakanlığı, Dış İşleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı vb.
	13. Yerel Yönetim	Kaymakam, vali vb.
VATANDAŞLIK	1. Vatan / Yurt	
	2. Millet / Ulus	
	3. Devlet	
	4. Toplumsal Rol	
	5. Vatandaşlık Sorumlulukları	
	6. Demokratik Tutum	Demokratik çözümler, barışçıl çözümler
	7. Sözleşme	
	8. Adil Olma	
	9. Saygı	Kültürel mirasa saygı, Türk büyüklerine saygı, bayrağa saygı, İstiklal Marşı'na saygı
	10. Ulusal Bilinç	
	11. Millî Egemenlik / Bağımsızlık	
	12. Vatanseverlik	
	13. Millî Birlik ve Beraberlik	
	14. Atatürk İlke ve İnkılâpları	Laiklik vb.
	15. Millî Bayramlar	
	16. Çalışkanlık	
	17. Üretime Katkıda Bulunma	
	18. Bilinçli Tüketim	
	19. Tasarruf	
	20. Vergi Verme	
	21. Askerlik Yapmak	
	22. Kültür	Örf / Âdet

Tema	Kavramlar		Açıklama
VATAND.	23.	Barış	
	24.	Kamu	
	25.	Kamuoyu / Kamusal Alan	
	26.	Matematik Konum	
	27.	Özel Konum	
	28.	Jeopolitik Konum	
SOSYAL KATILIM BECERİSİ	1.	Birey	
	2.	Kendini Tanıma	İlgi, ihtiyaç, özellik ve yetenek
	3.	Farklılıkları Tanıma	Özellik, yetenek
	4.	Etkili Vatandaş	
	5.	Problem Çözme	
	6.	Duyarlık	Aile, toplum ve çevre duyarlılığı
	7.	Toplumsal Sorumluluk	
	8.	Gönüllülük	
	9.	Girişimcilik	
	10.	Grup Çalışması / İş Birliği	
	11.	Uyum	Farklı grup ve durumların dinamiklerine uyma
	12.	Liderlik	
	13.	Görüşme	
	14.	Tartışma	
	15.	Uzlaşma	
	16.	Planlama	
	17.	Proje	
	18.	Güven	Kendine ve çevresindekilere güven duyabilme
	19.	Sosyal / Toplumsal Problem	
	20.	Sosyal / Toplumsal İhtiyaç	
	21.	Toplum Hizmeti	
	22.	Katılım	Sivil toplum kuruluşu (yardım kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, sendika)
	23.	Görev	Önemli gün ve haftalarda görev alma vb.
	24.	Etkinlik	Sosyal etkinlik, eğitsel etkinlik, bilimsel etkinlik, kültürel etkinlik: Gezi, yarışma, beden eğitimi, izcilik, müzik, halk oyunları, yayın, gösteri, tiyatro, defile, sergi, kermes, sanat, spor, eğlence
	25.	Yardımlaşma	
	26.	Dayanışma	
	27.	Paylaşma	

Tema	Değerler	Açıklama
DEĞERLER	1. Hoşgörü	
	2. Saygı	Duygu ve düşüncelere saygı, farklılıklara saygı vb.
	3. Sorumluluk	
	4. İletişim	
	5. Dürüstlük	
	6. Aile Birliğine Önem Verme	
	7. Görgü Kuralları	
	8. Misafirperverlik	

Ek-4. Çalışma Grubunu Oluşturan Romanlarda Sosyal Bilgiler Dersi Amaçlarına Yönelik Eğitici İletilerin Frekans Dağılımı

Tema	Yerli Yazarlı Romanlar	Frekans (f)	Yabancı Yazarlı Romanlar	Frekans (f)	Toplam (f)
İnsan Hakları	Miskinler Tekkesi	19	Oliver Twist	48	67
	Gururlu Peri	22	Pollyanna	10	32
	Yonca Kız	23	Uçan Sınıf	12	35
	Bağrı Yanık Ömer	11	Sol Ayağım	10	21
	87 Oğuz	4	Şeker Portakalı	12	16
	Bir Küçük Osmancık Vardı	23	İnci	6	29
	Yankılı Kayalar	8	Şamatalı Köy	1	9
	Kuklacı	12			12
Demokrasi	Miskinler Tekkesi	17	Oliver Twist	11	28
	Gururlu Peri	9	Pollyanna	0	9
	Yonca Kız	10	Uçan Sınıf	2	12
	Bağrı Yanık Ömer	3	Sol Ayağım	1	4
	87 Oğuz	1	Şeker Portakalı	4	5
	Bir Küçük Osmancık Vardı	3	İnci	1	4
	Yankılı Kayalar	1	Şamatalı Köy	1	2
	Kuklacı	4			4
Vatandaşlık	Miskinler Tekkesi	27	Oliver Twist	2	29
	Gururlu Peri	2	Pollyanna	0	2
	Yonca Kız	15	Uçan Sınıf	3	18
	Bağrı Yanık Ömer	7	Sol Ayağım	3	10
	87 Oğuz	20	Şeker Portakalı	5	25
	Bir Küçük Osmancık Vardı	8	İnci	3	11
	Yankılı Kayalar	7	Şamatalı Köy	1	8
	Kuklacı	8			8
Sosyal Katılım	Miskinler Tekkesi	26	Oliver Twist	14	40
	Gururlu Peri	40	Pollyanna	12	52
	Yonca Kız	16	Uçan Sınıf	26	42
	Bağrı Yanık Ömer	7	Sol Ayağım	25	32
	87 Oğuz	31	Şeker Portakalı	19	50
	Bir Küçük Osmancık Vardı	15	İnci	3	18
	Yankılı Kayalar	18	Şamatalı Köy	20	38
	Kuklacı	10			10
Değerler	Miskinler Tekkesi	26	Oliver Twist	24	50
	Gururlu Peri	40	Pollyanna	21	61
	Yonca Kız	19	Uçan Sınıf	20	39
	Bağrı Yanık Ömer	12	Sol Ayağım	12	24
	87 Oğuz	22	Şeker Portakalı	12	34
	Bir Küçük Osmancık Vardı	15	İnci	7	22
	Yankılı Kayalar	16	Şamatalı Köy	7	23
	Kuklacı	14			14
Toplam (f)		591		358	949